Kuldrõngastega HAUG

Originaali tiitel:
Н. А с а н о в и К. Ларионова ЩУКА С ЗОЛОТЫМИ СЕРЕЖКАМИ
Повесть
Государственное Издательство Детской Литературы Министерства Просвещения РСФСР Москва 1952 Ленинград

Tõlkinud E. Aesma Illustreerinud V. Tõnisson

1. PEATÜKK VENNA KINGITUS

«Sašš, kuuled, Sašš, läki treenima!»

Saša Golubkov oli juba ärganud, kuid lamas kinnisilmi, lootes veel hommiku eel nähtud und lõpuni vaadata. Sõbra sosin peletas viimased unenäoriismed. Unenäost oli meelde jäänud vaid mälestus sinisest jõest ja valgest laevast, millega ta sõitis kuhugi koos vend Ljonjaga. Saša pööras teise külje ja pigistas silmad kinni, kuid uni ei tulnud tagasi. Petja aga sosistas uuesti:

«Lähme, Saša! Missugune .tore hommik! Kõik magavad veel, keegi ei näe meid ...»

Sellele anuvale sosinale oli võimatu vastu seista. Saša tegi silmad lahti ja tõusis voodis istukile.

Tema parim sõber Petja Zabavin istus samuti voodis, siludes käega tulipunaseid sassis juukseid. Teised poisid magasid veel. Päikesekiired tungisid kardinate vahelt läbi ja lõikasid toa osadeks. Kui noana kitsas ja pikk päikesekiir näole langes, krimpsutasid poisid nägu ja püüdsid selle eest teki alla pugeda.

3

Petja Zabavin rõõmustas, et Saša pole pahane, ja hakkas kiiresti riietuma, püüdes mitte müra teha. Seejärel võttis ta seinal rippuva pika musta koti ja väljus kikivarvul palja jalu toast. Saša, samuti palja jalu, jooksis talle järele. Eile oli Petja Zabavinit külastanud vanem vend — ohvitser. Vend oli Moskvas läbisõidul. Ta oli vestelnud tööstuskooli õppejõududega, käinud komsomolikomitees, vaadanud järele Petja hinded kogu õppeaasta jooksul ja jäänud vennaga rahule.

Teisiti ei võinudki olla! Juba esimesest klassist alates oli Petja Zabavin valitud komsomoliorganisaatoriks. Olgu teistega veel kuidas oli, kuid temal juba polnud õigust halvasti õppida.

Pärast tunde olid nad kolmekesi koos Saša Golubko-viga linnas jalutamas käinud.

Tööstuskooli õpilased olid sammunud uhkelt ohvitseri kõrval. Kui sõdurid vanemat Zabavinit tervitasid, siis näis poistele, et see käib ka nende kohta. Pidulikult tõstsid nad käe oma vormimütsi noka juurde.

«Mida sa siis ka teha armastad, Petja?» küsis ohvitserist vend, kui nad olid jalutanud, istunud kinos ja söönud igaüks kaks portsjonit jäätist.

«Kõige rohkem armastan ma kalapüüki ja Peeter I-st!» vastas Petja kõhklemata.

«Veider kombinatsioon!» pahvatas vanem Zabavin naerma.

«Mis siin siis veidrat on?» solvus Petja. «Meil koolis on isegi jahimehi. Näiteks Vasja Kolõškin. Ta on Vologdast pärit. Tema on pidanud jahti mitte ainult jänestele ja oravatele, vaid ka huntidele. Noh, mina aga olen ainult kalamees ...»

«Oled sa ka palju kalu saanud?» küsis vend naeratades.

«Mitte seda, et just palju...» kohmetus Petja, kuid samas ajas oma tedretähnilise nina püsti ja ütles uhkelt: «Selle-eest tean ma kalade kohta peaaegu kõik!» «Mis see «kõik» siis on?»

«Kõik!» kinnitas Petja kangekaelselt ja astunud sammu eemale Sašast, kes talle külge müksas, pobises sellele:

«Ma ei kelgi!»

4

Vanem vend ootas nähtavasti selgitust ja Petja hakkas oma teadmisi loendama:

«Ma tean, kus milliseid kalu leidub, millal nad koevad, missugust sööta võtavad. Ma tean isegi, mitu aastat kala elab. Näed nüüd!»

Saša tahtis kiidukukke märkamatult sikutada, kuid Petja eemaldus veel ühe sammu võrra ja jätkas:

«Havid näiteks elavad kakssada aastat!»

«Kas sa ise oled sellise kinni püüdnud?» tundis vend huvi.

«Veel mitte, ma olen ainult lugenud sellistest. Kuid ma loodan püüda ka.»

Vanemat Zabavinit ilmselt havide pikk iga ei huvitanud. Ta tahtis vaid teada saada, kuidas elab ja mille poole püüdleb vend, kes on kasvanud üles ilma temata. Ta küsis:

«Aga mis puutub siis siia Peeter 1?»

«Kalapüük — see on puhkus,» vastas Petja. «Peeter I ajalugu aga uurin ma enda huvides. Võib-olla kirjutan ma Peetrist kunagi raamatu.»

«No-noh!» muigas vanem Zabavin ja vaatas tähelepanelikult Petjale otsa.

Noorema venna tulipunased juuksed olid linnamineku puhul hoolikalt siledaks kammitud, rihmapannal ja märk mütsi küljes läikima hõõrutud. Petja kõndis uhkelt ja iseteadvalt.

«Noh, mis siis ikka, Petruša, võib-olla kirjutad sa tõepoolest raamatu. Mind rõõmustaks see väga . . . Aga mida teie harrastate, noormees?» pöördus ohvitser Saša poole.

Sõjaväelasega on tarvis rääkida, sõjaväelaslikult, ja püüdes teha lühidalt ning täpselt, vastas Saša: «Leiutamist ja konstrueerimist.»

Vanem Zabavin naeratas, noorem aga ruttas Sašat oma kaitse alla võtma:

«Sa ära naera midagi! Ta on kooli parim elektrik. Sel aastal me tahame tehasepraktikal rakendada tema elektriliinide monteerimise meetodit. Saša meetod võimaldab terve kuu võrra kiirendada energia sisseviimist tsehhidesse . . .»

«Teil on juba oma meetodid?» imestas ohvitser. «On jah!» segas end jälle vahele tema vend, kuna Saša vaikis. «Igal heal töölisel peavad olema oma meetodid.

5

Meist aga saavad head töölised. Ja sa mõtled ilmaaegu, et me oleme ikka veel väikesed!»

«Aga ei, ma ei mõtle sugugi nii! Sellistest koolidest, nagu teie oma, tulevad esmaklassilised töölised. Kui te aga tahate edasi õppida, siis võite saada teadlasteks, leiutajateks,» ta mõtles pisut ja lisas: «ja isegi ajaloolasteks ...»

Õhtul enne rongile minekut astus vanem Zabavin veel kord kooli sisse ja tõi vennale ning Sašale imetoredad kingitused: Petjale haruldase kalapüügiriista — spinningu, raamatu selle kohta, kuidas seda spinningut käsitseda, ja mitu raamatut Peeter I-st; Sašale aga suurepärase sirklikasti hõbeplaadile graveeritud kirjaga: «Tulevasele leidurile S. Golubkovile sõbralt».

Samal õhtul lugesid sõbrad tähelepanelikult läbi juhendi spinninguga kalapüügi kohta ja otsustasid hakata viivitamata juba homme hommikul treeninguga pihta.

Juhendist nad lugesid, et algaja spinningusportlane peab eelkõige õppima õngenööri heitma. Seda oli tarvis õppida kuival maal. Vees on hilja õppida, seal on tarvis kala püüda. Kui raamatus toodud näidete järgi otsustada, siis tuli välja, et vees spinningusportlane muud ei teegi, kui tõmbab välja havisid, kohasid ja teisi suuri

kalu. Ent pole kuigi mugav treenida kalastamist kuival maal ja veel paarisaja tööstuskoolipoisi silme all . . . Ja Saša Golubkov nõustus sõbraga: pole paremat aega treeninguks kui varane hommik.

Poisid jooksid võrkpalliväljakule. Maa oli jahe ja niiske. Väljaku ääres kasvav rohi sädeles kastetilkadest. Päike oli veel madalal, naabertänavail tilistasid trammid ning trol-leibussid valjult ja meloodiliselt: nii kuuleb neid vaid hommikul. Täna on pühapäev, nende kõige erksamadki seltsimehed magavad kauem.

Petja tegi koti lahti ja tõmbas spinningu välja. Vahtides ühtelugu raamatusse aitas Saša tal püügiriista . kokku panna.

Spinning oli kokkupandav, koosnes kolmest jätkust. Tema korgist käepideme külge oli kinnitatud metallist ridvarull, mille peale oli keritud sada meetrit peenikest, haruldaselt tugevat õngenööri. Sõbrad püüdsid seda katki tõmmata, kuid see neil ei õnnestunud. Ja nad vaatasid

6

teineteisele sõnadeta vaimustust väljendades otsa. Sellist õngenööri ei tõmba puruks ükski haug!

Kui Petja oli spinningu kolm jätku ühendanud, siis sai sellest nii- pikk ritv, et võis ilma nööritagi küündida vörk-palliväljaku vastasserva. Petja pani õngenööri läbi_ ridva küljes olevate rõngaste — rullist kuni ülemise rõngani, mida hüütakse ladvarõngaks, sidus õngetina külge ja vaatas uurivalt Sašale otsa:

«Kes alustab?»

Kuna Saša midagi ei öelnud, astus Petja kolm sammu eemale ja ropsas käega. Sellise spinninguga oli lihtne asi heita õngenöör koos tinaga isegi saja meetri kaugusele, ja Saša taganes ettenägelikult eemale. Ent kui Petja heidetud tina hakkas juba rullilt õngenööri maha kerima, kostis Vali hääl:

«Tasem, poisid, siin püütakse kalu!»

Ühiselamu trepil seisis võrkpallimeeskonna kapten Jura Koroljov, pall kaenla all. Alles eile oli ta kadedusega spinningut vaadelnud ja isegi palunud Petjalt seda imelist püügiriista kas või ühekski päevaks. Ta kiitles, et on korduvalt käinud kalastamas koos oma spinningusportlasest onuga. Kuid Petja ei usaldanud talle kingitust anda ja Jurka maksis nüüd kätte! Jura selja taga tungles kogu

7

võrkpallimeeskond, tema kõrval aga seisis Leena Orlova, ainuke tüdruk, kelle pilkeid Saša kartis.

Muidugi, Saša oleks võinud teeselda, et ta tuli väljakule omapead ja et tal pole mingit tegemist veidriku kalamehe Zabaviniga, kellel tuli pähe püüda hauge vorkpallivälja-kul, kuid ta ei jätnud kunagi sõpru maha ei suures ega väikeses hädas. Ja sellepärast võttis Saša rahulikult Zabavini käest spinningu ära. Petja hakkas rahulolematult torisedes õngenööri lahti harutama. Ehmununa hüüdest ei olnud jõudnud ta pooli pidurdada, õngenöör jooksis sellelt maha ja läks sassi suure tombuna. Raamatus spinninguga kalastamise kohta oli põhjalikult kirjeldatud, mis juhtub õngenööriga, kui pooli õigel ajal ei pidurdata. Seal nimetatigi sassiläinud õngenööri «sasiks».

«Te arvasite, et meie väljak on Moskva meri?» jätkas Jura Koroljov pilkavalt. «Leena, vaata järele, kuhu nad saagi on peitnud. Võib-olla pesukaussi? Seal, muide, on vett palju, meie kalamehed aga kardavad uppuda, sellepärast nad püüavadki kuival maal. . .»

«Hoia veidi spinningut,» ütles Saša, «ma klaarin kohe Jurkaga arved ära.»

«Ära ägestu!» peatas teda Petja. «Ise oled kommunistlik noor ja tahad kaklema minna. Las naeravad, küll jätavad järele.»

Ja tõepoolest, Leena halastas õnnetutele spinningu-meestele. Ta haaras Juralt palli ja lõi selle väljakule.
«Meeskond, kohtadele!» hüüdis Koroljov.
Lapsed jooksid rüsinal kalameestest mööda.
Võtnud spinningu koost lahti ja toppinud kuidagi kotti, vantsisid sõbrad tuppa. Väljakul aga vuhises trummina pall, pikajalgne Leena surus seda juba kolmandat korda, Koroljov aga lang s nagu kala kastest niiskele väljakule ja võttis surumise vastu. Homme pidid elektrikud võistlema metallurgidega.

2. PEATÜKK EBATAVALINE LOENG

Pühapäeva algus oli rikutud.
On täiesti mõistetav, et Petja meelehärm oli suurem kut Sašal. Ta lootis mõne pühapäevaga omandada spinningu käsitsemise tehnika ja enne puhkust proovida oma oskust Moskva-lähedasel järvel. Ja vaat, olge lahked, treening aeti nurja.
Kalamehed einestasid isutult. Koroljov jutustas muidugi kõigile, kuidas nad võrkpalliväljakul hauge püüdsid. Muiet tagasi hoides päris Leena, mispärast kalamehed valisid treenimiseks võrkpalliväljaku ega sõitnud Moskva merele.
«Seal on puhas õhk, ilus loodus,» kõneles ta, «sinul aga, Saša, on tingimata tarvis vabas õhus sportida. Sa oled talve jooksul kahvatumaks ja isegi kõhnemaks läinud.»
«Ta võetakse nüüd pioneeriks vastu!» lõi Jura sekka, vihjates Saša väikesele kasvule.
Saša tahtis laua tagant üles tõusta, et solvajat karistada, kuid viimane kadus sööklast nagu tuulest pühitud. Jurast oli kerge jagu saada, ent kuidas talitada Leenaga? Tema ei tahtnud,mingi hinna eest järele jätta. Pani Saša ette oma kompotiklaasi, vaatas talle nukrate silmadega otsa, nagu ripuks Saša elu ta väikese kasvu pärast juuksekarva otsas. Kõneles tuusikust puhkekodusse . . .
Näed siis nüüd, kasvatab inimene endale niisuguse talumatu iseloomu! Kõigi eest on tal tarvis hoolt kanda! Lee-nal oleks aeg aru saada, et kui inimest valdab mõni tehniline või muu tähtis idee, siis pole tal aega mõelda, kas ta on kahvatu või punapõseline, kõhn või paks. Võtke näiteks sotsialistliku töö kangelane Degtjarjov — kas te olete puhketoas tema portreed näinud? Ta oli ju samuti kõhetu. Ja Lomonossov? Kui kunstnik oleks teda ilma parukata kujutanud, siis oleks kindlasti ilmsiks tulnud, et ka temal on kõhn nägu.
Ja Leena juba ei peaks nõu andma! Kui Leena tehasest tuleb, siis hakkab ta kohe end pesema ja vaseliiniga määrima. Temal, vaadake, on tarvis naha pehmust säilitada, ta tahab näitlejaks saada! Iseloomu poolest aga kõlbaks ta ainult klassijuhatajaks, ausõna . . .

Sašale aga meeldib ka pärast tööd millegagi tegelda. Ta ei pööra sellele tähelepanu, et ta käed on kriimustatud ja masinaõlised. Ka sõpru valib ta selliseid, kellel on mingisugune lemmikala. Just sellepärast saigi temast Zabavini sõber. Nad on juba otsustanud: Petja hakkab tootmistööd katkestamata õppima ajaloo-, Saša aga energeetikatea-duskonnas, las nad ainult lõpetavad tööstuskooli!
Petja tõusis laua tagant püsti. Ka tema oli pilkeist tüdinud ja ta pani ette:
«Läki linna, Sašok!»
Eelkõige siirdusid nad Polütehnilisse Muuseumi: kas pole seal mõnda huvitavat loengut energeetikast või Peeter I-st. Huvide erinevus ei takistanud neid üheskoos loengutel käimast. See oli isegi kasulik. Petja sai Sašaga koos õppides paremini aru

elektriasjandusest, Saša aga sai teada, et peale elektrotehnika on maailmas ka teisi huvitavaid teadusi.

Nad tegid ringi ümber Polütehnilise Muuseumi. Neid huvitavate teemadega loengute kuulutusi ei olnud. Poisid tahtsid juba ära minna, kui äkki Petja tiris Saša väikese kuulutuse juurde, mida nad alguses polnud märganudki:

Professor V. I. Iljinski loeng

NSVL KALARIKKUSED Korraldaja:

Vabatahtlik ühing «Kalastussportlane»

Sissepääs tasuta

«Läki!» hüüdis Petja.

«Sa tahtsid ju korraks raamatulaadale minna . . .» väitis Saša ebakindlalt.

Pärast spinninguga sissekukkumist polnud tal enam tahtmist kuulata loengut kaladest. Raamatulaadal aga võis leida mõndagi vajalikku. Kuid sellele, kes kaitseb end nõrgalt, on kaotus juba ette määratud, ja otsustavalt tirts Petja sõbra saali.

Saša oli professoreid korduvalt näinud, kuid ainult kinos või laval. Näitlejad kujutasid neid alati veidrapoolsete vanakestena, kes ajavad nimesid segamini, unustavad panna palitu selga või kalossid jalga. Saša suhtus nendesse vanakestesse ilma erilise lugupidamiseta ja imestas vaid, kuidas nad saavad üliõpilasi õpetada. Kuna ta aga

ise üliõpilane polnud, siis ei suutnud ta ka niisugusele küsimusele vastata. Sellepärast silmitses ta erilise tähelepanuga tribüünile ilmunud tõelist professorit.

Ta polnud sugugi vanake. Kuulajate ees seisis lõbusa, päevitusest peaaegu pruuni näoga pikk kolmekümne viie aastane mees. Oli isegi mõistmatu, kus ta oli jõudnud päevituda, maikuu alles algas.

Professor oli sõjaväelasliku lõikega ülikonnas. Rinnal helkis kaks rida ordenilinte. Loengut pidades naeratas ta tihti, nagu meeldiks talle eriliselt oma teadmisi edasi anda. Ilmselt meeldisid talle ka tähelepanelikud kuulajad, päikeselaik põrandal ta jalgade juures ja jõgede ning järvede kaart, millel ta näitas pika kaardikepiga. Ta kõneles väga valju häälega ja tema sõnad kõlasid kui loosungid — nii katkendlikult hääldas ta neid.

«Meie kalarikkused on loendamatud. Ainult meie maal on säilinud niisugused jäänukkalad nagu tuurlased . . .» Ta heitis pilgu kuulajaile ja selgitas:

«Jäänukkalad on need, kes on iidsetest aegadest säilinud peaaegu muutumatuma. Näiteks võib tuurlaste kilprüüd leida juura ajastu kriidilademeis, millised sadestusid miljoneid aastaid tagasi.»

Teinud selle selgeks ja jõudnud veendumusele, et kõik, ka asa arvatud kaks tööstuskooli õpilast, kes istusid esimeses reas, suhtuvad tuurlastesse lugupidavalt, jätkas professor:

«Meie kalamajanduse tulevik on aga kalade kunstlikus aretamises. Kujutlege aega, millal kõik meie jõed, järved, tiigid ja muud veekogud asustatakse mitut liiki vääriskaladega. Siis saabub kalade külluse ajastu, millist pole maailmas veel nähtud!

Aastasada tagasi liikusid Põhja-Ameerika ranniku lähedal määratu suured lõhilaste parved. Ettevõtlikud jänkid pidasid neile igaviisi jahti.' Ookeani rannikule tekkisid spetsiaalsed linnad, kus elasid kalatöösturid, meremehed, rannikul asuvate tööstuste omanikud ja kalurid. Ja mis juhtus?» Professor tegi pausi ja heitis pilgu üle auditooriumi. «Juhtus see, et nüüd esineb neis pai-gus vaid üksikuid lõhilasi. Jänkid hävitasid selle vääriskala.

Ent meie rannavetes ja meie jõgede suudmeis arenevad lõhilaste liigid normaalselt, sest et meie hoiame kalu hävitamise

eest. Me uurime nende kasvu, veekogudes asumist, parimaid toitmis- ja paljundamistingimusi. Sellel eesmärgil on Teaduste Akadeemia ehitanud kümneid teaduslikke katsejaamu ja seal töötavad vilunud teadlased, taastades ja luues uuesti maa kalarikkusi.

Meie päevil asustatakse vääriskalu lihtsalt ümber, ühest veebasseinist teise. Nii näiteks elab Amuuris väga hinnaline kala, keda jõe järgi nimetataksegi amuuriks. Nüüd sigineb see kala suurepäraselt paljudes Euroopa-Venemaa jõgedes: Volgas, Kaarnas, Okaas . . .

Te olete kindlasti kuulnud sellest, kuidas asustatakse kaladega uusi veekogusid. Nüüd on ehitatud spetsiaalsed lennukid elavate kalade transportimiseks õhu teel. Lennukisse on paigutatud tsistern veega. Kalamaimud tunnevad end seal lennu ajal suurepäraselt. Rongiga ei saa neid kuidagi viia, eriti veel suurte kauguste taha, — nad ei talu pikka reisi. Ja nii ongi meie teadlased välja töötanud sellised kalamaimude ümberasustamise meetodid, et iga kala-kasvatusmajand võib lihtsalt anda Kalatööstuse Ministeeriumile tellimuse: «Palume saata kümme tuhat karpkala, latika ja peegelkarpkala maimu ...» — ühe sõnaga, ükskõik millise kala maimu, ja tellimus täidetakse viivitamata.

On olemas erilised kalakasvatusjaamad, kus aretatakse kõikvõimalikke kalaliike. Saraatovis näiteks aretatakse niisuguses jaamas eriti väärtuslikke kalu: tuurasid, beluuga-sid, sevrjuugasid. Jaama tuuakse kudemise ajal püütud kalade mari. Seal toimub selle kunstlik viljastamine. Kalamaimud kasvavad üles erilistes basseinides ja kui nad on tugevamaks muutunud, lastakse nad jõkke. Sel ajal pole neile enam nii ohtlikud vaenlased, kes oleksid võinud neid hävitada nooremas eas.»

Professor tegi pausi ja asetas kateedrile väikese kasti, milles kõlises midagi. Sorinud kastis, tõmbas professor sealt välja metallist märgid, mis sarnanesid kõrvarõngas-tega, nagu moedaamikesed neid kõrvade külge riputavad.

«Nüüd asun ma oma vestluse järgmise osa — kalade teadusliku märgistamise küsimuse juurde,» ütles professor. Ta raputas õhus metallist märke ja kuulajad kallutusid tahtmatult ettepoole. «Ärge erutuge, seltsimehed,» rahustas

12

neid professor, «ma annan need märgid teie kätte, et te võiksite neid vaadata, siis aga räägin ma mõne sõna märgistamise ajaloost.»

Professor astus kateedrilt maha, võttis kastist peotäie märke ja andis need esimesse ritta. Saša hankis endale otsekohe traadikestega varustatud metallplaadi. Plaadikesel, mis Saša kätte sattus, oli kirjutatud: «NSVL, Teaduste Akadeemia Baikali limnoloogiline jaam». Plaadike avanes nagu medaljon ja selle sees asus erilisele veekindlale paberile trükitud kiri. Kiri sarnanes ankeediga ja koosnes vaid mõnest reast: kala nimetus, kaal, vanus, märgistamise kuupäev, jaama aadress, kuhu kala küljest leitud märk tuleb saata. Ja allpool järgnesid küsimused, millele pidi vastama inimene, kes püüdis kala: püügi aeg, kaal, koht, kus kala kätte saadi.

Petjale oli juhtunud teistsuguse kirjaga märk: «NSVL, Vladivostok, kalaaretusjaam». Kiri kapsli sees oli trükitud vene ja inglise keeles •*- tähendab, see oli määratud ka välismaa kaluritele. Aga milleks seda kõike tehti, see oli veel arusaamatu. Saša mõistis, et kalapüük pole mitte lihtne asi, nagu ta varem oli arvanud.

Vahepeal jätkas professor oma loengut:

«Kalade, loomade ja lindude märgistamine on meile tuntud iidsetest muinasaegadest. Kuid siis oli see vaid meelelahutuseks. Mõnikord märgistati kalu, loomi ning linde ja lasti nad siis vabadusse mõne sündmuse tähistamiseks riigivalitseja — keisri või kuninga — perekonnas. Näiteks troonipärija sünni tähistamiseks. Mõnikord aga lihtsalt kuningliku jahi õnnestumise puhul. . . Paljudes meie ajani säilinud vanades kroonikates ning muistsetes ajaraamatutes kõneldakse

sellistest juhtumitest. Kõige sagedamini on need jutustused havide märgistamisest. Kirjanduses räägitaj-cse selle küsimuse kohta, et märgistatud havid on elanud kuni sada ja kakssada aastat.»

Saša heitis pilgu Petjale, kuid see vaatas ainiti professorile otsa.

«On olemas andmeid tsaar Boris Godunovi poolt märgistatud havidest. Ka tsaar Aleksei Mihhailovitš Romanov märgistas hauge. On isegi andmeid, et viimane tema märkidega haug püüti Katariina II ajal. Saksamaal on palju kirjutatud Friedrich Barbarossa havist, kes olevat püütud

13

kakssada aastat hiljem. Kuid kõik need tsaaride meelelahutused ei ole teadusele midagi andnud . . .»

Petja ei suutnud end pidada ja küsis valjusti:

«Kuid nad aitasid ju kalade iga kindlaks määrata?»

Professor heitis pilgu tööstuskooli õpilasele, kes selle küsimuse esitas, naeratas ja vastas:

«Ihtüoloogia seisukohalt pole kalade vanuse ülemmääral mingisugust tähtsust. Kalakasvatajaid — teadlasi ja prak^ tikuid — huvitab ainult kala täiskasvanuks saamine, tema jõudmine kaubakaaluni. Meie kalapüügitehnika juures kalad ei saa loomuliku vanuseni elada, nad püütakse enne kinni.»

Petja süngestus millegipärast. Nähtavasti ei jäänud ta niisuguse seletusega rahule. Professor aga hakkas uuesti märkidest rääkima:

«Käesoleval ajal märgis-tame me kümneid tuhandeid kalu. Märgistamine on saanud üheks põhimiseks meetodiks nende alade määratlemisel, millistel asuvad mitmesugused kalahigid. Märgistamise abil me teeme samuti kindlaks kalaparvede rännuteed, see aga võimaldab teaduslikult kindkks määrata kalapüügikohti. Paljud kalad liiguvad pidevalt ühest, kohast teise ehk migreeruvad, nagu teadlased ütlevad. Näiteks Kaspia meres märgistatud heeringaid püütakse Kaarnas. Tuurakalad liiguvad Volgat mööda kuni Gorkini. Vaikses ookeanis märgistatud lõhilasi võib kohata Barentsi meres. Seega määrame me kindlaks nende levikuala (teaduslikus keeles — areaali) ja näitame kätte kohad, kus. neid või teisi kalu püüda tuleb. Sellepärast on iga kalamehe kohus, kes on märgistatud kala püüdnud, viivitamata; täita kõik märgis oleva ankeedi lahtrid ja saata märk sellesse jaama, kus kala on märgistatud. Jaamas kogutud märgid annavad rikkaliku materjali teaduslikuks tööks.»

14

Loeng oli nii huvitav, et Sašal polnud kahju kaotatud ajast. Mis aga puutus Petjasse, siis polnud ta ilmselt professoriga rahul. Kahesaja-aastased havid olid lõplikult vallutanud tema kujutlusvõime.

Professor Iljinski lõpetas loengu ja Saša sosistas sõbrale:

«On aeg minna . . .»

Milline aga oli tema imestus, kui Petja tõusis püsti ja esitas professorile küsimuse:

«Aga kuidas tuurakalad siis siginevad, kui Volgale paisud ehitatakse?»

Professor vastas väga põhjalikult:
«Selle probleemi lahendamisega tegelevad praegu tead-lased-kalakasvatajad. Esimene võimalus on tuurakalade kunstlik kasvatamine ja kalamaimude' laskmine nende vanadesse kasvukohtadesse. Nagu ma juba rääkisin,, tehakse seda Saraatovis ja Astrahanis. Teine tee on ehitada paisudes tuurlaste jaoks erilised kalakäigud . . . Kalad liiguvad alati ühte ja sama teed mööda nagu rändlinnudkL Niisiis, selleks et säilitada kalade loomulik tee, kavatsetakse paisu jätta niisugune lüüs, mis avatakse kevadel, kalade koelmutesse liikumise ajaks. Väga võimalik, et võetakse kasutusele., need mõlemad projektid . . . Kas on veel küsimusi?»
Petja tõusis uuesti püsti ja küsis, kas tsaar Peeter I ka kalu märgistas.
«Kahjuks pole selle kohta midagi teada,» vastas professor.
Küsimusi rohkem ei olnud.
Professor hakkas seinalt maha võtma jõgede ning järvede kaarti, kalade, vähkide, putukate ja nende tillukeste mikroorganismide kujutusi, milliseid nimetatakse planktoniks ja mis on kaladele toiduks, nagu Saša äsja teada sai.
15

Sõbrad läksid ukse poole. Lõpuks ometi võis Saša väljendada Petjale oma meelepaha:
«Kuhu sa küll tükkisid niisuguste rumalate küsimustega? Leidis mida pärida! Sui on ainult Peeter meeles. Peetril aga oli kaladetagi palju tegemist.»
Petja vaidles ägedalt vastu:
«Peeter ei teinud ainult tööd, vaid ta oskas ka lõbutseda. Sa ju kuulsid, mida professor rääkis, — see oli tsaaride meelelahutus. Sa võid mulle ükskõik kuidas tõestada, kuid mina olen kindel, et ka Peeter märgistas kalu! Tema kalu pole ainult keegi veel kätte saanud, sellepärast pole ka midagi teada.»
«Nüüd alles ütles! Sellest ajast on üle kahesaja aasta möödas . . . Kui ta ka märgistas, siis on need havid juba ammu surnud.»
«Aga võib-olla märgistas Katariina II?» ei jätnud Petja
järele.
«Tema kirjutas päevikuid, kui ta oleks märgistanud, siis oleks sellest päevikuis juttu olnud. Ta armastas oma tegudega kiidelda.»
«Mn-jah . . .» venitas Petja ja Saša mõistis, et ta ei suutnud sõpra veenda.
Poisid astusid tänavale ja hakkasid nõu pidama, kuhu minna. Äsja oli just möödunud tänavakastmisauto. Päike paistis eredalt silma nii ülevalt kui ka peegeldudes märjalt asfaldilt.
«Teie, poisid, olete arvatavasti kalamehed?» küsis sügav hääl.
Poisid pöördusid ümber ja nägid professor Iljinskit. Ta seisis nende kõrval ja ootas autot.
«Kalamehed!» vastas Petja. «Meil on isegi spinning!»
«Spinning on hea püügiriist. Ja te mõtlete siis koolivaheajal kalu püüda? Kuhu te sõidate?»
«Ei tea veel.»
«Siis astuge minu poole sisse, annan teile nõu,» ütles professor nagu aimates, et Petja just sellest oligi unistanud. «Kirjutage aadress üles. Kakskümmend aastat tagasi õppisin minagi tööstuskoolis.»
Petja võttis taskust märkmiku.
«Võib-olla hakkate ka teie ihtüoloogideks!» naeratas professor.
«Ei, minust saab elektrik!» väitis Saša.
16
«Pole kä halb! Kuid pidage silmas, noormees, et nüüd rakendatakse ka elektripüüki, nii et elektrikuid läheb meil samuti tarvis.»

«Elektripüüki?» imestas Saša.
«Kui te minu poole sisse astute, siis jutustan ma teile kõigest põhjalikult,» hakkas professor naerma ja astus auto juurde.
Autojuht oli juba ukse avanud ja ootas.
«Niisiis märkige üles: Brjussovi üheksa, korter üks. Tulge siis!»
«Tuleme kindlasti!» hõikas Petja.
«Ainult enne helistage telefoniga: B 9-90-49. Selge?»
«Selge, seltsimees professor!»
Auto kadus. Saša vaatas sõbrale pahaselt otsa:
«Ja sa lähed tõepoolest tema juurde? Lähed teadlast segama?»
«Teadlastele meeldib, kui neid segatakse,» vastas Petja veendunult. «Neil on tarvis teaduse kõrval meelt lahutada ja elu uurida.»
«Mõtle ometi! Missuguse elu sa siis talle avad?»
«Sa kuulsid, tema oli ka tööstuskooli õpilane! Vaat me jutustamegi talle, kuidas nüüd tööstuskooli õpilased õpivad ... Ühtlasi saame teada, kuhu sõita kalu püüdma.»
«Mine üksi!» vihastas Saša. «Mina ei hakka tööga koormatud inimest tülitama.»
«Mis sa enneaegu vihastad! Ei lähe — pole tarviski. Praegu aga on aeg raamatulaadale minna.»
Tüli pidi äärepealt puhkema, kuid vaibus samas.

3. PEATÜKK LEID MÜÜGILAUALT

Raamatulaat oli täies hoos.
Piki Puškini bulvarit seisid raamatukioskid ja müügi-lauad. Näis, nagu oleks bulvarile paiskunud raamatulaine ja langenud maha, pihustudes vastu rohelist kallast. Raamatud ei mahtunud lettidele, nad täitsid laudu ja lamasid hunnikutes maas. Inimesed seisid kummargil raamatute kohal, sorisid neid, lehitsesid ja keerasid ostetud varanduse paberisse. Mõni lugeja, kes oli leidnud midagi

huvitavat neelas ühe lehekülje teise järel, toetudes küünarnukkidega letile, ega märganud, et segab nii muujat kui ka ostjaid. Muide, sellisel päeval ei saanud keegi lugeja peale pahaseks isegi kui ta juhuslikult toetus mitte letile, vaid enda kirjutatud sojaväemäärustiku. Nüüd lonkisid nad aeglaselt piki müügilaudu, vaid harva lehitsedes ühte või teist raamatut, nagu söönud inimene, kes laisalt vaatab vitriinil maitsvaid asju ega tea, mida ta veel peaks küsima.

kellegi seljale. Trükisõna armastajaile pole midagi huvitavamat kui raamatupüha!
Täiskasvanute hulgas sõelusid lapsed, Varblastena ühest kohast teise lenneldes. Petja ja Saša kõndisid väärikalt ning rahulikult. Nad olid juba sellest east välja kasvanud, millal võis täiskasvanute vahel sõeluda. Nad olid ise omandanud õiguse pidada end täiskasvanuiks. Neil on taskus teenitud raha, neil on kindel eesmärk: leida raamatulaadalt neile vajalikud raamatud. Nemad juba teavad, mida nad tahavad!

Neid ei uimasta vilepillid ega tongide paukumine, ei hämmasta õhupallide lend ega kummi otsas hüplevad pallid.

Kärarikka, jutuka ning elava laada kohal kiirgab päike, sahisevad pärnad, majade aknaist sirutuvad välja inimeste pead, palkoneil seisavad vaatlejad: Moskvas leidub iga vaatemängu jaoks sadu uudishimulikke!

Ühe müügilaua juurest teise juurde käies koormasid sõbrad end raamatutega. Saša ostis mitu raamatut elektrotehnika ja energeetika alalt. Petja otsis välja oma armastatud kangelase elulookirjelduse ja ostis isegi Peetri

enda kirjutatud sojaväemäärustiku. Nüüd lonkisid nad aeglaselt piki müügilaudu, vaid harva lehitsedes ühte või teist raamatut , nagu söönud inimene, kes laisalt vaatab vitriinil maitsvaid asju ega tea, mida ta veel peaks küsima.

Saša valis kaua, mida ta ostaks kingituseks Leena Orlovale. Jura Koroljov nagu kiusakas kapten kunagi ei lasknud teda raamatulaadale. Homme on võistlus, ja missugune endast lugupidav kapten laseb merelesõidu eel oma meeskonda maale minna! Ja Saša sirvis mõtlikult raamatuid näitlejatest, kuni talle sattus kätte «Grimeerimiskunst». Siin ladus ta letile kümme rubla ja pani ostu oma raamatute juurde. Sellel oli pisut õel tagamõte: Leena on oma võimetes nii kindel, et mõnikord linna minnes võõpab endal kulme, huuli ja isegi põski. Ja kui palju Petja teda selle eest ka ei noomi, surub ta ainult huuled kokku. Saagu Mis see raamatuke talle hoiatuseks! Seal on kolmekümne eisel leheküljel kirjutatud: «Grimmi liigne tarvitamine rikub nahka». Saša kriipsutas selle rea oma kuulsulepeaga alla.

Sel ajal kummardus Petja Saša kõrva äärde ja sosistas:

«Vaata, mis ma välja tuhnisin!»

Saša nägi koltunud joonistust pruunikate plekkidega servadel, mis arvatavasti pikemat aega oli lebanud kuskil

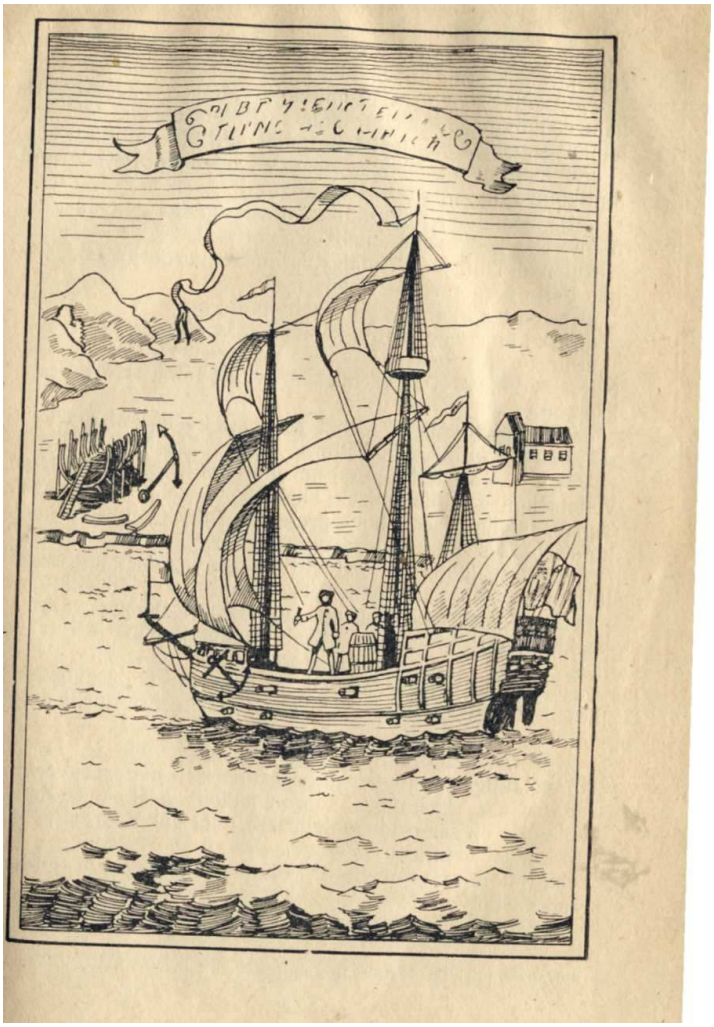

keldris. Joonistus oli väga halb, oskamatu käega tehtud. Nende kooli seinalehe kunstnik joonistab palju paremini. Joonistusel ei olnud ei proportsiooni, ei tagapõhja ega kompositsiooni. Sellel oli kujutatud vanaaegse taglasega laev, kauguses aga oli arvatavasti laevatehas, sest seal olid ellinguile tõstetud veel mõned laevad. Esimese laeva tekil seisis haruldaselt pikk inimene vanaaegses rõivastuses ja mõõgaga. Ta hoidis midagi käes, tema kõrval tekil aga oli vaat.

«Noh, ja mis siis on?» küsis Saša ükskõikselt.

«Naljavend, see on ju gravüür! See on ju Peeter 1!»

«Ei näe! Seda pole peale kirjutatud.»

«See on niigi arusaadav! Sa ainult vaata paremini!»

«Midagi pole arusaadav. Mingisugusest raamatust on lihtsalt leht välja rebitud ja kõik. Ja võib-olla polegi seal kujutatud venelast, vaid koguni mõnda kapten Cooki.»

«Ise oled sa Cook!» solvus Petja ja küsis müüjalt:

«Palju maksab see gravüür?»

«Kakskümmend rubla!» Müüja arvatavasti just ootaski sellist ostjat nagu Petja, et sokutada talle see seisnud asi kaela.

«Lähme, lähme!» hakkas Saša sõpra tirima, kartes, et see ostab tõepoolest gravüüri ära. Kahekümne rubla eest võis osta «Vaikse Doni» või kui ta just nii kangesti tahab, Tolstoi romaani «Peeter Esimene».

«Kas odavamalt ei saa?» ei jäänud Petja rahule. Uhe käega hoidis ta müügilauast kinni, et Saša teda ära tirida ei saaks, ja teises oli ikka veel õnnetu gravüür.

«Meil ei tingita,» vastas müüja ja osutas sildile: «Mos-kulttorgi bukinistlik raamat».

«Küll ma juba tean, kuidas nad kauplevad ilma tingimiseta,» ironiseeris Saša.

«Jäta!» vihastas Petja.

Ta kartis, et keegi ehk lööb tema ostu üle, ja kõõritas teisi ostjaid kohkunud silmadega. Ta kobas taskutes, tõmbas sealt välja mingisuguseid märkmeid ja pääsmeid, kuid raha polnud. Lõpuks ometi sattus näppu rahapaber — oh häda, kõigest viis rubla!

«Laena mulle viisteist rubla ...» pöördus ta anuval toonil Saša poole. «Õhtul annan tagasi. Toon hoiukassast ja annan kätte.»

Saša halastas sõbrale:

«Olgu siis pealegi, ära virise. Säh, võta. Ja milleks küll sulle see vana rämps?»

Müüja võttis raha, keeras gravüüri osava liigutusega rulli ja küsis armastusväärselt:

«Võib-olla soovite veel midagi? Meil on kaheksasaja kaheteistkümnenda aasta kangelaste portreesid. On ajaloolisi gravüüre suurtest lahingutest ja meresõitudest.»

«Lähme, lähme!» kohkus Saša. Ta oli juba Petjale andnud kogu raha, mis tal ostudest üle jäi.

Petja eemaldus müügilaua äärest, hoides gravüüri nii, nagu võiks keegi selle temalt ära võtta.

Kui nad Timirjazevi mälestussamba juurde jõudsid, hingas Petja kergendatult ja küsis:

«Kas sa tead ka, mis siin joonistatud on?»

«Kust mina seda tean!» kehitas Saša õlgu.

«Siin on joonistatud, kuidas Peeter I märgistab kalu! Näe, vaata . . .» Petja rullis gravüüri lahti. «Mis Peetril käes on?»

«Sellel pikal kõhetul mehel, keda ma kuidagi ei saa Peetriks pidada, on käes pikksilm.»

«Vaat ei ole jälle! See on märgistatud kala. Ja uue laeva vettelaskmise tähistamiseks heidab ta selle üle parda. Tahad, lähme praegu kohe professor Iljinski juurde ja ta kinnitab, et see on nii.»

«Või veel, lähen ma sellise tühja asja pärast professorit tülitama!» sai Saša pahaseks. «See on kaspikksilm või puusepakirves, võib-olla aga tõmbas ta mõõga välja ja karjub nagu Kolumbus: «Seal on maa!» On veel tarvis tõestada, et see on üldse Peeter 1!»

«Vaata ometi ratsasaapaid ja mundrit,» ei jätnud Petja järele. «On ju täitsa selge, et see on Preobraženski polgu vorm!»

«Kui Peeter laevastikku juhatas, siis kandis ta laevastiku schautbenachti[1] vormk see tähendab mereväe vormi,» vastas Saša, kasutades sõbralt endalt saadud teadmisi. «Võib-olla on see orjakaupleja või India vallutaja, sina aga oled temast vaimustuses.»

«Harimata mats oled!» ei osanud vihane Petja midagi muud vastata.

Ja sõbrad läksid edasi vaikides. Saša ei kannatanud

sõna «mats», Petja aga ei tahtnud sõbra peale vaadatagi pärast seda, kui viimane gravüüri välja naeris. Kui neil trammi istuda tuli ja nad ühte vagunisse sattusid, siis läksid nad meelega teine teise otsa. Ja mõlemal oli süda raske.

Ühiselamusse läksid nad üksteisest tükk maad eemal ja mõtlesid, kes keda esimesena solvas ja kes peab vabandama. Kuna na_d aga tee peal seda küsimust lahendada ei suutnud, siis jõudsid nad koju leppimata. Ühiselamus oli aga hoopis piinlik leppida. Neid ümbritsesid lapsed ja4hak-kasid oste vaatlema, tõusis kisa ja kära ning polnud aega mõelda sellest, kuidas oli see ebameeldiv tüli ometi tekkinud.

[1] Kontradmiralile vastav aukraad.

4. PEATÜKK KUIDAS ON KÕIGE KERGEM LEPPIDA

Tööstuskooli kasvandikud 2 MF-ist (nii kutsuti lühidalt teise klassi õpilaste gruppi, keda juhatas meister Ivan Vassiljevitš Fjodorov) olid tehasepraktikal.

Nad töötasid tehases juba mitmendat kuud, kuid siiani lasti neid teha vaid väikest remonti. Nüüd tuli neil end näidata suures töös: direktor tegi neile ülesandeks elektriliinide monteerimise uues tsehhis.

Tehas tootis põllutöömasinatele elektrimootoreid. Sašale meeldis selles tehases töötada. Ta tõusis hommikul erilise erkuse ja rõõmsa elevustundega, nagu see on inimesel, kel tuleb tegelda armastatud tööga.

Tööstuskooli õpilased läksid tööle nagu harilikult rivisammuga meister Ivan Vassiljevitš Fjodorovi saatel. Saša, kes oma väikese kasvu tõttu sattus ikka viimastesse ridadesse, heitis vahetevahel pilgu ees marssivale Petjale, nägi tema tuule käes lõkkena leekivaid punaseid juukseid ja ootas, et ta just nüüd pöördub ümber.

Tänane päev oli neile mõlemale eriti tähtis. Juba möödunud nädalal oli Saša andnud montaažiülema kätte oma ratsionaliseerimisettepaneku. Kui talle see ettepanek esmakordselt pähe tuli, siis jutustas ta sellest Petjale. See kasutas kogu oma mõjukust: esialgu sõbralikku, siis aga, kui Saša sõbralikule veenmisele ei alistunud, komsomoli liinis kui 2 MF-i komsomoliorganisaator, et Saša paneks oma

ettepaneku paberile ja viiks sinna, kuhu tarvis. Täna pidi montaažiülem vastuse andma.

Petja aga ei näidanud millegagi oma huvi selle asja õnneliku lõpu vastu. Ja aegamööda muutus Saša tuju halvaks, nagu muutub halvaks selge ilm, kui taevasse ilmuvad pilved.

Harjunud rivis astusid nad tehase territooriumile, kuulasid ära meistri saatesõnad ja ruttasid igaüks oma töökohale. Saša ei saanudki aru, kas Ivan Vassiljevitš sai nende tülist Zabaviniga teada või palus Petja ise endale teise paarimehe, sest nad sattusid teine teise brigaadi: Zabavin välistöödele, kus veeti õhuliini, Saša aga tsehhi, valgustusvõrgu monteerimisele.

Mitmekiuline kaabel tuli ühendada transformaatoriga. Töö oli keeruline, kuid tuttav, ja Saša, tundes harilikku erutust ning keskendust, mis tegid ta ebatavaliselt osavaks ja liikuvaks, asus kaabli kallale. Otsekohe lülitas ta koik teised mõtted peast välja. Tema ees on erineva värvusega juhtmed — kümned traadid, ja tarvis on täpselt meeles pidada iga juhtme otstarvet ning järjestust. .. Siin võib iga kõrvaline asi takistuseks saada . . .

Ivan Vassiljevitš astus mitu korda Golubkovi juurde, vaatas vaikides tema töötamist pealt ja ei kiitnud ega laitnud. Kuid Saša teadis juba, et meister peidab vaikimise taha heakskiidu. Kui Saša oleks milleski eksinud, oleks Ivan Vassiljevitš juba leidnud teravaid ning ebameeldivaid sõnu. Ta oleks meelde tuletanud, mitu kasvandikku ta on välja õpetanud ja et võrreldes Golubkoviga on koik teised peaaegu geeniused. Ivan Vassiljevitš oleks ütelnud, mitu tema kasvandikku nende_ aastate jooksul on lõpetanud tehnikumi ning kõrgema õppeasutuse ja saanud inseneriks. Ta oleks meenutanud ka Vasja Smirnovi, kes sõja ajal sai Nõukogude Liidu kangelase nimetuse. Kasvandik, kellega Ivan Vassiljevitš niiviisi rääkima hakkas, oli valmis maa alla vajuma. Ivan Vassiljevitš oli korduvalt ka Sašaga niimoodi kõnelnud, kuid see oli veel esimesel õppeaastal.

Kui Saša liigutused omandasid stabiilsuse_ning osavuse ja töötsükkel hakkas korduma, said ta mõtted teatava vabaduse. Ta võis samaaegselt töötada ja mõelda oma ettepanekust. Ja kuigi ta mõtted olid rahutud, ei seganud

nad sugugi, sest rütm oli käes ja seda ei saanud katkestada mingi kõrvaline asi.

Saša oli montaažiülemat näinud juba kaks korda, kuid millegipärast ei pööranud too . talle tähelepanu. Ometi lubas taju tänaseks päevaks ettepaneku läbi vaadata. Ja Saša mõtles, kas on sünnis ise minna ülema juurde või peab ootama, kuni see ta välja kutsub.

Kui Petja oleks siin olnud, oleks Saša temaga nõu pidanud. Kuid Petjat ei olnud. Ja Saša jätkas tööd, pühendamata kedagi oma mõtisklustesse.

Tehase sireen puhus lõunavaheajale. Poisid panid tööriistad ära ja läksid sööklasse, kõlistades taskus peenraha ja lugedes üle rahapabereid. Nad kõndisid vaba, pika sammuga, nagu käivad soliidsed töölised. Kõigil neil oli neljas ja viies kategooria ja nad teenisid küllaldaselt, et tunda end iseseisvana. Ka Saša armastas just sellise vaba,, laia kõnnakuga sööklasse minna ja tellida endale midagi erilist, näidates, et neid, tööstuskooli kasvandikke, toidetakse ka oma sööklas hästi, kuid et siia nad tulevad ainult sellepärast, et ka ise saavad varsti töölisteks.

Täna Golubkov sööklasse ei kiirustanud. Ta läks mon-taažiülema kabinetist mööda ja vaatas uksest sisse. Ülem oli üksi, kuid Saša ei julgenud sisse astuda. Pole teada, kui kaua ta oleks nii seisnud, kui keegi poleks äkki tal õlgadest kinni haaranud ja praokil uksest sisse lükanud. Saadud tõukest lendas Saša tuppa ja alles ümber pöördudes nägi ta Petjat, kes noogutas jumalagajätuks sassis-pead ja läks vilistades oma teed, nagu poleks midagi juhtunud.

Montaažiülem vaatas mornilt Golubkovile otsa ja Saša mõistis _selle ainsa pilgu järgi, et tema ettepanekut pole vastu voetud. Kuna aga ülem vaatas talle otsa nagu võhivõõrale, otsustas ta ennast meelde tuletada.

«Ma tulin oma ettepaneku pärast. Kas te lugesite seda?» «Vaatasin,» ütles ülem endiselt samasuguse mittetundva ilmega.

Saša ootas vaikides jutu jätku. Lõpuks, paari minuti pärast hakkas ülem kõnelema igava, argipäevase häälega:

«Sellest ei tule midagi välja. Esiteks pole veel selliseid lahtiraiehaamreid. Teiseks, kes neid tellima hakkab? Kolmandaks, kus on garantii, et nendega läheb töö kiiremini?

25

Ja neljandaks, kes meile need katsetamised kinni maksab?»

Rääkinud selle kõik ära, tõmbas ülem laualaekast välja nägusad kaaned, kuhu poisid Leena Orlova nõuandel olid köitnud oma ettekande ning joonised, ja ulatas need Sašale. Tema ilme ning hääl jäid samasugusteks argipäevaselt igavateks, nagu oleks ta rääkinud oma naisega: «Ei, borši ma ei taha, see on mind ära tüüdanud. Kala aga ei või ma süüa — mul tekivad sellest kõrvetised. Piima ma ei taha — see on hapu ...»

Jah, kui teil kunagi tuleb sellist vastust kuulda oma'ettepanekule, mis teile ja teie sõpradele näib suurepärasena ja mille kallal te olete töötanud ööd kui päevad, siis

tunnete te kindlasti samasugust piina, nagu tundis äkki Saša. Ta kahvatas, tema laup kattus higiga, käed hakkasid värisema, jalad aga läksid nõrgaks ja lõid iseenesest nõtkuma. Ainult suure jõupingutusega suutis ta end pidada, et mitte näidata sellele külmale ning ükskõiksele inimesele oma nõrkust, —• vaata et hakkad tema ees veel nutma! — ja jooksis kabinetist välja. Solvumispisarad aga tikkusidki juba Sašale silma. Siis aga nägi ta temale vastu tuleva Petja ranget nägu, põlgliku vaatega silmi, milles oli ainult hukkamõist ja mitte mingisugust osavõttu. Nemad olid aga juba teist aastat sõbrad!

«Vesistad silmi?» ütles Petja meelega karmilt ja vangutas pead. «Seda ma arvasingi. Ei sinust leidurit saa! Sinust saab tenor. «Mis algav päev mull' tuua ta-hab?»» laulis ta pilkavalt. ««Mu mõistus tühjalt vastust ootab . . . Kas hukkun tabatuna

26

noolest, või möödub minust veel ta lend ...» » Ta lakkas laulmast ja hakkas veelgi põlastavamal toonil rääkima:

«Sa pole leidur, vaid piripill! Ma kuulsin kõik. Oleks tarvis olnud rusikaga lauale põrutada ja sundida seda bürokraati mõistma, et ta ei kõnele mitte poisikesega, vaid töölisklassi täiendusega — ja-jaa!» Petja armastas väga uhkeid ja suuri sõnu ja oskas neid hääldada vajaliku- paatosega. «Selle asemel sa aga .vesistad silmi!»

Heitnud Golubkovile hävitava pilgu, tiris Petja ta kättpidi tsehhist välja.

Need solvavad sõnad vihastasid Sašat. Kas siis tõeline sõber lööb maaslamajat, selle asemel et teda lohutada! «Ütle, palun, kuhu sa mind tirid?» «Direktori juurde,» vastas Petja rahulikult. «Direktori juurde?» Saša peatus, nagu oleksid ta jalad betoonpõranda külge kinni külmunud.

«Kuhu siis veel! Võib-olla tuleks postkontorisse minna ja saata kiri kolhoosnikutele? «Et nii ja naa, seltsimehed, ma tahtsin tsehhi käikulaskmist kuu aja võrra kiirendada, et te

saaksite rutemini meie uued masinad kätte, kuid montaažiülem hirmutas mu ära ja ma ütlesin oma ettepanekust lahti!»»

«Küllalt!» vihastas Saša ja läks Petjale järele. Siis aga jäi ta uuesti mõtlikult seisma. «Aga järsku on direktoril tegemist?»

«Meil on kõigil tegemist, logardeid pole!» kähvas Petja vastu.

Ja Saša vantsis alandlikult talle järele.

Direktori vastuvõturuumis oli palju •rahvast ja kõik, nagu Sašale näis, olid tulnud tema juurde erakordselt tähtsate asjade pärast. Lõunavaheaeg pidi varsti lõppema. Muidugi ei võta direktor

27

mingisuguseid õpilasi vastu, ja kui võtabki, siis mitte täna. Kuid kangekaelne ning tige Petja astus sekretäri juurde ja teatas otsustavalt:

«Tööstuskooli õpilased Golubkov ja Zabavin —. kaebusega montaažiülema peale! Me peame direktori juurde pääsema enne vaheaja lõppu.»

Ja — imede ime! — sõnagi vastu vaidlemata läks sekretär kabinetti. Kui aga direktori kabinetist oli väljunud järjekordne külastaja, ütles ta Petjale viisakalt:

«Palun, astuge sisse.»

Nad läksid uksest sisse.

«Tervist, seltsimehed,» ütles direktor, tõustes laua tagant püsti ja silmitsedes uudishimulikult ootamatuid külastajaid.

Sašale meeldis, et ta ei ütelnud mitte «poisid» ega «kotkad», nagu neid tihti kutsuti, ja talle näis, et siin tema üritust kroonib edu.

«Noh, mis teil seal juhtus?» küsis direktor.

See oli kõrge otsaesisega kiilaspäine mees, aeglane ning rahulik, ja temaga oli meeldiv kõnelda. Isegi teda näha oli meeldiv. Tema arvamused tööstuskooli õpilastest — nii kiitused kui laitused — kutsusid koolis viivitamata esile vastukaja. Iga kord, kui Saša kohtas direktorit vabriku territooriumil, mõtles ta uhkustundega sellest, et varsti hakkab ta töötama selle inimese juhtimisel.

Sellest aga, mis neid siia tõi, oli raske jutustada.

«Meil on ettepanek. . .» ütles ta ja takerdus.

Direktor vaatas talle otsa ja ootas, et ta jätkaks, Saša aga ei saanud erutusega sõna suust välja.

«Missugune siis?» küsis direktor pärast pausi.

Saša vaatas paluvalt Petjale. Petja vastas talle ette-heitva pilguga ja hakkas kiirustades kõnelema:

«Vaadake, seltsimees direktor, meie õpilane Aleksandr Golubkov,» ta torkas sõrmega Sašat, nagu esitledes teda, «tegi sellise elektriliinide sisseseadmise ettepaneku, mis lühendab montaažitööde tähtaega terve kuu võrra. Ma ei tea, kus olid montaažiülema silmad,» Petja ajas rinna ette, nagu kavatseks ta praegu kohe selle ülemaga rinnad kokku pista, «sest ta keeldus ettepanekut juurutamast. Siin see: on!» Zabavin haaras Saša käest kaaned ja asetas need lauale.

28

«Terve kuu võrra?» üllatus direktor ja avas kaaned. Tema küsimuses kostis umbusku.

Kuid Saša ei solvunud. Kui ta oli välja arvestanud, mis see ettepanek anda võib, siis hämmastus temagi ja otsustas, et eksis arvestustes. Petja aitas tal neid kontrollida. Kui nad aga sama arvu said, ei uskunud Saša ikkagi ja kontrollis veel korda viis oma kalkulatsioonid üle."Mispärast pidi siis direktor neid sõnast uskuma! Ja ta ootas kannatlikult, kuni direktor, langetanud kõrge laubaga pea, luges tema ettekannet.

Direktor luges ainult olulist, seda, mis Saša Petja nõuandel oli kirjutanud suurte tähtedega ja alla kriipsutanud, teisejärgulise tähtsusega kohti aga ei vaadanudki. Oli näha, et ta tahab esialgu süveneda ettepaneku tuumasse.

Tuum oli aga väga lihtne. Uues tsehhis oli elektriliinide sisseviimiseks tarvis uuristada seintesse tuhandeid auke, millest lähevad läbi juhtmed, ja tuhandeid meetreid renne samades seintes, kuhu asetatakse torud juhtmetega. Pärast krohvijad määrivad need uurded ja augud lubjaga kinni ja varjavad juhtmed ära. Kuid asi on selles, et aukude ja ren-nide uuristamiseks andis ülem noortöölistele kõige primitiivsemad tööriistad: puuri, haamri ja meisli. Proovige korraks puuriga kahe või kolme telliskivi paksusesse seina auku puurida või raiuda meisliga saja meetri pikkune renn! Siin väsitad käed ära ja peaasi — sellele tööle kulub tohutu palju aega.

Saša pani ette kasutada kergendatud tüüpi lahtiraie-haamreid. Haamri katseeksemplari konstrueeris ta ise. Haamer pandi tavalise elektripuuri otsa, milliseid leidub igas tsehhis, ja see tegi poolteist tuhat lööki minutis. Selle haamriga töötades võis kõige kõvemat betooni läbida kiirusega üks millimeeter sekundis. Tähendab, et hariliku telliskiviseina võis läbi puurida nelja-viie minutiga — telliskivi on ju betoonist nõrgem — ja juhtmete jaoks kanaleid uuristada võis viie-kuue-meetrilise tunnikiirusega ...

Jälgides, kuidas direktor tema ettekannet lehitses, meenus Sašale, mis seal on kirjutatud. Nüüd loeb direktor parajasti aukude puurimise kiirusest, märkis Saša endamisi, nüüd jõudis ta rennide juurde .. . Nüüd ta aga loeb lahtiraiehaamri kirjeldust...

29

Ja tõesti, direktor küsiski:

«Kus teie lahtiraiehaamer siis on?»

«Tööriistade kotis,» ruttas Petja vastama, nagu Saša ise poleks võinud seda öelda: nüüd tundis Saša end juba hästi ja vabalt, mitte nii, nagu montaažiülema juures. «Kas ma toon siia?» küsis ta ja pöördus ukse poole.

«Oodake,» ütles direktor. «Mul on siin juhtmete sisseseadmine lõpetatud, teil aga on tarvis puurida. Milleks siis asjata seinu rikkuda! Me lähme parem tsehhi.» Ta surus kellanupule ja ütles uksele ilmunud naissekretärile:

«Kutsuge instrumentaaltsehhi ülem minu juurde.»

Kui naissekretär oli lahkunud, tõusis ta laua tagant püsti, astus poiste juurde ja äkki kaisutas neid:

«Tublid poisid! Ausõna, tublid poisid! Olgu siin ka mõni arvestus valesti, olgu kas või täiesti valesti, kuid teie olete siiski tublid. Kas mina või keegi teine oma nooruspäevil oleks riskeerinud välja nuputada mingisuguseid seadeldisi, veelgi enam aga taotleda nende rakendamist! Kui ka keegi neil aastail mõtles oma käsitöö kergendamiseks midagi välja, siis peitis selle kaugemale, et keegi ei näeks ega võtaks üle. Ei, te olete tõesti tublid poisid!»

Sellel hetkel sisenes tsehhiülem. Nähes direktorit tööstuskooli õpilastega vestlemas, jäi ta lävele seisma.

«Tere, Pjotr Gavrilovitš!» tervitas teda direktor. «Mul läheb sind vaja. Näe nendel poistel on ettepanek väike-mehhaniseerimise osas. Me peame seda tingimata vaatama . .. Lähme, lähme!» Lükanud poisid ukse poole, väljus ta nende järel ja ütles käigu peal teda ootavatele külastajatele:

«Oodake, seltsimehed, kahekümne minuti pärast olen tagasi.»

Tsehhis tundis Saša end hoopis kindlamalt kui direktori kabinetis. Ta tõmbas kotist välja lahtiraiehaamri, mille oli konstrueerinud meister Ivan Vassiljevitši abiga.

Kinnitanud haamri osavasti elektripuuri külge, nii et seda võis hoida kahe käega nagu piiki, läks Saša seina juurde, millele olid kriidiga märgitud tulevaste aukude keskpunktid. Kuid direktor peatas teda:

«Oota, oota, Golubkov! Kõigepealt on tarvis siia kutsuda montaažiülem ja sinu meister.»

Poisid Golubkovi brigaadist, kes juba mõistsid, milles asi seisab, tormasid neid otsima, ja paari minuti pärast

olid montaažiülem ning meister Fjodorov kohal. Montaažiülem oli hoopis teistsugune kui jutuajamisel Sašaga. Nüüd säras ta näol armastusväärne naeratus. Ta tervitas direktorit sõbralikult. Kuid direktor vastas talle väga kuivalt:

«Mis see siis on? Teie töölistel tekivad kasulikud ideed, teie aga ei võta neid vastu.»

Saša ootas, et ülem ütleb nüüd: «Mis töölised need on, need on ju poisikesed! Mis ideed neil ka olla võivad!» Ja ta valmistus juba oma au kaitsma — direktori juuresolekul on seda kergem teha —, kuid ülem hakkas end hoopis teisiti õigustama:

«Neid haamreid on ju veel teha tarvis!»

«Õige, õige! Kuivikuid on ju tarvis enne leotada, parem neid juba üldse mitte süüa,» muigas direktor.

Ja ülem kohmetus otsekohe.

Saša astus seina juurde, lülitas mootori sisse ja lahtiraiehaamer hakkas ta käte vahel võbisema. Direktor silmitses teraselt haamrit: «No-noh, näidake siis, Golubkov!»

«Tal on isegi mu nimi meelde jäänud!» mõtles Saša vaimustusega ja surus haamri teraviku seina. Peenikese joana tõusis õhku telliskivitolmu. Teravik tungis seina nagu võisse. Auk tuli ühtlane, ümmargune — krohvijatel pole tarvis seda pahteldada ega kinni mätsida. Puuri ja meisliga töötamise järel kattub aga sein mõradega ja krohv kukub suurte tükkidena maha.

Direktor vaatas kella. Teravik läbis seina ja tungis sellest välja. Saša lülitas mootori välja ja tõmbas ieraviku seinast:

«Valmis!»

«Kuidas, juba?» hüüatas instrumentaaltsehhi ülem.

«Hea töö!»

Direktori hääl kõlas pidulikult, nagu oleks ta ise selle, haamri välja mõelnud. Ta silmitses vaimustusega äsja puuritud avaust, viis pilgu poistele ja pöördus lõpuks montaažiülema poole:

«Andke otsekohe haamri joonised instrumentaaltsehhi. Ja kontrollige, et hiljemalt kolme päeva pärast oleks esimene partii haamreid valmis ... Olete harjunud montööre varustama lõike- ning universaaltangidega, kaasaegsele tehnikale aga ei mõtle te sugugi. Te ei näe, et teie kõrval kasvavad tõelised leiutajad — vaat, siin nad on!» Direktor

31

patsutas Sašale kiitvalt õlale ja pöördus uuesti montaaži-ülema poole:

«Peale selle andke mulle homme hommikul allakirjutamiseks leiutajate premeerimise käskkiri.» Ta heitis pilgu Sašale:

«Või tegid sa kõik üksinda?»

«Ei, mis te ometi!» hüüatas Saša, ta ei armastanud eba-•õiglust.

«Kuidas ma oleksin üksinda suutnud! Ivan Vassiljevitš aitas mul haamrit treida, Petja aga, see tähendab Pjotr Zabavin, abistas arvestuste osas . . .»

«Näete nüüd!» Direktor vaatas mornilt montaažiülemale

otsa.

«Nad kõik abistavad üksteist. Nad tulid ka teile appi, teie aga ei soovinud neid vastu võtta.»

Pärast vahetust lahkusid Petja ja Saša tehasest jälle sõpradena.

5. PEATÜKK PROFESSORIL KÜLAS

Juba kaks nädalat töötasid elektrikud Saša konstrueeritud tööriistadega. See oli nii tore, et tsehhis kuuldus kogu aeg hõikeid:

«Kuule, Zabavin, ulata mulle golubkovi haamer!» «Jura, uurista üks renn Golubkovi meetodil...» Sašat võeti vastu ja saadeti ära lugupidavalt: «Tere, konstruktor!» «Hüvasti, konstruktor!»

Mõnikord Saša tajus neis tervitustes sõbralikku nööget, lund siiski oli niisuguseid sõnu meeldiv kuulda.

Kuigi Saša oli tööst kaasa kistud, jõudis ta siiski märgata ühte imelikku asja: Petja hakkas hommikuti enne teda üles tõusma. See oli arusaamatu: üldiselt armastas Zabavin magada. Varem näiteks võttis Saša tarvitusele kõige karmimaid abinõusid, et teda hommikusöögiks maast lahti saada, mõnikord kallas talle isegi vett kaela. Nüüd aga, kui Saša ärkas, oli Petja juba riides, tervitas teda ja teatas, missugune ilm on väljas.

Pühapäeval ärkas Saša juhuslikult üles siis, kui hakkas alles koitma, ja lamas poolsuletud silmadega, mõeldes,

32

kuidas pühapäevast päeva mööda saata. Hommikust kuni kella kolmeni pidi ta olema lugemissaalis — eile õhtul oli ta tellinud endale mõned raamatud uutest elektriaparaati-dest. Noh, aga mis ta õhtul teeb?

Äkki nägi Saša, kuidas Petja hüppas voodist välja, võttis seinalt spinningu ja jooksis riidesse panemata, ainult lühikestes spordipükstes toast välja. Nüüd on kõik selge: vaat mispärast Petja hommikuti teadis, missugune ilm on väljas! Miks ta ei peaks siis teadma, kui ta hommikul vara jookseb võrkpalliväljakule ja treenib seal spinninguga!

Pärast hommikueinet, kui nad oma tuppa tagasi olid pöördunud, kamandas Petja äkki:

«Palun paraadvorm number üks selga panna!» Saša üllatus, kuid alistus käsule ja ootas, mis saab edasi. Petja kontrollis, kas Saša oli rihma kõvasti kinni tõmmanud, ja kiirustas: «Läki, läki!» «Kuhu?»

«Professor Iljinskile külla! Mis sa ometi kõhkled, ma juba helistasin, professor ootab meid.»

«Ei, ei, mina ei lähe! Ta ütles seda ainult nii, viisakuse pärast, tegelikult aga ...»

«Sa siis pead teda silmakirjatsejaks või?» hämmeldus Petja. «Seda ma sinust küll ei oodanud!»

Ja kuulamata rohkem Saša vastuväiteid, vedas Petja ta endale järele. Kui asi elektrotehnikasse puutus, siis oskas Saša teisi endale allutada. Teistel juhtudel allus ta aga Petja ohjeldamatule tahtele.

Professor Iljinski ootas neid tõepoolest. Ta avas ise ukse, võttis neilt vormimütsid, mida nad kohmetult käes keerutasid, juhtis külalised oma kabinetti ja pani nad istuma suurtesse valgete katetega tugitoolidesse. Külalislahke peremees oli juba enne külaliste tulekut asetanud väikesele ümmargusele lauale' tee, koogid ja kompvekid.

«Noh, noormehed, tundke end mugavalt, joome teed ja ajame juttu. Kuidas teil läheb?»

«Golubkovi ettepanek on vastu võetud!» kuulutas Petja. «Kas tõesti? Õnnitlen, õnnitlen!» Professor sirutas Sašale oma suure käe.

Saša tegi suured silmad — Vikenti Ivanovitš võttis selle teate vastu nii, nagu oleks talle kõik teada, mis tööstuskoolis toimus. Ilmselt oli Petja pärast seda loengut Polü-

tehnilises Muuseumis professoriga korduvalt vestelnud. «Noh, oota aga,» mõtles Saša, «küll ma sulle näitan, kuidas seltsimehe eest oma tegusid varjatakse! See on veel hullem kui üksipäini spinninguga treenimine!»

Kuid Petja ei pööranud tema ähvardavatele pilkudele tähelepanu. Ta vehkis suure mõnuga kooki süüa ja jõi kanget teed.

«Kas te elate üksi, Vikenti Ivanovitš?» küsis Saša, teadmata, millest vestlust alata.

«Kas siis üksi tuleb sellise majapidamisega toime!» Professor näitas käega kabinetile. «Mind abistab Maša. Mind üksi oleks tolm ammugi ära lämmatanud. Mul pole sugugi vähem tööd kui teil Petjaga.»

«Kes see Maša on?» küsis Saša ettevaatlikult, kuulatades korteris valitsevat vaikust.

Professor puhkes naerma:

«See on minu õde. Kuid praegu pole teda kodus. Nii et sellest küljest, seltsimees Golubkov, ei ähvarda teid mingi oht.»

«Saša kardab ka ühiselamus kõiki plikasid,» nokkis Petja sõpra.

«Sugugi mitte kõiki!» «Aga Leenat sa kardad?» «Noh, see on ju Leena!»

«Sellest pole midagi,» lohutas teda professor. «Ka mina kardan õde. Kui korda looma hakkab, siis mine või kodunt minema!»

Saša pahvatas naerma ja tundis äkki, et ta on siin juba täiesti kodunenud.

Ta silmitses huviga teadlase kabinetti. Riiulitel, mis piirasid seinu ja tõusid kuni laeni, seisid raamatud. Raamatud täitsid ka toanurki, nad lamasid laual, toolidel, pianiinol. Isegi puuvoodi lamedal otsal oli mitu raamatut.

Toas oli palju kalade topiseid. Kõige ülemistel riiulitel küündisid nad oma uimede ja kaarjate selgadega otse laeni. Niisuguseid kalu polnud Saša kunagi näinud. Ta taipas, et kahe meetri pikkune kala, kes oli oma nina nurka pistnud, ongi seesama tuurakala, kellest kõneles loengul Vikenti Ivanovitš. Tuurakala sarnanes väga noaaegse imeelukaga. Tema soomusrüü läikis, nagu oleks see pronksist. Oma terava ninaga püüdis tuurakala nagu seinast läbi tungida, et kohe ujuda toast välja.

34

Seina ääres põrandal puhkas puust alusel beluuga. Tema ninast kuni sabani oli neli meetrit. Saša luges aluse külge kinnitatud vasest tahvlikeselt:

Beluuga Huso-huso. Püütud Astrahani juures.

18. apr. 1949. Kaal 1102 kg.

Aknalaudadel asuvais akvaariumes ujusid aga veelgi huvitavamad mitmevärvilised elusad kalad: ühed olid määratu suurte looritaoliste sabadega, teised tillukesed ja eredad nagu päikeselaigud, kolmandad peaaegu läbipaistvad, otsekui želatiinist, ja sisikond koos allaneelatud toiduga paistis nende kehadest läbi. Kõik need kalad tonksisid alatasa ninadega klaasseinu, nagu püüdes paremini näha selle vaikse toa ootamatuid külastajaid.

«Huvitav, eks?» küsis Vikenti Ivanovitš, jälgides, millise tähelepanuga silmitsevad poisid kõiki neid imeasju. «Mis siis teid huvitab, noored kalamehed? Võib-olla tahate j te tutvuda meie maa veeressursside kaardiga?»

Ta võttis riiulilt kokkukeeratud kaartide rulli ja laotas ühe neist lauale. Poisid nägid rohelisi tasandikke, mida kir-jasid helesinised jooned, punktid ja laigud.

«Spinninguga, mu sõbrad, on kõige parem sõita Okaale.» Vikenti Ivanovitš osutas looklevale helesinisele joonele Moskvast lõuna pool. «Seal saab alles kalastada! Mäletan, läinud aastal augustis püüdsin ma ühe õhtuga kaheksateist haugi ning kolm koha ja ükski kala polnud alla viie kilogrammi!»

Saša ja Petja vaatasid üksteisele otsa. Üle saja kilogrammi kala ühe õhtuga? Kui nemad saaksid kümme kilogi kätte!

«Aga kas te suuri hauge olete kunagi saanud?» küsis Petja.

«Muidugi. Kuid mitte eriti suuri, nii kolmekümne kilo ümber . . . Selliseid on ju raske välja tõmmata, suuri veel eriti. Suuri kalu püütakse võrkudega ja ka siis pääsevad nad tihti välja.»

Juttu ajades silmitses ta poisse pisut kavala ilmega, nagu tahaks ütelda: «Noh, pajatage siis välja, missugused küsimused teil mulle on? Mind te juba ei peta . . .»

Sašale näis, et ta mõistis professori mõtteid. Tundes Pahameelt Petja kõhklemise üle, küsis ta:

«Petja, kas sa oled rääkinud Vikenti Ivanovitšile oma ostust raamatulaadal?»

36

Petja ohkas. Oli näha, et ta kartis kaotada oma viimast lootust suure teadusliku avastuse tegemiseks, milline näis olevat tal juba peos. Kuna aga professor ootas, siis asus ta aralt selle juurde, mille pärast ta õigupoolest siia oligi tulnud:

«Öelge, Vikenti Ivanovitš, kas Peeter I ei märgistanud tõepoolest kunagi kalu?»

«Miks ta seda tegema oleks pidanud?» imestas professor.

«Te ise ütlesite: tsaaride meelelahutus.»

«Peetril tuli niisuguste tähtsate asjadega tegemist teha, et tal polnud meelelahutuseks aega. Te teate ju, et ta ehitas esimese vene laevastiku, organiseeris regulaararmee, laiendas riigipiire... Ei, ma arvan, et Peetrit tsaaride meelelahutused ei võlunud!» lõpetas ta.

Professori iga sõna juures muutus Petja üha nukramaks ja nukramaks. Vikenti Ivanovitš nähtavasti märkas seda ja küsis temalt osavõtlikult:

«Teid, nagu ma näen, köidab ikka veel havide pikk iga? Uskuge mind, noormees, see pole sugugi huvitav!»

«Kuidas see siis huvitav pole!» anus Petja. «Kui meie päevil õnnestuks kinni püüda Peeter I poolt märgistatud haug, oleks meil võimalus vanu ülestähendusi kontrollida. Te ju ise jutustasite, et selliseid hauge on välja püütud. Te rääkisite, et Friedrich Barbarossa haug . . .»

«Ei, ei,» tegi Vikenti Ivanovitš käega eitava žesti, «Barbarossa haug on muinasjutt! 'Tõepoolest, ühes Saksa muuseumis säilitati hiiglasliku kala luukeret ja kõik uskusid

seda muinasjuttu. Kui aga ihtüoloogia teaduseks sai ja kalakasvatajad hakkasid seda havi luustikku uurima, siis tuli välja, et luukeres oli tunduvalt rohkem selgroolülisid kui on havil ja ka lülid ise on erineva suurusega. Ehk sakslased on küll meistrid igasuguste võltsingute peale —• varem räägiti, et nad tagusid isegi kuu Hamburgis valmis ja mõtlesid ahvi välja —, ainult et teadlasi pole nii lihtne petta. Küsimus haugide east jäi lahtiseks. Muide, kala-teaduses pole sel mingisugust tähtsust. Üldist bioloogiat võib see muidugi huvitada.»

«Aga kui meie tõestame, et Peeter märgistas hauge?» küsis äkki Petja.

«Millega te seda tõestate, noormees?»

36

Petja näitas gravüüri, mida ta oli kogu aeg käes hoidnud:

«Vaadake!»

«Mis see on?»

Professor võttis gravüüri ja hakkas seda igasse külge käänates vaatlema. Seejärel pani ta gravüüri lauale, võttis kirjutuslaua sahtlist luubi ja uuris veel kord üksikasja-likult joonistuse detaile, nüüd juba läbi luubi. Petja pilgutas vaid silmi ja kõõritas Saša poole, nagu tahaks ta ütelda: vaata nüüd, kuidas on tarvis vanaaegseid dokumetite uurida!.

Lõpuks ajas professor end sirgu, vaatas Petjale otsa ja küsis:

«Aga miks te arvate, et sellel pildil on kujutatud Peeter I ja et ta märgistab kalu?»

«Kuidas siis, vaadake ometi!» käis Petja peale. «On u selge, et siin on kujutatud Peeter I: tema kasv ja tema ülikond ... Aga mis tal paremas käes on? Ta viskab havi üle laevaparda. Ma ei tea, võib-olla oli siis niisugune ebausk, midagi merele ohverdamise taolist. Ma olen lugenud, et Veneetsias viskasid doodžid merre kuldsõrmuseid. Võibolla valitses ka meil tookord mingi ebausk? Miks heitis Godunov hauge vette, miks tegi seda tsaar Aleksei?»

Ta vaatas lootusega professori otsa, kuid Vikenti Iva-ovitš jätkas endiselt kortsus kulmul gravüüri silmitsemist a näis, et ta ei tahtnud Petja erutust näha.

«Nii, nii . . . Muidugi, märkus ebausust ja selle kõrvutamine Veneetsiaga on küllaltki teravmeelne, kuid ta ei tõesta ju midagi, mitte kui midagi! Oletame, et gravüüril on kujutatud Peeter I. Asi ei seisa siin muidugi mitte kasvus, öukonna-kunstnikud, kes püüdsid oma tellijaid meelitada, kujutasid tsaare alati esiplaanil ja tegid nad kasvult pikemad. Kuid siin on ümberlükkamatu tõend: esiplaani peakujul on tõesti seljas preobražehski munder. Kunagi tundsin ma selle ajastu vastu huvi. Siin on teil õigus. Gravüür kujutab ajaloolist sündmust — uue laeva vette-laskmist. Ka sellega võib nõustuda. Mida aga Peeter käes hoiab, seda pole võimalik selgeks teha.»

Saša vaatas Petjale karmilt otsa, kuid see heitis vaid käega ja asus rünnakule:

«Te vaadake ometi, Vikenti Ivanovitš, Peetri kõrval laevalael seisab tünn. Milleks muuks ta siis veel on, kui

37

mitte eluskalade jaoks! Peeter hoiab käes tünnist võetud havi, nüüd viskab ta selle vette. Peetri selja taga seisavad kolmejalgne alasi ja .lõõts: seal soojendab sepp riistu, et järgmisel havil lõpustekaas läbi põletada. Te ju rääkisite, et märgistamiseks on tarvis lõpustekaande auk põletada ja pista traadijupp märgiga august läbi...»

Saša oli gravüüri mitu korda näinud, kuid neid üksikasju ta polnud märganud. Professor silmitses Petjat üllatunult, nagu oleks ta tõepoolest midagi uut avastanud. Muide, vaatas mis ta vaatas, ent vaevalt oli Petja vait jäänud, kui ta sööstis Petjale kallale nii, et Sašal hakkas sõbrast isegi hale:

«Pole midagi taolist, noormees! Mitte midagi taolist! Peetri kõrval on vaat, jah, kuid . . . selles on vein. Peetril aga on käes kann ja ta jagab ehitajaile kuningliku

käega veini. Kas te olete sellisest ergutusvahendist kuulnud? Vanal ajal oli see väga harilik.»

Olles rahul sellega, et ta Petja läbi kukutas, nõjatus professor toolikorjule.

«Noh, see pole küll mingi kann . . .» pomises Petja kohmetult.

«Olen nõus, võib-olla pole see tõesti kann. Siis on see veinipudel. Sel ajal oli niisugune komme: enne vette-laskmist laev «ristiti», see tähendab pandi talle nimi ja selle auks löödi laevaparda vastu puruks pudel veini. Ja see ongi lahendus sellele esemele, mida teie Peeter hoiab käes!»

Ja astunud ühe raamaturiiuli juurde, võttis professor sealt määratu suure raamatu, mille kaanele oli kirjutatud: «Laevade ajalugu». Ta lõi raamatu otsekohe vajaliku lehekülje pealt lahti ja luges:

«Fregatt aga lasti vette selle maikuu kahekümne üheksandamal ja vettelaskmise juures viibis laevastiku schautbenacht Peeter Golovin ise, kes ristiski laeva «Prestidižentsiaks», missuguse sündmuse puhul löödi parda vastu puruks nii mitu šampanjapudelit, mitu tähte oli nimes. Kõrgeauline vürst Menšikov aga suvatses sel puhul nalja heita, et laevadele on tarvis anda lühikesed nimed, kuna praeguse ehitatud laevade arvu juures ei jätku ühestki keldrist...» »

Professor luges tsitaadi lõpuni, lõi raamatu kinni ja viis pilgu Petjale:

38

«Noh, mis te selle kohta ütlete?»

Petja oli rõhutud: teadus rääkis tema vastu.

«Jah, muidugi... võib-olla on see pudel...» venitas ta.

Sašal hakkas sõbrast nii kahju, et ta otsustas teda päästa äärmiste abinõudega:

«Petja, meil on vist aeg lahkuda? Me peame täna veel lugemissaali minema.»

«Jõuate lugemissaali,» väitis professor. «Istuge veel minu juures. Meie jutt läks nii huvitavaks ...»

«Ei, ei, me peame minema,» kinnitas Saša.

«Noh, kuidas arvate, sundima ma ei hakka.»

Petja tõusis sõnakuulelikult tugitoolist püsti. Jumalaga jättes ütles professor:

«Te ärge kurvastage, noormehed! Sellest pole lugu, et teie esimene avastus ei õnnestunud, te teete veel palju avastusi. Ainult pidage meeles, et nii lihtsalt nad ei tule. Et midagi avastada, on tarvis olla väga püsiv ja väga palju töötada.» Ukse juures ütles professor mõtlikult, nagu endamisi:

«Aga kus see ometi võis juhtuda?»

«Mis? Millest te räägite?» küsis Petja üllatunult ja isegi veidi kohkunult.

«Vaat see, mis gravüüril on kujutatud. Donil? Voronežis? Aasovil? Neeval? . . . Peeter ei võinud haugi ei merre ega ka jõkke heita. Selline märgistamine poleks talle midagi andnud. Meres saab haug sedamaid otsa, jões aga ujub teadmata kuhu. Kui hauge märgistada, siis juba kinnises veekogus. Siis ju veel tööndusliikku märgistamist polnud . . .»

Poisid vaatasid talle pärani silmi otsa: oli ta siis kõik oma põhjendused unustanud? Ta nägi nende hämmastunud pilke, muigas ja ütles:

«Muide, me jõudsime juba otsusele, et Peetril on käes kas veinikann või siis pudel laeva «ristimiseks»... Aga kas te võiksite selle gravüüri mõneks ajaks minu juurde jätta, Petja?»

«Palun,» nõustus Petja sellise tooniga, nagu oleks ta peremehe peale lõplikult haavunud.

«Väga hea! Aga see on teile kingituseks.» Professor andis talle rullikeeratud veeressursside kaardi. «Helistage mulle, ärge mind unustage.»

Vikenti Ivanovitš seisis kaua trepil ja vaatas, kuidas

39

poisid alla jooksevad. Ja kui nad olid juba esimesel korrusel, kummardus ta üle käsipuu ja hüüdis:

«Kokkulepe on rahast kallim: ärge mind unustage!»

«Ei, ei!» vastas Petja ja jooksis tänavale.

«Ma ütlesin sulle küll, et ära mine ...» ütles Saša nukralt. «Rikkusid ainult oma tuju ära.»

«Mitte sugugi ei rikkunud!» vastas Petja ootamatult väga lõbusalt.

6. PEATÜKK PREEMIA

Tsehhi montaaž oli lõpule jõudnud. Tööstuskooli õpilastele jõudis raske lõpueksamite aeg. Nad kordasid selle ajaga läbi kõik, mis nad kahe aasta jooksul olid õppinud. Ettevalmistused eksamiteks, eksamid ise, ärevus pärast kontrolltöid: kas ülesanne sai õigesti lahendatud, kas ei sattunud sinna vigu sisse? ... Kuid kõik läks õnnelikult: nii või teisiti, kuid eksamid sooritasid kõik. Sellest said tööstuskooli õpilased teada reedel. Laupäeval aga juhtus vapustav sündmus, ja isegi mitte üks, vaid kaks ebatavalist sündmust.

Esiteks, riiklik kvalifikatsioonikomisjon omistas Saša Golubkovile ja Petja Zabavihile viienda kategooria elektriku nimetuse — teised poisid ja tüdrukud 2 MF-ist said neljanda kategooria, kuid kõik olid nõus, et niisugune otsus on õiglane.

Teiseks, tehase direktor andis käskkirja: tööstuskooli õpilastele Golubkovile ja Zabavinile anda väärtusliku ratsionaliseerimisettepaneku eest preemiaks kummalegi tuhat rubla ja võimaldada kuuajaline lisapuhkus keskmise töötasu säilitamisega.

Võib kujutleda, mis toimus pühapäeval ühiselamus! Poisid hakkasid juba hommikul arutama, kus ja kuidas suvi mööda saata. Ühed tahtsid sõita kodukolhoosi, teised kavatsesid siirduda ekskursioonile mõnele uuele suurehitusele. Kuid kõige rohkem erutas lapsi see, kus peaksid puhkuse veetma Zabavin ja Golubkov. Üksnes need kaks said ju mitte lihtsa puhkuse, vaid poolteisekuise ja pealegi preemiaga!

Kolmandasse tuppa, kus elasid Saša ja Petja, kogunesid

lapsed kõigist naabertubadest. Tuldi isegi teiselt korruselt. Jooksis minutiks sisse isegi Jura Koroljov, kellel on alati palju tegemist. Ja kuigi ta alati kiirustab — küll treeningule, küll võistlusele — ja jookseb alati kuhugi, pall kaenla all, jäi ka tema siia toppama. Üksteise võidu anti nõu:

«Sõitke Musta mere äärde — seal võib supelda ja päevitada!»

«Parem juba Kaukaasiasse! Jalgsi mööda Gruusia sõjateed.»

«Aga miks mitte Leningradi sõita? Näevad Vask-ratsanikku...»

«Õige! Käite Ermitaažis . . .»

Leena Orlova kuulas ning kuulas ja ütles siis:

«Ostke preemiaraha eest uued ülikonnad ja sõitke puhkekodusse. Sinna antakse ka tuusik tasuta.»

Ja kõik mõtlesid kohe, et tütarlapsed seitsmendast toast on ülearu kokkuhoidlikud, nendega koos on isegi unistada igav .. .

Saša aga istus oma voodil ja mõtles millestki. Tema kulmud ühinesid karmiks jooneks, huuled olid kokku surutud. Ta nagu ei kuulnudki kõiki neid ettepanekuid. Petja aga seisis oma raamaturiiuli all, käsi puusas, ja silitas naela otsas rippuvat musta spinningukotti.

«Ärge ometi piinake, rääkige, kuhu te sõidate!» ei kannatanud Jura Koroljov välja.

Nüüd võttis Petja raamaturiiulilt paberirulli ja Jaotas laiali kaardi, mis ei sarnanenud tavalise geograafilise kaardiga. Sellel kirendasid helesinised laigud. Saša muigas, jälgides, kuidas tema sõber kelgib Vikenti Ivanovitši kingitusega.

Petja kinnitas kaardi seinale ja vedades sõrmega piki looklevaid helesiniseid jooni, hakkas lastele piduliku häälega kõnelema oma plaanidestl

«Meie marsruut on lihtne. Esialgu sõidame me Okaale, viibime seal mõne päeva, seejärel kihutame Astrahani. Ka siin peatume me mõne päeva, siis aga sõidame Bakuusse. Sealt — Mustale merele. Seal peame lõhedele jahti ja tuleme lennukiga koju.»

Koolis tuntud kütt Kolõškin vilistas tasakesi imestusest. Terve talve läbi oli ta lapsi tüüdanud juttudega sellest, kuidas ta oma kodus Vologda lähedal, «kus pole soe ega

41

külm», pidas isa ja vanemate vendadega jahti. Esialgu ta rääkis, et küttis oravaid ning jäneseid, pärast aga lisas ta juurde hunte ja isegi karusid. Kui aga lapsed teda parun Münchhauseniks kutsuma hakkasid, siis ta solvus. Mis parun ta on! Ta on vaid lihtne Vologda poiss, kes armastati jahimehelookesi. Osutus aga, et Zabavin oskab välja mõelda palju rabavamaid jutukesi!

«Selleks reisuks ei jätku teil mingisugusest preemiast!» pahvatas Kolõškin naerma.

Petja patsutas käega seinal rippuvat musta kotti: «Spinninguga koos ei lähe meie reis midagi maksma. Okaal püüame hauge, müüme need kooperatiivile ja palun väga — pilet kuni Kaspiani on kindlustatud. Kaspial, oletame, püüame kinni beluuga . . . Tead sa ka, kui palju kaalub täiskasvanud beluuga? Kuni poolteist tuhat kilogrammi! Võta kokku, palju see rahas välja teeb, kui sa sööklas maksad portsjoni praetud beluuga eest kolm rubla. Vaat ongi käes sõiduraha Musta mere äärde. Seal aga püüame lõhesid — ja koju ... Te ei suuda endale kujutleda, milline sportlik puhkus sellest tuleb, kui sõita koos spinninguga! Keegi professor püüdis möödunud aastal ühe päevaga üle kahekümne havi!»

Siin Kolõškin ei pidanud enam vastu ja hakkas laulma peenikese tiiskandiga:

«Sa ära luiska, ära luiska, uljas vägilane . . .»

42

Ja kõik hakkasid kaasa laulma.

Petja haavus, rullis kaardi kokku ja istus rõhutatult ükskõikse ilmega oma voodile.

Leena Orlova seadis korra jalule:

«Aitab, poisid! . . . Noh, aga kas sina, Saša, oled midagi välja mõelnud või sõidad koos Petjaga kuldkalakesi püüdma?»

«Sašal on kõige parem Artekki sõita,» teravmeelitses Jura Koroljov.

«Mõtelda, missugune hiiglane!» Saša heitis naljategijale karmi pilgu ja Jura kadus sedamaid.

Jura armastas Saša väikese kasvu üle küll irvitada, kuid arveid õiendama oli ta nõrgavõitu. Ja ta hääl kõlas juba koridoris:

«Võrkpallurid — treeningule!»

Leenale kapteni kutse ei mõjunud. Ta ootas Saša vastust. Kuid see vaikis. Lõpuks Saša ohkas ja ütles: «Sõidan Jurezani, venna juurde.»

Kõik vahetasid pilke, nagu oleks neile alles praegu meenunud, et Sašal on noorem vend Ljonja, kes elab Jurezanis lastekodus. Saša ise, lõpetanud kaks aastat tagasi seitsmeaastase kooli, sõitis Jurezanist ära tööstuskooli, Ljonja aga õpib praegu neljandas klassis. Nad võeti lastekodusse neljakümne teisel aastal koos teiste Stalingradi lastega, kelle vanemad nukkusid linna kaitsmise ajal. Ka läinud aastal veetis Saša oma puhkuse Jurezanis. Ta oli ju nüüd ainsana jäänud vennakesele — nii isa kui ema eest.

«Kuidas me küll Ljonja ära unustasime!» imestas Petja.

Ja kõik mõtlesid kohe sellest, kuidas Saša läinud aastal puhkuse ajal igavust oli tundnud. Kuu ajaga saatis Golub-kov sõpradele üle kahekümne kirja!

«Jah, Ljonkat ei tohi unustada,» ütles Leena õpetlikult. «Te teete alati väikestele liiga!»

«Jõgi seal ometi on?» küsis Petja tusaselt.
«Väike,» kostis Saša vastumeelselt.
«Aga mets?» tundis Kolõškin huvi. «Kas seal metsa on või pole?»
«Väike.»
«Noh, aga kas linnake ise on nägus?» küsis Leena. «On kah.»
Ja lapsed mõistsid, et Saša ei taha kuidagi Jurezani sõita. Ta tahaks näha kodumaad: meresid, kõrbeid, steppe, tehaseid,
43
kolhoose, peab aga veetma oma puhkuse väikeses tolmuses linnas, kus ta niigi on mitu aastat elanud . . .
«Jah, sul ei vea,» tundis Petja kaasa. «Ja miks see Ljonka ometi nii aeglaselt kasvab? Lõpetaks juba kiiremini seitse klassi, sõidaks Moskvasse — hakkaksime koos puhkusel käima . . .»
«Võib-olla lastakse tal sinuga koos ära tulla?» süttis Leena. «Too ta meie juurde.»
«Või veel, et lastakse!» vaidles Petja vastu. «Neil lastekodus on — ohoo! missugune kord! Kõik kasvatajad on sinu moodi, samasugused karmid.»
Lapsed puhkesid naerma. Leena surus huuled kokku ja sarnanes nüüd veelgi rohkem klassijuhatajaga.
Saabus vaikus. Saša ja Petja istusid mõttessevajunult oma voodeil. Lapsed ootasid, mis nad otsustavad. Äkki tõusis Petja püsti ja pani käe Saša õlale:
«Tead mis? Sõidame koos Jurezani!»
Saša silmad lõid särama, kuid kustusid samas:
«Aga kuhu sa spinningu paned?»
«See on tühine asi!» lõi Petja käega. «Annan Jurkale. Tema kodulinn on suure jõe ääres.»
«Kuidas sa siis ...» tahtis Saša öelda.
Kuid lapsed ei lasknud tal jätkata. Nad piirati mõlemad
sisse ja kõlasid hüüded: ,
«Komsorg Zabavinile — hurraa!»
Sel hetkel ilmus ukselävele Jura. Saša mõtles vaenulikult: «Küllap kuulas spinningujuttu salaja pealt.» Koroljov astus Saša juurde. Tal oli käes kiri. «Sinult on üks rubla saada!»
«Jälle juurdemaksuga!» krimpsutas Petja nägu. «Sa kirjuta sellele Ljonkale, et ta laostab sinu oma juurdemaksudega. Ja kus on küll lastekodu kasvatajate silmad! Noh, oodaku, sõidan Jurezani, küll ma teda õpetan marke peale kleepima!»
«Kas sa sõidad siis Jurezani?» imestas Jura. «Aga spinning?»
«Jätan suveks sulle,» vastas Petja süngelt, võttis seinalt musta koti, pühkis sellelt hellusega tolmukübemed maha ja ulatas spinningu siis Jurale. «Ainult vaata ette, murrad järsku veel ridva pooleks või, taga paremaks, rikud pooli ära, siis parem ära mu silme alla tule!»
44
«Mina ... ma ...» niipaljukest Jura suutiski öelda, surudes kotti rinna vastu.
Saša nagu poleks midagi kuulnud, ta luges kirja. Seltsimehed nägid, kuidas ta ilme hakkas muutuma. Näe, ta naeratas korra, teise, siis aga ei kadunudki lai naeratus enam tema näolt.
Tõstnud silmad, nägi ta, et Jura viib spinningut toast ära. Ühe hüppega oli ta Jura juures ja haaras tal käisest_kinni:
«Kuhu sa lähed! Oota üks minut, ma loen kirja lõpuni.»
Saša pani Jura voodile istuma ja, laskmata ta käisest lahti, süvenes uuesti kirjasse. Kõik olid hämmastunud, eriti aga Petja: mis lahti on? Miks Saša pidas Jura kinni? Ilmselt oli Ljonka kirjas midagi erilist. Lapsed piirasid Saša voodi tiheda rõngana sisse ja ootasid kannatamatult mõistatuse lahendust. Petja ei kannatanud välja:

«Saša, ütle siis juba lõppude lõpuks, mis Ljonka seal kirjutab!»
Golubkov tõstis pea, libistas pilgu üle seltsimeeste nägude ja naeratas:
«See on huvitav kiri . . . Noh, hüva, kuulake.» Saša tõusis üles, vaatas kavalalt Jurale otsa ja hakkas kirja viimast lehekülge kõvasti ette lugema:
«Meie šeff, kolhoos «Täht», kutsus kogu lastekodu — nii lapsed kui kasvatajad — suveks sinna. Meie, vanemad, käisime juba kevadel' neid aia- ja põllutöödel aitamas, nüüd aga esimees kutsus kõiki. Kolhoos asub suure järve kaldal, mille nimi on Preslavnoje. Otsi see kaardilt üles ja sõida puhkuse ajal meile. Järves on hirmus palju kalu, meie kolhoos aga on miljonär. Sõida kiiremini, ma ootan sind!»
Edasi seisis kirjas vähemalt tosin hüüumärke ja juurde-kirjutis: «Ootan kangesti!»
Jura Koroljov ei taibanud veel, millega see kiri teda ähvardab, kui Petja sirutas käe ja võttis talt ettevaatlikult spinningu ära. Seejärel tegi ta uuesti lahti Nõukogude Liidu veekogude kaardi. Tõepoolest, mitte kaugel Moskvast kõverdus kaardil helesinine koma. See oli Preslavnoje järv, kuhu idast suubus peene niidikesena Vertušinka jõgi.
«Seal võib proovida kalastamist mitte ainult järves, vaid ka jões!» sattus Petja vaimustusse.
«Sa lubasid ju spinningu mulle . . .» venitas Jura nutuse häälega.
45
«Hea küll!» peatas teda Petja. «Aga kes naeris meie treenimist?» Kuid märgates, kuidas Jura huuled värisevad, lisas ta suuremeelselt: «Järgmisel korral annan ma ta sulle kindlasti!»
«Kas sul pole häbi, Koroljov!» segas end jutuajamisse Leena. «Poisid sõidavad puhkusele... Aga mis me lastekodu kasvandikele saadame?»
Toas tõusis mitmehääleline kära. Igaühel oli tingimata ja otsekohe tarvis teha oma ettepanek.
Läinud aastal ei teeninud tööstuskooli õpilased veel kuigi palju, kuid kingitusi Sašaga nad siiski saatsid. Sel aastal aga said kõik tööliste kategooria ja võisid lapsi rohkem rõõmustada. Pealegi sõitsid poisid nüüd kahekesi ja võisid rohkem kaasa viia. Lõpuks otsustati raha kokku korjata ja teha Leenale ülesandeks osta lastekodu jaoks hea raadioaparaat.
Kui lapsed olid laiali läinud ja toas muutus vaikseks, hakkas Petja oma öökapist välja tirima kalapüügiriistu, ilma milledeta ei sõida kodust välja ükski kalamees. Siin oli kolmeharulisi õngekonkse, metallkalakesi, kunstlikke kärbseid, õngetina ... Oli arusaamatu, millal ta oli jõudnud kõik need osta. Metallkalakesed särasid vikerkaare-värvides nägusalt hallil tekil. Soomused olid neil punased, sinised ja rohelised: arvatavasti oli kaladel erinev maitse ja Petja kooskõlastas oma ostud nende maitsetega.
Lugenud veel kord venna kirja läbi, istus Saša nüüd õnnelikult naeratades ja vaatles Petja püügiriistu. Äkki jättis Petja õngekonksude ning metallkalakeste pakkimise, kortsutas kulme ja jäi mõttesse. Siis astus ta riiuli juurde, tõmbas välja mingi raamatu, sirvis seda, luges mõne rea ja hüüdis:
«Hurraa! Vaat see on alles tore! Kas sa tead, Saša, kuhu me sõidame? Preslavnoje järvel viibis ju Peeter I. Ta ehitas seal mängulaevastiku! Äkki kujutab minu gravüür just seda sündmust? Aga mis siis, kui seesama haug, mis on gravüüril, ujub siiamaani selles järves?»
«Aitab juba ükskord rumaluste rääkimisest, Petja! Vikenti Ivanovitš ütles ju, et ajaloos pole midagi taolist olnud.»
Petja vaatas jahmunult Sašale otsa:
«Ah ei ole olnud?. . . Kas ta ütles nii?... Noh, olgu, vaidlema ma ei hakka. Küllap seal näeme.»
Ülejärgmisel päeval saatsid tööstuskooli õpilased kogu

grupiga jaamas oma sõpru puhkusele. Hoides Golubkovi käisest kinni, jagas Leena talle perroonil veel viimaseid õpetusi:

«Puhka kolhoosis, Saša! Pea meeles: sa sõidad puhkusele! Sa kasvad ju nii aeglaselt, et sind peetakse nälja-vareseks. See on ju ebameeldiv. Nii et sa puhka ja ära mõtlegi seal töötada!» Ta surus karmilt huuled kokku, nagu mõistaks ta juba ette hukka need, kes sunnivad Sašat tööle.

«Me teame isegi, Leena, kuidas toimida, ega me väikesed ole,» segas end vahele Petja. «Aga kui äkki antakse mõni ülesanne komsomoli liinis? Mis siis, kas me peame ka sellest ära ütlema?»

«Noh, kui just komsomoli liinis. Muust tööst aga peab Saša keelduma. Sina, Zabavin, võid teha füüsilist tööd, sina oled tugev, tema aga peab puhkama.»

Saša ei vaielnud vastu. Mis seal enneaegu arutada! Homme pole enam Leenat tema kõrval ja keegi ei loe neile epistleid. Homme hakkab ta koos Petjaga puhkama.

7. PEATÜKK PIKI JÕGE...

Päikesest kuumenenud tolmune tee lookles valmiva nisu kahe rohekaskollase seina vahel ja kuipalju poisid ka ümberringi ei vahtinud, ei näinud nad peale nende seinte midagi. Sõbrad olid kõndinud aga juba terve tunni.

Saapad võtsid näd jalast ära juba väikese jaama perroonil, kust nende tee algas. Sellestsamast minutist, kui nad astusid palja jalu tolmust pehmele teele, algaski puhkus. Missugune õnn see on: käia vaat nii mööda külavaheteed ja teada, et sa võid seisatada, kus tahad, istuda maha, kuhu meeldib, lesida ükskõik missugusel rohelisel künkal!

Tee meelitab juttu ajama: poisid arutasid viljasaagi väljavaateid, leppisid kokku, kes lastekodu kasvandikele mida kingib, kõnelesid paljustki, kuid tee lõppu polnud ikka veel näha. Seljakotid, mis Moskvas paistsid nii kergetena, hakkasid juba õlgu soonima. Petja seljakott oli täis tuubitud raamatuid, metallkalu, kokkupandavaid õngeritvu. Käes oli tal spinning. Saša seljakotti oli pakitud kõigest

üksainus asi, kuid nii kogukas ja raske, et Saša kohendas juba mitu korda õlal rihmu: seal oli uus raadioaparaat «Rekord», mille tööstuskooli õpilased ostsid omavahel kokkupandud rahadega lastekodu lastele.

Mindi tõttamata. Esmakordselt sel aastal nägid nad niisugust puhast taevast! Selleks nad siia sõitsidki, et elada rahulikult, vaadelda koidu varjundeid ja aasade õitsemist, kuulata lindude laulu ja püüda kalu. Kõike seda on tarvis teha kiirustamata.

Teekäijad jõudsid kingule ja peatusid. Nende ees vuli-ses jõeke, samasugune käänuline nagu teeradagi, mida mööda nad astusid. Petjale meenus isegi kuskilt loetud lause jõe kohta: «Voolav vesi on elutee».

«Noh, selline jõeke ei saa küll mingisugune tee olla!» väitis Saša.

«Ära räägi! Ma olen jõgede kohta palju lugenud. Inimesed asusid alati jõgede äärde, olid need siis kas või väikesed. Kui vanas Venes oli tarvis asulat leida, siis rändajad käisid ainult jõgesid mööda. Noh, näed, vaata!» Petja osutas läände, päikese poole, kus selgesti paistis küla.

Külani oli vähemalt kolm kilomeetrit, kuid Saša tahtis jooksma hakata, et kiiremini venda näha. Ta oli jätnud meelega telegrammi oma tuleku kohta saatmata, kavatsedes teda ootamatu saabumisega rõõmustada. Vaevalt aga nägi Petja enda ees vett, kui ta jalad enam ei kuulanud sõna.

«Võib-olla kääname minutiks jõe äärde?»

«Või veel!» vastas Saša rahulolematult. «Niisuguste raskete seljakottidega? Parem on asjad lastekodusse jätta, pärast aga ilma nendeta jõe äärde tulla.»

«Varsti on käes õhtueha. Praegu näkkab kõige paremini. Ja mis kalamees sa oled, kui sind häirib seljakott! Tead sa, kui raskeid kandameid tassivad tõelised kalamehed? Neil on telgid, toidunõud, kirves ja kokkupandav paat! Sul aga on kõigest üksainus seljakott. Noh, anna siia, ma kannan seda ise!»

«Ah, mine õige!» vihastas Saša.

«Ei, sa mõtle ainult: me püüame kinni paar havi või latikat ja tuleme nendega lastekodusse. Ega's lapsed iga päev värsket kala söö, kasvatajad ei luba neid ju jõe ääres käia . . .»

See ahvatlev ettepanek viis Saša segadusse. Petja luges

48

tema vaikimist nõusolekuks ja hakkas kiiremini astuma, tõtates jõe äärde.

Tema järel sammudes mõtles Saša: «Muidugi poleks jõe äärde tarvis minna. Kuid Petja on näidanud end nii hea seltsimehena ... Ei, ma ei hakka teda kurvastama. Hea küll, las ta rahustab oma südant, las katsub kalaõnne...»

Samal ajal jõudis teekäijatele järele veoautode kolonn. Poisid astusid külavaheteelt kõrvale ja seisid teeserval, saates autosid pilkudega. Aga veoauto kastis istusid inimesed. Kõik nad olid lõbusad ja keegi neist hõikas jalakäijatele:

«Hei, seltsimehed, sõidame peole!» «Saadikud, hüpake peale!»

Saša vaatas kurvalt, kuidas autod kadusid teekäänaku taha. Ka tema tahtis peole minna. Eriti nukraks muutus ta siis, kui nägi veoautot, kus oli aset võtnud puhkpilliorkester. Pillimeestel olid üle õla suured hõbedased pasunad, mis kõikusid kasti ääre kohal. Möödunud poistest, lõid pillimehed lahti marsi, nagu oleksid nad neid õrritada tahtnud. Pillimeestele järgnesid kinnised veoautod, mis jätsid maha värskeltküpsetatud leiva meeldiva lõhna. Nende järel kihutasid platvormidega autod vaatidega, vaatide kõrval aga seisid valgetes kitlites tütarlapsed, kes samuti lehvitasid käsi ja kutsusid poisse kaasa.

Kuid)Petja läks teeserva mööda edasi ja üsna varsti jõudsid |nad põllupeenra juurde, mille lõpus sinetas vesi. Petja keeras külavaheteelt kõrvale. Oli selge: ta kartis, et lõbusad autosõitjad meelitavad sõbra ära.

«Missugusele peole nad sõidavad?» küsis Saša.

«Arvatavasti kirikupühale.»

«Kes siis nüüd kirikupühi peab! See on vist lõikusepidu.»

«Nisu on ju lõikamata,» väitis Petja kuivalt.

Saša hakkas oma arvamusi avaldama:

«Esimene mai on möödas, lennuväepäev tuleb hiljem, sõjamerelaevastiku päev samuti .. . Võib-olla on kolhoosnikutel veel mõni pidupäev — traktoristide päev näiteks?»

Petja ei soovinud selle üle rääkida ja astus kiiremini. Ta põles kannatamatusest heita spinning kiiremini vette.

Ka Saša lisas sammu. Mida ka ei räägiks, aga lapsed küsivad kindlasti, mitu havi ta on saanud. Parem siis juba nad rutem kinni püüda!

49

Jõgi meeldis Sašale väga. Ta voolas keset laia tasan-dikku ja näis loojuva päikese kiirtes kuldsena. Kalamehed silmasid sügavat jõekääru. Selle kaldal kasvas rohi, mis sätendas kastepiiskadest nagu helmestest. Jalad hakkasid kohe külmetama, nagu oleksid poisid põlvist saadik vees käinud. Tuli peatuda ja jalad kinni panna.

Kalda ääres rohetasid veekasvud, tungides jõkke poolsaartena ja jättes lagedaid vahesid, mis sarnanesid väinade ja lahtedega, mille põhi on kaetud jämeda kruusaga. Petja ütles kohe, et sellistes kohtades leidub ahvenaid.

Abaja teises otsas ulatusid veest välja mustad puujänd-rikud. Selle räga all oletas Petja head paika havide jaoks. Abajast pisut kõrgemal paistis pÕikmadalik. Sealt lootis Petja mõne paari turbi saada.

Saša vaatas üllatunult kaaslast: Petja näitas talle nii palju imesid siin jõel, kus ta oli täna ometi esimest korda elus! Saša ei kahetsenud enam, et ta oli juba täna nõustunud kalastama hakkama.

Kui nad kallast silmitsesid ja lõkke jaoks kohta otsisid — see on kalamehe esimene töö, nagu ütles Petja, — algas jõel õhtune elevus. Piki veekasvude piirjoont, puhta vee serval, hakkasid hüplema kalamaimud, jättes veele ringe, nagu oleks keegi lamedate kivikestega lutsu visanud: maimud tegid mitu hüpet korraga. Maimude järel, näidates oma teravaid punaseid uimi, viskusid üles ahvenad, kes püüdsid õhus väikseid kalu. Nende laksumine vastu vett tekitas teravaid, klõbinaga sarnanevaid helisid.

Saša karjus, näidates käega kord üht, kord teist ahvenat, kuid Petja muutus sedamaid tähtsaks ja ütles talle teravalt:

«Jäta kalade hirmutamine!»

«Mis ma siis tegema pean?» küsis Saša, keda see: käratus kohmetama pani.

«Korja hagu, mina aga panen põhjaõnged sisse . . .»

Ta tõmbas seljakotist välja lameda karbi, tegi selle lahti, ja Saša nägi suurte vihmausside punast liikuvat kobarat. Sellised ussid roomavad hommikuti välja aiateedele.. Siis sellepärast tõusiski Petja täna hommikul enne teisi üles!' Küllap ta käis pargis usse korjamas. Noh, on aga inimesel iseloom! Oleks öelnud Sašale, oleksid kahekesi läinud, aga ei — muudkui üksi ja üksi . . . Aga võib-olla ta kartis, et

poisid saavad tema kavatsusest teada ja hakkavad jälle naerma, nagu spinninguga treenimistki?...

Petja pani ussi õngekonksu otsa, heitis õngenööri koos tinaga hästi kaugele, torkas maasse lühikese õngeridva, mille otsas oli väike kelluke, ja asus järgmise põhjaõnge juurde. Selgus, et tema seljakotis oli kümmekond sallist põhjaõnge ja üks neist, kõige ilusam, korgist käepideme ning hõbedase kellukesega, oli Saša ostetud. Ega's Sašagi võinud ilma oma õngeta kalale sõita!

Saša pani kõik lõkke jaoks valmis ja võttis spinningu. Nüüd tahtis ta ilmtingimata havi kinni püüda. Ei näkka haug, siis võtab ahven — üks röövkala on ta kõik. Ja pealegi oli tarvis kasutada seda aega, millal Petja on ametis: kui ta põhjaõngede paneku lõpetab, siis võtab ta ju spinningu ära. Aga mis mõnu on istuda õngega ja püüda kiisku või rünte!

Saša läks kaugemale ja hakkas püügiriista kokku seadma. Ta ühendas spinningu kõik kolm jätku, laskis õngenööri rõngastest läbi ja sidus külge ereda landi. Noh, kõige raskem on seljataga, edasi aga käib kõik väga lihtsalt. Tarvis on anda ridvale tõuge, lasta pool lahti, siis aga pidurdada teda kergelt sõrmega. Kui lant hakkab vette «istuma», on tarvis rulli pidurdada ja oodata, kuni lant laskub peaaegu põhja, siis aga hakata nööri rullile tagasi kerima. Lant hakkab kalda poole liikuma pööreldes või sukeldudes, see oleneb juba tema konstruktsioonist. Helki-mist märgates sööstab röövkala kohe landi kallale ja kugistab selle alla koos kolmeharulise konksuga. Ja jääb üle vaid kala välja, tõmmata ...

Saša ropsas ridvaga ja laskis pooli lahti. Vähemalt kuuskümmend meetrit õngenööri oli juba maha jooksnud, kui Saša märkas, et lant lamab tema kõrval lilledel nagu liblikas, õngenöör aga ripub sasina rullilt alla. Saša kohmitses minutit kümme, enne km. ta selle lahti harutada suutis. Siis lippas ta lõkke juurde, otsis Petja seljakotist välja raamatu spinninguga kalastamise kohta ja luges sealt, et lanti ei soovitata enne heidet langetada madalamale kui üks meeter, et ta ei jääks rohtu kinni. Ta pani raamatu taskusse — seda võib veel tarvis minna — ja tegi ridvaga uue heite.

Seekord jooksis õngenööri maha meetrit nelikümmend. Ta pidurdas õigeaegselt. Kuid lanti ta ikkagi ei näinud. Ta

vahtis küll vette ja kaldale — seda polnud kuskil. Jõudnud otsusele, et lant tuli lihtsalt otsast ära, hakkas Saša õnge-nööri rullile tagasi kerima, et uut lanti otsa siduda. Hea seegi, et neid oli palju.

Kerinud peaaegu kogu nööri rullile tagasi, tundis Saša, et keegi kisub teda selja tagant, nagu tahaks teda õhku tõsta. Saša arvas, et see on Petja, kes tema üle nalja heidab, ja äigas ridvaga, kuid tagant sikutati teda nii, et ta oleks äärepealt pikali kukkunud. Hea veel, et ta oli kaldast kaugemale läinud. Tema kõrval polnud kedagi. Ta sikutas uuesti nööri. Ja jälle rebis keegi teda tagant. Alles nüüd taipas ta pluusi ära võtta ja nägi peopesa suurust auku, augus aga tolknes seesama lant, mida ta oli otsinud.

Saša võttis landi pluusi küljest ära, tõi raamatu uuesti lagedale ja luges, et algajad spinninguspartlased jäävad väga tihti ise õngekonksu otsa. On veel hästi, kui kannatavad ainult riided, kui aga kalastaja võtab end kõrvapidi õnge, siis tuleb konksu vabastamiseks teha sisselõige noaga. Ega spinningumeestel asjata pea olema käepärast terav nuga.

Pärast seda silmitses Saša lanti mõninga hirmuga. Kuid abajas lupsatas suur kala. Petja, kes oli lõpetanud põhja-õngede paneku, tuli kiirel sammul Saša poole, ilmselt kavatsedes temalt spinningut ära võtta. Ja Saša otsustas veel kord õnne katsuda.

Lant lendas vihinal õhku. Õngenöör hakkas maha jooksma. Saša pidurdas rulli ja äkki kuulis ta Petja hirmunud hüüdu. Petja uus lakeeritud nokaga ja koolimärgiga

vormimüts lendas imeväel õhku ja laskus sujuvalt paarikümne meetri kaugusel kaldast vette. Ootamatusest laskis Saša lahti õngenööri, mis otsekohe pages üle rulli äärte maha ja hakkas sasiks keerduma. Müts vajus vette.

Petja kiskus Sašal spinningu käest ära ja hakkas kiiresti õngenööri kerima, heites seda ringidena rohule. Kui nad lõpuks mütsi veest välja tõmbasid, siis oli selles peale landi veel mingisugune rumal kalamaim, kes arvatavasti pidas seda veidrat eset mugavaks ööbimiskohaks.

Petja ei öelnud midagi. Ta vaatas vaid Sašale otsa, Saša aga viskas oma esimese saagi jõkke tagasi, võttis mütsi ja vantsis aeglaselt lõkke juurde seda kuivatama. Kartongist nokk oli läbimärg, lakk sellel oli täis mullikesi; hea seegi, et kooli embleem jäi terveks.

Nüüd lennutas lanti Petja. Temal ei tekkinud ei sasi ega takerdumisi, kuid polnud ka kala. Tihtilugu jooksis ta murelikult lõkke juurde lanti vahetama — kord pani vaskse, kord hõbedase, langetas selle põhja või vedas peaaegu veepinnal, kuid kalad

ei soovinud kangekaelselt sööta võtta. Nad hüplesid endiselt vee kohal otsekui irvitades kalameeste üle.

Esialgu tundis Saša kahjurõõmu, et ka Petjal ei tule püügist midagi välja, kuid sõbra piinatud nägu nähes hakkas tal temast kahju. Vahepeal aga läks kõht tühjaks ja pärast loojangut sumisesid sääsed parvedena. Lõke neid ei seganud, kuigi Saša heitis sinna suitsu tekitamiseks tooreid oksi ja rohtu.

Kui Petja lõkke juurde astus, et lanti vahetada, ütles Saša talle nukralt:

«Sööks õhtust, aga pole kala ...»

«Küll me veel saame!» lohutas Petja. «Kas sa põhja-õngede juurest helinat ei ole kuulnud?»

Lõplikult pettunud kalapüügis, läks Saša põhjaõngi vaatama. Muidugi polnud ühegi õnge otsas ei kala ega sööta. Saša keris õnged kokku ja asetas need üksteise kõrvale rohule, Petja aga heitis ikka veel lanti, kuigi oli läinud juba täiesti pimedaks.

Jõudnud selle kohani, kus pidi seisma viimane õng, küsis Saša:

«Petja, kas sina võtsid korgist käepidemega õnge ära?»

«Otsi paremini!» vastas Petja vaikselt, tundes pahameelt selle üle, et Saša räägib liiga kõvasti.

«Ma otsisin juba igalt poolt! Seda pole. Võib-olla kukkus ta vette ja ujus minema?»

«Oh, milline talumatu sa oled! Kui ta oleks vette kukkunud, siis oleksime me teda näinud: me seisame ju allavoolu.»

«Siis hakkame koos otsima. See on sama õng, mille ma ostsin Ljonka jaoks, hõbedase kellukesega.»

«Ah, võtaks sind see ja teine, küll su õng välja tuleb!» hüüdis Petja südametäiega ja hakkas spinningut lahti võtma. « «Õng, õng!» Mul aga parajasti just näkkas . . .»

Kuid Saša teadis juba ammu, et kalamehele on tarvis ükskõik millist ettekäänet, selleks et öelda: «Vaat sina segasid mind, mul aga just näkkas . . .» Ta jätkas põõsaste läbiotsimist. Õnge hõbedase kellukesega polnud kuskil. Ja milleks nad küll ometi hakkasid jändama selle rumala kalapüügiga! Oleksid juba ammu lastekodus olnud ja õng oleks olnud Ljonka käes.

«Lähme kolhoosi. Meil on tarvis veel lastekodu üles otsida. Võib-olla on ta kuskil küla taga.»

«Ei!» vastas Petja vihaselt. «Minna sinna sellise välimusega — ennast narriks tegema!» Ta osutas oma pükstele, mis olid põlvist saadik mudaga koos, ja kägardunud mütsile. «Otsime parem hea koha, ööbime lõkke ääres, hommikul koiduga püüame veel kala, pärast aga peseme end puhtaks — ja külla.»

«Tähendab, selle peale sa läksidki välja!» mõtles Saša, kuid ei öelnud midagi. Sellise välimusega oli tõepoolest ebamugav külla ilmuda.

Petja korjas püügiriistad kokku, loopis tukid laiali, upitas

seljakoti õlale ja hakkas vaikides piki kallast edasi minema.

«Kuhu sa lähed?» küsis Saša.

«Otsime hommikuseks püügiks koha valmis. On tarvis leida selline koht, kuhu päike tõusmisel otsekohe paistaks.»

Saša läks vastumeelselt talle järele, kuigi tema arvates oli ööbimiseks täiesti sobiv koht ka siin.

Jõelt kerkis udu. Tõusis kuu. Siin oli ta hiigelsuur, ümmargune ja hele, hoopis teistsugune kui linnas. Kuuvalguses paistis vesi jões õlisena ja iga väiksematki asja, mida vool kandis poistele vastu, võis selgesti näha.

Petja valis oma meelt mööda ööbimiskohaks hiigelsuurte tumedate ja kuupaistel saladuslikena näivate puude aluse. Ta viskas seljakoti maha ja hüüdis:

«Nüüd siia ülbe naabri kiuste me uue linna rajame! . . . Päike peab tõusma just parajasti vastasservast, ma märkasin seda loojangu järgi.»

Saša vaatas ümberringi. Koht meeldis talle. Kuupaiste-rada veepinnal näis tihkena, nagu oleks see läikivast metallist tehtud.

Äkki ta karjatas. Põiki üle kuupaisteraja ujus korgist käepidemega õng. Selle hõbedane kelluke helises vaikselt nagu abi paludes. Ta ujus vastuvoolu — see oli täiesti arusaamatu.

«Petja, vaata!» Saša pani seljakoti maha ja jooksis kaldale.

Õng nagu oleks Saša häälest kohkunud ja hakkas ujuma kiiremini. Vee sädelevale pinnale jäi vald väike punktike, millest kahe joana jooksis laiali vesi. Sellise joa jätab enda taha ujur, kui ta vees kihulastele jahti peab. Siis peatus punktike hetkeks, õngeritv tõusis veepinnale ja jälle helises hõbedane kelluke nagu abi paludes.

Petja riietus kiirustades lahti, hüpates ühel jalal, et mitte maha jääda õngest, mismuudkui ujus ja ujus vastuvoolu. Ühe saapa oli ta juba maha visanud, kolm meetrit edasi viskas ta ka teise ära, siis järgnesid pluus, püksid, ja ta jäi ainult lühikestesse spordipükstesse. Saša aga jooksis tema järel ja korjas maast asju, taipamata veel, mida kavatseb teha tema sõber.

Petja sööstis kõrgelt kaldalt vette. Välgatasid pritsmed, mis kuuvalguses sarnanesid teemantidega, ja Petja ujus õnge poole.

55

«Mina ise! Mina ise!» kisas Saša, joostes kaldal ja tundes pahameelt selle üle, et ta ise ei olnud vette hüpanud. Petja aga karjus talle jõest:

«Tee tuli üles! Kuhu sa tikud? Sa ei oska ju ujudagi!»

Äkki õngeritv sukeldus ja selle järel ka Petja. Saša tahtis juba hüüda: «Appi! Ta upub!», kuid ritv tõusis uuesti veepinnale ja pöördus kalda poole. Petja jõudis talle järele, haaras kinni ja ujus kalda juurde ning ulatas ridva Sašale. Viimane võttis põhjaõnge vastu hirmutundega: kes teab, mis ta veel teha võib?

Ta ei kartnud asjatult. Öng hakkas ta käes tõmblema. Kartes, et see libiseb uuesti vette, vedas ta selle kaugemale kaldale. Ootamatult pääses õngenöör lahti,-lõi Sašat valusasti näppude pihta, tõmbus sirgeks nagu pillikeel ja kelluke hakkas kaeblikult helisema. Saša kisendas:

«Petja, ruttu! Näkkab.»

Pluusi varrukatesse takerdudes haaras Petja õngenöörist kinni ja tiris enda poole.

Äkki hüppas jõest välja kala ja sulpsatas laksudes vette tagasi. Ta oli suur ja lai nagu laud. Petja, kes vedas õnge-nööri kord paremale, kord vasakule, tiris ta kalda juurde.

Saša kartis, et kala läheb uuesti minema, ja hüppas kaldalt talle peale. Tema all vees plaksatas midagi. Kui ta püsti tõusis, kala käes, ei rabelnud see enam, vaid liigutas ainult veidi saba. Petja vaatas kala ja tegi kindlaks, et see on latikas. Lõpuks ometi oli neil kalaõnne!

8. PEATÜKK JÕGI ON KADUNUD

Saša tegi lõkke üles. Petja puhastas latikat. Ta otsustas küpsetada seda «kalurite moodi»: rookis kala puhtaks, tõmbas seljakotist välja vana ajalehe, millesse olid mässitud kalapüügiriistad, riputas latikale soola peale ja mässis mitmekordse ajalehepaberi sisse. Siis kraapis ta lõkke laiali, tagus kepiga söed peenemaks ja asetas sinna oma kompsu, peale aga viskas tükke. Tema sõnade järgi pidi sellest saama niisugune roog, et limpsid sõrmed puhtaks!

Mõni minut istuti vaikselt ja meenutati kõiki tänaseid

seiklusi. Päeva kõige huvitavamaks sündmuseks oli kahtlemata kalapüük. Ja Petja hakkas kõnelema jõest:

«Nüüd näed sa ise, et pole paremat puhkust kui kalastamine. Siin on jõgi, õhk ja rohkesti süüa ...»

Saša vahtis kannatamatult lõkkeaset. Ta oli nii näljane, et oleks üksinda paar niisugust latikat ära söönud.

Kuni Petja kalapüügi kasulikkust arutas, laotas Saša käterätiku maha ja jagas hommikul järelejäänud saia kaheks võrdseks osaks. Ka sai paistis talle väga väiksena.

«Eriti mõnus on pärast kalapüüki jõe ääres puhata,» jätkas Petja. «Siis põleb lõke, on valge ja soe . . .»

«Aga sääsed?» küsis Saša meeleheitlikult vehkides. «Nad tükivad isegi suhu!»

«Noh, sääsed . . . See on tühine asi.»

Petja lamas allatuult ja tema kohal seisis suits tiheda kangana. Kuid näe, tuul pööras kogu suitsu Saša peale. Ta hakkas köhima ja jooksis eemale, sääsed aga ründasid otsekohe Petjat. See hakkas käte ja jalgadega vehkima.

«Noh; kuidas oli?» küsis Saša mürgiselt.

«See on tühi asi,» vastas Petja kohmetuseta ja roomas uuesti suitsu kaitse alla. Selle eest on soe.»

«Maa on märg!» hüüdis Saša meelepahaga ja hüppas püsti künkalt, kuhu ta oli tahtnud istuda.

Künka tipp kerkis üles nagu kohev sai, mida pigistatakse kokku ja lastakse'siis lahti. Lõkketule paistel võis näha, et tumeroheline rohi oli niiskusest mustaks tõmbunud.

«Me nihutamc pärast lõkke edasi ja heidame magama tuleasemele nagu ahju peale,» pani Petja ette. Nähtavasti ei saanud teda miski asi mõjustada.

«Kas me kala ehk ära ei põle?» erutus Saša.

Tema kell näitas veerand ühte. Tihe udu tõusis jõelt. Vaevas uni, kuid veelgi rohkem tühi kõht.

Petja tõusis ja kraapis lõkke laiali. Ta tõmbas välja söestunud kompsu, kraapis selle ümbert tuhaks muutunud paberi ära ja näitas Sašale kala. See lõhnas haruldaselt isuäratavalt. Nahk tuli maha koos soomustega ja kala tilkus rasvast. Puhudes kätele ja pildudes kala ühelt peopesalt teisele, asetas Petja selle pidulikult käterätikule, mis asendas lina.

«Missugust poolt sa tahad — pea- või sabapoolt?»

«Mul on ükskõik,» vastas Saša kala silmitsedes.

57

Ei, ta polegi nii väike! Neil sööklas olid portsjonid neli korda väiksemad. Õige küll, linnas ei tundnud ta kunagi sellist nälga. Petjal on õigus: värske õhk, lõke, vesi, kalapüük — see kõik tugevdab tervist.

Petja lõikas kala pooleks ja lubas Sašal valida. Sašale meenus, et kalamehed armastavad süüa pead, ja loovutades selle Petjale, valis ta endale sabapoole. Nad istusid käte-rätile lähemale. Isegi sääsed olid kuhugi kadunud — arvatavasti otsustasid nad mitte segada pidulikku õhtusööki.

Kala oli küpsenud oivaliselt. Saša murdis tükikese selja-liha ja pistis suhu. Ah, kui maitsev! Ja samas sülitas selle lõkketulle.

Petja vaatas imestunult sõbrale otsa ja asus oma osa kallale. Mõnda aega näris ta mõtlikult väikest kalatükki, siis aga tõusis ja läks jõe äärde. Kuuldus pikka mulista-mist: arvatavasti loputas ta suud.

Petja pöördus tagasi, pühkis mõlemad latikapooled kokku ja viskas vette. Kostis laksatus, nagu oleks seda teinud kurikas, millega perenaised kaldal pesu kolgivad, ja kõik jäi vaikseks.

Õhtusöögiks oli kummalegi pool saia. Poisid soid selle ära ja istusid mõnda aega vaikides lõkke juures. «Kui keedaksime teed?» tegi Saša ettepaneku. «Kas suhkrut on?» küsis Petja. «Ei ole.»

«Siis heidame magama.» «Hea küll.»

Kui nad olid lõkke edasi nihutanud ja tuleasemele pikali heitnud, küsis Saša:

«Mis sa arvad, kas joes on koik kalad nii mõrud?»

«Sugugi mitte!» vastas Petja süngelt. «Selles oled süüdi :sina. Langesid kaldalt talle peale, nagu oleksid püüdnud hobust, mitte aga latikat, ja vajutasid sapipõie puruks. Kui sa poleks hüpanud, oleks kala olnud väga maitsev.»

Saša mõistis, et tal pole üldse kalapüügiks andi. Muidugi, oleks pidanud ootama, kuni Petja ise latika välja tõmbab. Aga äkki oleks latikas minema läinud!

Ja ta ei jõudnud veel midagi otsustada, kui tundis, et kukub sügavasse vette, pärast aga ümbritsesid teda igasugused kalad ja naersid kaua tema üle, liigutades hääletult suid ja lõpuseid. Kuid see kõik oli juba unes ja kuigi

58

Saša oli kaladele väga vihane, ei suutnud ta end isegi liigutada, vaid lamas kalade kohtu ees nagu kinni seotud.

Nad ärkasid külmast veel enne valget. Jõefa kalda kohal hõljus tihe udu, kattes niiskusega rohu, põõsad ja puuoksad. Kui jõelt kandus tuult, liigatas udu nagu elusole-vus ja siis kerkisid tema katte alt hiiglaslike siluettidena esile mustendavate võradega puud. Saša müksas kogemata peenikest kaske ja puu valas ta pealaest jalatallani veega üle. Hea veel, et see dušš oli soe.

Vaevalt ärganud, hakkas Petja spinningut kokku panema.

^Saša oleks heameelega kohe külla läinud, kuid tema sõber oli järeleandmatu:

«Vaat nüüd alles hakkab^ õieti näkkama!»

Saša teadis juba, mis on õige näkkamine.

Hea kalamees tuleb väljavalitud kohta juba ehavalgu-ses. Ta ütleb alati, et see on õige näkkamise aeg. Kuid mine tema lokke juurde siis, kui hämardub, ja küsi, kuidas saak oli, siis ta vastab, et kala veel ei võtnudki, tõeline kalaõnn tuleb hommikul. Mine tema juurde südapäeval, kui kala puhkab, ja küsi, kuidas hommikul näkkas, siis vastab hea kalamees kohe, et veel ei võtnud, paras aeg näkkamiseks on just ohtu eel. Ja ära mõtle, et kalamees oma saaki varjab. Tal pole ämbris tõepoolest ühtegi kala. Kuid see teda ei kurvasta — tema juba teab, et toeline kalaõnn on veel ees.

Kui aga puhkepäev lõpeb ja kalamees peab tahes-taht-mata minekut tegema, siis ütleb ta lõbusalt, et õieti näkkama hakkab alles nädala pärast, enne vihma.

Kui seda kalameest kohata nädala pärast — kõik kalamehed kohtuvad, ju järjekindlalt —, siis ta ütleb, et õige näkkamise aeg pole veel tulnud, kuid kahtlemata jõuab varsti kätte. Moni kalur püüab kalu juba kümme aastat ja pole koju toonud ühtegi kalakest, kuid siiski ta teab, et ka temale saabub kord see oige näkkamise aeg.

Kunagi kevadel küsis Saša Petjalt: kust see tuleb, et nii palju kalamehi püüab kalu, kalad aga ei saa ega saa otsa? Ja Petja seletas talle, et paljud kalamehed ootavad kaua õiget näkkamist, kuid nemad, see tähendab Saša ja Petja, ootama juba ei hakka, sellepärast et neil on igasuguseid püügiriistu. Kui kala ei lähe ühe otsa, siis proovivad nad

59

teist. Ja Sašale saab osaks nii palju hauge, kui palju ta ise soovib püüda.

Sellepärase Saša ei protesteerinudki, kui Petja teatas, et tema arvates hakkab just praegu õieti näkkama. Ta ainult tõmbus pisut kössi.

Lõke oli juba ammu kustunud, aga kaselt saadud dušš, kuigi soe, pani keha külmetama. Saša asetas kannatlikult põhjaõngedele usse otsa. Spinningut Petja talle enam ei usaldanud.

Oli ikka veel pime, kui nad lõpetasid ettevalmistused kalapüügiks. Jõgi varjas end valge loori all ja polnud mingit tahtmist sellesse sukelduda. Kui aga Saša oli õnged kokku korjanud ja Petjal spinning ette valmistatud, siis laskusid mõlemad aegamööda nõlvakult alla selle liikumatu valge ja tiheda udupiima sisse.

Petja võttis spinninguga hoogu ja tardus äkki ühele jalale, ritv pea kohal. Saša vaatas sõbrale otsa, siis veidi allapoole, uduloori alla, mis oli jõe kohal pisut üles kerkinud, ja tardus samuti üllatusest. Jõgi oli kadunud .. .

Udu hõljus endiselt, tõustes mäenõlvakut mööda üles. Ent kuidas poisid ka ei vahtinud udukatte alla, kuidas nad ka ei sirutanud'kaela, et näha üle uduharja, polnud jõge kuskil. Oli näha vaid kössivajunud veekasve, musta muda ja roikaid. Saša hüüatas kohkunult:

«Kus siis jõgi on?»

Petja, kes ikka veel hoidis spinningut püügiasendis, astus sammu edasi ja kobas ettevaatlikult põhja. Muda matsus, jalg vajus pahkluuni sisse, kuid vett ei olnud.

«Mis see siis peaks tähendama?» küsis Saša, kui poisid olid mäenõlvakule .tagasi roninud.»

«Ei tea. Võib-olla katastroof?»

«Või veel, «katastroof» . . . Mis katastroofi siin olla võib! Kui oleks maavärisemine olnud, oleksime me tõukeid tundnud ... Ja üldse, me pole Kesk-Aasias, seal veel esineb katastroofe. Kuid siin; Moskva juures?»

Ja äkki sähvatas Sašal mõte:

«Pea, pea! Kas sa pole lehest lugenud, ehk ehitatakse Preslavnoje juures hüdroelektrijaama?»

Petja ei olnud sellest midagi lugenud.

«Noh, näed nüüd,» heitis Saša talle ette, «muudkui jändad oma kalapüügiga, lehti aga ei loe.»

«Aga sina ise? Sina pole ju ka lugenud. Kui oleksid lugenud, siis sa poleks küsinud.»

Etteheide oli õigustatud ja Sašal polnud midagi vastu rääkida.

Nad korjasid pikkamööda oma kimpsud-kompsud kokku, puhastasid riided mudast ning porist ja vantsisid sinnapoole, kus eile oli paistnud küla. Äkki Petja seisatas ja hõikas kohkunult Sašat:

«Saša, vaata, mis seal on?»

Sel kohal, kus oli küla, paistis määratu suur punane kuma.

«Jookseme kähku!» karjus Petja. «Võib-olla jõuame inimesi aidata!»

Kuid Saša taipas juba, mis see on. Ta ohkas ja ütles laitvalt:

«Küll sa, Pjotr, oled ikka mahajäänud kalamees! Ajalehti sa ei loe, elektrivalgust tulekahjust eraldada ei oska . . . Kas sa muusikat kuuled? See on eilne orkester!»

Saša heitis Petjale pilgu ja jäi vait. Ta luges seltsimehe silmist süü omaksvõtmist. Petja taipas kõik: Vertušinka oli tõkestatud paisuga.

Kuid Saša sammus vaikides ja tegi endale veel kaua etteheiteid iseloomunõrkuse pärast. Noh, miks ta ometi läks sellele totrale kalapüügile! Tarvis oleks olnud esialgu kolhoosi sõita, tutvuda inimestega, küsida järele, mis seal toimub. Siis poleks olnud nii piinlik, poleks tulnud sellise välimusega läbi küla minna, ja peaasi — oleks saanud viibida kolhoosipeol.

9. PEATÜKK KOHUTAV KÄTTEMAKS

Paisid läksid pikkamööda küla poole, mis enam ei helen-danud. Elekter kustutati ära, orkester jäi vait ja teel tolmu üles keerutades kihutasid eilsed autod jaama poole tagasi. Pidu, mis nähtavasti kestis kogu öö, oli lõppenud.

Kalamehed vaatasid nukralt teineteisele otsa. Üksainus kord avanes neil võimalus lõbutseda kolhoosipeol, kuid ka selle lasksid nad mööda!

Petja kõndis ees, peas kägardunud müts, mis tolknes tal kuklas, jalas kortsunud püksid, mis kuivades muutusid talle

61

lühikeseks. Saša mõtles, et arvatavasti näeb temagi nii naljakas välja.

Teerada lookles keset põldu ja tõi poisid künkale välja. Nende ees kuni silmapiirini sädeles päikese käes järv. Selle lähemal kaldal laius küla, mille tulesid nägid poisid jõelt.

Küla ees oli suur viljapuuaed, mis kuskil kauguses sulas kokku metsaga. Sellel metsal polnud otsa ega äärt — ta ümbritses järve ja kadus kaugele silmapiiri taha. Paremal lookles seesama jõeke, mille kaldal nad oma puhkust alustasid. Künkalt oli näha uus pais ja ülestõstetud uued puust lüüsiväravad, kust vahuse joana tormas alla vesi.

Jõesäng, mida poisid olid äsja näinud tühjana, hakkas järk-järgult uuesti veega täituma. Arvatavasti sai elektrijaama veehoidla öö jooksul ääretasa täis ja elektrikud lubasid jõel jälle joosta vana teed mööda suurde järve. Juba olid täidetud kõik mustad augud, kadusid kaldaäärsed roikad ja jälle tõusid üles veekasvud.

Kui poiste saabastel poleks olnud musta põhjamuda jälgi, siis oleks neil raske olnud uskuda, et kõigest tund, aega tagasi nägid nad selle jõe põhja.

Jõgi aga nagu oleks tahtnud õigustada oma nimetust — Vertušinka 2, — ta keerles ja vahutas, õrritades jälle kala-mehi ja tõotades neile «õiget näkkamist».

«Võib-olla läheme tagasi?» küsis Saša prooviks.

«Kuhu?»

«Kalale?»

«Mis kalu siin praegu on! Kalad läksid kõik järve vee tagasitulekut ootama!» vastas Petja lihtsameelselt, riugast märkamata.

«Kui nad aga poleks läinud, kas sa oleksid siis jäänudki jõe äärde?»

«Noh ja mis siis?»

«Aga vaat seda, et tarvis on inimestega tegemist teha,, mitte aga kaladega!» vastas Saša vihaselt ja sammus edasi.

«Ma ei räägi ju midagi . . .» pomises Petja leplikult ja läks talle järele.

Varsti jõudsid nad aia juurde. Jändrikud haralised õunapuud seisid otse tee ääres. Aial polnud isegi tara ümber. Saša peatus ja imetles roosakas-kuldseid suveõunu, mis painutasid oksi peaaegu maani.

62

«Vististi mitšuurinlikud. Vaata, kui vara nad valminud on!»

«Aed on täiesti ilma valveta.» Petja tahtis sirutada kätt puu poole.

«Jäta!» vihastas Saša. «Äkki on valvur kuskil kõrval!» Petja tõmbas käe tagasi.

Astunud paarkümmend sammu edasi, nägid nad õunapuude keskel hagudest onni, mille kõrval tukkus vanaätt. Ätt istus puunotil, tema pea kohal rippus püss. Teele lähema, posti küljes aga oli silt kirjaga:

TEEKÄIJA! SA VÕID VÕTTA TEEÄÄRSETELT PUUDELT ÕUNA, KUID ÄRA MURRA OKSI. ÕUNA ON ÜLES KASVATADA KERGE, ÕUNAPUUD — RASKE.

«Vaat see on juba midagi . . .» üllatus Petja. «Küll on tore! Tahad õuna — palun väga!»

«Aga milleks siis valvur on?» noogutas Saša onni poole pead.

«See on selleks, et inimestes ei hakkaks kapitalistlikud igandid pead tõstma!» selgitas Petja ja võttis kaks õuna — endale ning Sašale.

Saša vaatas veel kord tagasi onni poole, kuid taat tukkus edasi.

«Ei, Sašok, siin on kõik õigesti tehtud. See, et ma ühe õuna võtsin, kolhoosile kahju ei tee, kui aga päris varas, arvab heaks kolhoosi arvel kasu lõigata, noh, siis võib sellist ka püssiga hirmutada. Aga kas sa tead, uutes kaitse-metsavööndites istutatakse puid vaheldumisi viljapuudega,. Kelle eest hoolitsetakse? Meie eest!»

«Kuidas siis meie eest?»

«Meie ju hakkame kommunismi ajal elama!»

Saša ei jõudnud vastata. Aiast tuli nähtavale pikk plaan-vanker, vankrikorv täis neidsamu magusalt lõhnavaid roosakas-kuldseid õunu. Plaanvankril istus veomees, kes, nüpeldas piitsaga hobust. Jõudnud külavaheteele, hakkas hobune traavima. Tee läks allamäge.

Äkki kõlas teeäärsetest põõsastest uljas vile, ehmunud hobune pistis lõhkuma ja vankrilt sadas rahena alla õunu,, mis kukkudes

tõstsid üles tolmujugasid. Põõsastest ja sügavast kraavist, justkui peidikust, hüppas välja trobikond

63

poisse valgetes särkides ja lühikestes sinistes pükstes ja tormas õunte kallale.

Kaugel all viibutas veomees ähvardavalt piitsa ja karjus midagi, kuid hobust ta peatada ei suutnud. Teel keerles tolmupilv — poisid korjasid saaki.

Petja ja Saša vaatasid teineteisele otsa ja sööstsid edasi. Ent vaevalt jõudsid nad läheneda, kui poisid jooksid laiali. Teele jäi vaid üks umbes kaheksa-aastane poiss, kel polnud ühtegi õuna. Solvumispisarad voolasid mööda tema tolmust nägu alla. Teised kadusid põõsastikku ja ainult okste sahin tõendas, et võrukaelad on veel siin.

«Säh sulle kasvatust!» hüüatas Saša ja pöördus alaealise korrarikkuja poole:

«Noh, mis sa nutad? Kas said kolki? Või on meel paha, et sulle õunu ei jäetud? Kuidas su nimi on?»

Poisike hakkas nohisema, hõõrus põskedel laiali pisaratega segatud tolmu, vahtis altkulmu ja vastas:

«Ma ei nuta. Mind ei kolgitud. Õunad võttis Ljonka ära. Ma olen lastekodust. Borja.»

«Ole lahke, näe kuidas raporteeris!» muigas Petja.

Saša aga tardus paigale. Missugune Ljonka? Kas tõesti tema vend viskab selliseid vempe?

«Seleta ära, miks te seda tegite?» küsis Saša karmilt. «Aias ripub silt — igaüks tohib võtta õuna —, miks te siis veomehele kallale tungisite?»

«Me ei tunginud kallale. See oli Ljonka, kes meelitas meid esimehele kätte maksma.»

«Esimehele?» imestas Petja. «Pea, Sašok, siin näib, et mõnel on tõepoolest teadlikkusest puudu . . . Mispärast te siis talle kätte maksta tahtsite?»

«Kuidas siis muidu! Kõik meie lapsed töötasid aias, kui aga suveõunad valmis said, siis veeti need turule, meile lastekodusse ei antud ühtegi õuna!»

«Mis sa jändad, Saša! Minu"arvates on neil õigus.»

«Ei, mitte nii ei tule lapsi kasvatada! Ma teeksin kõigepealt sel Ljonkal kõrvad tuliseks, pärast aga vaataksin, kel on õigus ja kes on süüdi.»

«Tee jah tuliseks!» lõi Borja nägu äkki särama. «Näe, seal see Ljonka on, istub põõsa all. Tema korjas kõige rohkem õunu.»

«Noh, võrukaelad, tulge lagedale!» kamandas Saša. «Ärge kartke, ega me löö.»

65

Kutse peale ei vastanud keegi. Saša kordas:

«Ronige välja! Kes teist Ljonka on?»

Äkki kõlas põõsastest läbitungiv kisa: «Sa-aa-ša-a!» ja sealt lendas välja siniste silmadega väikese ninaga rässa-kas poisike. Ta hüüdis juba eemalt:

«Poisid, see on minu vend!» ja hüppas Sašale kaela, kobades teda kätega, nagu ei suudaks ta uskuda, et see on tõepoolest tema kauaoodatud kallis vend.

Põõsastest paiskus välja kogu kamp. Neid oli umbes kümme, kaheksa kuni kaheteistkümne aastaseid. Poisid tulid kartlikult lähemale.

«Noh, tere, tere!» tervitas neid Saša, püüdes alla suruda oma erutust ootamatust kohtumisest vennaga.

Parem oleks olnud kohtuda kuskil kahekesi. Siis Saša oleks sakutanud vennakest juuksetutist ja suudelnud teda, kuid terve selle trobikonna ees oli piinlik õrnutsema hakata, pealegi veel pärast nende karutükki.

«Noh, mis siis ikka, Saša, tutvusta mulle oma röövlist venda!»

«Saa tuttavaks, Ljonja: see on mu sõber, Petja Zaba-vin.»

Ljonja teretas ja surus end kohe jälle venna ligi. Muide, teised poisid piirasid otsekohe Petja sisse ja hakkasid silmitsema tema kooli embleemiga mütsi, tema vormipluusi, seljakotti ja musta spinningukotti.

Borja, kes vaikides oli seisnud kõrval, solvus äkki:

«Ise tahtsite kõrvad tuliseks teha!» ja hakkas nohisema.

Ljonja nihkus vennast ettevaatlikult eemale.

«Võibolla pole kõrvu tarvis tuliseks teha,» ütles Saša, «aga selle pahateo eest tuleb teid kindlasti karistada . . . Noh, ütle välja, mis kallaletung see selline oli?»

«Aga miks nad meile õunu ei toonud?» väitis Ljonja ägedalt. «Lubasid, lubasid, aga viisid hoopis turule!»

«Pea, pea! Kas te esimehega rääkisite?»

«Tal pole kunagi aega.»

«Vaatame kohe, võib-olla ta leiab aega.»

«Teie jaoks muidugi leiab!»

«Leiab ka teie jaoks. Te tulete meiega koos kolhoosi juhatusse ja annate need õunad ära. Meie aga Petjaga küsime esimehe käest, miks ta unustas oma lubaduse.»

«Meie ei tule!» ütles keegi poistest aralt.

66

Petja segas end jutu vahele:

«Tulete! Oskasite pahandust teha, osake ka vastust anda. Mis pioneerid te olete — tungite kolhoosi voorile kallale!»

«Ega me siin kõik pioneerid ole ja üks plaanvanker pole ka voor,» püüdis Ljonja end õigustada, kuid vend vaatas talle sellise pilguga otsa, et ta jäi kohe vait.

Ja poisid läksid terve trobikonnaga sõnakuulelikult kolhoosi poole.

Ljonja tõmbas venda käisest ja kui nad veidi maha olid jäänud, ütles paluvalt:

«Sa tuleta talle meelde, et me tegime aia jaoks kaheksakümmend kolm linnupuuri. Pärast, kui ilmusid kahjurid, riputasime iga õunapuu külge paberist ribad. Ja kui palju me igasuguseid putukaid, ämbükke ja usse korjasime! . .. Voib-olla ta siis ei saa nende õunte pärast tigedaks.»

«Tähendab, sa saad aru, et te tegite valesti?»

«Nüüd saan aru,» ohkas Ljonja.

«Kas palud vabandust?»
«Ei.»
«Miks siis?»
«Tema on ka süüdi. Veab ühe voori teise järel meie majast mööda, aga oigusepoolest oleks ta pidanud esimese voori meie direktorile tooma.»
«Noh, see pole juba sinu asi. Ise rääkisid, et esimehel on alati palju tegemist, võib-olla unustas ta lihtsalt ära. Noh, kuidas siis jääb, kas palud andeks?»
«Hea küll siis, sinu pärast palun,» nõustus lõpuks. Ljonja.
Nad lähenesid kahekordsele kivimajale, millel oli silt:

«TÄHE» KOLHOOSI JUHATUS

Uhiuued postid, läikiv traat, mis oli tõmmatud valgetele isolaatoritele, valjuhääldajakarp, valged krohvitud seinad — kõik oli siin tore ja nägus. All asus kolhoosi klubi, teisel korrusel aga olid ametiruumid.
Poisid jäid trepi ette seisma, kuid Saša vaatas vennale otsa ja see viis nad teisele korrusele.
Saša koputas ja kuulnud kutset «Sisse!», avas ta ukse.
Lillede, aukirjade ja kahe rändpunalipuga ehitud kabinetis istus suure laua taga kolhoosi esimees. See oli laiaõlgne

vuntsidega, sassis pea ja pilukil silmadega mees. Poisse nähes tõusis ta laua tagant püsti ja tuli neile longates ja protee^ga kõpsides vastu.
Poisid astusid vaikides laua juurde ja hakkasid põuest õunu välja laduma. Nende punetavad näod olid mornid. Pannud' ära kõik õunad, läksid nad üksteise järel seina äärde ja jäid sinna seisma, silmad maas.
«Mis see tähendab?» küsis esimees, viies pilgu lastekodu poistelt tööstuskooli õpilastele, kes seda stseeni jälgisid.
«Teelt korjasime,» seletas Ljonja.
«Ah siis teie hirmutasitegi meie veomeest?» küsis esimees. «Mina aga mõtlesin, et kes see võis seda teha? Meie koolilapsed on kõik põllul, teid nagu oleks ka sinna kutsutud. Teie aga, tuleb välja, peate õuntele jahti! Mispärast te peedipõllule peedikärsakaid korjama ei läinud? Te lubasite ju minna. Kui mulle sellest ette kanti, siis ma ei uskunud: minu parimad abilised keelduvad minemast! Milles siis asi on?»
Poisid vaikisid. Esimees heitis pilgu tööstuskooli õpilastele ja tema puhmas kulmud kerkisid üles:
«Vaat kes kõiges süüdi on! Vanem Golubkov sõitis siia ja kiskus poisid tööst eemale. . . Jaa, lastekodu lapsed kõnelesid mulle, et ootavad sind külla. Noh, tere, Saša!» Ta sirutas Golubkovile käe.
«Aga kes see siis on?»
«Kaheksakümne esimese tööstuskooli teise klassi õpilane Zabavin,» esitles end Petja. «Ainult meie pole üldse süüdi. Kõiges olete süüdi teie, seltsimees esimees!»
Saša kadestas sõpra, et see nii vabalt käitus. Esimees aga tõstis sorakil kulmud veelgi kõrgemale ja puudutas oma keerduvaid kohevaid vuntse:
«Kuidas mina süüdi olen? Milles? Missuguse korratuse te siin mul avastasite, seltsimehed kontrolörid? Näikse, et majapidamine kasvab,» kaitses ta end poolnaljatades-pool-tõsiselt. «Näe, andsime külasse lisavoolu, kõik farmid on elektrifitseeritud, varsti viime panka teise miljoni, teie aga, olge lahked, olete korratusi leidnud! Jutustage, milles me süüdi oleme?»
Sašale ei meeldinud, et esimees heitis nalja ega rääkinud nendega tõsiselt, nagu oleksid nad sama väiksed kui lastekodu kasvandikud. Ta ütles kuivalt:

«Niiviisi pole kuigi raske kahte miljonit kokku lüüa. Räägitakse, et teenisite üksnes õunte pealt tuhandeid rublasid, aga näe, lastekodule ei taibanud saata -kümmet kilogi.»

Esimees silmitses poisse, siis õunu, mis laual hunnikus lamasid, ja ohkas:

«Jah, poisid, ma lasksin vist mööda .. . Alles nüüd Saan aru! Tähendab, lapsed said minu peale pahaseks? Õigesti tegid . . . Ainult kas siis sõprade vahel nii kõlbab, et omaette pahandatakse ja mossitatakse? Oleks tarvis olnud siia tulla ja ütelda: nii ja naa, Ignat Perfiljevitš, teil pole õigus . . .»

Vennad Golubkovid vaatasid vaikides teineteisele otsa. Ljonka oli äärmiselt üllatatud, et selline täiskasvanud suurte teenetega inimene võis nii lihtsalt oma süüd tunnistada. Mõni jõmpsikas, kuidas sa talle ka ei tõesta, on nii jonnakas ja muudkui raiub vastu, kolhoosi esimees aga tunnistas üles ja püüab ka kohe oma viga parandada.

Näe, ta võttis Golubkovidel õlgade ümbert kinni, läks longates nendega koos laua juurde, võttis puhta paberilehe ja kirjutas sellele korralduse majandusülemale: «Anda välja lastekodu kasvandikele normipäevade arvel sada kilogrammi õunu . . .»

Saša märkas, kuidas poiste umbusk hakkas aegamööda asenduma lugupidamisega. Esimees küsis aga väga lihtsalt ja asjalikult:

«Noh, poisid, kuidas on, kas võib lugeda, et meie suhted on jälle korras? Ega te mulle halva meelespidamise pärast enam pahased ole?»

«Ei, ei ole, Ignat Perfiljevitš!» hüüdsid lapsed.

Ja Saša märkas, et tema vennas karjub kõige kõvemini. Talle sai selgeks, kes neil ninamees on.

Ljonka aga astus äkki poiste grupist välja, võttis Ignat Perfiljevitši ees valvelseisaku nagu rivis ja ütles kõvasti ning selgelt:

«Seltsimees kolhoosi esimees! Meie, lastekodu kasvandikud, kes võtsid osa kallaletungist plaanvankrile, palume vabandada meie halba tegu.»

Ignat Perfiljevitš naeratas nii laialt, et isegi tema vuntsid liikusid:

«Noh, hüva, hüva! Patukahetseja pead ei raba ka mõõk ...

Minul on teile ka palve: aidake peedipollul kärsakaid korjata.»

«Kohe, kohe!» hüüdsid lapsed ja liikusid rüsinal ukse poole.

«Aga teie, sõbrad, jääge minutiks siia,» pöördus Ignat Perfiljevitš Saša ja Petja poole, ja kui teised olid välja jooksnud, küsis asjalikult:

«Missuguses koolis te õpite? Millisel erialal?. . . Mis, elektrikud? Noh, teid mul just vaja ongi!»

Ja ta hakkas siinsamas selgitama, et nende kolhoos sai eile kolhoosidevahelisest elektrijaamast lisavoolu, aga vilunud inimesi, kes võiksid seda voolu tootmisse rakendada, ei jätku.

On küll üks väljastpoolt tulnud tehnik ja kaks oma montööri, kuid pole halb, kui ka tööjõureservide kasvandikud kolhoosi abistavad.

Petja tahtis vastu väita, et nemad sõitsid siia hoopiski puhkusele, kuid Saša ütles juba:

«Nõus!»

Petja tahtis seltsimeest sakutada, kuid Ignat Perfiljevitš vaatas talle niisuguste ootavate silmadega otsa, et ta tahtmatult noogutas pead: ja mina olen samuti nõus!

«Näe, olemegi kokku leppinud!» rõõmustas esimees. «Näe, mis tähendab elukutse! Teie aastates mina muud ei osanudki, kui piitsaga lehmi nüpeldada, aga teil on kätes jõud! Kuidas seda laulus lauldaksegi?»

Ja äkki hakkas ta laulma kähedavõitu, kuid meeldiva häälega:

Läeb aastaid mööda, saabuvad kord päevad,

kui töötav rahvas meie kodumaal
neidsamu noori käsi kullaväärseiks
ta suure uhkusega nimetab.

Golubkov ja Zabavin isegi kohmetusid ootamatust kiitusest.

«Noh, aga nüüd, poisid, minge puhkama!» kamandas Ignat Perfiljevitš. «Homme saadan ma teile järele . . . Aga mis see sul on,_Petja?» Ta osutas mustale spinningukotile. «Justkui oleks õng? Tähendab, te olete veel ka kalamehed? Noh, siis meil teiega tuleb palju tööd . . . Minge korraks linnufarmi Svetlana Timofejevna juurde, ajage temaga juttu — tal on heameel teid näha!»

70

Ta lehvitas neile sõbralikult kätt ja pöördus laua juurde tagasi.

Poisid läksid aeglaselt mööda tänavat, pööramata tähelepanu möödujate uudishimulikele pilkudele, ja tundsid, et nad pole siin üleliigsed, vaid täiesti omad, väga vajalikud inimesed.

Varsti jõudsid sõbrad koolimaja juurde, kuhu suveks oli
asunud lastekodu.

Trepil jäi Petja äkki seisma ja küsis Sašalt:

«Mis sa arvad, mispärast sel Svetlana Timofejevnal meid
tarvis läheb?»

«Puhkame pisut, käime tema juures ära ja saamegi teada.»

10. PEATÜKK LASTEKODU

Kuid samal päeval poisid ei saanudki linnukasvataja Svetlana Timofejevna juurde minna.

Kahekorruselise sammastega maja lävel võttis neid vastu Ljonja. Ta oli jõudnud end pesta, kammida suve jooksul pikaks kasvanud tuka siledaks ja nägi nüüd välja väga tähtis. Silmitsenud külaliste kortsunud ja määrdunud ülikondi, oli ta väga üllatatud:

«Kus te küll niimoodi ennast ära määrinud olete? Tarvis on ümber riietuda ja end puhastada. Teid ootab lastekodu direktor!»

Petja vaatas kaeblikult Sašale otsa: kas tõesti tuleb neil hakata . ühelt ametlikult vastuvõtult teisele käima? Kuid Saša alistus kannatlikult nooremale vennale ja nad läksid kõik kolmekesi teisele korrusele, kus külaliste jaoks oli tuba valmis seatud. Koridoris ja treppidel tunglesid kõige nooremad lastekodukasvandikud, kes silmitsesid külalisi nagu hiiglasi alt üles. Näis, et nad olid valmis _Saša ja Petja kannul minema ükskõik kuhu, kuid Ljonja loi halastamatult nende eest ukse kinni.

Toas olid laud, toolid, kaks voodit ja nende kõrval öökapid. Voodiotstel rippusid puhtad käterätikud. Voodeid nähes haigutasid reisimehed nagu käsu peale. Ljonja märkas seda ja ruttas külalistele rääkima korrast lastekodus:

«Meil on niisugune päevakord: hommikusöök kell

71

kaheksa hommikul, lõuna kell kaks, oode kell neli, õhtusöök kell seitse. Vaikne tund on kolmest neljani, praegu aga magada ei tohi. Kõik meie vanemad lapsed on praegu tööl, mudilased aga on jalutuskäigul. Ka mina pean põllule minema, mind oodatakse seal: olen brigadiir. Nii et lähme rutemini direktori juurde.»

Petja nägu venis pikaks, kuid Ljonja oli järeleandmatu. Ta tõi saapa- ja riideharja, tulise triikraua, näitas, kus pesunõu on, kuid ei jätnud külalisi üksi, kartes, et neid tõmbab voodisse.

Ja külalised hakkasid end korda seadma.

Poole tunni pärast oli neil täiesti viisakas välimus. Petja vaatas kella ja küsis kaeblikult:

«Ljonja, kas teil teist hommikusööki ei ole, nii kella kümne paiku?»

«Ei ole.»

«Aga kui keegi hommikusöögile hilineb?»

«Meil ei hilineta. Meil on karm direktor.»

«Kuid me oleme ju näljased . . .» sõnas Petja täiesti kurvalt.

Ljonja vaatas tähelepanelikult Petjale otsa ja jooksis äkki sõnagi lausumata toast välja. Ta tuli tagasi viie minuti pärast. Tema järel hanereas astusid mudilased, kandes ääreni täis taldrikuid. Kuigi polnud hommikusöögi aeg, oli süüa nii palju, nagu oleks kokk teadnud, et saabuvad külalised.

Ljonja pani kogu laua taldrikuid täis. Siin oli pirukaid, hapukoort, piima ja auravaid värskeid kartuleid. Ljonja kostitas külalisi, jutustades samal ajal sellest, kui karm on nende direktor ja kuidas ta armastab korda.

«Mis me siin siis istume?» muutus Petja rahutuks. «Kui direktor ootab, siis tuleb minna.»

«On kästud ilmuda kell kümme null-null,» raporteeris Ljonja.

«Kas ta on siis sõjaväelane?» küsis Petja kartlikult. «Ei, ta on karm! Meie Dmitri Nikolajevitš näeb inimesest läbi!»

Ljonja tegi nii kohutavad silmad, et Petja heitis tahtmatult pilgu Sašale. Kuid Saša pugis mõlema suupoolega endiselt värsket saia hapukoorega, nagu ei puudutaks teda see jutuajamine üldse.

«Aga kas sellest pole midagi, et me kahekesi tulime?» küsis Petja rahutust tundes.

«Ta teab seda juba,» lohutas teda Ljonja.

«Aga kuidas ta välja näeb, see teie direktor?» päris Petja.

Ljonja hakkas õhinal jutustama:

«Pikk, tugev... Ja karm — oh! Kui' vaatab sulle 'otsa, siis süda vajub saapasäärde. Niimoodi vaatab ta muidugi siis, kui oled pahandust teinud.»

«Kas mul poleks parem kolhoosi asuda?» küsis Petja äkki Sašalt. «Sina oled ikkagi vend, mina aga kõrvaline inimene. Kuidas sa arvad?»

«Vaat seda me praegu otsustamegi koos Dmitri Nikola-jevitšiga,» vastas Saša rahulikult, pühkis huuled puhtaks ja sammus ukse poole:

«Läki!»

«Võib-olla lähed sa üksi? Seletad talle ära?»

«Ta ootab ju mefd mõlemaid. Talle öeldi, et me sõitsime siia kahekesi.»

«Õigus, õigus!» kinnitas Ljonja. «Ta just nii ütleski: «Ootan külalisi kell kümme null-null».» Ja ta lisas, halastades Petjale: «Te pole ju midagi kurja teinud, mida siis karta?»

Kuid Petja ei kuulnud enam — ta kõndis Saša järel ja mõtiskles selle üle, mida öelda karmile direktorile, kui see küsib, miks seltsimees Zabavin suvatses nende juurde lastekodusse tulla.

Esimesel korrusel kohtas neid lastekodu korrapidaja, umbes neljateistkümne-aastane nooruk, samasuguses valges särgis ja sinistes spordipükstes nagu teisedki lapsed, kuid temal oli punane side käise ümber. Korrapidaja vaatas asjalikult kella, mis rippus sissekäigu vastas:

«Tulite õigel ajal. Teatan kohe Dmitri Nikolajevitšile.»

Selline sõjaväelaslik täpsus nämmeldas Petjat täielikult. Muidugi peeti ka neil koolis päevakorrast hoolikalt kinni, kuid siin on ju lapsed!

Ta heitis tahtmatult pilgu läbi avatud ukse kooliõuele, kus mängisid mudilased. Pisut kaugemal, aias, pikkade puust laudade ääres askeldasid suuremad poisid, ka punaste sidemetega, arvatavasti köögikorrapidajad. Grupp Ljonja vanusekaaslasi

seisis brigadiiri oodates kõblaste ja labidatega trepi juures. Ljonja noogutas vennale ja
73
kadus ukse taha. Mõne sekundi pärast käsutas ta juba kõlava häälega õues:
«Brigaad, rivistuda! Eeslaulja, alusta! Sammu marss!»
Valjult ja puhtalt hakkasid lõbusad hääled laulma:

Meid laulud aitavad elada, võita,
sest laul kui seltsimees kutsub ja viib,
ja neid, kes lauluga sammuvad kõikjal,
ei ole kohutand lahingud ja piin.

Tõstnud kõplad ja labidad õlale, sammus brigaad õuest minema.
Samal ajal tuli tagasi korrapidaja, kes oli käinud direktorile teatamas:
«Dmitri Nikolajevitš ootab teid.»
Tööstuskooli õpilased astusid kabinetti. Saša — rahulikult, Petja aga hinge kinni pidades.
Laua tagant tõusis pikk, veel noor mees hallis ülikonnas ja helesinises särgis, mille kaelus oli lahti. Temas oli palju ühist nende komsomolitöötajatega, keda Petja oli sageli ÜLKNÜ rajoonikomitees kohanud ja keda ta õigust öelda püüdis matkida nende kiirustamatus, rahulikus viisis juttu vesta, küsitleda ja naljatada.
Eriti imeväärsed olid sel inimesel silmad: pehmed ja lahked, mis kohe meelitasid sõbralikule avameelsusele. Näis, et see inimene, kes oli saanud kunagi lastekodu direktoriks, otsustas talle usaldatud lastele olla vanemaks vennaks ja isaks. Ja arvatavasti ei kõrgendanud ta sellest ajast saadik kunagi häält, vaid kuulas tähelepanelikult ja rahulikult igaühte. Sellises suures peres on ju kõige tähtsam säilitada rahu.
Petja, kes jälgis lastekodu endise kasvandiku Saša ja direktori sooja kohtumist, tundis, kuidas ta süda läks kergeks, ja tahtmatult sai ta pahaseks Ljonkale, kes oli teda selliselt hirmutanud.-
Sellepärast Saša siis naerataski ainult, kui ta kuulas venna jutustusi direktorist! Tema juba teadis, et direktor on hea, lõbus ja õieti öeldes lahke inimene.
Noh, aga seda oleks tulnud siis Petjale öelda. Muide, võib-olla on Sašal ka õigus: milleks õõnestada Dmitri Nikolajevitši autoriteeti Ljonja silmis! Võib-olla on isegi parem, et Ljonja peab direktorit karmiks,. . .
«Noh, mis siis ikka, Saša, tutvusta mulle oma seltsimeest,» ütles Dmitri Nikolajevitš.
74
«Pjotr Zabavin, meie grupi komsomoliorganisaator,» tutvustas Saša seltsimeest.
Petja sirutas direktorile käe ja vaatas veel kord tema suurepärastesse silmadesse. Ja siin ta märkas, et hellalt naeratavais silmis, kuskil sügavuses, oli tõepoolest peidus karmust. Mitte seda külma karmust, mis hirmutab, vaid vanema seltsimehe tähelepanelikku nõudlikkust. Näis, et Dmitri Nikolajevitš küsib oma pilguga: «Mis head sa siis teha oskad, Pjotr Zabavin?», ja Petja ruttas sellele ütlemata jäänud küsimusele vastama:
«Dmitri Nikolajevitš, me võime abistada teie vanemate klasside õpilasi komsomolitöös. Nii minul kui ka Sašal on selles asjas kogemusi.»
«Noh, mis te nüüd, mis te nüüd ... Te tulite puhkusele ja hakkategi puhkama. Kuidas te end sisse seadsite?»
«Hästi, Dmitri Nikolajevitš!» vastas Saša vaimustatult. «Meie aknast paistab isegi järv!»

«Suurepärane! Päevakorraga oled sa tuttav. Hommiku-, lõuna- ja õhtusöögile palun mitte hilineda. Sa mäletad, Saša, meil on sellest alati rangelt kinni peetud.»

«Dmitri Nikolajevitš,» ütles Petja kohmetunult, «me Sašaga tahaksime teada, kellele söögiraha anda.»

«Ah söögiraha?. . . Tõesti, ei teagi kohe, kuidas sellega teha.» Ta vaatas tähelepanelikult poistele otsa. «Lastekodu lapsed palusid ju ise Ljonja Golubkovi teid kutsuda.»

«Jah, kuid nad kutsusid ju ainult Sašat, meie aga tulime kahekesi!»

«Noh, mis siis ikka, see on õiglane . . .» Dmitri Nikolajevitš jäi mõttesse. «Eks ole, kui ma ei võta teilt raha, siis lähete te jalamaid kolhoosi? Kas pole nii?»

«Ta juba tahtiski, seda teha!» andis Saša seltsimehe välja. «Kuid te ärge muretsege," Dmitri Nikolajevitš, raha meil on. Meie mõlemad saime tuhat rubla preemiat.»

«Ohoo!» imestas Dmitri Nikolajevitš. «Noh, siis teeme nii: arvestame, et te sõitsite puhkekodusse. Ühe tuusiku eest te tasute raha — see maksab kolmsada rubla kuus, teine tuusik on aga teile kingituseks lastekodu poolt. Hästi?»

Petja ei hakanud vaidlema.' Nüüd mõistis ta Ljonjat täielikult. Direktor nägi tõepoolest läbi. Ta sai aru Petja

uhkusest omateenitud raha üle ja isegi nagu õigustas seda uhkust.

Kui nad kabinetist väljusid, ütles Petja mõtlikult: «Aga Ljonjal on siiski õigus: sellist direktorit võib karta!»

«See-eest võib teda ka armastada!» parandas Saša.

Lõunasöögiks jõudsid külalised veidi puhata. Kuid lõunasöögi ajal sattusid nad otsekui mesilastepessa. Nende ümber sumises peaaegu sadakond väikest töökat abilist ja nagu näis, olid nad valmis neid lusikast söötma ja tolmukübemeid ära puhuma, kui need juhuslikult peaksid külaliste peale sattuma. Kuid oma hoolitsuse eest nõudsid nad kohest tasu — jutustusi tööstuskoolist.

Vaevalt lõppes lõunasöök, kui nad sõbrad üksteisest lahutasid ja piirasid mõlemad tiheda rõngana sisse. Petja suutis vaid kaeblikult vaadata Sašale, kes vastuseks vaid pilkavalt naeratas. Petja armastas kõnelda abstraktsetel teemadel, näiteks Peeter Esimesest või kalapüügist. Kuid siin nõuti temalt täpseid ja selgeid vastuseid tuhandele ja ühele küsimusele.

Harva külastasid tööjõureservide kasvandikud lastekodu lapsi.

Kuidas Petja oma kooli üle uhkust ka ei tundnud, kuid rääkinud sellest viisteist või kakskümmend lugu järjest ja nähes, kuidas lähenevad üha uued ning uued kuulajate grupid — kes põllult, kes korrapidamiselt, kes jõe äärest —, tundis ta, et tal kurk jääb kuivaks, ja ta anus puhkust.

Külalised saadeti nende tuppa ja jäeti üksinda.

«Noh, kuidas on, eks ole külas palju tegemist?» puhkes-Saša sõbra piinatud nägu nähes naerma. «Küllap sa juba kahetsed, et tulid minuga ühes?»

«Muidugi ei kahetse. Kuid miks need mudilased kõik nii pealetükkivad on? Kas tõesti me sinuga olime samasugused?»

«Sa tuleta meelde seda, kuidas sa kooli tulid. Kas sina ei küsitlenud vanemate klasside poisse?»

«Nii ta ju oli, kuid siin nõuab igaüks, et ma teeksin just spetsiaalselt temale ettekande!»

«Võta parem kokku, mitu vabatahtlikku sa värbasid meie kooli poole tunniga!»

«Tõsi või?» rõõmustas Petja.

Saša sõnad rahustasid teda. Petjale näis ikka veel, et ta

oli mudilastega liiga palju lobisenud: kas see ei alandanud kooli au? Tööstuskooli õpilastel oli traditsiooniks tunda uhkust oma kooli üle ja käituda nii, et kõik tunneksid: kui " juba lapsed on head, siis on kindlasti ka kool tore. Aga kui Saša tõtt rääkis, siis tähendab, et ta oli õigesti käitunud. Petja ohkas sügavalt, viskus padjale ja pomises:

«Puhkame pisut ja lähme linnukasvataja juurde.»

Saabus vaikus.

Vaikne tund oli lõppenud, külalised aga magasid ikka veel. Spetsiaalsed korrapidajad seisid nende toa akna* all ja peletasid eemale käratsevaid mudilasi. Eilsetest seiklustest kurnatud külalised virgusid alles õhtusöögi eel, kui akende taga hakkas juba hämarduma.

Väljas laulis fanfaar: «Õhtusöögile!» Aiast kostis häälte-kõminat, klõbisesid nõud.

Külalised hüppasid voodist välja ja jooksid akna juurde. Pikki laudu, mida valgustasid puude otsa riputatud elektri-lambid, ümbritsesid lapsed. Esimesel korrusel asuva köögi akendest veeresid mööda siledaid laudu lakkamatu konveierina kausid, täis isuäratavalt lõhnavat putru, ja korrapidajad jagasid neid laua taga istujate vahel.

Tuppa jooksid Ljonja ja Borja. Ljonja sööstis venna juurde, aga Borja astus nagu vana tuttav Petja juurde ja surus end tema ligi.

«Meie aga ootame teid, ootame, ootame!» kordas ta otsekui lauldes ja ta nägu väljendas sellist rõõmu, et Petja ei suutnud end pidada ja suudles tema sassis pead. . «Kas tohib, ma hakkan teie vennaks?» küsis Borja.

Külalised vahetasid pilke. Nad olid nõus nimetama end kõigi nende poiste vendadeks, ainult kas neil jätkub kannatust ja oskust saada headeks vanemateks vendadeks?

«Meie kool peaks need mudilased šefluse alla võtma!» ütles Petja.

Ka Saša nõustus temaga. Seal, kus nad ei tule toime kahekesi, tuleb kogu kool kahtlemata toime! Iga nende koolikaaslane võib kirjutada nendele lastele kirju, saata pakke: on ju suur õnn teha rõõmu lapse südamele!

Lahendanud kõigi oma seltsimeeste eest selle tähtsa küsimuse, läksid Saša ja Petja oma saatjatega aeda.

«Meie juurde! Istuge meie juurde!» karjuti laudade tagant, kuid Ljonja viis Saša oma kohale, Borja aga tiris Petja mudilaste juurde.

77

Külalised võtsid istet ja lusikad hakkasid uue jõuga taldrikute vastu klõbisema. Köögist tulev taldrikutekon-veier hakkas kiiremini liikuma. Ljonja kiitles venna ees:

«Meil on uudis!»

«Missugune?»

«Ignat Perfiljevitš saatis meile terve vankritäie õunu! Täna saame magustoiduks küpsetatud õunu, homseks aga tehti juba õunakalja.»

«Tähendab, et leppisite ära?»

«Jah. Pärast lõunat me töötasime peedipõllul. Ka homme läheme sinna.»

Aia kohal tumenes taevas. Laudade ümber kohisesid kased. Nende okstel rippusid lambid. Elektrist valgustatud valged tüved sarnanesid sammastega, mühisevad kroonid aga uppusid tumedasse kõrgusse ja näis, et ka tähed on kinnitatud nende ülemiste okste külge, nagu lambid olid kinnitatud alumiste külge.

Kui Ljonja peedikärsakatest rääkis, siis tabas Saša end sellelt, et ta ei söö putru, kuigi see on väga maitsev, vaid tõrjub hoopis sääski eemale. Laudade kohal hõljusid sääskede, kihulaste, mingisuguste valgete liblikate pilved, pika-koivaliste sääriksääskede ning peenikeste, herilastega sarnanevate vaablaste parved. Ja kõik need putukad laskusid näole ning kätele, torkasid, nõelasid, sumisesid ja kukkusid pudru sisse.

«Oh teid küll!» ütles Saša. «Peedikärsakad hävitasite ära, aga nendest vastikutest putukatest lahti saada ei oska! Kuidas te neid ometi kannatate?»
«Küllap harjud!» puhkes Ljonja naerma. «Varem me sõime õhtust tubades, kuid seal on väga kuum.»
«Noh, mina seda küll kannatama ei hakka. Otsekohe meisterdan püünise ja hävitan need reod!»
Ljonja jättis närimise pooleli ja jäi üksisilmi üllatunult venna otsa vahtima. Ka kõik teised lapsed jäid vait. Ainult kaugemalt pingilt kostis Borja hääl:
«Kas ta võib tõesti kõik sääsed kinni püüda?»
«Kui räägib, tähendab, et võib,» vastas Petja talle põiklevalt ja tõstis pea, otsides Saša pilku: kas pole vahest abi tarvis?
«Aga kuidas ta seda teeb?» ei jätnud Borja järele.
«Küllap leiab abinõu . . .»
Petja astus üle pingi, lähenes Sašale ja küsis sosinal:
78
«Mida sa siin välja nuputad? Vaata, et sa end ei häbista!. Me pole siin mitte omaette, vaid umbes nagu saadikud kogu kooli noolt!»*
«Kui ma saadik olen, siis ma tahangi neid aidata.»
Sõbra rahutuid silmi nähes seletas Saša:
«Ma meisterdan neile putukate jaoks elektripüünise. Selle asja vastu tundsin ma kunagi huvi.»
«Mille vastu sa pole elektriasjanduses küll huvi tundnud!» mõtles Petja ja küsis:
«Kas sa abi vajad?»
«Poisid aitavad! Istu . . .»
Ja tõepoolest, juba kogunes Saša juurde kümmekond vabatahtlikku abilist. Nad vahtisid talle otsa ja ootasid korraldusi. Isegi korrapidaja kasvataja astus lähemale. Ka tema polnud kunagi kuulnud, et putukaid võib püüda elektriga.
«Noh, poisid, tooge püünise jaoks materjali!»
«Mis me peame tooma? Käskige!» hüüdsid poisid.
«Tooge köögist pikk neljakandiline praepann, ainult küsige kokalt, ma tean, et te olete võimelised seda ka ilma küsimata ära tassima!»
Kaks vabatahtlikku abilist tormasid kööki, Saša aga jätkas:
«Paluge majandusülemalt üks kahesajavatiline ja teine kahekümne viie vatiline elektripirn!»
Kaks teist sööstsid majandusülema juurde.
«Noh, aga teie, sõbrad, muretsege pool ämbrit vett, jupp nööri, ja tehke laual püünise jaoks koht vabaks.»
Vaevalt oli ta lõpetanud korralduste andmise, kui poisid tulid nõutud materjalidega juba tagasi. Saša asetas lauale tohutu suure saiaplaadi, valas poolest saadik vett täis ja riputas selle kohale kolmekümne sentimeetri kõrgusele veepinnast kahesajavatilise lambi. Teise, kahekümne viie vatilise lambi paigutas ta kaseoksa külge selliselt, et see rippus plaadi kohal nelja meetri kõrgusel. Seejärel käskis ta poisse välja lülitada kõik lambid, peale nende kahe.
Samas algaski midagi imelikku.
Putukateparv sööstis kaseoksal rippuva lambi poole. Oli näha, kuidas nad surusid seal sambana, siis aga lendasid kiirelt alla, kus neid ligi meelitas veelgi eredam valguseallikas, mis peegeldus vees. Nad potsatasid panni sisse, nagu oleks sadanud vihma, ja uppusid hämmastunud laste
79
silme all. Kui nad oma kehakestega katsid juba täiesti vees peegelduva lambi heleda sõõri, riisus Saša neid panni äärte poole. Näis, et siia lendasid hukkuma koik putukad mitte ainult aiast,' vaid ka kõige kaugematest kohtadest. Lapsed unustasid

õhtusöögi, küpsetatud õunad, nad ei suutnud selle kavala püünise küljest pilku ära kiskuda.

Petja trügis laste hulgast läbi. Ta pani käe Saša õlale ja sosistas tasa:

«Tubli, Sašok! Toredasti välja mõeldud!»

«Ega's mina seda teinud,» muigas Saša. «See on juba ammu välja mõeldud.»

«Tähendab, sa kasutasid, hästi oma teadmisi! Ma pole sellistest püünistest isegi kuulnud.»

Saša vaatas ka ise uhkustundega oma kätetööd ja rõõmustas vaimustuse üle, mille see kutsus laste hulgas esile. Üksnes Ljonja mugis vaikides õuna, olles süvenenud min-gisugustesse oma mõtetesse, Nüüd pani ta õuna kõrvale, jäi mõttesse, otsekui arvutades midagi, ja küsis lõpuks:

«Aga kuipalju putukaid võib selline püünis öö jooksul hävitada?»

«Hulka välja arvestada on kaunis raske,» muigas Saša. «Kui aga kaalu järgi võtta, siis ma arvan, et ühe ööga võib hävitada vähemalt ühe kilo putukaid.»

«Ühe kilo! . . .» ahhetasid lapsed.

Nemad juha teadsid, mis tähendab kilogramm kahjureid. Täna olid nad peedikärsakaid korjanud ja terve päevaga kogus igaüks väikese tindipoti täie, kuhu mahub vaevalt viiskümmend grammi. Kui kahju, et peedikärsakaid ei saa selliste püünistega püüda! See vastik kahjur magab öösiti lehtede all ja sööb päeval, kui elektrivalgus teda ei kohuta.

«Aga kas aiakahjureid saab sellise püünisega hävitada?» küsis Ljonja. «Näed sa, me lubasime Ignat Perfiljevitšile puhastada aia viljapuukahjureist. Ussid me hävitasime ära, paberiribad panime puutüvede külge, koore määrisime liimiga kokku, aga näe, nüüd tulid aiale kallale õunamähkur ja veel kuld-lainelane, nemad aga kõik on.lendajad ja me kohe ei tea, mis teha.»

Saša vaatas imestusega vennale otsa. See võrukael pidi ju äärepealt kolhoosi esimehele sõja kuulutama! Aga praegu istus Saša ees lastebrigaadi tähelepanelik ja arukas brigadiir, kes tegeles väga tähtsa asjaga — võitlusega põllumajanduslike kahjurite vastu. Ja ta tõstis otseselt üles küsimuse: kas vend saab teda selles võitluses aidata?

«Mis siis ikka, võib teha püünise ka aia jaoks. See töö on muidugi raskem ja võtab rohkem aega. Tuleb homme jännata terve päev läbi. Sina, Petja, oled muidugi nõus? Kas aitad?»

«Miks mitte!»

«Aga kas see kalapüüki ei sega?»

«Noh, üks päev ei tähenda midagi.»

«Kui nii, siis on kõik korras! Homme meisterdame niisuguse püünise, mis teeb viis hektarit puhtaks. Kui on tarvis, siis võib ka kaks või kolm püünist teha. Putukad aga anname üle linnufarmile — linnud peavad sellest toidust väga lugu.» Saša heitis pilgu Petjale. «Muide, siis näeme ka kanatalitajat. . . Kas kannatad nii kaua?»

«Küllap kannatan,» nõustus Petja.

11. PEATÜKK LEIUTAJAD

Petja arvas, et tema sõber on kindlameelne ja rahulik inimene. Kuid tuli välja, et tal pole mingisugust kindlat meelt. Kõigest kaks päeva tagasi andsid sõbrad endale sõna, et puhkuse ajal ei liiguta nad sõrmegi, kuid nüüd Saša otsustas mitte ainult enda, vaid ka Petja eest kasutada aega hoopis teisiti.

Veel kaua istusid nad õhtul laua taga valguspüünise juures, jälgides, kuidas hukkuvad putukad, ja mõtlesid välja uut — aia jaoks. Muide, mõtles ja kõneles Saša, Petja aga ainult kuulas.

Hommikul ärkasid nad laste jutusädina peale, kes neid juba ammu ootasid ja olid valmis otsekohe asuma uue töö kallale. Kui Ljonja nägi, et vend tegi silmad lahti, viskas ta talle käteräti, toppis seebikarbi kätte ja kamandas:

«Kiiremini! Hommikusöök jahtub ära!»

Nüüd pidi ka Petja tahes-tahtmata üles tõusma, kuigi ta oli unistanud, et ta saab puhkuse ajal täielikult välja magada.

Nad kammisid end alles, seistes õues kaevu ääres, köögi-konveier aga töötas juba ja lauale liuglesid taldrikud kohupiima, munaroa ning leivaga ja suured kruusid aromaatse kohviga. Kokk, saanud teada, et eilsed leidurid tulid hommikusöögile, tuli ise nende juurde, valge müts peas, ja küsis:

«Sõbrad, kas te ei saaks mulle teha elektrikülmutus-kappi?»

Jah, siin oli konstruktorite järele suur nõudmine!

Saša lubas järele mõtelda, kuigi Petja toksas teda laua all jalaga. Kui aga kokk kööki läks, hakkas Petja sosinal pahaselt Sašale tõestama, et sel pole õigust nii talitada:

«Miks sa lubad iga asja teha, mida sulle ka ei esitata! Me peame puhkama ja jõudu koguma.» «Ega's sinna palju aega lähe!»

«Tean, kui palju! Kui sa haamrit konstrueerisid, siis rääkisid ka, et vähe, aga jandasid rohkem kui kuu aega . . .»

Kuid siis ümbritsesid neid lapsed ja viisid Ignat Perfiljevitši juurde.

«Ahaa, leidurid!» hüüatas Ignat Perfiljevitš, kui poisid

vaevalt kabinetti olid astunud. «Noh, missuguse püünise te leiutasite? Näidake joonised välja!»

Ilmnes, et esimest, eile ehitatud püünist esimees juba teadis. Vähe sellest, lapsed olid jõudnud talle jutustada ka seda, et Saša oli lubanud välja mõelda veelgi paremad püünised viljapuuaia jaoks, ja seda, et ta on üldse kuulus, leidur ja sai isegi oma leiutiste ja täienduste eest tehase direktorilt preemia ...

Ühe sõnaga, kõik, mida Ljonka ja ta sõbrad eile põgusalt olid kuulnud, olid nad kolhoosi esimehele edasi jutustanud ja seejuures liialdanud asja nii, et Saša oli valmis maa alla vajuma. Ignat Perfiljevitš nõudis ikka uusi ja uusi üksikasju: missuguse haamri Saša oli konstrueerinud, kas. ei saa seda haamrit rakendada kolhoosi majapidamises, mis. direktor ütles ja küs Saša töötama hakkab. Kuulanud kõik ära, hakkas ta Sašat meelitama kolhoosi jääma, et abistada elektrotehnikut.

Saša kohmetus ja punastas, selle eest aga Petja sattus, hoogu. Ta vastas Saša asemel ja sellise kindla tooniga,, mis otsekui tõotas: oodake, te alles veel näete!

Kui Ignat Perfiljevitš süvenes eile valmistatud joonise: uurimisse, sosistas Saša Petjale:
«Kas sul häbi pole! Mis leiutajad me oleme?»
«Ma ei räägi endast, kuid sina oled ju leiutaja. Püünise leiutasid? Leiutasid! Haamri konstrueerisid? Konstrueerisid!»
«Saa ometi aru, need pole üldse leiutised! See on vaid ammu teiste poolt tehtud leiutiste rakendamine. Selles on ju ometi vahe!»
«Või veel, ei mina selliseid peensusi uurima hakka!»
«Ah sind küll! Vaat Ignat Perfiljevitš usubki sind ja palub konstrueerida mõne elektritraktori, küll ma siis vaatan, mis sa tegema hakkad! Ja„tuleb välja, et sa pole üldse kommunistlik noor, vaid elektri-Hlestakov!» Ja laskmata Petjal vastu vaielda, tõi Saša esile peamise argumendi:
«Kui meid nii üle koormatakse, palju sa siis puhata saad?»
See veenis Petjat. Tõepoolest, täna ei saa nad jälle järvele minna. Äga mis homme saab, kui esimees uskuma jääb, et nad oskavad kõike? Ja pikkamisi taganes ta laua juurest eemale, jättes Saša üksinda sööma suppi, mille tema keetis. See polnud seltsimehelik, kuid ta kartis, et
83
esiplaanile jäädes sisendab ta ehk esimehele veel mingisuguseid uusi mõtteid nende tööst kolhoosis.
Vahepeal aga Ignat Perfiljevitš, kes oli joonise läbi vaadanud ja nähtavasti sellest täiesti aru saanud, küsis:
«Kas niisugune püünis läheb kalliks?»
«Ei,» vastas Saša. «Selleks on tarvis tükk katuseplekki, paar lauda, nööri, elektrilampe, kõige tähtsam on aga — ventilaator . . . noh, hea oleks, kui saaks veel tüki valget plekki reflektori jaoks.» .
Ignat Perfiljevitš vaikis mõnda aega, nagu arvestades, mis läheb maksma püünise ehitamine.
«Mn-jah! . . . Kui vaatad, siis meie esimehe-amet läheb üha keerukamaks. Noh, paljuke siis vanasti talupojal oli tarvis teada? Oli sul ader ja hobune, kui atra polnud, aitas sahastki. Nüüd aga on mul_ majapidamises nii palju masinaid, et korraga ei jõua kõiki üles lugedagi . . . Alles eile lülitasime sisse teise turbiini ja saime lisavoolu, täna aga nõuavad lüpsjad, et karjafarmis seataks sisse automaat-jootjad, lülitataks sisse elektrilüpsimasinad, et korraldataks vee soojendamist. . . Lambafarmis paluvad hankida elektrikaare, et mehhaniseerida lammaste pügamist. Köögivilja-kasvatajad tahavad niisutamist mehhaniseerida . . . Siin aga, olge lahked, on elektripüünis putukate jaoks!»
Ta vaikis ja jäi mõttesse, Saša aga tundis meelehärmi, et ta asjata oli lastele lubanud elektripüünise ehitada. Kõige järgi otsustades ei tundnud esimees sellist entusiasmi, mis oli vallanud lapsi. Sašal tikkusid juba keelele sõnad sellest, et Ignat Perfiljevitš ei saa aru tehnika tähtsusest. Selle eest aga Petja, kes samuti märkas pausi, muutus rõõmsaks. Tuli välja nii, et esimees tundis nende töö vastu huvi ainult puhtast uudishimust.
Ignat Perfiljevitš tõstis naeratavad silmad ja ütles:
«Hästi, püünise teeme valmis, kuid see on ju pisiasi! Meil on tarvis mõelda sellest, kuidas üldse majapidamist elektrifitseerida! Ei saa ju vana viisi maja pidada, kui on olemas selline võimas abiline nagu hüdroelektrijaam.» Ta heitis pilgu Petja kohkunud näole ja rahustas teda: «Ma ei räägi seda, et te peaksite mulle siinsamas koostama kolhoosi täieliku elektrifitseerimise plaani. Te olete küll tublid elektrikud, kuid kardan, et sellise asja jaoks olete te veel noored. Ma tahan ütelda seda, et põllumajandus ootab suurt abi teadlastelt.»
84

Saša vaatas aknast välja. Seal laiusid määratu suured põllud, piki teed kulgesid kaugusse postid elektrijuhtmetega, kuskil mürises traktor. Ja Saša mõtles rahuldustundega: kui palju masinaid põllumajanduse jaoks ka ei konstrueerita, siiski jääb talle, Sašale, rohkesti tegevuspõldu leiutamiseks.

«Noh, niimoodi siis,» jätkas Ignat Perfiljevitš. «Ventilaatori ma kirjutan teile välja laudast — neil on kari praegu väljas, kui aga kahjurid aiast Qn kadunud, võib ventilaatori tagasi panna. Ülejäänud materjali saate laost. Lapsed näitavad teile, kus ja kuidas.»

Esimees kirjutas majandusülemale sedeli.

«Töötamiseks antakse teile koht töökojas. Kui kõik läheb nii, nagu te räägite, siis saate preemia.»

«Ega's me preemia pärast. . .» solvus Saša.

«Kuidas siis nii? Kui direktor teile preemia kätte andis, küllap sul oli siis hea meel? Siin on ka tootmistöö, ainult meie toodame põllumajandussaadusi, aga mis preemiasse puutub, siis pole meil vähem võimalusi!»

Akna taga kõlas autosignaal ja esimees hakkas kiirustades laual asuvaid pabereid kaante vahele panema. Saša heitis pilgu aknasse ja nägi trepi ees pobeedat.

«Noh, noormehed,» ütles esimees ja astus ukse poole, «ma pean ära sõitma. Soovin edu . . . Oot-oot, oleksin peaaegu unustanud. 'Svetlana Timofejevna ei jõua teid ära oodata. Kui ma talle ütlesin, et kalamehi tuli, siis läks ta põlema nagu kadakapõõsas! Astuge tingimata tema poole sisse.»

Protees kõpsis juba esikus, siis paukus autouks ja esi-m es oli hilisööni kadunud. Põjde oli kolhoosil ligi tuhat hektarit, ka kolhoosnikuid oli põldudel palju, kõike oli tarvis jälgida ja igale poole jõuda . . .

Saša ja Petja läksid töökotta, kus nad pidid püünist tegema. Neid saatis lastekodukasvandike käratsev ja sagiv trobikond. Lapsed näitasid neile uhkusega kolhoosi valdusi, nagu oleksid nemad nende rikkuste peremehed.

Töökojad asusid küla serval, ladude ja hobusetalli taga. Töökodasid nägematagi võis nende lähedust tajuda värske saepuru lõhna järgi, mis sarnanes antoonovka õunte lõhnaga. Nii lõhnavad ainult männilauad. Sellega segunes hobuse higi ning nahast hobuseriistade terav lõhn.

Lao taha jõudes nägid Saša ja Petja äsja lubjatud

hobusetalli pikka hoonet, selle vastas üle tee aga pika laudadest varjualuse all asusid höövelpingid, elektrisaag ja mitu treipinki.

Taevasse tõusev laastude ja saepuru keeris tekitas mulje, et siin töötab väike puidutööstus. Siinsamas lamas virnades ka töökoja toodang: rattapaarid koos telgedega, puust palkvankrid, painutatud ja kokkuseotud reejalased, rangid, uhiuute tünnide read mitmesuguse aedvilja soolamiseks, tohutu suured tõrred — ämbrit sada — kapsaste hapendamiseks. Selle omapärase lao teisel poolel aga seisid riiulid, kirjutuslauad, aknaraamid, paneel- ja klaasuksed, lauad, taburetid, kastid juurvilja jaoks . . .

Kõik höövelpingid olid kinni. Leiutajad seisatasid hobusetalli kõrval, nende abilised aga jooksid püünise jaoks materjali tooma. Hobusetalli lahtistest ustest hoovas jahedust ja hobuse karva ning higi hapukat lõhna. Kuuldus aeglast kapjade müdinat, heina krõmpsumist, tallimeeste hääli. Petja tahtis pikka ning kitsasse koridori astuda, kuid sealt kostis range hääl:

«Hei, ilma kitlita mitte sisse tulla!»

Petja põrkas imestudes tagasi ja pomises:

«Mis teil siin on, kas haigemaja või hobusetall?»

Uksele ilmus tallimees lumivalges kitlis, hari käes. Ta talutas oheliku otsas suurekasvulist kõrbi hobust. Nähes vormiriietes poisse, noogutas ta sõbralikult pead ja sidus hobuse osavasti tulba külge kinni, tõmmates ta pea kõrgele üles.

«Kas te olete lastekodu külalised?» küsis tallimees. Ta oli paar aastat oma jutukaaslastest noorem, kuid pidas end i'lal tähtsalt ja soliidselt nagu täiskasvanu. «Kui tahate meie farmi vaadata, siis palun väga, ainult ma panen enne teile kohe mati maha.»

Ta tõi tallist väikese mati, mis lõhnas millegi väga terava järele, asetas mati läve ette maha ja palus külalisi jalad puhtaks pühkida, enne kui nad talli astuvad.

«Te ärge kartke,» rahustas ta poisse. «See on vaid kreo-soot. Teate, inimesed käivad igal pool, võivad veel siia mingisuguse epizootia tuua.» Ta hääldas tähtsa näoga seda teaduslikku sõna.

Saša tahtis juba hämarasse ja jahedasse talli lipsata, kuid Petja heitis matile umbuskliku pilgu ja keeldus sinna

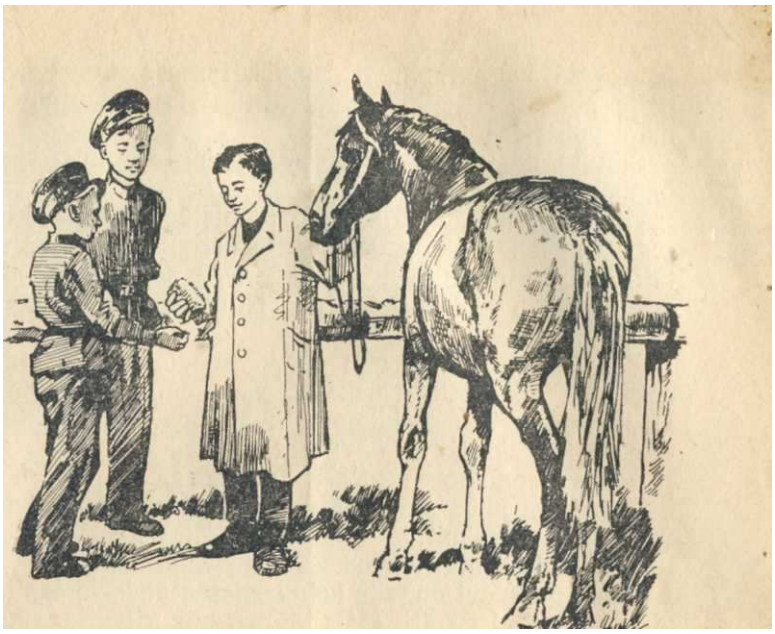

minemast. Tallimees rullis mati kokku, viis selle tagasi, tuli uuesti välja ja hakkas puhastama oma ilusat hobust.

Saša proovis .juttu sobitada:

«Kas töötad talumehena?»

«Praegu olen veel asjaarmastaja ... Et talumeheks saada, peab kursused läbi tegema.»

«Mis sa siis esiisade moodi hobust puhastad? Sellist asja mehhaniseerida on ju lihtsamast lihtsam!» andis Saša nõu, nähes, kui hoolikalt poiss askeldab soa ja harjaga.

«Kuidas mehhaniseerida?» imestas asjaarmastaja tallimees. «Ehee, teie siis oletegi need leiutajad, kes elektriga kärbseid püüavad? Noh, meie töös elektrit kasutada ei saa! Hobune pole sulle kärbes, ta tahab head kohtlemist. . . Seisa!» karjus ta hobuse peale, kes sel ajal ükskõikselt ühe silmaga tema poole kõõritas.

Saša küsis temalt suga ja vaatas seda arvustavalt igast küljest:

«Mul on su hobusest kahju . . . Kas siis sellise instrumendiga saab hobust puhtaks! Paneksid üles ventilaatori «sirokko», kinnitaksid oma harjad painduvate torude külge

ja olekski sul tolmuimeja valmis. Puhasta korraga kasvõi nelja hobust! Kiiresti ja kergesti. Sinu hobused saavad nagu puhtaks pestud ...»

Siin ta nägi poisse, kes pöördusid laost materjalidega tagasi, ja läks neile vastu.
«Ei kannatanud välja, jälle toppisid end oma leiutamisega vahele!» tormas Petja talle kallale, kui nad hobusetalli juurest eemaldusid. '«Nüüd see asjaarmastaja tallimees kleebib end sulle külge. Niimoodi me ei saa iialgi kalale minna.»
«On ju tarvis talle nõu anda. Sa mõtle vaid, kui palju aega ta hobustele raiskab! Kas nägid väraval silti: «Hobusefarm kaheksakümnele hobusele»? Aga neid puhastatakse ju kaks korda ööpäevas!»
Petja lõi pahameele pärast vaid käega.
Lähenevat poistesalka nähes jätsid puusepad töö pooleli. Saša päris viisakalt:
«Kas teil ei juhtu olema vaba höövelpinki?»
«Kui aga soovi on, siis kohta leiab alati,» vastas laubale tõstetud prillidega ätt. «Mis töö teil siis säherdune käe alla sattus, et te hakkate seda peaaegu saja käega tegema?»
Ljonja asetas ventilaatori lähemalseisvale höövelpingile ja seletas uhke ilmega:
«Me konstrueerime põllumajanduslike kahjurite jaoks elektripüünist!»
«Kes see teil niisugune tarkpea on?» küsis ätt.
«Näe, tema,» näitas Ljonja vennale.
«Kas te ehk teeksite mulle aparaadi kirpude püüdmiseks?» pahvatas naerma noor puusepp, kelle õlgadele oli heidetud vana ning määrdunud pihtkuub.
Petja ei suutnud pilget taluda. Heitnud puusepale külma pilgu, ütles ta:
«Kujutage endale ette, sellised aparaadid olid kunagi olemas. Neid nimetati kirbulõksudeks. Need mõeldi välja Prantsusmaal, Louis Neljateistkümnenda ajal, spetsiaalselt õukonna daamide jaoks. Siis prantslased veel ei teadnud, mis on saun, ja lossis ei saadud kirpudest kuidagi lahti. Ja siis mõeldigi selline aparaat välja. Lamedate äärtega kuldse merekarbi sisemus määriti rasvaga kokku. Vaevalt sai kirp mõnda daami hammustada, kattis see kohe — plaksti! — kirbu kinni. Kirp hüppas ja jäi rasva külge . . . Kuna daamidel polnud teatavasti midagi teha, siis püüdsid nad terve

päev kirpe. Veeti isegi kihla, kes rohkem püüab ... Kui teil pole ka midagi teha, saunas aga käia ei armasta, siis võin teile teha kirbulõksu.»
Kõlas kõrvulukustav naerupahvatus. Naersid puusepad, poisid ja tallimehed, kes olid tulnud vaatama konstruktorit! kellest noor hobusekasvataja oli-juba jõudnud neile jutustada. Pihtkuues puusepp punastas nagu tomat ja asus agarasti töö kallale. Ätt aga lausus peene häälega:
«Vaat see läks kohe naelapea pihta! Ta on meil säherdune — vehib kätega küll, aga aru ei saa, kas hööveldab või püüab kirpe. Ah, hästi andsite talle nina peale, poisid!»
Jutusse segas teine puusepp:
«Nüüd on arusaadav, kust on võetud see vana laul!» Ja hakkas bassihäälega laulma:
Üks kuningas kord elas,
ja kirp koos temaga.
See lihasestki pojast
oli kallim kuningal.
Kirp? Ah-ha-haa! Kirp jah!

Ta laulis nagu tõeline näitleja, väga meeldiva häälega, ja Saša küsis Ljonjalt: «Kas ta on linnast?»
«Ei,» sosistas Ljonja tasa, «isetegevusringist. Klubi juures on meil tore ring, isegi oopereid lavastavad.» Laulja aga jätkas':
Kord rätsepale ütles

see uhke kuningas:
«Tee kalli sõbra jaoks
üks sametkasukas!»
Kirp kasukas? Ha-haa!
Ja kuninganna ise
ja tema preilid ka
ei kirpudest nad saanud
nüüd rahus elada.
Kirp? Ha-ha-haa!
Kirp? Ha-ha-haa!

Siin astus Saša juurde vana tallimees. Ta sarnanes väga doktoriga: tema valge kitli taskus oli isegi suur toru südame kuulamiseks, mida nimetatakse stetoskoobiks. Ta küsis Sašalt:

«Kas on tõsi, et te võite hobuste automaatset puhastamist korraldada?»

«Võime küll.»

«Vaat tema ütles mulle ka sedasama,» noogutas vanem tallimees noore asjaarmastaja poole, kes seisis siinsamas ja lirtsutas nina. «Mina aga ei tahtnud uskuda. Nüüd aga näen — tuleb välja, et te olete tööstuskoolist. Sellistel poistel oskus taskus ei seisa, nad annavad selle inimestele edasi... Tähendab, et küsimus on otsustatud! Me muretseme kõik, mis tarvis läheb, teie aga oma brigaadiga astuge homme minu poole sisse. Ja ma ei lase teid ära enne, kui te teete selle kavaia asja valmis! Kas lööme käed kokku?»

Ta sirutas Sašale oma suure kareda peopesa. Mis muud jäi Sašal üle teha, kui oma käega sellele peale lüüa!

«Homme...» ütles asjaarmastaja tallimees kaeblikult. «Sinna on palju aega.»

«Ära noruta, Andrjuška,» lohutas teda vanem tallimees, «ka meie saame tehnika. Nüüd aga mine, hobused ootavad tualetti . : . Ega need ole mõned õuedaamid, nemad armastavad puhtust.»

Ja Andrjuška vantsis hobusetalli. Oli näha, et kogu tema entusiasm kustus selle mõtte juures, et täna peab ta hobuseid puhastama veel esiisade kombel.

Ta tõi järgmise hobuse välja, seisis pisut tema kõrval, ohkas ja tõmbas soaga. Ta elas juba homses päevas. Töö, mis varem oli talle nii väga meeldinud, ei pakkunud enam mingit mõnu.

12. PEATÜKK UUED TUTTAVAD

Põllud mähkusid ööhõlma. Järvelt kostis laulu — seal sõitis noorsugu paatidega. Saša Golubkov kuulas kadedusega kaugeid hääli. Ka teda ja Petjat oli kutsutud sõitma, kuid neil polnud ikka veel aega. Petja oli terve õhtu monteerinud agregaati hobuste puhastamiseks ja praegu kindlasti magab, Saša aga oli juba õhtul aeda tulnud ja magamisest ei võinud praegu juttugi olla. Esialgu tujutses ventilaator elektripüünises, pärast läksid kiiruga ühendatud juhtmed koost lahti ja nüüd oli juba hilja magama heita: idas hakkas koitma.

Aias oli vaikne. Vaevalt oli kõlanud õhtune fanfaar, kui Saša ajas oma vabatahtlikud abilised kõik minema. Lapsed püüdsid vastu vaielda, kuid Saša ähvardas, et ta ei

anna neile enam kunagi mingisugust ülesannet, ja nad kuulasid sõna. Nüüd kuuldus tema kõrval vaid ventilaatori undamist ja vahetevahel kandus siia valvuri norskamist.

Aia kohal, kõige suurema õunapuu tipus lõõmas majakas. Tohutu suur elektripirn, mida tugevdas reflektor, paiskas õhku kõrge valgusesamba, mille poole lendasid putukad kogu aiast. Reflektor oli ühendatud kõvera metallist toruga, milles pöörles imev ventilaator. Õhuvoolusesse sattunud putukad lendasid tahtmatult torusse, seejärel aga kukkusid pimestatult ning kägardunud tiibadega toru külge kinnitatud kotti. Saša katsus juba mitmendat korda kotti, mis hakkas täis saama.

Sellisel soojal vaiksel ööl oli üleval olla isegi huvitav. Saša jälgis uudishimuga, kuidas aeglaselt ja vargsi lähenes koit. Maakera pöördus ühtlaselt läänest itta, asetades oma varjutatud poole päikesele vastu. Ja kuigi Saša oli koolis mitu korda näinud Maakera pöörlemist kujutavat mudelit, tajus ta praegu kõike hoopis teisiti.

Ta seisab Maakeral harkisjalu, et oleks kindlam, ja läheneb koos sellega praegu veel nähtamatule päikesele. Läheneb peaaegu hüpetega — nii ebaühtlaselt kiiresti saabuvad valgusejoad. Esialgu on need vaid roosad täpid hallidel pilvedel, siis muutuvad nad erepunaseks koiduviiruks idas, kuna Saša kohal samal ajal läheb õhk helesiniseks. Siis ilmub nähtavale päike ise. Esimestel minutitel lõikavad puud päikese osadeks, varjavad ta ära tiheda võrguna või katavad äkki tervenisti, jättes järele vaid väikese killu-' kese, mis takerdub kõrge kuuse latva. Ent näe, juba ta tungis metsast läbi ja veeres nurme kohale. Põrmugi liialdamata võis öelda, et ta veeres naerdes . . .

Saša lülitas oma aparaadi välja ja võttis koti ära. See oli pungil täis. Ja kuigi see oli suur puudane kott, ei kaalunud kogu kinnipüütud putukatemass rohkem kui poolteist kilogrammi. Viimastena püünisesse sattunud putukad liigutasid veel. Tarvis oli püük kotist välja raputada ja kott tagasi oma kohale panna. Ent kuhu sa nii palju putukaid raputad! Tuleb tahes-tahtmata minna linnukasvataja Svetlana Timofejevna juurde. Tema juba sellisest kingitusest ära ei ütle. Ja lõppude lõpuks on tarvis teada saada, miks tal teda ja Petjat tarvis läheb!

Saša viskas koti õlale ja sammus järve poole.

Linnufarm — seda Saša teadis — asetses järve kaldal,

kuhu neil Petjaga seni polnud veel õnnestunud jõuda. Saša mõtles mõnuga sellele, kuidas ta pärast .oma koorma üleandmist linnukasvatajale läheb järve suplema. Kaugeltki mitte kõik kihulased polnud lennanud otsekohe Saša püünise hukutava valguse peale, — paljud olid proovinud esmalt oma vaenlast ära süüa. Ja öö jooksul sai Saša korralikult hammustada.

Ta jooksis üles künkale ja vaatas ümber. Siit olid hästi näha kolhoosi põllud, tema hooned, farmid ja järv. Kaldal, pika kitsa abaja ääres helendasid linnufarmi majakesed. Tee läks külast läbi, ja Saša ei tahtnud sinna sellise veidra kandamiga minna. Kes teab, mis vastutulijad veel mõelda võivad! Nad ei hakka ju kotti katsuma ega sinna sisse_vah-tima. Sellestki, et ta tuleb aiast täis kotiga, aitab, et mõelda paha. Siis aga silmas ta teerada, mis läks järve äärde otse üle põldude, edasi aga mööda abajakallast. Kaldal seisis mees ja karjus poisijõmpsika peale, kes istus paadis keset abajat.

Küla oli juba ärganud. Korstnaist tõusis suitsu, kägise-sid väravad, ammusid lehmad, keda aeti karja. Ja tahtmatult valis Saša kahest pahest väiksema: parem kohtuda silm silma vastu lärmaka mehega kui minna tervest külast läbi.

Ta sammus üle põllu, mida ääristas noor kaitsemetsa-riba, ja jõudis üsna abaja soppi. Siin ta peatus. Tema ees oli tulp paljutähendava pealkirjaga:

KEELATUD TSOON KALAKASVATAJA TERESKINI PIIRKOND

Saša vaatas tähelepanelikult ümber. Abajas oli tammidega kolmeks ebavõrdseks osaks jaotatud. Tammid olid omavahel ühendatud puust lüüsiväravatega. Abaja ülemine osa, kus viibis Saša, oli madal ja mudane. Seal kihas tillukeste kalakeste parvesid, kes jätsid vee siledale pinnale selliseid jälgi, nagu oleks seal vihma sadanud. Tammi taga oli teine tiik, kus poiss sõitiski paadiga. Selle tiigi kaldal seisis mustade vuntsidega tõmmu mees, kes ikka veel karjus paadimehe peale. Edasi järve poole olid näha veel üks tamm ja kolmas tiik, mis oli mõõtmetelt tunduvalt suurem ja eraldatud järvest kõrge tammiga, milles oli samuti lüüs. Tammi taga aga algas linnukasvataja Svetlana Timofejevna riik ja sealt kuuldus ärganud lindude kisa.

Tagasi minna polnud mõtet, pealegi nii mees kaldal kui poiss paadis olid Sašat märganud ja ootasid tema lähenemist. Saša kohendas mütsi, kontrollis serviti käega, kas vormimärk asub täpselt nina-juure kohal, nihutas koti tahapoole ja astus kalakasvataja Tereškini «keelatud tsooni». Ta taipas juba, et mees kaldal ongi seesama Tereškin.

Poiss hakkas kaldale sõudma, kalakasvataja aga, kel püksid olid põlvist saadik üfes käänatud, tegi sellise liigutuse, nagu oleks ta paadi ootamisest tüdinud ja valmis selle juurde ujuma.

«Näita siia, näita siia!» karjus ta, pannes kogu ümbruse tugeva bassiga rõk-kama. «Kas küna on jälle täis? Mis neil siis arus on,

kas kuulutasid näljastreigi välja või?» Ta võttis poisi käest mingisuguse veidra eseme, mis sarnanes väikese lauaga. Sel oli äär ümber ja pikk kepp keskel. «Aga ei, mina ei luba neil nälgida ega minu üle irvitada! Mina ei taha, et karpkala kaotaks oma müügikaalu! ... Kuule, Mitja, tuleb sööta vahetada. Võib-olla on linaseemnekoogid neid ära tüüdanud? Siis anname neile päevalillekooke või õlleraba.. Tuleb nad sööma panna!»

Suure seenetaolise õlgkübaraga poiss vangutas pead, silmitsedes samal ajal Sašat, kes neile pikkamisi lähenes. Kalakasvataja nagu poleks kõrvalist inimest märganudki.. Ta vahtis endiselt sööta lauakesel, matsis seda sõrmedega,, ent vaevalt jõudis Saša lähemale, kui ta pöördus näoga tema: poole ja küsis karmilt:

«Mis teie siin teete? Kuhu te lähete? Mis teil kotis on?»-

Need sirgjoonelised küsimused, mis pealegi esitati ebatavaliselt valju ja kõlava häälega, panid Saša jahmatama. Ta seisatus ja selgitas kohmetult:

«Ma lähen linnufarmi. Kotis on putukad.»

«Putukad?» Tereškin vaatas Sašat pika karmi pilguga. «Missugused putukad? Näita siia! Sa ehk oledki juhuslikult see vägilane, kellest muinasjutus räägitakse, et ta «tappis seitse kärbest ühe hoobiga»?»

Poisike vahtis Sašat samasuguse umbusuga ja astus äkki" tema selja taha, nagu tahaks ta teda kinni hoida juhul, kui see kavatseb ära joosta. Saša võttis vaikides koti õlalt ja sirutas kalakasvatajale:

«Vaadake!»

Kalakasvataja raputas kotti, harutas nööri lahti, vahtis sisse, ahhetas ja küsis varjamatu imestusega: «Kust sa siis nii palju satikaid kinni püüdsid?» Siin heitis ka poisike pilgu kotti ja kargas samuti eemale.. «Aiast,» kostis Saša. «Aiast?»

«Nojah!» ütles Saša juba kannatamatult, kotti kinni sidudes. «Mis siis siin imelikku on? Panin püünise üles ja püüdsingi.»

«Püünise?» imestas kalakasvataja ühtesoodu edasi.

«Onu Ilja, see on ju leiutaja!» hüüatas äkki poiss vaimustatult. «Mäletate, Svetlana Timofejevna rääkis, et lastekodu lastele sõitsid külla leiutajad? Ta tahtis neid veel. näha . . .»

«Leiutajad? . . .» pomises Tereškin. «Nendega nõu pidada? . . .»

«Nojah, nojah! Ja tallimees Andrjuška kõneles samuti, et nad lubasid talle hobuste puhastamiseks agregaadi teha.»

«Andrjuška? .. . Agregaat? ... Puhastamiseks? . . .» kordas kalakasvataja mõtlikult. Äkki haaras ta kotist kinni ja hüüdis: «Pea, pea! Anna need mulle.»

«Ei saa,» vastas Saša, «ma viin need linnufarmi.»

«Linnufarm võib oodata! Minul aga on karpkaladel söögiisu kadunud, kas sa mõistad? Võib-olla huvitavad neid putukad! Mõtle ise, missugune kahju! Ei ole saavutanud müügikaalu. Aga kui nad jäävadki väiksemõõdulisteks? See teeb ju kolhoosile viiskümmend tuhat kahju!»

«Hästi, võtke pealegi!» läks Saša süda pehmeks. «Linnufarmi jaoks püüame me öösel uued.»

«Ärge mõtelgegi neile viia! Nüüd saavad teist minu 'varustajad. Selle eest püüan ma teile säärase karpkala, et limpsite sõrmedki puhtaks!»

«Teil on siin ju keelatud tsoon. Mina enam teie juurde ei satu, tuleb hakata linnufarmis küla kaudu käima.»

«Kelle jaoks keelatud, aga niisugustele kallitele külalistele on alati avatud!» Kalakasvataja haaras äkki koti ja hüppas paati. «Mitja, läki uut sööta vette heitma! Koti aga toon ma teile tervelt tagasi, noormees. Ise toon, ja täna kohe,» ja ta tõukas-paadi kaldast eemale.

Saša vaatas farmi poole. Jälle ei tulnud tal Svetlana Timofejevnaga tutvumisest midagi välja. Polnud tahtmist : minna sinna praegu üksipäini, tühjade kätega, pealegi kui ta oli valmistanud talle sellise kena kingituse. Ja ta vantsis aegamööda küla poole, tundes alles nüüd väsimust uneta ööst.

Päike kõrvetas juba kõigest jõust. Alles üsna veidi aega tagasi tungis ta niisuguse jõupingutusega, peaaegu hiilides, läbi puude. Nüüd tõusis ta sinisel taevavõlvil iga. minutiga üha kõrgemale ja tema kuumust tundsid inimesed, loomad, rohi ja puud.

13. PEATÜKK KUIDAS PARDID UPUVAD

Kui Saša ärkas, oli juba kaugelt üle keskpäeva. Viltused päikesekiired valgustasid avatud aknast tema voodi kõrval seisvat Petjat.

«Küll ma alles põõnasin . . . Ega sa ei tea, kui palju kell on? .. . Jaa, kuidas agregaadiga on — kas sa tegid selle valmis?»

«Juba töötab! Kogu paljasjalgsete komando ja paarkümmend vanameest kogunes Andrjuška ümber. Vanamehed muidugi vaidlevad, et see pole kellegi tegu hobuseid elektriga puhastada, kuid hobused nagu oleksid rahul.»

«Hea . . . Suurepärane . . . Imetore . . .» Saša sirutas end teki all välja ja sulges uuesti silmad. Tal polnud tahtmist üles tõusta.

Petja sai pahaseks.

«Noh, tead mis: kuni mudilased pole meile peale sattunud, lähme järvele. Muidu kardan, et pärast pole enam aega. Need lastekodu lapsed rõõmustasid, et me siia sõitsime, ja otsustasid moodustada tehnikaringi, meist aga teha õpetajad.»

«Noh, mis siis ikka, see on arvatavasti huvitav. Seitsmenda klassi õpilased tahavad ju sügisel meie kooli tulla.»

«Sellest, mis sügisel saab, räägime septembris. Praegu aga tahan ma kalu püüda. Milleks ma spinningu siia vedasin? Et ta kotis seisaks?»

Kuni Saša riietus, seadis Petja püügiriistad valmis ja rääkis samal ajal oma lähematest tulevikuplaanidest edasi:

«Tead sa, mul on selline tunne, et ma iga minut võin lahendada gravüüri saladuse!»

«Miilabsa ükskord ometi oma gravüüri unustad?»

«Kuidas sa küll aru ei saa! Kui Peeter I viibis sellel järvel, siis võib-olla ongi just see gravüürile joonistatud. Ma küsitlesin siin vanamehi, ja kõik kinnitavad, et on selliseid legende, nagu oleks Peeter I siin oma mängulaevas-tiku vette lasknud .. .»

«Ja sina oled muidugi valmis muinasjutte kuulama.»

Saša polnud rahul. Ta mõistis juba, et rahulik puhkus oli lõppenud. Kui Petjale tuleb pähe hakata siit otsima Peeter I ja — taga targemaks — veel Peetri-aegse havi jälgi, siis ei

saa teda kuidagi järve äärest ära. Noh, hea küll, praegu on kõige targem temaga nõustuda, kui ta aga proovib kalu püüda ja tal ei tule sellest midagi välja,.siis viib ta Petja Tereškiniga kokku. Kalakasvatajaga leiab Petja juba ühise keele! Karpkala on tiigist palju kergem kätte saada kui järvest havi...

«Kolhoosis on nii palju huvitavat,» mõtiskles Saša? «et pole mõtet kalapüügiga aega surnuks lüüa! Muidugi, korraks võib ju õngega kaldal istuda, pärast on tarvis aga oma otsuse juurde jääda, Võ^ta töö käsile, paremini ette valmistada täiendust koolile...» Nii mõtiskledes kõndis ta Petja järel ja märkas järsku, et see läheb mingisuguseid kõveraid teid mööda, mitte aga peatänavat mööda, mille kaudu nad oleksid kiiremini linnufarmi juurde jõudnud.

«Miks sa mind mööda tagahoove vead?»

«Aga äkki tulevad lapsed vastu.»

«Noh ja mis siis?»

«Kuidas mis siis?» vihastus Petja. «Teevad veel kurja silmaga ära!»

«Teevad ära? Ma ei saa millestki aru!»

«Siin polegi midagi aru saada. Igale kalamehele on teada: kui küsitakse, kuhu sa lähed — siis ära kala oota!»

«Sa oled hulluks läinud! Ise oled veel kommunistlik noor, komsomoliorganisaator! Usud igasuguseid endeid!»

«Endeid ma ei usu — ma tean ainult, et kui nii küsitakse, siis võib koju minna . . .»

«Ja sa usud tõepoolest seda loba?»

«Mis sa ometi norid — usud, ei usu! Las tuleb mõni vastu ja teeb kurja silmaga ära, küll sa siis näed!»

Petja lisas sammu. Põiktänavast tuli neile vastu keigarlikult riietatud mees. Saša ei tundnud teda esialgu äragi. See oli Tereškin. Tal olid jalas hoolikalt pressitud püksid ning kollased kingad, "seljas aga lumivalge särk. Petja oli kalakasvatajast juba möödunud, kuid jäi siis seisma nagu kuulist tabatud, sest et Tereškin hüüdis lõbusalt:

«Kuhu te siis samme seate, kärbsepüüdjad?» Saša vastama:
«Tahtsime pisut kala püüda.»
«Noh, siis — kivi kotti!» soovis Tereškin ja lisas: «Teie koti saatsin ma oma abilisega juba aeda. Hommikul ootan

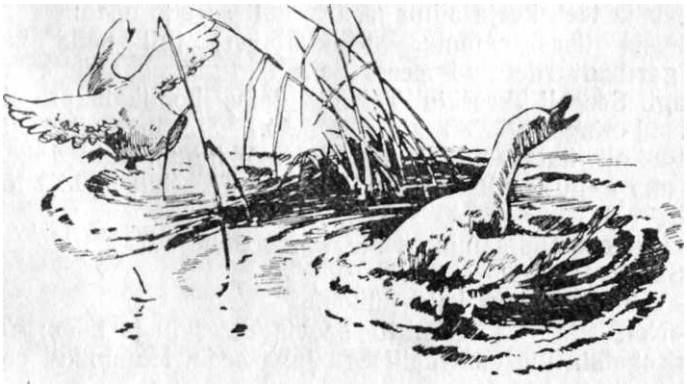

täis kotti. Ja vaat mis veel: kui ei näkka, siis tulge klubisse. Meil on täna proov: hakkame «Oneginit» õppima.»
«Muidugi tuleme! Kas teie laulate ka?» küsis Saša.
«Ilmtingimata. Gremin — see on minu peaosa.» Ja kätt lehvitades läks kalakasvataja jalgväravast sisse.
Petja värises pahameelest.
«Näed nüüd!» ütles ta.
«Jäta, palun, oma ended!»
«Kes see oli?»
«Kohalik kalakasvataja, seltsimees Tereškin.»
«Mis kalakasvataja ta on, kui endeid ei tea! Pea mu sõnu meeles, kala me täna ei saa!»
«Noh, ja polegi tarvis,» vastas Saša ükskõikselt.
Nad jõudsid külast välja järve kaldale. Saša võttis seljakoti seljast ja viskas selle kummulipööratud paadi põhjale. Petja asetas ettevaatlikult oma õnged ja spinningukoti selle kõrvale.
Otse nende ees sädeles loojuva päikese kiirtes ääretu väli, nagu polekski see vesi, vaid sulakuld. Vastaskallas kadus päikesesärasse. Kalda juures, kus nad viibisid, katsid järve tohutu suured hane- ja pardiparved. Linde oli nii palju, et järv näis valgena. Kostis vaibumatut häälitsust.
«Kas otsime linnukasvataja Svetlana Timofejevna üles?» küsis Saša.

«Tuleb otsida. Paadid kuuluvad arvatavasti temale, kuid mis kalastamine see ilma paadita on!»
Farmist väljus valges kitlis tütarlaps. Ta rinnal rippus
98
väike, pioneeride omaga sarnanev trumm, käes olid aga pulgad. Jõudnud kaldale, vehkis ta äkki pulkadega ja hakkas taguma sõdurite lõunasignaali. Trumm hakkas kiirkõnes porisema:

Võta lusikas ja anum, . kui ei ole, söö niisama.
Mis nüüd küll järvel juhtus! Pardid ja haned sirutasid kaelad õieli, hakkasid kaagatama. prääksuma ja pöördusid kaldale. Nende kaldaletulek sarnanes dessandi randumisega. Saša ja Petja hüppasid tahtmatult kummulikäänatud paadi põhjale. Ja õigel ajal, sest paat piirati otsekohe sisse hanede poolt, kes sirutasid välja punased nokad ja sisistasid ähvardavalt võõraste peale. Haned möödusid ja poisse ümbritsesid pardid, kes raskelt taaru-sid ühelt küljelt teisele. Kõik need karjad liikusid valge kitliga tütarlapse järel, tema aga põristas endiselt:

Võta lusikas ja anum,
kui ei ole, söö niisama.

Äkki hüppas lindlast välja teine tütarlaps, samuti kitlis, ja karjus:
«Niina, Niina, kaks parti jäid võrendikku!» Tema hääl oli täis ärevust.
99
Trummiga tütarlaps jättis põristamise järele, proovis kaldale tagasi pöörata, kuid linnukari ei lasknud teda läbi, ja ta jooksis ringi. See tütarlaps, kes karjus, jooksis samuti kalda poole. Saša ja Petja seisid paadi juures ja jälgisid arusaamatuses seda stseeni.
Miks tütarlapsed kohkusid? Ei juhtunud ju midagi hirmsat. Lihtsalt abajas, seal, kus vesi oli sügavusest must, ujusid kaks pardikest, sukeldudes ja näidates halle sabasid. Pardid ei soovinud trummipõrinale reageerida — võibolla tahtsid nad veel supelda, kuid voib-olla leidsid nad eriti maitsvat toitu.
Kuid kitlites tütarlapsed jooksid karjudes ja kätega vehkides paadi poole, nagu oleks kesteab mis juhtunud. Teine tütarlaps jõudis kiiremini kohale, käänas silmapilkselt paadi ümber ja hakkas seda vette lükkama.
«Aidake siis ometi!» hüüdis ta poistele ja tema hääles kuuldus pisaraid, raevu ning hirmu.
Poisid haarasid paadiservast kinni. Petja kasutas juhust naljatamiseks:
«Kuhu te tõttate? Ega's te pardid ometi upu!»
«Mis teie ka taipate!» nähvas tütarlaps vastu ja hüppas paati. «Ulatage aerud!»
Saša tõstis aerud liivalt ja andis need tütarlapsele. Niina jõudis paadile alles vees järele ja veeretas end kohmakalt üle ääre. Haaranud aerud, hakkasid tütarlapsed sügavama koha poole sõudma, püüdes partidest mööduda, et neid kaldale ajada.
Saša vahtis paati ega pööranud partidele tähelepanu. Äkki kuulis ta meeleheitlikku linnukisa ja, pöördunud ümber, nägi, et see part, kes oli lähemal, ujub kõigest jõust kalda poole, aeg-ajalt õhku tõustes ning tiibu plagistades, teine aga vajub vette, karjub pööraselt ja hüppab ülespoole, kuid ei saa kuidagi välja. Juba paistab ainult ta pea kollase nokaga, nüüd jäi nähtavale vaid nokk, kuuldus veel karje — ja part oli kadunud. Vesi oli sel ajal aga rahulik ja ainult ringid tähistasid seda kohta, kuhu uppus part, kõige ehtsam veelind.
«Mis see on?» küsis Saša.
Petja vaikis ja vahtis imestunult pardi hukkumiskohale. Siis pomises:
«Läks talumees niine otsa mäge kiskuma. Vaatab —

ujub järv partide seljas. Viskas kepiga — järv tõusis õhku ja lendas ära, pardid aga jäid alles.»
«Jäta naljad!» ütles Saša pahameelega. «Sa seleta parem, kuidas part võis uppuda?»
«Vaat nemad seletavad selle sulle kohe ära!» Petja, noogutas tütarlaste poole, kes vaikides kaldale sõudsid. Siis taganes ta veest eemale ja pomises: «Siin on isegf kala hirmus püüda! Me pole pardid, ujume halvemini . . . Aga äkki on siin krokodille?»
Paat jõudis kaldale ja tütarlaps hüppas sellest välja. Saša ja Petja aitasid tal paadi liivale tirida.
«Kalamehed?» küsis ta, tõugates jafega Petja õnnetuid püügiriistu. «Sõidab siin igasuguseid tegelasi, aga pardi-varast kinni püütud ei saa!» Ja ta pöördus sõbratari poole: «Ma rääkisin sulle, valva hästi järele! Nüüd olemegi preemiast ilma . . . Kolm parti ühe nädalaga . . .» Ta .vaatas jälle poistele vihaselt otsa: «Ja ,mis te siin jalus peaksite tõlgendama? Ühes otsas ussike, teises .otsas tobuke! Teie võite ainult rünte püüda . . .»
«Jäta järele, Svetlana,» peatas teda. tasa Niina. «Inimesed on võõrad, sõitsid siia — mis nad meist küll mõtlevad . ..»
Poisid vahetasid pilke: Svetlana? Võib-olla on see toosama Svetlana Timofejevna?
«Mis pardiga juhtus?» küsis Saša.
Niina heitis lootusetult käega.
«Kas te siis ei näinud? Pardivaras viis ära.»
«Missugune pardivaras?»
«Kust te üldse siia saite?» segas end jutusse Svetlana. «Moskvast!»
«Ah Moskvast? Muidugi, linnas parte ei kasvatata, seal neid ainult süüakse.»
«Selle eest õpetatakse inimestele linnas'juba lapsest saadik viisakust, eriti veel kommunistlikele noortele!» vastas Petja. Ta oli juba ammu märganud Svetlana pluusil komsomolimärki.
Svetlana kohmetus. Tal punastasid isegi kõrvad, millest olid läbi pistetud tillukesed kõrvarõngad punaste kividega.
«Noh, aitab tülitsemisest!» segas Niina vahele. «See on meie linnukasvataja Svetlana Timofejevna, mina aga olen tema abiline. Minu nimi on Niina. Meil viis haug-pardivaras

selle nädalaga juba kolmanda pardi ära. Sellepärast me olemegi tujust ära . . . Aga kes teie olete?»
Saša tõmbus sirgeks, nagu oleks talle antud käsklus «valvel!», ja esitles end tütarlastele:
«Meie oleme tööjõureservide kasvandikud Saša Golubkov ja Petja Zabavin. Sõitsime siia külastama minu venda, kes elab lastekodus.»
Piinlik vaikus kestis mitu minutit. Saša seisis endiselt valveseisakus. Petja aga piidles tütarlapsi altkulmu. Niina oli ilusa näo ja nii mustade kulmudega, et need näisid olevat peale kleebitud. Svetlana aga oli blond, just nime järgi 1. Mõlemad olid nendega üheealised või aasta vanemad.
Vaikuse katkestas Svetlana. Ta pahvatas naerma ja muutus äkki mornist ning isegi jämedavõitu tüdrukust väga armsaks ja lõbusaks.
«Te vabandage mind, seltsimehed . . . Kuidas ma sellele ometi ei tulnud! Meil ei kanna ju keegi vormi . . . Noh, mis siis ikka, saame sõpradeks. Räägitakse, et kui tutvus algab tüliga, siis seda tugevam on pärast sõprus.>>
Svetlana jäi hetkeks millegi üle mõttesse ja lisas siis, minnes äkki üleni punaseks:

«Ma otsin teid kolmandat päeva. Mina olen küla algorganisatsiooni komsomoliorganisaator ja mul on teile kaks palvet.» Ta heitis pilgu õngedele ja parandas: «Ei, isegi kolm.»

«Oi, kui palju!» hüüatas Petja. «Aga miks mitte neli?» Nüüd, kus suhted olid selgunud, astus ta jälle esiplaanile.

«Ma tahtsin teile anda komsomoliülesande,» ütles Svetlana asjalikult ja Petja muutus kohe tõsiseks. «Kas teie ei saaks pidada meie noortele loengut elektri kasutamisest põllumajanduses? Ma muidugi mõistan, et te ei tunne veel põhjalikult meie kolhoosi tootmist, kuid ühteteist võime me ise teile ette öelda . . . Teate, me saime teisest turbiinist palju energiat. Meie noored aga vaatavad elektri peale ikka rohkem tarbija kui tootja vaatevinklist. Noh, näiteks on inimestel heameel selle üle, et alati on palju valgust, võib panna raadio mängima, soojendada toitu, tütarlastele meeldib elektritriikraud, nad soojendavad isegi

Sõnast светлый — hele.

lokitange elektripliidil . . . Aga vaat sellest, kuidas oma tööd kergendada, mõtlevad nad vähe. Me kasutame juba kõigis farmides elektrit, kuid teie alles saabusite siia ja juba tegite kolm ratsionaliseerimisettepanekut.. . Las mõtlevad ka meie poisid ... Muidugi, ega's kõik leiutajad, ole nagu teie, kuid — sada pead, sada mõistust.»

«Mis leiutajad me oleme!» kohmetus Saša. Ta ei võinud kannatada, kui teda teenimatult nimetati sellise kõrge nimetusega. «Kõik, mis me siin esitasime, on juba enne meid välja mõeldud. Me ainult rakendasime valmiskonst-ruktsioone . . .»

«Noh, ära ikka ütle,» katkestas teda Petja. «Me konstrueerisime kõik ümber vastavalt kohalikele tingimustele.»

Ta lootis sellega Svetlana tähelepanu endale tõmmata, kuid eksis. Svetlana vaatas nüüd Saša peale ja pöördus ainult tema poole:

«Mul on tibud rahhiidihaiged. Kuidas te arvate, kas siin ei saa millegagi aidata?»

«Kas me oleme mõned linnutohtrid või?» ei kannatanud Petja välja, kuid takerdus kohe sõbra pilgu all.

«Ma vaatan,» ütles Saša pisut kindlusetult. «Muidugi, selles asjas ma olen võhik, kuid ma olen kuskilt lugenud, et võib aidata näiteks sinise valgusega.»

«Ma ju ütlesin sulle, Niina, et nad mõtlevad midagi älja!» hüüatas Svetlana. «Tähendab, ettekande teete? . .. Moh, aga kes teist kalamees on?»

Lõpuks ometi jõudis järg Petja kätte:

«Missugust kala te soovite?»

Kuid Svetlana ei tahtnud tema nalja märgata.

«Mina ei taha mingisugust kala,» lausus ta karmilt, «aga vaat haugi-pardivarga suhtes peab mõtlema . . .»

Petja vajus otsekohe norgu. Üks asi on unistada havipüügist, teine asi — püüda havi tellimise,peale. Ta hakkas silmitsema järve-rahulikku veepinda. Svetlana ootas vastust.

Sašale ei meeldinud seltsimehe käitumine: kogu aeg tükis ebakohaste naljadega jutu vahele, kui aga tema poole öörduti tõsise palvega — jäi vait. Ja vaikiva sõbra asemel astas Svetlanale Saša:

«Küll sellegagi hakkama saab! Meil on olemas rööv-alade püünised, landid, spinning ja põhjaõnged, pealegi eel kellukestega ...»

«Kellukestega?» pahvatas Niina naerma. «Kas kala armastab siis muusikat?» Saša solvus:

«Meie juba muusikaga ei püüa, aga vaat kuidas teie linnud trummipõrina peale välja tulevad?»

«Kas te siis tingrefleksidest kuulnud pole? Meie kolhoosi koolis * võetakse see juba viiendas klassis läbi,» vastas Niina pilkavalt. «Meie õpetame neid inkubaatorist väljumise järel tulema trummipõrina peale sööma. See ongi kogu kavalus . . . Aga kas teie ka õpetate hauge kellukese peale tulema?»

«Meie kelluke annab signaali vaid meile, et kala on õnge otsas, aga vaat teie . . .» Siin sähvatas Sašal mõte peast läbi. «Teie aga olete halvasti omandanud Pavlovi õpetuse. Te olete ju ise õpetanud havi trummipõrina peale välja ujuma ja parte haarama, kuid sellest aru saada ei oska!»

Svetlana vaatas hämmeldunult Niinale: «See on vist küll õige! Haug ilmub siis, kui sa trummi põristad.»

«Siis meie võtamegi ta trummi peale kinni!» ütles Saša veendunult.

«Olgu see siis teie esimene töö! Homme näitan ma teile kätte kõik havivõrendikud, aga täna . . .» Svetlana heitis pilgu järvele, «täna on vahest juba hilja.»

Ka poisid pöörasid pilgu loojangust punasele silmapiirile. Juttu ajades nad ei märganudki, kuidas päike oli loojunud. Säh sulle nüüd õhtuse ehaga kalastamist! Jäi üle vaid üks — pöörduda tühjalt tagasi.

Leppinud homse kohtumise suhtes Svetlanaga kokku, läksid sõbrad pikkamisi külasse. Petja ütles tigedalt:

«Noh, kel oli õigus? Tegid meil tee kurja silmaga ära ja püügist ei tulnud midagi välja.»

«Minul on ükskõik. Tutvus on vahest ehk palju huvitavam kui kalapüük! ... Sa ütle parem, kuidas me selle havi kätte saame?»

«Sina lubasid — eks sa siis mõtle!»

Kuid Saša teadis, et Petja pole selline inimene, kes võib jätta seltsimehe täbaras olukorras maha. Hommik on õhtust targem. Homme nuputavad nad midagi välja.

14. PEATÜKK VEEVAIM

Hommikul, kui sõbrad hommikueineks riietusid, kolas akna taga Ignat Perfiljevitši hääl: «Noh, kus siin leiutajad elavad?»

Petja sööstis oma ülestegemata voodit katma. Tal oli aga veel padi käes, kui esimees tuppa astus. Ljonja, kes ootas venda, et seekord temast mingi hinna eest mitte, maha jääda, kohmetus ja väljus otsekohe, arvates, et esimehel on tarvis venna ja tema sõbraga nelja silma all olla. Akna poole vaadates nägi Saša kogu aeg venna sasipead. Minema läks ta küll, kuid vaatluspunkti seadis osavasti sisse!

Ignat Perfiljevitš silus kõigepealt oma kohevaid vuntse. See tähendas tema juures järelemõtlikkusj;. Vuntsid olid tal aga haruldased: pikad, üleskeeratud otstega.

Täna olid tal rinnas kõik ordenid ja medalid. Ordenitest kõrgemal aga säras sotsialistliku töö kangelase «Kuld-täht».

«Noh, seltsimehed, tulin teile õnne soovima! Te oskate inimestele kergendust tuua!» ütles Ignat Perfiljevitš oma ügavat bassi taltsutamata.

Saša mõtles imestusega sellest, et kõik tema tuttavad olhoosis kõnelevad kaalukalt, valjusti, kõnnivad sirgelt ja hkelt — kogu nende käitumine annab tunda, et nad on ende majade, põldude, ladude, farmide ja kõigi teiste rikkuste tõelised peremehed. Poisid tõusid püsti ja võtsid valveseisaku, nagu oli neil koolis ametlikel jutuajamistel kombeks. Neile meeldis, et esimees mitte ainult ei leidnud aega neid isiklikult tänada, vaid et ta sel puhul pani selga ka niiöelda paraadvormi.

«Svetlana Timofejevna teatas mulle, et te teete ettekande elektri kasutamisest väikemehhaniseerimise alal.. .» «Seda teeb tema,» osutas Petja sõbrale. «Hästi, hästi!»

Esimees pani nad istuma ja võttis ka ise istet. «Noh, aga kes kavatseb pardivarga tabada?»

«Seda teeb Zabavin!» ei jäänud Saša võlgu ja vaatas kiiresti mujale, kuna Petja heitis talle vihase pilgu. «Noh, mis siis ikka, võib-olla aitate te tõepoolest meie

linnukasvatajad hädast välja,» ütles esimees mõtlikult. •«Ainult mul on teile üks jutt.» Ta trummeldas sõrmedega lauale ja Sašale kuuldus, nagu oleks see sama motiiv, mida põristas ka Niina: «Võta lusikas ja anum!» — «Jah, poisid, see on keeruline asi. Ka enne teid on proovitud teda kinni püüda, kuid välja pole tulnud midagi. Ma andsin käsu, et teid seni mingisuguste leiutistega ei tülitataks. Kuid ka teie peate ajud kõvasti tööle panema. Siin ei tohi end kuidagi häbistada! Nüüd inimesed mõtlevad, et te suudate kõike, autoriteeti aga kaotada ei kõlba . . .»

«On see siis tõesti nii keeruline?» katkestas Saša esimeest.

«Kuidas seda öelda . . .» ohkas Ignat Perfiljevitš. «Meie .kolhoosis on nii mõnigi kalamees, kuid pardivarast pole keegi veel kätte saanud. Ma määrasin isegi preemia ja olen ka ise mitu korda vedeliga järvel käinud, aga ei ole ega ole! Teisi hauge, eriti purikaid, kohtab küll, isegi veevaimu nägin ükskord, aga pardivarast pole juhtunud nägema.»

Veevaimust kuuldes vajusid poistel isegi suud lahti. Havidest nad üht-teist teadsid. Nad teadsid näiteks, et noori hauge nimetatakse purikateks, vanu aga põhjahavideks. Petja seljakotis oli ka vedel — õngenöör metallkala-kesega, millega püütakse hauge seda paadi järel vedades. Aga vaat seda, et on olemas ka veevaim, polnud nad kunagi kuulnud.

«Veevaimud on ju ainult muinasjuttudes!» vaidles Saša vastu.

«Kuidas kuskil, meil on aga tõepoolest veevaim olemas.» «Missugune see veevaim on? Kus ta elab?» hüüatas Petja.

Ignat Perfiljevitš naeratas ja ütles lihtsalt, nagu oleks jutt olnud koerakutsikast:

«Kui näed, saad teada. Ta armastab võõraid hirmutada . . . Pardivaras aga elab nähtavasti kuskil linnufarmist kaugemal.»

Kuid Petjat ei saanud enam miski asi kõrvale juhtida. Kuidas võib veel mingisugusest pardivargast rääkida, kui Ignat Perfiljevitš oli veevaimu näinud!

«Missugune ta on, kas sarvedega?»

«Mispärast sarvedega? Ausalt öeldes sarvi ma ei märganud, aga hirm ronis küll naha vahele... Ja muide, mis

teil sellest? Moni ütleb uisapäisa -— veevaim, kui aga lähemalt vaadata, siis on see lihtsalt suur kala, kas siis säga või linask.»

Ignat Perfiljevitš võttis spinningu kätte ja silmitses seda:

«Püügiriist on teil mõnus . ..»

Selle järgi, kuidas ta käega ritva silitas, kuidas ke;eras , rulli ja vaatas selle alla, et kontrollida määrimist, sai Petja aru, et ta on ka ise hea kalamees. Asetanud spinningu kohale, ohkas esimees uuesti:

«Ainult kala ei püüta mitte õngega, vaid iseloomuga . . .»

«Kuidas — iseloomuga?» küsis Saša.

«Noh nii. Selles asjas on tarvis visadust. Ilma visaduseta ei püüa sa midagi ega saa ka kala harjumusi teada. Noh, ja veadki püügiriista tagajärjeta. Ma olen palju selliseid vedajaid näinud. Ära väsib küll, aga kala kätte ei saa. .. Kalarikkad kohad juhatab teile kätte" Svetlana Timofejevna. Ta on juba nii kaua selle pardivarga pärast kannatanud, et on havide kohti paremini tundma õppinud kui kalamehed. Kalapüügile aga tuleb kutsuda meie kalakasvataja Tereškin.»

«Me juba tunneme teda!»

«Näha on, et teil on"'kõik minust paremini planeeritud,» naeratas Ignat Perfiljevitš. «Jääb siis nii, et kui te midagi olete välja mõelnud, tulge otse minu juurde — ma saadan teile abiks terve kalapüügibrigaadi, kui te meid vaid sellest hädast vabastate.»

Arvatavasti oli Ignat Perfiljevitšil kindel usk noortesse leiutajatesse, kui ta arvas, et nad nuputavad ka siin mingi kavaluse välja. Ja Petja ning Saša langetasid tahtmatult silmad. Kuid Ignat Perfiljevitš poleks nagu midagi märganud:

«Ainult ma palun teid nagu sõber — ärge üksipäini paadiga järvele sõitma minge.»

«Miks siis mitte?» imestas Petja.

«Sellepärast, et nali naljaks, aga veevaim võib tõesti paadi ümber lükata.»

Esimees vaatas karmilt poistele otsa ja läks toast välja, nagu oleks ta tahtnud vältida liigseid küsimusi.

«Vaat see on alles lugu!» pomises Saša. «Ometi paistab,

107

et ta on kultuurne inimene, aga kuidas ta võib veevaimu uskuda?»

Petja ei jõudnud vastata, kui sisse tormas Ljonka teiste samasuguste võrukaelte jõugu eesotsas:

«Kas lähete kalale? Võtke mind kaasa!»

«Mind ka!» piiksus Borja.

«Ja mind! Ja mind!» käratsesid poisid läbisegi.

«Ei, teil tuleb täna kodus istuda!» lõikas Petja vastuseks, valides oma seljakotist kõige suuremaid metallkalu. «Ega tea, ehk juhtub veel veevaim hirmutama,» naljatas ta naerdes ja üllatus, nähes, kuidas poisid läksid tasakesi toast välja. «Pidage, kuhu te lähete? Mis teid ehmatas?»

«Räägitakse, et möödunud aastal sõi siin see veevaim ühe poisi ära,» ütles Ljonja noruspäi. «Mina aga sõidan nagunii, mina teda ei karda!» pahvatas ta äkki vennale otsa vaadates välja.

«Kuidas nii — sõi poisi ära?» imestas Petja.

«Noh, sõi jälle! Lõi vastu paati — paat läks ümber. Teised poisid ujusid välja, aga üks kadus ära. Ja teda ei leitudki enam. Selle veevaimu pärast keelati meil isegi järves ujumine ära.»

Petja ja Saša vaatasid üksteisele otsa. See oli juba midagi niisugust, mis andis Ignat Perfiljevitši sõnadele uue mõtte.

«Jäta rumaluste rääkimine!» hüüdis Saša.

Kuid vennas jutustas kangekaelselt edasi:

«Need pole sugugi rumalused! Näe sellel tänaval,» ta näitas sõrmega aknasse, «elab kalur Sitkov, veevaim jättis ta saapast ilma. Haaras jalast kinni. Oli veel hea, et saabas oli suur, Sitkov tõmbas jala välja, saapa aga neelas veevaim alla . . . Seda teavad kõik lapsed. Sitkovi aga nägin ma ise.»

Kui esialgu need jutud näisid kohutavatena, siis nüüd muutusid nad naljakateks. Rohkem Saša ja Petja kuulata ei tahtnud. Nad heitsid õngeridvad üle õla ja läksid toast välja. Ljonja, kes arvatavasti hakkas oma juttude põhjal veevaimu kartma, saatis nad järve juurde viiva tee käänakuni ja jäi siis tasapisi maha.

108

15. PEATÜKK KOHTUMINE VEEVAIMUGA

«Mis veevaim see küll on?» ütles Petja mõtlikult, kui nad olid üksi jäänud. «Ma tahaksin teda kohata!»

«Leidis mida tahta] Ega temast ainult väljamõeldisi täägita, küllap on ka põhjust teda hädaohtlikuks pidada.»

«Ee-ei tea... Kui see aga kala on, siis oleks kõige parem teda õnge otsas näha.»

«Võib-olla on see viiger? Räägitakse, et Baikalis on viig-reid, Baikal on aga ju samuti järv.»

«Viiger? Mis sa veel välja ei mõtle! Viigrid Moskva all! Siis oleks siin ju ammugi viigritekasvandus organiseeritud.»

Niimoodi veevaimu üle vaieldes jõudsid poisid kaldale, kus Svetlana neid juba ammu ootas värskelt tõrvatud ning topitud paadi juures.

Petja istus aerude ja Svetlana tüüri juurde. Saša võttis istet keskmisel pingil ja hakkas vedelit vette laskma. See püügiriist oli tehtud lihtsalt: pooli peale keriti pikk õnge-nöör, mille otsa kinnitati suur metallkala. Püügi-Tiist oli lihtne ja Petja ei rääkinud sõnagi, ainult jälgis üksisilmi sõbra tegutsemist.

Svetlana oli millegipärast mures ja vaikis. Kuna Saša juba teadis, et kalamehed ei tohi juttu ajada, siis vaikis ka tema ja jälgis, kuidas paadi taga jooksis juga selles kohas, kus õngenöör puudutas vett.

Nad sõudsid kolhoosist mööda. Paremat kätt kerkis kõrge kallas. See peegeldus vees vastu ja näis, et põhi kordab kõiki ta käänakuid, sügavuses aga kasvab puukroonidega allapoole samasugune mets ja aasal voogab samuti hein.

Varsti käsutas Svetlana:

«Aerud välja!»

Petja tõstis aerud üles, Svetlana pidurdas paadi pära-aeruga, Saša aga hakkas kiiresti vedelit kerima, et metallkala põhja ei istuks. Kui paat oli seisma jäänud, ütles Svetlana:

«Siin on havide võrendik.»

Paat oli päris kalda ääres. Saša ei uskunud, et siin võib sügav olla. On teada, et havid elavad sügavates kohtades,

kuid mis sügavus see kalda ääres on! Ta võttis metallkala küljest ära, laskis õngenööri koos ongetinaga üle paadiserva ja hakkas lugema meetreid: üks .. . kolm ... viis .. . kaheksa... Alles kümnenda meetri juures potsatas õnge-tina pehmelt mudasse.

Svetlana juhtis paati pikkamööda ümber vorendiku. Saša mõõtis sügavust. Põhi tõusis järve poole. Õngetina löökide järgi oli tunda, et muda katab põhja vaid sügavas kohas, kaldast eemal aga oli põhjas kruus. Vorendiku ümber oli rohkesti veealuseid roikaid. Sellepärast havid valisidki selle koha oma peatuspaigaks. Svetlana hakkas seletama:

«Siin elavad purikad. Vanad havid elavad teises voren-dikus, kilomeetrit kaks siit eemal.»

Ta kõneles nii, nagu oleks ta ise põhjas käinud ja järele vaadanud, kus keegi elutseb. Saša vaid muigas tema sõnade peale, kuid märkas, et Petja kuulab tähelepanelikult. Kas ta tõesti usub teda?

Teine võrendik oli sügavam, suurem ja samuti roikaid täis. Sellele ei saanud läheneda ei võrgu ega noodaga ja arvatavasti oli siin ka vedeleid rohkesti puruks rebitud. Oli arusaadav, miks järve sigines nii palju hauge. Kuid Saša ei saanud siiski Svetlanat sõna pealt uskuda. Millega võis ta tõestada, et havid elavad tõepoolest just nendes, kohtades? Svetlana aga küsis, otsekui oleks ta neist mõtteist aru saanud:

«Kas tahate näha hävide peatuskohta?»

Saša ajas silmad pärani. Ta teadis, et veealuse maailma tundmaõppimiseks on inimene välja mõelnud tuukri-ülikonna — skafandri. Metallist kiivrisse, mis pannakse pähe, on tehtud klaasist illuminaatorid. Inimene hingab läbi kummitoru, mis on juhitud veepinnale, ja liigub mööda põhja edasi seatinast taldadega saabastes. Sellises ülikonnas võib laskuda kahe-kolmekümne meetri sügavusele.

Ta teadis samuti, et suurte sügavuste uurimiseks on teadlased välja mõelnud batisfääri — suure metallist klaasaken-dega kera. Sellises keras võib laskuda isegi tuhande meetri sügavusele. Sinna enam päikesevalgus ei küüni, sellepärast on

väljapoole batisfääri külge kinnitatud võimas prožek-tor. Inimene võib näha seda, mis satub prožektori valgusvihku.

Kuid neil polnud ei tuukriülikonda ega batisfääri. Kuidas siis võib vees havide peatuspaika näha?

110

Hauakohal peatas Svetlana paadi. Kui laine oli vaibunud, kummardus tütarlaps üle serva nii, et ta pea oli päris vee ligi. Saša järgnes tema eeskujule.

Esialgu ei näinud ta midagi peale vee virvendamise ja päikeselaikude, mis helkisid vastu nagu peeglist. Kuid mida madalamale ta näo langetas, seda vähem märkas ta vee sädelevat pinda, seda tumedamaks, muutus tal silme ees. Ja äkki avanes ta ees veealune maailm. Muidugi, tuhande meetri sügavusse niimoodi ei näe, kuid siin pii kõigest kaksteist meetrit, ja ta nägi põhja.

Pohi oli puhas, tumehall. Seal lamasid suured musta samblaga kattunud kivid. Mõne minuti pärast silmas Saša ka kalu. Havid seisid liikumatult roigaste juures. Võib-olla vahtisid ka nemad veepinnale tekkinud tumedat eset. Sõu-1es tasakesi kätega juhtis Svetlana paadi suure veest äljaulatuva rõika juurde.

«Ärge liigutage!» sosistas ta. «Las kalad harjuvad selga, et kännu vari läks suuremaks.»

Poisid ei mõ elnudki liigutada — liiga ebatavaline oli e, mida nad nägid.

Üsna põhjas liigahtas pikk hall vari ja sööstis nagu välk. üles. Veepinna lähedalt ujus mööda punaste uimedega sär-gede parv. Särjed ei jõudnud arugi saada, kui ühte neist enam ei olnud, haug langes aga kivina põhja. Saša mõtles, et ükski allveelaev ei suudaks nii kiiresti veepinnale tõusta ja. uuesti alla laskuda. Kala aga sukeldub samuti nagu all-(Veelaevgi. Ka temal on tarvis ujupõiest õhk välja lasta, et muutuda raskemaks.

Saša kaotas havi silmist ja nägi samas ahvenat, kes peatus paadi varjus ja ootas kalamaime. Kuid risti vastu kalamaimudele tormas kalda poolt suur, poole meetri pikkune tõugjas, või nagu teda veel nimetatakse — taudjas. Ta hüppas üles, laksatas sabaga Vastu vett ja lõi uimaseks terve maimudeparve, ja kuni need ujusid kõhud ülespidi, jõudis röövkala mitu tükki alla neelata. Ahven liigutas saba, küllap vist pahameele pärast, ja läks jahipidamiseks teist kohta otsima.

Veepinnal möödus suur parv ilusaid suuri kalu tumedate kantidega sabal. Petja sosistas vaevaltkuuldavalt:

«Vaata, turvad!»

Püüdes turbi paremini näha, tegi Saša ettevaatamatu:

111

liigutuse. Vesi hakkas virvendama ja kogu veealune kuningriik kadus.

Svetlana vaatas kurjalt Sašale ja tõusis üles.

«Ootame veel!» palus Saša.

«Tuleb olla ettevaatlikum. Nüüd kalad märkasid meid ega näita end niipea.»

Svetlanal oli niisugune nukker ilme, nagu oleks ta lootnud kalade hulgas tuttavat kohata. Võib-olla arvas ta, et näeb pardivarast? Ent kuidas ta oleks teda teistest havidest eraldanud?

Viie minuti pärast hakkasid paadi ümber tiirlema kalamaimud, pistes päid veest välja. Kuid suured kalad ei näidanud end. Aga mis siis, kui suured kalad saatsid need maimud luurele ja pugenud ise mõnda salajasse urkasse peitu, ootavad nüüd ettekannet?

Paat liikus aeglaselt järgmise võrendiku poole, Saša aga mõtles ikka veel sellele, mis ta oli näinud. Muidugi pole inimestel õigus, kui nad räägivad: «Ta on tumm nagu kala.» Kui nad ise pilgu veealusele maailmale heidaksid, siis märkaksid nad otsekohe, kuidas kalad kogunevad ringi ja kuulavad tähelepanelikult mõnda kõnemeest, kes seisab keskel ja liigutab hoogsalt uimi, vurrusid ja suud!

Arvatavasti oli ta parajasti luurelt tagasi tulnud ja kannab teistele kaladele ette, et kiviaugu servale ilmus kalur ja viskas vette kümmekond punast vihmaussi, mis on seotud veekasvudega mitte sugugi sarnanevate niidikeste külge. Kolmest ussist tungivad välja raudkonksude otsad.

Kalamees käib kaldal, tammub, vilistab, ajab valjult juttu seltsimehega, kes heidab vette pika nööri otsas rauast kõristit, ja mõtleb ka, et kala on temast rumalam. Kruus krudiseb neil jalge all, aga kõrgemal, mäenõlvakul põleb lõke ja katlas keeb vesi. Ja küllap kalad naeravad täiest kõrist, olgugi hääletult, oskamatute kalameeste üle ...

Ja Sašal hakkas häbi enda ning Petja pärast, kui ta mõtles oma esimestele kalapüügisaavutustele. Ignat Perfilje-vitšil oli tuline õigus, kui ta ütles, et kalu ei püüta mitte õngega, vaid iseloomuga. Esialgu on tarvis kala harjumuste kohta kõik teada saada ja alles pärast seda kalu püüda ...

Vahepeal aga jättis Svetlana paadi uuel hauakohal seisma. See koht oli veelgi sügavam. Ta algas kaldast, kus

112

punetas liivariba ja lamasid järvelainetest uhutud ning otse vette kukkunud põlised puud. Selles hauakohas paistis veest niipalju roikaid, et võrguga oli sellele nii järve kui ka kalda poolt võimatu läheneda. Kui siin kalu leidus, siis võisid nad end tunda rahulikult nagu kindluses. Haua-koht oli peaaegu ümmargune, kümnemeetrilise läbimõõduga, ja vesi näis seal sügavuse tõttu mustana. Saša kummardus uuesti üle serva.

Põhjas kerkisid mudased künkad. Küngaste vahel olid kruusased nõod nagu jõed mägede süles. Siin-seal kõrgusid üksikud veekasvud, kuid siin oli liiga sügav, ja vee-pinnani küündimata kooldusid nad uuesti põhja poole.

Saša vahtis tükk aega veealusesse pimedusse. Tal hakkas silme ees virvendama. Lõppude lõpuks talle näis, et suur must nott, mille all ta lootis havi näha, liigub ise aeglaselt põhja mööda edasi. Ta küsis:

«Svetlana, kas siin voolu on?»

«Sellises võrendikus? Ei mingisugust. Siin on isegi tormi ajal vesi vaikne.»

«Minu arvates aga näe see roigas liigub edasi.» Svetlana vahtis kaua sügavusse, ajas siis end järsku paati kõigutades sirgeks ja karjatas: «Sõudke kaldale!»

Petja, kes ikka veel lamas paadiserval, ütles imestunult: «Pidage, ta liigub ju tõepoolest!»

Kuid Svetlana hüüdest erutatud Saša haaras aerud ja õi tugevasti vastu vett. Petja hüppas üles, vihastades, et teda ei lastud seda imet lõpuni vaadata. «Kuhu te tõttate?»

«Kiiremini, Saša!» kamandas Svetlana Petjale tähelepanu pööramata. «Sõua kaldale! See on veevaim!»

«Veevaim?» hüüatas Petja. «Kas see oli veevaim? Oodake siis ometi, ma püüan ta kohe kinni!»

Ta haaras juba ammu valmispandud spinningu ja heitis metallkalakese osavasti sinna kohta, kus nad nägid ujuvat roigast. Saša isegi imestas, kui toredasti see tal välja kukkus. Jah, tõepoolest, laulus on õigesti öeldud: «On kõiges tarvis osavust, karastust ja treenimist!» Petja polnud asjatult terve suve treeninud, kuigi see toimus kuival maal.

«Tõmba kohe lant välja!» käskis Svetlana karmilt. «Sina pole veevaimu näinud, mina aga olen!»

113

Tema hääles oli selline ärevus, et Petja krimpsutas rahulolematult nägu, kuid alistus siiski ja hakkas õnge-nööri kokku kerima.

Äkki ta karjatas, laskis pooli käepidemest lahti ja pistis sõrmed suhu. Pooli pidur nakkas surisema, Petja aga kord

raputas haiget saanud sõrmi, kord pistis nad jälle suhu ega pööranud tähelepanu sellele, missuguse pöörase kiirusega õngenöör spinningu pealt maha jooksis. Siis libises õngeritv tal käest. Saša haaras spinningu lennult kinni. Õngenöör oli nii kõvasti pingul, et Saša laskis aerud lahti ja klammerdus ühe käega paadiserva külge, teisega aga hoidis ritva kinni.

«Minu arvates on see ka-kala . . .» lausus ta vaevaliselt, püüdes õngenööri poolile kerida.

«E-ei . . . Küllap jäi kuskile kinni . . .» vastas Petja kindlusetult.

Ta oli ikka veel kahvatu ehmatusest, pärast seda kui ta pidi äärepealt paadist välja lendama ja sõrmed valusasti pooli käepideme vastu ära lõi. Liiga jõuline oli esimene tõmme!

Õngenöör andis järsku järele ja Saša hakkas seda vabalt tagasi kerima. Pool pragises nagu väike mootor. Siis tõmbus nöör jälle pingule, kuid ilma nõksakuta, ja Saša arvas, et metallkala jäi tõepoolest roigaste taha kinni. Esimene tõmme aga tuli arvatavasti sellest, et paat läks kiiresti kalda poole. Nüüd õngenöör enam järele ei andnud — tähendab, et lant istus kõvasti kinni. Jäi üle vaid nöör katki tõmmata.

Saša sikutas tugevasti õngenööri. See ei andnud järele. Õigemini öeldes ta tiris Sašat paadist välja. Saša toetas jalad põhja põikpuu vastu ja sikutas endiselt õngenööri, et tõmmata kinnijäänud lant puruks, kui Svetlana äkki karjatas ja näitas käega kaldale. Ja kõik nägid, et kallas, milleni neist oli viis meetrit, kaugeneb. Paat liikus aeglaselt järvel edasi, kuigi Svetlana sõudis kõigest jõust kalda poole.

See oli nii hämmastamapanev, et Saša laskis tahtmatult õngenööri käest lahti. Spinningu pool hakkas hoogsalt undama ja jäi siis seisma. Tähendab, et metallkalakese neelas alla ikkagi kala! Nüüd see kala on kuskil paadi lähedal põhjas, vahib läbi veesügavuse oma mustade silmadega kalamehi ja ootab, mis nad ette võtavad. Ja Sašale

meenus otsekohe, mis spinningumees sellistel juhtudel tegema pidi.

Kui kala ei suutnud spinningu tugevat õngenööri katki rebida, siis tähendab, et ta polegi nii suur. Saša hakkas saaki aeglaselt välja tõmbama. Ta kord laskis poolilt viis meetrit nööri järele, kord keris selle uuesti peale, püüdes kala paadile lähemale tõmmata. Svetlana aerutas hoolega. Kuid paat liikus endiselt päraga ettepoole, üha kaugemale kaldast. Juba oli ta eemaldunud meetrit kümme. Veel mõni minut võitlust kalaga, ja paat oli kaugenenud kaheteistkümne meetri võrra . . .

Siis toibus Petja ja haaras aerud. Paat hakkas kalda poole liikuma, Saša aga keris üha õngenööri. Nüüd juba saak ei pääse!

Nad olid peaaegu kaldal, kui otse paadi alt paiskus üles veesammas. Sammas lagunes tillukesteks piiskadeks, mis hakkasid päikese käes vikerkaarevärvides sätendama, ja sellest vikerkaarevärvilisest sambast hüppas välja mingisugune tohutu suur ja must rott. Ootamatult avas nott laia suu, kus paistis mitu rida teravaid valgeid hambaid, raputas pead, ja suust lendas välja metallkala. Kala painutas end peaaegu kahekorra kokku, näitas saba, lõi sellega vastu paati ja kadus. Paat käändus kummuli.

Kõik sündis sekundi vältel. Svetlana karjatas vaid: «Vee-vaim!» ja prantsatas vette. Saša jõudis Svetlana käest kinni haarata ja ujus nüüd tema järel. Petja tundis varvas-

tega kobades põhja ja karjus, seistes kaelast saadik vees: «Kus spinning on? Kus spinning on?» Õnneks läks paat ümber veealusel liivaseljandikul võrdlemisi madalal kohal. Spinning ujus kõrval. Kartlikult musta hauakoha poole vahtides haaras Petja ridva ja kiirustas ringi tehes kaldale. Puristades püüdsid Svetlana ja Saša paadi kinni ja tirisid selle leetseljakule. Ühiste pingutustega pöörasid nad paadi ümber, vedasid kaldale ja kallasid vee välja. Siis läksid kõik kolmekesi veest kaugemale, nagu oleks neid ikka veel ähvardanud hädaoht. Kui nad olid riietest vee välja väänanud ja päikese käes pisut sooja aanud, küsis Petja: «Saša, kas sa nägid?»

«Mida?»

«Kuldrõngaid?»

«Kus?»

115

«Kala peas,» vastas Petja tasa, nagu ennast mitte uskudes. «Aga kas teie nägite, Svetlana?»

Svetlana noogutas vaid pead, pigistades juustest vett välja. Tähendab, et see mitte ainult ei tundunud Petjale. Ka Sašale meenus: kui haug pead raputas, siis välgatas ta lõpustel tõepoolest midagi. Saša oli rabatud: Petja nimetas seda välgatust kuldrõngasteks . . . Seda nägid nii Petja kui Svetlana . . . Võib-olla on veel keegi neid näinud?

Svetlana oleks nagu taibanud Saša mõtteid:

«Mulle on juba räägitud, et veevaimul on kuldkõrvarõngad, mina aga ei ole seda iialgi uskunud, ja nii lähedalt polnud ma teda veel näinud.» Ja ta väristas kartlikult õlgu, nagu seisaks veevaim jälle tema ees.

«Mis veevaim see on!» ütles Petja põlastavalt. Nüüd oli ta jälle vapper. «Lihtsalt tavaline haug . . . Kuid rõngad — vaat see on pähkel! Öelge, Svetlana, kas te pole nendest rõngastest kellelegi teatanud?»

«Aga kellele siis?»

«Noh. Ihtüoloogia Instituuti näiteks. Aga äkki on see haug märgistatud?»

«E-ei . . . ma ise polnud ju kordagi neid märke näinud ...»

Petja nägu lõi särama ja ta hakkas kiirustades kõnelema.

«Ja polegi tarvis, pole tarvis! Meil on tuttav professor. Me saadame talle telegrammi ja ta selgitab meile kõik põhjalikult ära.»

Saša ei teadnud, mida on tarvis selgitada, kuid talle oli selge see, et Petja haigestus jälle oma «havipalavikku». Svetlana oli ilmselt pettunud:

«Vaat see oli kalapüük! Niimoodi pardivaras hakkabki end minu farmi juures toitma ja minult andamit võtma nagu mõni Batu-khaan.»

«Mispärast?» hämmeldus Saša.

«Teie ei hakka ju enam teda püüdma. Teid huvitab nüüd veevaim.»

«Asjata mõtlete nii. Las Zabavin saadab professorile telegrammi, ja kuni see asi selgub, jõuame me teie pardi-varga kinni püüda!»

«Tõsi?» küsis Svetlana lootusega.

Petja seiras seltsimeest, kehitas õlgu ja kostis mornilt: «Muidugi . . .»

Rahu oli jalule seatud. Kõik istusid paati ja sõudsid piki

116

kallast kolhoosi poole. Nii spinning kui vedel lebasid kasutamata paadi põhjas.

Kolhoosi jõudnud, läksid nad kolmekesi sidekontorisse ja saatsid telegrammi:

Moskva, Brjussovi 9, korter 1, professor Iljinski.

Preslavnoje järves leitud üle kahe meetri pikkune haug.

Pikkuse määrasid nad kindlaks hääletamisega. Svetlanale näis, et haug oli kaks meetrit pikk, Sašale — neli, Petjale — kuus, Saša ettepanekul võeti keskmine arv — neli. Siin Svetlana meenutas vene vanasõna: «Hirmul on suured silmad!» — ja pani ette varem saadud arv pooleks jagada. Saadi kaks mee+rit. Petja hakkas aga

vaidlema, et on tarvis juurde kirjutada kasvõi sõna «üle», sest äkki ilmneb, et õigus on siiski temal? Lõppude lõpuks tuli tema ettepanekuga nõustuda. Edasi Petja kirjutas:

Havil on lõpustel kuldmärgid. Teatage, mis teile on teada havide märgistamisest Preslavnoje järves.

Alla kirjutasid kõik kolm.

Kui nad sidekontorist väljusid, ütles Petja pidulikult: «Noh, nüüd on teaduslik avastus meie käes.» Sašale meenus gravüür, mis oli kutsunud esile nii palju vaidlusi ja oleks ta äärepealt sõbraga tülli ajanud. Ja kuigi tal oli tahtmine öelda: «Ära hõiska enne õhtut!», ta vaikis. Las Petja loodab avastuste peale nii palju kui tahab, kui ta aga Svetlanat aitab. Ei või nad ju äkki keelduda, kui on kord lubanud!

16. PEATÜKK PARDIVARAS ILMUB UUESTI NÄHTAVALE

Meie kalamehed ei hinganud kellelegi sõnakestki oma seiklusest veevaimuga, kuid juba järgmise päeva hommikul teadsid kõik lastekodukasvandikud ja ka paljud täiskasvanud, et Saša ja Petja olid imeelukat kohanud. Küllap vist sidekontoris kuulas keegi nende vaidlust pealt ja nüüd liikus see lugu ilustatuna ja palju hirmsamaks muudetuna külas ringi, levides majast majja ja omandades üha uusi üksikasju.

Ljonka, kes varahommikul oli seltsimees Tereškinile

järjekordse putukatesaagi üle andnud, jooksis ärevil koju ja -osis kõigepealt vennalt, kuhu see minema hakkab. «Jalutama,» vastas Saša tagasihoidlikult. «Teada juba need jalutuskäigud! Vaat kui veevaim võtab teid kinni!» «Mis sul on, Ljonja?»

«Jälle lähete üksipäini järvele? Kui juba järvele minna, iis koos Tereškiniga — tema oskab vähemalt ujudagi ja ai on suur nuga. Tema võib sel hail kõhu lõhki lõigata. Aga mis teie võite?»

«Meie ei hakkagi veevaimu püüdma. Täna me läheme "ahti pidama havist pardivargale. Kas tuled kaasa?»

«Võib-olla see ongi veevaim, kes parte varastab? Kalur itkov rääkis . . .»

«Veevaim abajasse ei tule — seal on madal, suured kalad aga armastavad sügavaid kohti . . .»

Venda järvele kaasa kutsudes oli Saša veendunud, et Ljonja, hirmutatud veevaimujuttudest, ei tule. Kuid poisi uudishimu osutus hirmust tugevamaks. Ja Sašale ootamatult võttis Ljonja äkki ettepaneku vastu:

«Mina tulen niikuinii! Ma ei karda seda veevaimu vaat niipaljukestki!», ja ta näitas väikese sõrm" poolt küünt, mida ääristas must rant.

«Küünealuseid tuleb puhastada! Küll ma ütlen Dmitri Nikolajevitšile!» vastas Saša sobimatult.

Keelitada oli juba hilja. Ljonja jooksis toast välja ja tuli minuti pärast tagasi pajust õngeridvaga, mille otsas oli kümne sentimeetri pikkune õngekonks. Missugusel endast lugupidaval poisil poleks õnge! Konksu suurus aga oleneb peamiselt kalamehe kujutlusvõimest.

Ka kolmas kalamees oli nüüd lahinguvalmis.

Sašal jäi üle vaid oma sõpra lohutada:

«Pole viga, ta aitab meid.»

«Jah, muidugi,» vastas Petja kahtlevalt. Muide, ilmnes, et kuuel käel on järvel tõepoolest parem tegutseda.

«Kala ei püüta mitte püünise, vaid iseloomuga!» — selle lõttetera jätsid meie kalamehed endale meelde. Enam nad ei talita nii kergemeelselt kui eile. Ennekõike on tarvis tulevane võitlusväli põhjalikult järele uurida ja alles siis, olenevalt tingimustest, töötada välja ka lahinguplaan.

Varitsuspaiga ehitamiseks oksi täis laotud paat ujus
119
nüüd aeglaselt linnuparvede vahelt läbi. Ljonja aerutas tasakesi, Petja tüüris, Saša mõõtis põhja ja joonistas sügavustekaarti. Prääksudes ning kaagatades ujusid ärevusseaetud haned ja pardid igasse kaarde laiali, põrgates üksteise vastu nagu väikesed laevukesed. Vahetevahel vahtisid julgust kogunud isahaned paati ja sisistasid kutsumata külaliste peale. Mõned lendasid isegi üles ja püüdsid neid nokaga lüüa. Ljonja peletas hanesid okstega eemale.

Svetlana jooksis vahetevahel kanala lähedal asuvast majakesest välja ja karjus peopesi suu juurde tõstes:

«Kas abi vaja on?»

«Ei ole!» hõikas Saša vastu.

Poisid teadsid, et Svetlana võtab täna inkubaatorist välja uue haudkonna hanepoegi. Kollased kohevad tombu-kesed veeresid peenikestel jalgadel kanala õuest kalda poole, nagu mõistaksid nad juba parve mitmehäälset kutset.

Petja juhtis paati ettevaatlikult lindude vahelt läbi, Saša aga heitis vette omatehtud loodi ja kandis saadud sügavused oma kaardile. Jahi tehniline ettevalmistus läks mingil arusaamatul kombel tema kätte üle. Võib-olla sellepärast, et väljendades eile liigset tulisust, jättis Petja end juhtimisõigusest ilma? Sellest sõbrad küll ei rääkinud, kuid Petja pidas täna kõige üle Sašaga nou ja alistus talle tõrkumatult.

Põhi oli kõikjal ühetasane. Linnud hoidusid alati ühte ja samasse kohta. Abajas oli rohkesti veekasve ja planktonit, millest linnud toitusid. Samas ujusid ka kalamaimud. Ka nendele pidasid linnud meelsasti jahti.

Kuid meetrit viisteist kaldast eemal algas sügavvee vöönd. See oli üheksa meetri sügavune järsak, mis kaugenes kitsa lookleva ribana järve keskkoha poole. Hauakoha laius polnud üle nelja-viie meetri. Kunagi oli siin jõesäng olnud.

Saša tõmbas taskust välja hariliku toakraadiklaasi, sidus selle loodi raskuse külge ja laskis üle parda. Petja vaatas hämmastunult neid trikke. Kui aga Saša kraadiklaasi välja tõmbas ja teatas, et hauakohas on vesi kuus kraadi külmem, siis ta mõistis, et Saša leidis üles havist pardivarga tee. Suured kalad armastavad külma vett ja selle vana sängi sügavus võis röövkala ligi meelitada.

Muidugi oleks saanud kanalit võrguga tõkestada, kuid
120
haug võis lipsata üle võrgu, pugeda selle alt läbi või minna ringi.

Kalamehed leidsid järvest suure rõika, pukseerisid selle abajasse endise jõesängi juurde ja panid ankrusse, see tähendab, sidusid suure kivi külge ja viskasid selle põhja. Seejärel põimisid nad värsketest okstest parve ja sidusid elle rõika külge kinni. Arvestus oli lihtne: kui nad paadi arve juurde ajavad, siis selle vari ei hakka nii silma. Muidugi võis arvata, et täna, kus nad terve päev läbi sõitsid 'arvel, viibib haug vaevalt selles urus, ja kui ta siia ilmubki, iis hirmutab teda muutunud olukord. Tal on ju tarvis roikast ja parve varjust mööda ujuda, et linnuparve juurde pääseda.

Kui nad kaldale pöördusid ja paadi tulevase varitsuskoha vastu asetasid, seisid Ignat Perfiljevitš ja Svetlana juba kaldal. Esimees kiitis neid.

«Olen ise kalamees, kuid minagi poleks paremat välja mõelnud . . . Noh, hoia alt, pardivaras!»

Saša mõistis muidugi, et esimees püüab neid ergutada,, kuid kiitus oli meeltmööda. Poisid otsustasid juba täna jahti alustada, lootes, et pardivarast ei kohuta ehk tõkked, mille alt tal tuli läbi ujuda.

Saša võttis põhjaõnged, Petja — spinningu, Ljonja aga oli neil tüliks ees ja keerutas paadis, kuni Saša taipas teha talle ülesandeks hõbedase kellukesega õnge valvamise. Pärast seda Ljonja tardus paigale ja sikutas nüüd sööta kontrollides alatasa ongenööri, kuid sellest polnud midagi. Petja õiendas spinninguga ja Saša

jälgis mõnuga, kui osavasti see tal välja tuli. Metallkalake lendas meetrit viiskümmend ja langes vette sulpsatuse ning pritsmeteta.

Kui metallkalake veepinnale lähenes, tõstis Petja õige pisut ridvaotsa ja kalake sukeldus tasakesi vette. Seejärel luges Petja sekundeid. Metallkalake laskub vees sekundi jooksul pool meetrit. Sügavused olid teada ja Petja alustas kerimist kaheksateistkümne-üheksateistkümne sekundi pärast, kui sööt oli peaaegu põhjas. Tõsi, kui palju ta sööta ka ei visanud, saaki seni veel polnud.

Sel ajal hakkas Ljonja põhjaõngel helisema kelluke. Sedamaid algas madin! Ljonja pistis karjuma ja sikutas ongenööri, nagu poleks mitte tema kala püüdnud, vaid kala teda. Kuna Petja oli hädavaresest kalamehele lähemal, hakkas

121

ta kiirustades oma spinningut kokku kerima, et aidata Ljonjal põhjaõnge välja tõmmata. Ja äkki näkkas ka temal
kala. " - .

Ljonja unustas otsekohe oma saagi. Spinningu pool ragises. Öngenöör jooksis maha piki abajat. Eemalduv punkt, mis tähistas õngenööri kokkupuutumiskohta veega, sarnanes hüpleva ujuri jäljega. Haug ujus suure kiirusega. Petja kartis pooli tugevasti pidurdada ja õngenöör üha jooksis ning jooksis maha. Saša kisendas:

«Tõmba ta välja, ma aitan Ljonjat! Pea pardivaras kinni!»

Kaldale ilmus Niina trummiga. Märganud sagimist paadis, unustas ta haned ja hõikas Svetlana kaldale. Petja õngenöör lookles ühest küljest teise. Ta laskis seda kord järele, kord keris jälle tagasi, lootes kala ära väsitada. Ljonja aga kilkas vaimustusest ja kargas nii, et Saša kartis paadi ümberminekut.

Et mitte segada Petjat, kelle spinning lookles paadi kohal igasse kaarde, roomas Saša põlvili kuidagimoodi Ljonja juurde ja rapsas kahva sisse suure latika. Latikas kukkus paati ja rabeles seal, ähvardades purustada lamedapõhjalise paadi õhukesed lauad. Kuid nüüd ei hüpanud Saša talle enam peale, sest tal olid meeles kogemused Vertušin-kalt. Ta surus vaid kala pea maha, Ljonja aga astus palja jalaga saba peale.ja hüppas jälle tagasi, kui latikas hakkas kõvemini rabelema.

Äkki hüppas Petja haug pead raputades veest välja. Teda nähti kaldalt ja hakati karjuma:

«Pardivaras!»

Oh, mis nüüd küll kaldal algas! Siia voolas nii palju rahvast — nagu oleksid kiirkullerid küla läbi jooksnud. Ometi polnud ju veel midagi teada! Varsti jäi haug nõrgaks ja Petja vedas ta paadiserva äärde. Ta mahtus vaevu kahva sisse. Kartes ta hambaid vajutas Petja kala pea aeruga maha ja istus talle otsa. Saša sõudis aga teise aeruga kaldale.

Ljonja hüppas välja esimesena, tassides oma latikat, kuid keegi ei pööranud talle tähelepanu — kõik tahtsid haugi näha. Svetlana kippus teda lindlasse viima. Niina viskas trummi kus seda ja teist ning jooksis kuhugi nuga tooma. Haug aga ajas ikka veel oma kohutavaid lõugu pärani ja

122

peksis sabaga. Petja lahendas vaidluse lihtsalt: ta võttis oma kalastamiskirvekese ja raius havi pea maha, seejärel aga lõikas kõhu lõhki.

Oh häda — see oli lihtne purikas. Saša arvas seda juba varem: ta oli võtnud metallkala ülavees, kui Petja hakkas õngenööri kiiresti kerima. Pardivaras aga on kindlasti üks põhjahavidest, veevaimu enese sugulane. Kuid sellest, et ta oli taibanud seda kõigist varem, polnud Sašal sugugi kergem.

Uuesti varitsema hakata polnud mõtet. Liiga palju kära oli tekkinud eimillestki. Ja poisid hakkasid püügiriistu kokku korjama. Niina põristas trummi ja kõik läks harilikku rada. Haned ujusid kaagatades kaldale. Pardid prääksusid sellise hooga,

nagu oleksid nad tahtnud teatada kogu maailmale oma heast tujust. Ja äkki pistis Svetlana karjuma.

Just endise jõesängi ääres, varitsuspaiga kõrval sukeldus part. Ta prääksatas ja kadus. Saša tõukas paadi kaldast eemale ja sööstis pardivargale risti vastu. Ta nägi vees valget laiku ja virujas aeruga. Part tõusis veepinnale, löögist kohutatud röövkala aga paiskus veest välja tükk maad paadist kaugemal, abaja sopis, et näha, kes jättis ta saagist ilma. Ja kõik nägid pardivarast.

See oli tumeda värvuse, jmnakate uimedega meetripikkune pohjahaug. Ta lõi jõuliselt sabaga vastu vett ja kadus.

Saša korjas pardi üles. Sellel oli kõht lõhki rebitud. Ta liigutas veel nõrgalt pead ja mustad silmad vaatasid nii kaeblikult, et jahimees pidi äärepealt nutma puhkema.

Aga kui ta pardi kaldale tõi, puhkes Svetlana nutma. Ja ka Ljonja, see kangelane, eestvedaja ja võrukael, nuuksatas äkki ja ütles katkeva häälega:

«Kui teie teda kinni ei püüa, siis teen ma seda ise! Vaat mis!» — ja pistis jooksma mööda abaja kallast keelatud tsooni poole, sinna, kus keegi ef käinud, küllap vist selleks, et varjata oma pisaraid.

Tulnud oma tuppa tagasi, hakkasid Saša ja Petja ebaõnnestunud jahi üle aru pidama. Pardivaras metallkala ei võta. Kogu see aeg, kui Petja spinningut heitis, seisis ta põhjas ja küllap vist naeris nende üle, saates metallkala ükskõikselt silmadega. Kala ta ei söö. Mis tal metalli läikest, olgu see ka kolm korda eredam kui kalasoomuse läige! Ja lärm teda ei hirmuta — ei hirmutanud isegi see, et

23

samas hakkasid õnge latikas ja purikas. Ta ootas aega oma jahipidamiseks.

«Ei meie teda kinni püüa!.» ütles Saša. «Asjata andsime nii palju lubadusi.. .»

17. PEATÜKK VÄIKE, AGA TUBLI

Kogu õhtu hoidus Ljonja vennast eemale, olles pahane talle sellepärast, et ta ei suutnud Svetlanat aidata. Surnud part ei läinud tal meelest.

Ootamata Saša ärkamist, läks ta aovalgusel aeda elektri-püünist puhastama.

Ta lülitas lambi välja, raputas kotti, kus putukad veel pirisesid, ja sammus tavalist rada mööda kalatiikide poole.. Kõndis ja mõtles sellest, et vend ja tema sõber, kes, nagu arvata võis, kõike oskasid, häbistasid end terve kolhoosi ees sellise lihtsa asjaga.

Siis hakkas ta vähehaaval venda vabandama. Muidugi, ega see asi nii lihtne polegi, kui ükski kalur pole siiani seda pardivarast kinni püüdnud. Kuid siiski oleks Saša pidanud midagi välja nuputama! Usk venna kõikvõimsusesse hakkas kahtluste üle jälle maad võtma. Võib-olla mõtleb ta veel midagi välja. Ent millal? Ja millega võiks Ljonja venda aidata?

Lonkides aeglaselt keelukohas, raputas ta vahetevahel kotti, kui mõni rahutu putukas oskas jala läbi kotiriide torgata ja valusasti kaela -kriimustada. Sellest ajast, kui vend tegi talle ülesandeks valgusepüünise hooldamise, muutus Ljonja keelukohas oodatud külaliseks ja tundis end siin täieliku peremehena. Aga kõigest nädal aega tagasi poleks ta julgenud lähenedagi seltsimees Tereškinile, keda kõik lastekodu lapsed millegipärast pelgasid.

Suure tiigi kaldal oli kustumas loke, aga kaks inimest paadis tegid midagi keset tiiki. Võib-olla püüdsid nad karpkalu?

Ljonja tundis ära Tereškini ja Mitja. Kalakasvataja ja abiline võtsid veest välja söögikünasid ja asetasid need paati. Ljonja teadis juba kalakasvatajat tabanud õnnetusest: karpkalad korraldasid näljastreigi. Ta tassis erilise

heameelega tiikide juurde putukaid, lootes, et see toit on Tereškini tujukatele kasvandikele suupärane. Ja nüüd ootas ta kannatlikult, kuni kalakasvatajad töö lõpetavad, et neilt mdiseid kuulda.

Kõmisev kaja kordas kalakasvatajate hääli ja nende järgi -gi Ljonja kindlaks, et siin on lood paranenud. Nad kõnelesid valjult, lõbusalt, Ilja Jevstignejevitš hakkas koguni laulma:

Võib armastada igas eas,
teeb hingele arm ikka head ...

Jah, on näha, et lood on head!

Nii noormees õitsvas nooruseas,
kel kõik on alles ees,
ja elus karastunud mees,
kel hallid juuksed peas!

Kalakasvatajad lähenesid kaldale ja Ljonja hüüdis: «Onu Ilja, kuidas te karpkalad elavad?» Kuigi Tereškin polnud veel kahekümne viienegi, nimetasid teda külas kõik poisid lugupidamisest tema tegevuse /astu onuks. Ega see naljaasi ole, inimene kasvatab kalu! niisuguse järve kaldal oli kalamehi nii palju kui süda lustib ja suurt autoriteeti neil polnud, kuid onu Ilja pole lihtne kalur, vaid kalakasvataja!

«Kõik on korras, kulla Ljonetška!» vastas Tereškin bassi-Biäälel ja toi paadi järsu nõksakuga liivasele kaldale. «Söövad, söövad mu tuvikesed! Noh, kas sa külakosti tõid?»

«Terve kotitäie, onu Ilja!»

Nähes täna Tereškinit oli võimatu jääda osavõtmatuks või tusaseks. Oli tahtmine naerda, samuti nagu tema, kõnelda sama valjult. Aga ammu see oli, kui Ljonja tuli siia otsekui matusele! Karpkalad ei tahtnud mingi hinna eest eeskirjade järgi süüa. Onu Ilja oli aga täpselt planeerinud nende kasvu ja välja arvestanud, kui palju ta tiigist kalu saab. Karpide näljastreigi ajal käis kalakasvataja ringi äikesepilvest süngemana.

«Kuidas te siis nad terveks arstisite?» küsis Ljonja.

Ta teadis juba, et kalakasvatajale meeldib küsitlemine. Ise ta aga armastas samavõrra kuulata ja ootas nüüd põhjalikku jutustust. Sammudes raskelt vöö külge seotud kummisäärikutes, astus Ilja Jevstignejevitš tule juurde,

kohendas seda ja nuusutas ninasõõrmeid laiali ajades küpsekartuli magusat lõhna.

«Õnneks ei tulnud neid arstida, muidu aga oleksin ma nad Moskvasse konsultatsioonile viinud.»

«Kas kõik?»

«Muidugi mitte kõik, vaid väljavalitud!» pahvatas Tereškin naerma. «Kuid asi oli lihtsam. Me panime künad kogu aeg ühte ja samasse kohta, kuid karpkala on väga korralik kala, ta ei taha süüa seal, kus põhi on räpane. Kuni me oma mõtlemisega sinnamaale jõudsime, rikkus ta meil kaua meeleolu. Niipea kui me künad üle viisime — palun väga! — ta hakkas kohe kaalus juurde võtma! . . . Mitja, anna meile näidis!»

Mitja tõi ämbri, kus sulistas väike, sel aastal kasvatatud karbimaim. Ljonja teadis juba, et selliseid nimetatakse ühesuvisteks. Ljonja katsus teda kinni võtta, kuid kalakasvataja lükkas ta käe ämbrist eemale:

«Ehee, vennas, seda meil ei tohi! Kala ei taha, et teda puudutatakse. Ta on kaetud limase kaitsekestaga. Kui sa selle maha nuhid, jääb kala haigeks. Sügisel, kui me saaki püüdma hakkame, siis palun väga! Siis püüa kätega, mine võrguga või võta

põhjast, kui me tiigist vee välja laseme. Vaat siis näed sa kala. Need ühesuvised me jätame ületalve, kaheaastased aga nuumatiigist — turule! Inimestel on hea ja meile on tulus.»

Ta rääkis seda kõike sellise mõnuga, et Ljonjal tekkis isu praetud karpkala järele. Ilja Jevstignejevitš muigas ja kraapis lõkke laiali.

«Kalasupini pole enam palju aega, seni aga proovi kartulit . . . Mitja, mine järvele ja viska putukad vette — karpkala armastab kangesti seda toitu.»

«Aga . . . kas teil hauge ka on?» esitas Ljonja küsimuse, mis oli teda piinanud kogu tee. Kalakasvataja peab ju ometi haugidest teadma kõik!

Ilja Jevstignejevitš heitis talle üllatunud pilgu ja ütles rahuloleval toonil:

«Nagu ma näen, tunned sa meie majapidamise vastu toelist huvi! Noh, mis siis ikka, võib-olla saab sinust kalakasvataja. Sel elukutsel pole viga!»

Ta tõusis põlvili, käskis ka Ljonjat tõusta ja näitas käega oma majapidamisele:

«Näed sa, meie jagasime lahe tiikideks. Vaat selles, mis

on lahe lõpus, on meil koelmud ja emakalade kohad. Aga vaat see suurem ja sügavam on kasvutiik: siin kogub karpkala kaalu. See, mis on allpool, paisu taga, — see on tali-tiik. Seal elavad üle aasta vanused karpkalad. Sügisel püüame sealt kõik kaheaastased välja ja paneme aastased sisse — las talvituvad. Ning selleks, et puhastada meie tiike prügikalast, laseme me sinna hauge . . .»

«Missugusest? Prügikalast?» kordas Ljonja. Senini teadis ta lihtsalt prügi, kuid prügikala . . .

«Just nimelt, prügikala! Aga kuidas sa teda siis teisiti nimetad? On kaubakalad: ütleme koha, karpkala, sasaan, latikas —: ühe sõnaga, suured kalad. Neid kasvatatakse spetsiaalselt tiikides, järvedes. Kuulukse isegi, et jõgedesse hakati kasvatamiseks vääriskalu laskma. Aga on olemas ka prügikalu nagu põllul umbrohi: igasugused ründid, viidikad, kiisad, vingerjad, mudamaimud. Nad söövad ainult toitu, kasu pole neist aga mingisugust. Ja neid sigineb E nagu umbrohtu. Ei saa pidada mingisugust arvestust ega teha kontrolli. Paistab küll, et tiik on puhas, lase sisse karpkalad või kogred. Vaatad aga järele, siis näed, et seda prügikala on siginenud nii palju, et karpkalal pole midagi süüa . . . Siis me lasemegi nende kalakeste hulka kalakasvataja peamisi abilisi — hauge.

«Aga kuidas siis karpkalaga saab? Haug võib ju ka karpkala ära süüa, ta ei hakka temalt nime küsima!»

«Ei, siin on üks kavalus juures! Haugi laseme me vette marjaterakestena ja ainult sellesse tiiki, kus elavad üle aasta vanused karpkalad. Nad on juba suured ja havipojad ei jõua kasvus neile järele. Nii nad söövadki prügikala, meile on see aga kasulik. Kaheaastased karpkalad lähevad rasva: väikseid havipoegi nad ei karda, kogu toit läheb neile, tiik aga vabaneb tarbetutest kaladest. Ka havipojad, kes suve otsa vabaduses elavad muutuvad samuti väärtuslikuks saagiks. Nii et sügisel on meil topeltsaak: karpkalad ja väikesed havid. Koduperenaised tahavad väga väikseid hauge — nad on pehmed, rasvased, maitsvad ega lõhna veel muda järele nagu vanad havid.»

«Tähendab, havid lastakse siis marjateradena vette!» ütles Ljonja pettunult. «Mina aga mõtlesin . . .»

«Sa mõtlesid, et me laseme endi tiikidesse tõelisi hauge? Nad istuvad mul niigi vaat kus!» Ilja Jevstignejevitš laksatas kurjalt vastu oma punast kaela. «Kui neid vastikuid

hauge poleks, asustaksin ma karpkaladega terve järve. Ja kust nad küll siia said, need havid! Vanad kalamehed jutustavad, et enne revolutsiooni said meie järves kalad peaaegu päris otsa. Siin olid varem suured kaupmeeste kalastamiskohad, kala

püüti artelliga, nootadega, — iga noot oli viiesaja meetri pikkune. Noh, teadagi, röövisid nii, kuidas keegi oskas. Ja kustutamata lubjaga uimastasid kalu. Viskavad lubjapudeli vette, lubi hakkab kihisema ja lööb pudeli puruks, ja kalad — need ujuvad kõhud ülespidi, pole muud kui korja. Siis aga hakati granaatide ning lõhkeainega hävitama. Ajad olid ärevad, kellelgi polnud kaladega asja. Nii et aastat kolmkümmend tagasi tekkis siis päris veekõrb. Peale särgede ja viidikate polnud siin peaaegu midagi. Räägitakse, et siia sõitis mingisugune ekspeditsioon kalatööndust jalule seadma, kuid valgekaartlased tungisid talle kallale. Pole teada, kas neil õnnestus midagi teha või ei, ainult et järve ilmusid havid. Aga siis, kui järves tõsteti vett ja ühendati see teiste järvedega, sigines siia nii palju kalu, et ümberringi loodi kala-püügimajandid. Peale havide ilmus hiljuti järve koha — ta armastab uusi kohti asustada. Nüüd on koha havi sügavatest kohtadest välja tõrjunud, kuid haug toob sellegipoolest järvemajandusele suurt kahju. Meile, tiigimajandusele, on ta abi, järvemajandusele aga — vaenlane. Igal kevadel lasen ma järve tuhandeid karpkalapoegi, sügisel aga tõmbad kümme korda nõota ja näed kõigest paari-kolme karpkala, havid on teised kõik ära hävitanud!»

Tereškin vaikis veidi, silmitses järve ja hakkas siis uuesti rääkima:

«On vaid üks lootus: võib-olla mõtlevad teadlased midagi välja selle nurjatu haviga võitlemiseks. Tead, kuidas Mitšurin ütles: «Meie ei või oodata ande looduselt. . .» Aga haug ei hävita üksnes karpkalu — ta on ka linde sööma õppinud . . . Kuule, Ljonja, küsi vennalt, kas ta ei saaks teha havide jaoks mingi püünise?»

See tuli nii ootamatult, et Ljonja suutis vaid-silmi pilgutada. Ilja Jevstignejevitš mõistis tema kohmetust ja pöördus lõkke poole, valides külalisele suuremat kartulit.

«Saan aru, see on keeruline asi . . .» pomises ta.

Ljonja, kes tahtis parajasti Ilja Jevstignejevitšilt endalt paluda abi ja nõu. puhus vaikides kartuli peale ja pildus seda ühelt peopesalt teisele.

128

Ent äkki sähvatas poisi peas uus mõte. Onu Ilja tahtis leida püünist, et tabada korraga mitu havi. Aga kuidas ta siis ise neid püüab, kui tal on havimarja tarvis? Kas tal pole mingisugust salajast püügiviisi? Ja Ljonja küsis vargse lootusega:

«Aga kust te oma tiikide jaoks havimarja saate?»

«Noh, see on tühine asi. Kevadel, marjaheitmise ajal põmmutad maha paar marjaga emahavi ja ühe isahavi — ja ongi kõik. Mari võetakse havi seest välja ja valatakse üle isakala niisaga: ta areneb hästi ka kunstlikes tingimustes. Pärast, kui havipojad kooruma hakkavad, laseme nad tiiki . . .»

«Pidage, pidage, onu Ilja, aga kuidas siis hauge maha lastakse? Nad on ju vees .. .»

«Selles asi ongi, et marja heidavad nad suurvee ajal ladalatesse kohtadesse, kuskil kalda ääres rohu peale. Seal eid lastaksegi otse kaldalt. . . See pole see, mis sügavas ohas laskmine. Juhtub, et täiskasvanud haug tungib suurveega tiikidesse — siis on püsti häda. Laseks ta heameelega maha, kuid ei leia ju üles! Mõnikord tuleb südasuvel iik tühjaks lasta, et teda kätte saada. Aga tead sa ka, missugust kahju see teeb!»

Kuid Ljonja ei kuulanud teda enam. Muidugi, «nende» haug ei uju madalas kohas; kuid ta käib alati farmi lähedal söömas. Mis siis, kui teda valvata? Või meelitada ligi?

Need mõtted olid nii ahvatlevad, et oli tarvis viivitamata neist rääkida vennale. Ljonja tänas onu Iljad kostituse eest, keeras tühja koti kokku ja jooksis linnufarmi poole. Vend ja Petja on arvatavasti juba seal . . .

Kalamehi polnud kuskil näha. Kummulikeeratud paat lebas kaldal. Haned ja pardid polnud veel järvele ujunud. Farmiõue täitsid kanad. Nad tunglesid lumivalge massina täis künade ümber, laisemad a-ga kössitasid ikka veel aial, puude otsas ning katusel, surudes end tihedasti üksteise ligi. Ljonja läks farmi poole, sammudes nagu

lumehangedes. Ta tõstis jalgu kõrgele ja pani neid maha otse, justkui karke, et mitte kanadele peale astuda.

Lindla aknad helendasid mingist imelikust sinisest valgusest. Ljonja heitis pilgu aknasse ja silmas venda ning Svetlanat. Nad seisid siniste lampide all, mis terves ruumis rippusid vanikutena laest alla. Ja iga pirni all sagisid

väikesed kollased tombukesed — äsja inkubaatorist väljavõetud tibud.

Ljonja seisis ühe jalaga seina ääres kivil ja hoidis kätega aknalauast kinni. Äkki jalg libises ja ta kukkus vastu plekki, mis akna kaitsmiseks vihma eest oli seina külge kinnitatud.

«Kes seal on?» küsis Svetlana häiritult.

Saša astus akna juurde, pistis pea välja ja vaatas nii karmilt Ljonjale otsa, et see oli valmis maa alla vajuma. Kuid Saša selja tagant vahtis välja Svetlana:

«Astu sisse, Ljonja, vaata, missuguse imeasja su vend välja mõtles!»

Ljonja jooksis kanalasse, nüüd juba uksest. Kollased tombukesed õlekõrretaolistel jalgadel pudenesid ehmunult nurkadesse laiali, kuid minuti pärast hakkasid nad uuesti kokku kogunema, püüdes sinistele lampidele võimalikult lähemale pääseda.

«Vaata, Saša, neil on juba täiesti soe!» näitas Svetlana tillukestele tibudele, kes kärmesti jooksid söögikünade juurde.

Ettevaatlikult püüdis ta ühe neist kinni ja puhus talle peale. Udusuled tõusid turri, paljastades kuiva, sooja kellakese. Kuid Ljonja trügis Saša ja Svetlana vahele ning segas neil tibu imetlemist. Sašat ärritas see väga. Ljonja siinolek ei kuulunud üldse Saša plaanidesse. Saša tundis end ikka veel Svetlana ees süüdlasena sellepärast, et ta ei tabanud pardivarast, ja tuli sihilikult varem siia, et teda kasvõi ravivalguse ülesseadmisega rahustada. Pärast oleks võinud temaga juttu ajada, tunnistada üles, et ta ei tea, kuidas seda neetud havi kinni püüda. Siin aga see Ljonka . ..

«Miks sa siia tulid?» küsis temalt Saša.

Ljonja tõusis kikivarvule ja sosistas vennale kõrva:

«Ma tean, kuidas pardivarast kinni püüda!»

«Jäta ükskord rumaluste väljamõtlemine!» lõi Saša käega ja pöördus Svetlana poole. «Tähendab, on tarvis veel üks rida lampe üles panna. Me lülitame need sisse järjestikku . . .»

«Ma räägin tõtt!» Ljonja kõneles juba täie häälega ja sikutas venda käisest. «Teda võib maha lasta!»

Saša nägu muutus silmapilkselt.

«Mis? Mis?. . . Ei, pea kinni!» Ja Saša küsis kiirustades

Svetlanalt: «Ega sellest midagi pole, kui me need lambid õhtul üles paneme?»

«Muidugi mitte! Aga mis siis juhtus?»

«Niisama, seni veel suurt midagi... See on Ljonja, muudkui tekitab segadusi....» pomises Saša ukse poole taganedes.

Ljonja mõistis, et vend tahab temaga kiiremini üksi jääda.

18. PEATÜKK PARDIVARGA LÕPP

Kaua pidasid kalamehed nõu. Ja mis lastekodukasvan-dikke kõige rohkem imestama pani — peaosa sellel nõupidamisel etendas noorem Golubkov. Lastekodu lapsed, kes alati olid oodanud oma külalistelt mingisuguseid uusi imetegu-sid, saatsid juba sajandat korda oma luurajad külaliste toa akna taha ja luurajad kandsid pärast tagasitulekut ette:

«Ljonja räägib, nemad aga kuulavad . . . Petja on vihane, Saša aga meelitab teda nõustuma ...»

Ent seal tulid külalised toast välja, kõige ees ikka seesama Ljonja. Luurajad uurisid välja, et kõik kolm läksid Ignat Perfiljevitši juurde,- ja lõpetasid jälgimise, kartes sattuda kolhoosi esimehe enda silme alla ja lootes, et Ljonja ise jutustab pärast neile kõik ära.

Ljonja aga istus sel ajal esimehe toas pingil ja kuulas, 1 uidas Saša palus Ignat Perfiljevitšilt püssi.

«Jahipidamine on praegu keelatud,» keeldus Ignat Per-filjevitš otsekohe.

«Me ainult treenime pisut,» palus Saša. Petja istus sellise kivistunud näoga, nagu ei kuulekski ta seda jutuajamist.

«Ei, te öelge mulle siiski, milleks teil püssi tarvis läheb?» uudishimutses Ignat Perfiljevitš. «Võib-olla olete otsustanud seda ümber konstrueerida? Mul aga on just niisugust tarvis, nagu see on. Võib-olla tahate teda elektri-fitseerida?»

Petja turtsatas, Ljonja aga ei pilgutanud silmagi, ta aid imestas venna kannatuse üle.

Saša ei tahtnud sellest rääkida, milleks neil oli tarvis püssi. Ta teadis nüüd juba kogemuste põhjal, et enneaegu

kiidelda ei tohi. Muidugi pole see mingi enne, milliseid kartis Petja, kuid hea tööline tõestab oma õigust mitte kiitlemise, vaid meisterlikkusega. Vähem kära, rohkem villa! Muidu aga seod kiitlemisega käed kinni nii, et tuleb naabritelt abi paluda ...

Midagi selgitamata jätkas Saša Ignat Perfiljevitši palumist, kuni lõpuks esimees neile halastas:

«Noh, hea küll, annan teile püssi, ainult vaadake ette, et te üksteist ei haava! Aga võib-olla anda teile veel Iževski tehase üheraudne? See on ka hea püss, eriti algajatele jahimeestele.»

Ignat Perfiljevitš läks kõrvaltuppa ja tõi sealt kaks püssi ning padrunitasku padrunitega. Ljonjal hakkasid silmad põlema, ta otsekui tundis iževkat juba käes. Kaheraudset talle muidugi ei usaldata, aga vaat iževkat. . .

Saša oli esialgu hämmastunud, et Ignat Perfiljevitš laskis nii kiiresti end nõusse meelitada, kuid veidi mõelnud, ta mõistis, et kolhoosi esimees sai aru, milleks neil on püssi tarvis.

Järve äärde läksid nad peaaegu hiilides. Püssid õlal panid neid veel rohkem kohmetuma kui õngeridvad: liiga palju rahvast teadis kalameeste seiklustest. Sellepärast ruttasid jahimehed paati vette lükkama ja külast kaugemale sõitma.

Sõudnud maha kilomeetrit kolm, juhtis päras istuv Saša paadi tasasesse abajasse.

«Mis me siis nüüd tegema hakkame?» küsis Petja vastumeelselt, ronides kaldale.

Ta polnud Ljonja väljamõeldisega rahul ja arvas, et püssi võttes murrab kalamees oma kutsumusele truudust.

«Treenima!» vastas Saša rahulikult. «Kujutle, kuidas siis naerda lagistatakse, kui me kõigi silmade all kahest püssist mööda põmmutame!»

Ljonja tundis huvi, kuidas nad treenima hakkavad, ja sai vankumatu vastuse:

«Küll sa näed.»

Seni nägi Ljonja vaid seda, et ebaõnn mõjub sõpradele erinevalt: Petja ägestus ja närvitses üha enam, Saša aga muutus külmaverelisemaks ja rahulikumaks, nagu oleks iga ebaõnn teda vanemaks teinud.

Saša tõmbas paadist välja sinna varakult valmis pandud

laua ja hakkas seda kirvega tahuma. Lauast tuli välja midagi havitaolist.

Ljonja polnud rahul: ta ei võinud arvata, et treening osutub nii lihtsaks. Kas maksabki asjatult püssirohtu raisata — tuleb lihtsalt varitsuspaika asuda ja haug tappa .. . Kuid Ljonja arvamust ei küsinud keegi.

Uuesti istuti paati ja sõideti sügavasse kohta. Saša;J kes seisis päras, võttis kõigest jõust hoogu ja viskas laua terava otsaga vette. See sukeldus meetrit kolm. Saša uuris tähelepanelikult selle liikumist.

Ta püüdis laua kinni, viskas uuesti vette ja kamandas:

«Tuld!»

Petja tulistas vette.

Ljonjale näis, et kogu laeng sattus laua sisse. Ta püüdis laua kinni ja nägi hämmastusega, et selles polnud ühtegi auku.

«Ei läinud pihta!» hüüatas ta pettunult.

«Muidugi ei läinud,» kinnitas Saša rahulikult. «Sellepärast, et pole treeninud ja ei tunne valguse murdumissea-dusi. Tuleb sihtida kümme sentimeetrit märgist allapoole ja neljakümne viie kraadise nurga all. Noh, proovi veel kord,» pöördus ta Petja poole.

Saša viskas laua uuesti vette. Petja tulistas. Nüüd tegi ta seda hasardiga. Koolis peeti Petjat parimaks laskuriks, sellepärast Saša nõudiski tema osavõttu sellest jahist.

Lauas oli kolm auku.

Alles pärast viiendat lasku tabas Petja täpselt märklaua keskkohta. Siis tulistas Saša. Temal kukkus välja halvemini kui Petjal ja püss anti üle Ljonjale. Ljonja, kes oli teraselt laskmist pealt vaadanud, oskas esimese lasuga keskkohta tabada, samuti teisega, kolmandaga aga laskis laua pilbasteks ja laskmine tuli lõpetada. Pärast seda Saša ohkas ja ütles, et üheraudne tuleb anda Ljonja kätte, teine püss Petjale, tema aga võtab üldjuhtimise enda peale.

Ljonjal hakkas kahju vennast, kellele jäi selline ebahuvitav osa, ja ta ütles kõhklevalt:

«Võib-olla lased sa ise?»

«Mispärast siis?»

«Noh, siiski . . . Mis see siis ära ei ole — juhtimine . . .»

«Kas rühmakomandör teeb siis kõik ise? Käib luurel, toimkonnas ja piilkonnas? Halvasti tunned sa sõjaasjan-dust, Ljonja! See just ongi hea komandör, kes igale võitlejale

oskab anda tema võimete kohase ülesande. Teie lasete minust paremini — teie saate püssid, mina aga hakkan havi valvama.»

Kuid Ljonja nägi, et vend ei tahtnud temast sugugi vähem havi maha lasta.

Aeg lähenes õhtule, kui kalamehed linnufarmi tagasi jõudsid. Siis kerkis üles ettenägematu küsimus: kust saada pardivarga jaoks peibutussööta? Petja nõudis, et tuleb minna otse Svetlana juurde ja paluda temalt mõni segatõugu part. Kuid Saša keeldus kategooriliselt jahi-saladust enneaegu avaldamast.

«Ahaa, kardad, et Svetlana teeb kurja silmaga ära!»

«Ah sind küll!» vihastas Saša. «Kuidas sa ometi aru ei saa, et me ei tohi enam end kõigi silmis häbistada! Kui sa Svetlanale ütled, milleks sulle parti tarvis läheb, siis tuleb ta tingimata kaldale jahti vaatama. Aga kui äkki ei tule midagi välja? Lihtsalt tuleb võtta part, siduda ta õngenööriga paadi külge — ja kõik. Me kas tapame havi — siis pole Svetlanal ühest pardikesest kahju — või ei saavuta me midagi, ja siis jääb võib-olla ka part terveks.»

«Äkki aga võtad mõne tõupardi ja tapad ta ära?» kahtles Petja endiselt. «Svetlana rääkis, et tal on siin lihapardid, munejad ja rasvapardid. Sina aga pole linnukasvataja, kuidas sa vahet teed?»

Ljonja, kes ei seganud end vaidlusesse ja kannatamatusest varitsuspaika istuda pigistas vaid käes püssi, ei pidanud vastu:

«Ma lähen praegu ja küsin Svetlana Timofejevna enda käest! Ta ei taipa midagi! Oodake muid!»

Ta pistis püssi vennale pihku ja hüppas paadist kaldale. Saša tahtis teda peatada, kuid Ljonja oli juba kaugel.

Alles lindla juures aeglustas ta käiku, otsides silmadega Svetlana Timofejevnat.

Svetlana" askeldas endiselt tibudega. Tibud olid päeva jooksul suuremaks kasvanud, võib-olla aga kuivasid neil lihtsalt tillukesed udusuled ära ja tõusid kohevile, tehes neid kohe ümmargusemaks ja suuremaks.

Ljonja koputas ja astus lindlasse. Imetlenud siniste kiirte käes soojendavaid tibusid, asus ta ääri-veeri luuret teostama:

134

«Kuidas teie, tädi Sveta, sellise majapidamisega küll akkama saate? Teil on ju nii tibud kui ka pardipojad ja aned ...»

«Tule mulle abiliseks, Ljonja, ma õpetan sullegi!» vastas Svetlana, keda üllatas see ootamatu huvi tema majapidamise vastu.

«Ma kardan hanesid,» tunnistas Ljonja. «Nad on hirmus 'igedad.»

«Mis neist karta!» puhkes Svetlana naerma. «Kui *sa eid ei õrrita, ei hakka nad sisisemagi.» «Aga kuidas te partide vahel vahet teete?» läks Ljonja eamise juurde üle. «Räägitakse, et teil on mitu tõugu, "inu arvates on nad aga kõik ühesugused.» «Sugugi mitte!»

Svetlana kutsus Ljonja akna juurde ja näitas ujuvaid inde:

«Kas näed seal halle väikseid parte? See on pärand, lille ma sain endiselt linnukasvatajalt. Nad on väiksed ja mnevad halvasti. Me asendame need järk-järgult uue õuga — valgete lihapartide ja tähniliste pekingi partidega. Hallid aga tarvitame söögiks. Varsti algab saagi-koristamine ja me anname sööklale üle poolteistsaja pardi . . .»

Ta oleks võinud oma majapidamise iseärasustest veel kaua jutustada, kuid Ljonja astus juba akna juurest eemale.

«Aitäh, tädi Sveta!» hõikas ta ja jooksis nii kiiresti õuest läbi, et kanad lendlesid pilvena ta ümber.

«Milleks ta siia tuli?» imestas Svetlana, süvenedes midagi mõistmata uuesti töösse. Ta valis inkubaatorist välja viimaseid munadest koorunud tibusid ja pani nad suure elektrilambi alla kuivama.

Ljonja aga jooksis nii kiiresti kui jalad võtsid kalameeste juurde. Ta hüppas paati, lükkas selle eemale ja ütles:

«Võib võtta ükskõik millise halli väikesekasvulise pardi.»

«Kas sa Svetlanale ütlesid, miks meil teda tarvis läheb?»

«Või veel, hakkan ma sõjasaladust välja lobisema! Ma käisin seal nagu luuraja. Selgitasin kõik välja ja tulin tagasi kaotuseta.»

135

Saša ja Petja vaatasid üksteisele otsa, kuid vaikisid. Alles hiljem, kui Saša oli halli pardi kätte saanud ja kinni sidunud, ütles Petja kuivalt:

«Noh, vaata ette, Ljonja, kui me Svetlana käest võtta saame...»

«Ei saa! Nad antakse niikuinii sööklale.»

Ja Ljonja ohkas tahtmatult, nähes, kuidas part kurvalt prääksatas, rabeles pisut ja jäi siis vait, ujudes paadi lähedal ja lastes musti silmi ehmunult ringi käia. Siiski oli tast kahju ...

Kaldale tuli Niina trummiga. Puuderäga taga peidus-olev paat jäi talle nähtamatuks. Kui Niina trummil lounale-kutset põristama hakkas, ütles Saša:

«Kui haug haarab pardi, tulistage kaks meetrit temast allapoole. Haug võtab saaki altpoolt. Petja hakkab valvama kinniseotud parti, meie Ljonjaga aga teisi, kes jäävad oma parvest maha.»

Kõik paadis tardusid. Pardid ja haned ujusid kaldale. Sügavasse kohta jäi vaid kinniseotud part. Ta rabeles, rabeles ja jäi siis rahulikuks. Nii möödus mõni minut. Niina lõpetas trummi põristamise, kogu linnukari oli juba kaldal. Äkki prääksatas kinniseotud part kaeblikult ja sukeldus. Saša karjatas kähedalt, nagu oleks tal kõri kinni kuivanud:

«Märgi pihta — tuld!»

Samal hetkel kõlas üksteisega kokku sulades kolm lasku.

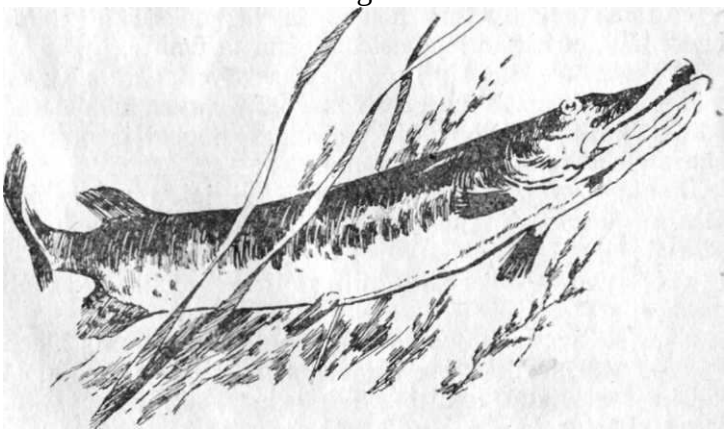

Petja jõudis mõlemale püssi-kukele vajutada, Ljonja tulistas tagantjärele. Haavlitest puuritud vesi hakkas otsekui keema. Seejärel veesammas lagunes ja kõik nägid parti, kes langetatud päi õõtsus „askelt vees. Samal ajal välgatas pardi kõrval midagi valget. Saša tõukas paadi ühe aerulöögiga selle laigu juurde. «Rutemini! Ma näen teda!» kisendas Ljonja. Kaldale jooksid kogupaugust ehmunud inimesed. Ljonja haaras pootshaagi ja seisis harkisjalu, sihtides havi helehalli kõhtu. Kala oli poolteise meetri pikkune. Nõrgalt saba liigutades tuli haug aegamööda teadvusele ja keeras end äkki kõhuli. Arvatavasti põrutasid lasud ta vaid uimaseks. Ta tahtis juba vette kaduda, kui Ljonja virutas pootshaagiga ... ja lõi mööda. Pootshaak riivas havi ja ainult haavas teda.

Siis hakkas Ljonja teda pootshaagiga paadiserva vastu suruma. Ent haug elustus ja Ljonjal ei jätkunud jõudu, et temaga toime tulla. Petja viskas püssi paadi põhja ja sööstis talle appi. Ta haaras havil lõugadest kinni. Seni kui haug elus oli, ei saanud tema paati tõmbamisele mõeldagi.

Õnneks taipas Svetlana, mis järvel oli juhtunud, ja tõukas oma paadi vette. Petja kordas millegipärast sosinal:

«Ljonja, viska pootshaak minema, aita Sašat! Viska pootshaak minema, aita Sašat!»

Svetlana jõudis parajal ajal kohale ja juhtis oma paadi nende kõrvale. Haug kogus üha enam jõudu. Svetlana kiskus Ljonjal pootshaagi käest ja andis havile tugeva hoobi.

Saša tõukas paadi kalda poole. Petja hüppas otse vette ja viskas jõudu pingutades havi kaldale.

Ta sattus parema käega lõpusepilusse ja tõmbas selle lõpusepiide otsas katki. Need olid peaaegu sama suured kui hambadki. Käsi hakkas verd jooksma.

Ljonja kargles paadis, suutmata tagasi hoida oma rõõmu. Üksnes Saša oli täiesti rahulik.

Haug oli kaldal ja liigutas vaevu saba.

Ümberringi kogunes üha rohkem rahvast. Juba sidus keegi Petja kätt kinni. Niina sõitis paadiga tapetud parti ära tooma. Ignat Perfiljevitš jooksis havi juurde ja lõi talle kirvesilmaga pähe. Seejärel lahkas ta kala. Havi maos leidus veekasvude vahel pardi luid ja sulgi. Nüüd nägid kõik, et tapetud oli just pardivaras.

Svetlana astus Saša juurde ja suudles teda põsele. Saša läks punaseks, langetas silmad ega teadnud, kas ta peab minema jooksma või juba kõik välja kannatama.

Rahva hulgast astus välja Dmitri Nikolajevitš. Nähes Ljonjat, kes seisis uhkelt, püss kõrval, nagu mõni Nahk-sukk Fenimore Cooperi raamatust, vangutas Dmitri Nikolajevitš etteheitvalt pead ja Ljonja kadus. Kui aga Dmitri Nikolajevitš pardivarast vaadanud oli, vahetus ta viha armu vastu. Kuid Ljonjat oli nüüd rahvahulgast raske leida. Kui ta aga siiski välja kutsuti, siis polnud tal sugugi mitte kangelaslik väljanägemine. Püssi sokutas ta Saša kätte ja lähenes pikkamööda, takerdudes ühe jalaga teise taha.

«Noh, Ljonja, lastekodu võib selle üle uhkust tunda, et üks meie kasvandikke võttis sellest jahist osa!» ütles Dmitri Nikolajevitš valjusti, nagu ei märkaks ta kangelase kohmetust. «Te vabastasite kolhoosi väga ohtlikust röövloomast . ..»

Sel ajal hüüdis Niina paadist:

«Svetlana, part on ju kinni seotud!»

«Ah, kus kavalpead! Siis sellepärast nad saatsidki Ljonja minu juurde?»

«Ta tuli ise,» selgitas Petja. «Me kartsime, et tapame

138

äkki tõupardi, ja tema otsustas teilt välja uurida, missugust parti võib võtta.»

«Mis ta siis ääri-veeri mööda küsis? Kas ma sellise asja jaoks oleksin midagi keelanud?»

Haug otsustati ära kaaluda. Kõik tahtsid teda kanda, kuid Ignat Perfiljevitš otsustas, et jahimehed peavad ise kandma. Esialgu tahtis võtta Saša, ent kui ta havi pea oma õlale tõstis, jäi saba maha lamama. Kala oli meeter nelikümmend viis sentimeetrit pikk. Siis tõstis Petja havi õlale.

Külast mindi läbi rongkäigus. Kõige ees Petja, tema järel Saša, Saša järel Ljonja. Nende taga aga trobikonnas koik ülejäänud.

Haug kaaluti majandusjuhataja juures ära. Ta kaalus kolmkümmend viis kilogrammi.

Õhtul kogunes lastekodusse palju külalisi. Õues kees kõigi silme all suur katel kalasupiga. Vanemad lastekodu-kasvandikud olid katla juures korrapidajateks, nooremad aga ootasid õhtusööki, klõbistades kannatamatult lusikaid. Külalised istusid lastega segamini. Jahimehed aga jutustasid sajandat korda jahilugu, igaüks isemoodi. Ja tuleb kohe öelda, Ljonja jutustas kõige huvitavamalt.

Kalasupp ei ^maitsenud. Haviliha osutus puiseks ja maitsetuks. Ta lõhnas muda ja järvevee järele. Kuid kõik tahtsid kuulsat pardivarast proovida, nii et lõppude lõpuks sai kätel tühjaks. Ainult jahimehed ise, proovinud pisut kalasuppi, eelistasid praadi pardist, kes oli peibutussöö-daks. Ka Svetlana ühines nendega. Ta mitte ainult et ei võinud haugi süüa, vaid ei tahtnud üldse temast enam kuulda.

19. PEATÜKK HAVIPROFESSOR

Hommikul läksid Golubkov ja Zabavin esimehe juurde. Ustavalt järgnesid neile Ljonja ja Borja. Seekord olid Saša ja Petja palutud ametlikult kolhoosi juhatusse ja sellepärast püüdsid nad endile — niipalju kui see võimalik oli — anda pidulikku välimust. Tänaval saatsid neid uudishimulike pilkudega kolhoosnikud, kes sõitsid sel hommikusel tunnil heinale.

139

Ei saa öelda, et kuulsus oleks poistel päid pööritama pannud, kuid siiski oli väga meeldiv kuulda selja taga rutakat sosistamist:

«Need ongi leiutajad ...»

«Aga kui osavasti nad pardivarga tapsid ...»

Poisid mõistsid, et neid kutsutakse mingi tähtsa asja pärast, ja tundsid juba varakult uhkust Ignat Perfiljevitši tähelepanu üle. Nad sisenesid kolhoosi esimehe kabinetti ja Petja, marssinud rivisammul laua juurde, raporteeris:

«Ilmusime teie kutse peale!»

«Tublid poisid, tublid poisid!»

Ignat Perfiljevitš silmitses neid pealaest jalatallani. Nad nägid tõepoolest toredad välja. Nende päevadega olid nad päevitunud, värskenenud. Nende vormipluusid ja püksid olid hoolikalt triigitud, rihmapandlad kriidiga puhastatud. Meister Fjodorov ei õpetanud neile asjatult kaks aastat korralikkust, kinnitades, et see, kes mustalt elab, ei oska puhtalt töötada.

«Tublid poisid!» kordas veel kord Ignat Perfiljevitš. «Sellise välimusega pole häbi end ka professorile näidata!»

«Missugusele professorile?» küsis Petja.

«Ei tea, missugusele, aga küllap vist haviasjanduse professorile,» muigas esimees. «Ta pöördub teie, mitte aga minu poole. Te andke mulle andeks, ma ei saanud aru ja tegin lahti.»

Ta võttis laualt telegrammi ja ulatas Petjale. Petja kõrvad muutusid punaseks. Libistanud pilgu kiiresti üle telegrammi teksti, ulatas ta selle seltsimehele. Saša luges telegrammi läbi ega saanud millestki aru.

Kolhoos «Täht», puhkuselolijad Zabavin ja Golubkov. õnnitlen hiilgava leiu puhul. Kui luustik on säilinud, korjake kokku ja hoidke minu saabumiseni. Eriti tähtis on säilitada märgid.

Professor Iljinski.

Saša vaatas Petjale, Petja — Sašale, siis mõlemad koos esimehe otsa, see aga pahvatas poiste kohmetust nähes naerma:

«Noh, poisid, püüdke haug kinni, ainult ärge hiljaks jääge! Ja kes pagan teid küll nii uisapäisa talitada käskis? Millega te ometi tema ees kiitlesite?»

Petja hakkas saadetud telegrammi meelde tuletama. Selles polnud ju öeldud, et nad on havi kinni püüdnud. Nad kirjutasid vaid, et ta on avastatud. Petja selgitused kutsusid esimehe juures esile uue naerupuhangu.

«Ah, korrespondendid, vaat mis kirjutasid! Avastatud? Aga kuidas sa teda vees avastad, kui pole kinni püüdnud? Kahe meetri pikkune? Aga kuidas te teda mõõtsitej kui kätte ei saanud? Kostitasite kinnipüüdmata haviga! Hea külakost! Sellest solvub iga inimene, tema aga on ju professor, teaduseinimene, täpne inimene!»

Nähes, et poisid vaikivad süngelt, jättis ta naermise järele ja hakkas rääkima nüüd juba tõsiselt:

«Noh, jätame naljad. Professor sõidab täna siia. Valmistuge tema vastuvõtuks.»

«Kuidas, juba täna?» hämmastus Saša. «Ta ei kirjuta ju telegrammis, et sõidab täna.»

«Ta juba helistas jaamast. Ma saatsin talle auto järele.»

«Auto?» kohkus Saša, heitis pilgu Petjale ja kaalutles kiiresti, kas nad jõuavad professori viha eest peitu pugeda, kui otsekohe kabinetist põgenevad.

«Teie auto jäi hiljaks — ma tulin jala!» porises äkki professori bassihääl ja lävele ilmus ta ise, seljakott õlal ja jalas tohutu suured saapad, mille sääred olid rihmadega vöö külge seotud.

Professor sammus edasi, raputas Petja ning Saša kätt, teretas Ignat Perfiljevitši ja küsis: .

«Ega ma ei hilinenud?»
«Eh, kahju, te ei saanud mu telegrammi kätte!» ütles Ignat Perfiljevitš nukralt.
«Mis siis on? Kas haug on ära söödud?»
«Aga ei, mis te ometi . . .»
«Nii ma arvasingi!» kõmistas Vikenti Ivanovitš rahuldatult. «Vana havi liha on söögiks kõlbmatu. Kuhu te ta siis panite? Ma loodan, et luustik ön alles?»
Saša ja Petja vaikisid kohmetult. Ignat Perfiljevitš vaatas neid naeratades ja vuntse siludes. Professor aga kõmistas edasi:
«Te ei suuda endale kujutledagi, milline tähtis leid see on! Kuid te peate silmas pidama, Petja, et teie teooriaga, nagu oleks see haug Peetri aegadest, ei ole ma absoluutselt nõus. Ei, ei ja ei! Mind võivad veenda ainult märgid! Vaat kui ma ise need dešifreerin ja näen, et see pole

apokriif, see tähendab võltsing, alles siis usun ma, et haug on märgistatud Peeter I poolt.»
Ta ei pööranud tähelepanu sellele, kuidas üllatus Ignat Perfiljevitš — esimees ei teadnud ju midagi Petja ammusest vaidlusest Vikenti Ivanovitšiga ja imelikust gravüürist. Kuid Saša nägi, et esimees lakkas naeratamast ja kergitas hämmastunult kulme.
«Ei-ei-ei,» jätkas Vikenti Ivanovitš, vehkides kätega noruspäi seisva Petja ees, «seda ma ei usu. Isegi siis, kui ma märke näen, ei usu ma seni, kuni ma pole neid fakte teiste faktidega kõrvutanud. Kuid sellegipärast ma pean tunnistama, minu noored sõbrad, et te teostasite tähtsa avastuse. Ärasõidu eel ma lehitsesin mõningaid materjale Preslavnoje järve ja lähedalasuvate veekogude kohta. Pole mingisuguseid teateid sellest, et siin oleks märgistatud kalu. Teie tegite esimestena selle huvitava avastuse, ja ma olen kindel, et teie nimed lähevad teaduse annaalidesse
Saša ja Petja ei teadnud täpselt, mis need annaalid on, kuid mõte sellest, et nüüd nende nimed ei lähe nendesse annaalidesse või kui ka lähevad, siis ainult skandaalsesse professori petmisloosse, pani neid süüdlaslikult päid langetama.
«Miks te vaikite? Missugused kirjutised siis märkidel' olid? Võib-olla on nad kulunud? Siis me anname nad restauraatoritele.» Vikenti Ivanovitš vaatas poiste, siis Ignat Perfiljevitši peale. «Kuidas,» hüüatas ta, «kas te tõesti ei hoidnud ei märke ega luustikku alles? . .. Kuid te kuulsite ju minu loengut kalade märgistamisest. Või püüdsid kolhoosnikud kala kinni? Kuid ma ei usu, et meie ajal leiduks kolhoosikülas selliseid inimesi, kes oleksid teaduse huvide vastu ükskõiksed. Ja teie, noormehed, olite ometi siin, mina aga pidasin teid teaduse täievolilisteks esindajateks. Või pole teil julgust õigust rääkida?»
Professor jäi vait ja vaatas üksisilmi «teaduse täievoli-listele esindajatele». Tema kõmiseva bassihääle järel saabunud vaikus näis painavana. Saša ei pidanud vastu ja ütles vaikselt:
«Andke andeks, Vikenti Ivanovitš, kuid haug on veel kinni püüdmata ...»

1 Annaalid — aastaraamatud.

«Kuidas? ... Te ju naerate minu üle!» jahmatas professor ja istus toolile, mis otsekohe hakkas rägisema.
«Me ainult haakisime ta spinningu otsa ja nägime kuld-rongaid, haug aga tõmbas end lahti ja läks minema,» püüdis Saša selgitada.
«Kust te siis tema suurust teate? Miks te arvate, et ta on Peetri ajast pärit?»
«Selle mõtlesite teie ise juurde, et ta Peetri-aegne on!» seletas Saša. «Õigemini sisendas teile seda Zabavin, kui ta gravüüri näitas,» parandas ta. «Kui te aga meie telegrammi läbi olite lugenud, meenus teile gravüür ja te arvasite, et nii see ongi.»

Vikenti Ivanovitš vaatas üllatunult Sašat. Äkki ta tõusis ja pani käe Saša õlale:

«Teil on õigus, Saša, selle mõtlesin ma ise juurde! Ent uidas te tema suuruse kindlaks tegite?» Saša jutustas, kuidas nad kolmekesi vaidlesid kala pikkuse üle, kuidas valisid välja keskmise, pärast aga vähendasid seda keskmist veel kaks korda. Professor pahvatas naerma:

«Noh, hüva! Kõik on selge. Tuleb leppida, et haug on veel järves. Kuid te nägite märke, te teate hauakohta, kus ta elab, — tähendab, me saame ta nagunii kätte!»

Ei möödunud kümmet minutitki, kui Vikenti Ivanovitš oli koik selgitanud: kui palju kolhoosis on võrke ja missuguseid, miks pole hauakohast, kus haug .elab, seni kalu välja püütud, kas seda saab teha täna, kas kalamehed aitavad. Ta puistas Ignat Perfiljevitši küsimustega üle.

Saanud teada, et hauakohas ei saa noodaga püüda puuderäga pärast, Vikenti Ivanovitš ohkas, tõusis püsti, sikutas oma gigantseid säärsaapaid ja teatas, et ta peab viivitamata sõitma kohale, poisid aga saadavad teda. Siinsamas leppis ta kokku, et kolhoos kinnistab talle kaks paati, Ignat Perfiljevitš kutsub aga õhtuks kalamehed kokku.

Ignat Perfiljevitš avaldas kahetsust, et professor tuli autot ära ootamata jala kolhoosi, kuid Vikenti Ivanovitš rahustas teda: ta oli juhusliku kolmetonnise peale saanud ja ainult viimased kuus kilomeetrit maanteest saadik jala tulnud.

Lehvitanud hüvastijätuks kätt, väljus ta, rutates tegutsema.

Vikenti Ivanovitš ei hakanud teed küsima, ta tundis selle

143

nagu lõhnast ära. Kiirel sammul siirdus ta järve poole. Saša ja Petja käisid ta kannul, pidades vaevu sammu. Kõige taga jooksis hüpeldes Ljonja. Kangekaelselt ei soovinud ta maha jääda sellest pikajalgsest hiiglasest ja sündmustest.

20. PEATÜKK VEEVAIM LÄHEB ÄRA

Nad sõudsid hauakohas kolm tundi. Professor lamas paadi ninas, uurides põhja eriliste prillidega, milliseid ta nimetas polaroidseteks. Ta visandas põhja kaarti, tähista-, des ära kõik roikad, mis sulgesid juurdepääsu veevaimu pelgupaigale.

Professor lubas ka Sašat ja Petjat vaadata läbi polaroid-sete prillide ja noored kalamehed nägid ilma igasuguse pingutuseta põhja, ujuvaid kalu, veekasve, väikesi järve-karpe, mis liikusid põhja mööda edasi, vedades enda järel pikki peeni jooni. Need olid imelised prillid! Nendega võis näha läbi vee sama selgelt ja täpselt, nagu hea nägemisega inimene näeb läbi õhu.

Vaevalt sai Saša vaadata läbi prillide, kui ta otsekohe nägi veevaimu. Haug seisis tohutu suure puunoti all ja oli ka ise noti sarnane. Ta ütles seda Vikenti Ivanovitšile ja professor võttis temalt sedamaid prillid ära, et ka ise seda imeelukat näha.

Tagasi pöörduti vaikides. Professor mõtiskles millegi üle, noored kalamehed aga ootasid kannatlikult, mida ta ütleb. Kaldal aga kohtas neid Ljonja kogu poistekambaga. Ta tormas kohe paadi juurde küsimusega:

«Kas saite kätte?»

Ja oli väga pettunud, kui Saša ajas ta eemale, sõnakestki lausumata.

Vikenti Ivanovitš tahtis teada, kes on see üleliia uudishimulik nooruk, ja kuuldes, et see on Saša vend, soovis ta Ljonjaga tutvuda. Ja nad läksid kõrvuti — tohutu suur professor ja väike Ljonka. Ljonka jutustas muidugi professorile, et see oli tema, kes tuli mõttele lasta pardivaras püssiga maha. Petjale ei meeldinud see sugugi, Ljonja aga ei jäänud Vikenti Ivanovitšist maha ja millegipärast ei pro

144

testeerinud viimane sugugi väikese Golubkovi osavõtu vastu nende suurest üritusest.

Ljonka tuli isegi kalurite koosolekule. Saša ja Petja katsusid talle mõista anda, et temasugusel jõnglasel pole sünnis end täiskasvanute asjadesse segada. Ljonja aga istus Vikenti Ivanovitši kõrval ja polnud sobiv temaga läbirääki-nisi pidada või anda talle vopsu, mille* ta muidugi oli ära eeninud, kuna segas end kogu aeg tõsise jutu vahele. Kalamehed olid kõik eakad, soliidsed inimesed. Saanud ada, et neid kutsub appi professor, tulid nad ühes oma õrkude, nõelte ja niidikeradega. Kui aidata, siis aidata! Kalurid kinnitasid ühel häälel, et rägustes havide õrendikes ei saa mingisuguste nootadega püüda. Ja õigust I öeldes ei pea järves keegi spetsiaalselt havidele jahti. |Teine asi on kohad. Neid on kergem püüda ja ka kalastamine on huvitavam.

Kohalikud kalurid püüavad koha ketastega — säherduse puust õngekorgiga, mille ümber on keritud viisteist meetrit õngenööri, söödaks aga panevad kolmeharulise konksu otsa elusa maimu. Rääkis rohkem eakas kolhoosnik Sitkov, kes oli Sašale ja Petjale Ljonja juttude järgi juba tuttav.

«See on mõnus meelelahutus, seltsimees professor! Elage nädalapäevad meil, me õpetame teile selle kunsti selgeks. Sellest ajast, kui Preslavnoje ühendati kanalite jabil teiste järvedega, sigines siia palju kohasid. Mõnikord ei jõua ketaste järele valvatagi, muudkui näksivad aga maime. Kui ta aga sööda alla kugistab, siis ta enam minema ei pääse! Ta võib paar kilomeetrit ketast järele vedada, kuni sa ta paadiga kätte saad!»

Professor kuulas mõnuga Sitkovi juttu. Seejärel Vikenti [ivanovitš ütles, et ta teab, kuidas võrendikus saab kalu püüda. Siin teritasid kalamehed kõrvu. Neil endilgi oli ; huvitav ligipääsmatuid võrendikke järele vaadata, kala on seal hirmutamata.

Professor visandas oma märkmikku võrgu skeemi. See oli ümmargune heitenoot pulludega kupli ülemises fosas, et noot ühekorraga põhja ei vajuks, ja hiladega ivõrgu alumise serva küljes. Alumisest servast oli läbi aetud köis, millega võis võrku kokku tõmmata, kui ta põhja oli puutunud. Selline noot peab katma kala nagu kotiga. [Seda võis lasta roigaste vahele igas võrendikus. Nähes [langevat võrku sööstab kala üles, et võrk teda vastu põhja

ei suruks. Sel ajal aga tõmmatakse juba noot kokku ja kala satub kotti.

Sellist püünist kalurid kiitsid, ainult Sitkov, kel oli juba tulnud veevaimu kohata, väitis:

«Ta võrku ei karda, rebib ükskõik millise puruks!»

«Meie teeme aga kahekordse.»

«Kui just kahekordse.. .» pomises Sitkov ikka veel umbusklikult.

Ilmnes, et peaaegu kõik kalurid olid nii või teisiti veevaimu kohanud. Mõned olid tema lõpustel isegi kuldrõn-gaid näinud, kuid arvasid, et see neile vaid viirastus, ega kõnelnud sellest kunagi, kartes pilkeid. Kuuldes sellist avameelset juttu, muutus professor lõbusaks. Omade keskel ei tundnud kalurid enam piinlikkust ja rääkisid veevaimu kohta kõik ära, mis nad teadsid ja olid kuulnud. Nende sõnade järgi tuli välja, et see haug on kõigist teistest kaladest targem ja on peaaegu sama tark kui kalurid ise.

«Onu Sitkov, jutusta, kuidas veevaim su saapast ilma jättis!» palus keegi kalameestest.

Kuid Sitkov ainult ühmas midagi ja kortsutas tihedaid kulme. Seda lugu ta meenutada ei tahtnud, kuid jutustas selle eest, kuidas ta kümme aastat tagasi, parajasti enne sõda, võttis osa suurest artellipüügist. Noot oli kahesaja meetri pikkune ja kalu saadi suur hulk.

Kui noot oli juba poolest saadik veest väljas, hüppas kõigi silme all järvest nõota suur haug. Võtnud kalda juures hoogu, lõi haug kõigest jõust võrku ja rebis nooda

katki just sellest kohast, mis kihises kaladest. Muidugi pääsesid kõik kalad minema, jäid vaid mõned latikad ja kohad, kes olid nooda tiibadesse takerdunud.

Sitkov kinnitas naljatades, et nõota sattunud kalad saatsid mõne terase kalakese kullerina veevaimu juurde abi paluma. Mille muuga seletada, et haug hüppas vabast veest nõota. Sitkov pidas veevaimu kõigi kalade ülemuseks järves.

«Kas siis kalad räägivad!» hämmeldus Ljonja. «Kuidas nad said veevaimu juurde käskjalga saata!»

«Muidugi mitte!» toetas teda Petja.

«Vaat selles te just eksitegi, Zabavin!» ütles äkki Vikenti Ivanovitš. «Kõnekäänd «tumm kui kala» on oma aja ära elanud. Nõukogude teadlased mitte ainult ei kuula pealt, kuidas kalad räägivad, vaid nad on leiutanud isegi kala-

146

parvede otsimise meetodi selle hääle järgi, mida kalad teevad.»

Nii poisid kui ka kalamehed vaatasid päranisilmi professorile otsa: kas ta ei naljata? Kuid Vikenti Ivanovitš ei naljatanud. Ta jätkas ühtlasel, rahulikul toonil:

«On ilmnenud, et kalad suhtlevad omavahel helide a.bil. Iga liik teeb seda isemoodi. Ühed — suuga või lõpustega, nende helid sarnanevad matsutamisega. Teised plaksutavad või hõõruvad uimcpiisid — seda nimetatakse siristamiseks. Kolmandad suruvad ujupõie järsult kokku ja siis kuuldub kulksuvaid helisid. Kuna aga vees kostavad helid I. kolmsada korda tugevamini kui õhus, siis kuulevad ka kalad neid kergemini. Mustal merel on kuulajad-kala-fcmehed, kes sukelduvad vette ja kuulavad kalaparvede liikumist. Nad saavad isegi aru, mis kalad teevad: kas nad i söövad või lihtsalt puhkavad. Teadlased on aga asendanud kuulajad hüdrofoonidega ja kuulavad «kalade jutuajamist» I otse laevalt.

«Millega siis kalad kuulevad?» küsis Ljonja. «Neil pole ju kõrvu!»

«Aga vaat on!» muigas professor. «Kaladel on kuulme-) närvid, need asuvad külgedel. Seal on isegi soomused auklikud. Peale selle on mõnel kalal veel peas õõned, mis on täidetud erilise limaga. Ka see on kuulmisorgan.»

Võrgu valmistamine professori juhtimisel võttis aega ühe tunni. Vikenti Ivanovitš otsustas heitenooda vette lasta ja välja tõsta otse paadist.

Võrendiku juurde sõuti nelja paadiga. Kui pärale jõuti, nähti kaldal kümmekonda kolhoosnikut eesotsas Ignat Perfiljevitšiga. Nad olid tulnud kalureid abistama ja seisid vaikselt vee ääres, et kalu mitte hirmutada.

Võrk lasti kahest paadist vette, suudmega allapoole. Oli näha, kuidas ta vette vajudes omandas järk-järgult kupli piirjooned. Kui hilad põhja puudutasid, hakkasid kalamehed tirima võrgu äärtest läbiaetud nööri, tõmmates kotisuud kokku. Kõik, mis võrguga kaetud oli, pidi sinna sisse jääma.

Võrku kokku vedavad paadid puutusid üksteise vastu. Võrk oli kõvasti kinni. Jäi üle see üles tõsta.

Päike oli juba loojumas ja kaldast langesid veepinnale mustad varjud. Kaldal süüdati lõke. See peegeldus vees

147

vastu ja liikus nagu elav punane loom. Kolhoosnikud hõikasid kalureid: «Kas saate varsti valmis? Abi tarvis ei lähe?» Kalamehed aga hüüdsid: «Üks-kaks — korraga!» ja tõmbasid võrku.

Ennäe, suureks mustaks mügarikuks paisunud võrk ilmuski nähtavale, pannes vahutama vaikse vee. Ja samas hakkasid seal siplema võrku sattunud ülavee kalad — kitsad kärmed säinad ja lamedad tõugjad. Näe, seal paistis latika limane külg. See oli juba süvavee kala. Latika järel pekslesid vastu võrgusilmi mitu pisut vähem kui meetripikkust haugi. Võrk hakkas raskelt õõtsuma.

Higised kalamehed jätkasid võrgu vedamist, kummardudes sügavale üle paadiserva. Kord üks, kord teine ajas end korraks sirgu, pühkis nägu ja haaras uuesti võrgu äärest kinni. Petja, Saša ja veel mõned mehed noppisid välja võrgusilmadesse takerdunud kalu. Mõni koht võrgus sarnanes karvaga väljapoole õmmeldud kasukaga: nii palju kalu oli võrgusilmadesse kinni jäänud. Kõik osavõtjad muudkui vahtisid vette, oodates, kas vahest ei ilmu nähtavale see imeelukas, keda nad kavatsesid kinni püüda. Paati oli tiritud juba üle poole võrgu, vedamine aga läks üha raskemaks.

«Tirime roikaid üles!» ütles mornilt keegi kalameestest.

«Võib-olla hoiab veevaim kinni?» küsis teine kartlikult ja nihkus paadiservast kaugemale.

Kõik rääkisid millegipärast sosinal.

«Kiiremini! Kiiremini!»

Vikenti Ivanovitš võttis ise võrgust kinni. Siin oli tema suur jõud väga teretulnud.

Sel hetkel ilmus võrgust tekkinud ringi tohutu suur haug. Aeglaselt ja rahulikult liigutas ta oma pikka pead, seirates inimesi tuhmide tumedate silmadega. Mõlemal pool lõugu lõpusekaantest läbi torgatud rõngaste küljes rippuvad kuldplaadikesed helkisid tuhmilt, kui haug pead pööras.

Teda nähes luksatas Vikenti Ivanovitš kuidagi veidralt ja laskis võrgust lahti. Siis aga toibus, klammerdus uuesti nööri külge ja rebis võrku enda poole sellise jõuga, et haug kõikus ühelt küljelt teisele. Võrk hakkas liikuma kiiremini. Professor rebis seda nii, et oleks äärepealt paadi ümber ajanud, ja kõneles nutuse häälega:

«Pingutagem, pingutagem, seltsimehed! . . . Veel, tuvikesed . . . Noh, nüüd on veel õige pisut jäänud!»

Äkki laskis must sammaldunud haug, kes sarnanes rohkem puunotiga kui kalaga, kukerpalli, näitas saba ja sööstis alla. Kõik püügist osavõtjad hakkasid ühekorraga karjuma:

«Hoia kinni!»

«Ärge võrku järele andke!» Tõmba kõvemini!»

«Sattus võrku, tuvikene!»

Inimesed kaldal karjusid samuti midagi.

Äkki tõmbus võrk pingule ja nöörid hakkasid otsekui kumisema, vedades enda järel kõiki nelja paati. Kostis mingisugune kahtlane ragin, kohkunud karjeid. Võrk andis ootamatult järele, kalamehed paadis kukkusid maha ja professor prantsatas õhus saabastega välgatades vette.

Siis algas selline tohuvabohu, et oli võimatu millestki aru saada. Keegi tiris professori välja. Kolm kalameest riidlesid omavahel, süüdistades üksteist selles, et vedasid liiga kõvasti ega andnud järele. Samaaegselt aga võrk — kahekordne võrk! — lipendas räbalatena vees ja kalapar-ved läksid läbi havi poolt jäetud augu vette tagasi.

Kui puruksrebitud võrk paati sai tõstetud, oli juba täiesti 'pime. Püügi kordamisele ei saanud mõeldagi. Paadid liikusid vaikselt kaldale.

Süüdati lõke. Vikenti Ivanovitš riietus vaikides lahti ja riputas oma hiiglaslikud saapad keppide otsa kuivama.

Kalamehed tülitsesid ikka veel, nagu oleks võrgu lõdvemaks laskmisel või aeglasemal vedamisel olnud mingit tähtsust sellise jõu juures, nagu oli havil.

Saša aga mõtles hagu tulle visates: «Nii palju tööd — ja kõik asjatult! Kas tõesti ei saagi seda imeelukat kinni püüda?» Ta pöördus ümber ja vaatas lõkke juures seisvale professorile alt üles:

«Vikenti Ivanovitš, mis te arvate, kas haug läheb nüüd võrendikust minema?»

«Ei. Sellised vanad havid armastavad elada ühes kohas. Meie võrgud, nagu te ise nägite, noormehed, ei hirmutagi teda nii väga. Ah, kui miil aega oleks!»

«Võrke ilmaaegu puruks rebida ka ei maksa,» torises Sitkov. «Teie olete õpetatud inimesed, võiksite midagi muud välja mõelda.»

«Ma oleksingi mõelnud, kuid aega ei ole. On siis vähe võimalusi kala kinnipüüdmiseks! Teda püütakse elektrivalgusega, elektrivooluga ja pumbatakse veest välja kala-pumbaga . . .»

«Noh, pumbaga pole siin midagi teha,» kahtles Sitkov. «Kui vahest, terve järv tühjaks pumbata. Olen juba nelikümmend aastat kala püüdnud, aga säherdusest asjast pole midagi kuulnud.»

«Ah, kas see siin mõni püüdmine on!» ütles Vikenti Ivanovitš kibedalt. «Ei saanud ühte havi kätte! Aga kuidas siis Kaspias tuhandekilogrammiseid beluugasid püütakse? Siin püütakse kala vanamoodi, teistes kohtades aga tehakse seda uute meetoditega.»

«Jutustage uutest meetoditest!» anus Ljonja. «Saša püüdis elektrivalgusega putukaid, aga kuidas siis kalu püütakse?»

Kaldal tundis ta end rahulikumalt ja hakkas Vikenti Ivanovitšile jälle peale käima.

Vikenti Ivanovitš istus lõkkele lähemale ja hakkas jutustama — ta armastas jagada teistele oma teadmisi:

«Püüniseid on igasuguseid. Valgus meelitab lähedale ka kala. Kohalikud kalamehed tunnevad kindlasti seda püügiviisi. Kala otsitakse tema kaldaäärsetest peatuspaikadest lõkke abil, mis põleb paadi nina külge kinnitatud alusel.»

«Tähendab, «kitsega» käiakse tulusel,» selgitas keegi kalameestest.

«Ja-jah, just nimelt «kitsega». Kala näeb tuld, kuid ära

ei lähe ja teda lüüakse ahinguga. Kalamehed tavaliselt arvavad, et kala magab, tegelikult aga meelitab teda ligi valgus .. . Nüüd on teadlased välja töötanud palju uusi meetodeid. Nii näiteks võtsid nad kasutusele radarid — erilised raadioaparaadid, millega sõja ajal avastati vaenlase lennukeid. Kalapüügilaevad — luurajad — otsivad meres kalaparvesid. Otsitakse radaritega, kajaloodidega, heli-püüdeaparaatidega ja teiste meetoditega. Kui aga üles leiavad, kutsuvad nad raadio teel välja teised laevastiku laevad. Nagu näete, on siin teadus praktikaga ühinenud . . . Mitmeid kalaliike — näiteks heeringaid, kilu ja anšoovi-seid — püütakse elektrivalguse abil. Laevapardalt või triivivatelt boidelt lastakse merre võimsad elektrilambid. Ootamatust valgusest ligimeelitatud kalaparved ujuvad selle juurde ja tiirlevad lampide ümber nagu ringmängus, sel ajal aga piiratakse püügiala võrkudega sisse. Kasutatakse teisigi elektripüüniseid. Näiteks lastakse vette kaks induktorit ja tugeva elektrilaenguga uimastatakse kalad mõneks ajaks, seejärel aga ümbritsetakse nad võrkudega . . . Keegi siin ei uskunud,- et kala püütakse pumpa-dega, kuid see püügiviis on nüüd laialdaselt kasutamisel. Pump lastakse koos tugevate lampidega vette. Kala tuleb valguse peale, pumbad tõmbavad ta sisse ja heidavad otse laevalaele... Mis seal rääkida, püüniseid on palju, aga näe havi ei saanud me ikkagi kätte!» lõpetas professor meelepahaga ja hakkas end riidesse panema.

Poisid oleksid muidugi terve öö läbi võinud neid jutte kuulata, kuid Vikenti Ivanovitš oli nii tusane, et isegi Ljonja ei julgenud talle enam peale käia.

Kalurid siirdusid paatide juurde. Vikenti Ivanovitš seisatas selle paadi kõrval, mida kavatseti kasutada sumbana havi jaoks, ohkas ja istus selle sisse. Tema vaikival nõusolekul võtsid ka poisid seal istet. Petja sõudis, Saša tüüris, Vikenti Ivanovitš aga, surudes enda vastu lõdisevat Ljonjat, mõtles millegi üle ja keegi ei julgenud vaikust häirida.

21. PEATÜKK PROFESSOR SÕIDAB ÄRA, KUID IDEED JÄÄVAD...

Saša ärkas põrandalaudade nagisemise peale. Ta lõi silmad lahti ja nägi keset tuba Vikenti Ivanovitši. Professoril oli seljakott seljas. Tökatiga määritud saapad läikisid ja levitasid toas metsa lõhna.

«Kaua magate, kalamehed!» tervitas ta poisse.

«Kuhu te minema hakkate, Vikenti Ivanovitš?» küsis Saša voodist üles hüpates.

«Moskvasse. Tulin jumalaga jätma. Ignat Perfiljevitš. tuleb kohe mulle oma autoga järele.»

«Aga kuidas veevaimuga jääb?» hüüatas Petja pettunult.

«Tuleb kellelgi teisel veevaim kinni püüda. Ma sain kahekski päevaks suure vaevaga tulema. Nagu mul muud tegemist polekski kui see veevaim!»

«Kas te tõesti ei saa enam siia jääda?»

«Aga kas teie, Petja, olete kindel, et me saame veevaimu nii ruttu kätte?» muigas professor. «Moskvas ootavad mind kalakasvatajad, kes sõitsid konsultatsiooni saama. Neil on tarvis kolhoosi veekogud prügikalast puhtaks teha. Mina aga pean veel nende kalakasvatuse tingimusi tundma õppima, et leida õige nõu.»

«Kuidas see prügikala siis sinna satub, kui veekogu on teiste jaoks tehtud?» küsis Petja, kammides rutuga juukseid.

«Rändlinnud kannavad kalamarja sisse.»

«Vikenti Ivanovitš, ega's ma väike ole!» solvus Petja. «Mis lindudel sellega tegemist on?»

«Ma ei mõista, mida teile noorte naturalistide ringis on õpetatud . . . Ah, te ei võtnud sellest osa . . . Kahju . . . Oleks pidanud, seltsimees Zabavin! Siis te teaksite, et rändavad veelinnud ongi meie kolhooside veekogude õelaimad vaenlased . . . Kuidas sinna tekib prügikala? Kuidas ilmub kala isegi väikestesse ja läbivooluta veekogudesse? Väga lihtsalt: teda kannavad ühest veekogust teise linnud. Lind maiustab kalamarja kallal, kalamari aga kleepub sulgede ja jalgade külge. Lind lendab teise veekogusse ja kala ilmubki sinna, kus teda kunagi pole olnud . . . Nüüd aga. jätame hüvasti, auto tuli juba.»

Ja tõepoolest, akna tagant kostis autosireen. Petja muutus otsekohe nukraks.

«Nüüd me ei saagi veevaimu kätte! Aga kui huvitav see oleks olnud!»

«Pole viga ...» ohkas Vikenti Ivanovitš. «Kui mitte meie, siis püüab keegi teine ta kinni. Kui ma aega saan, püüan ma selle havi loo välja selgitada ja kirjutan siis sulle... Teie aga proovige siiski ise teda kinni võtta. Las Saša konstrueerib mõne püünise. Kasvõi näiteks metallnooda. Ma nägin, seal linnufarmi lähedal vedeleb rohkesti peenikesest vasktraadist võrku.

«Nooda?» üllatus Saša. «Metallist?», ja tal lõid silmad põlema. Kui oli tarvis metalliga ja instrumentidega tegemist teha, tundis ta end kindlana.

Professor vaatas talle uudishimulikult otsa.

«Aga see on siiski Peetri-aegne haug!» ütles Petja kangekaelselt. «Ja ma tõestan seda veel teile! Ja vaat mis: kuni te selle havi kohta materjale otsite, ei hakka minagi tegevusetult istuma. Ei või olla, et neis kohtades poleks materjale Peeter I-sest! Ma sõidan Jurezani ja uurin tingimata midagi välja. Kui me aga havi kinni püüame ja märke näitame, siis te usute juba täiesti!»

«Huvitav, õige huvitav!» nõustus professor. «Jurezani on tarvis sõita tingimata. Igasugune uurimine algab vanade materjalide tundmaõppimisega. Ja ärge unustage mulle teatamast, kui midagi leiate. Mina aga omalt poolt otsin samuti, kas pole arhiivides mingeid jälgi sellest havist. Kui teda märgistati, siis peab sellest ju

üleskirjutisi olema. Vastasel korral poleks tasunud märgistadagi. Noh, kui aga teie ta kinni püüate, siis on koguni kerge kontrollida, kel meist on õigus. Olete nõus?»

«Muidugi,» kinnitas Petja.

«Ja te proovite teda kinni püüda?»

«Tingimata.»

«Nii-nii-nii,» ütles Vikenti Ivanovitš ja istus kotti seljast võtmata laua äärde. «Saša, Petja, siia!» kamandas ta. «Vaadake!» Ta tõmbas taskust märkmiku ja visandas täpsete, joontega joonise. «Noodal on selline kuju. .. Kuid haug rebib võrgud puruks. Kui te suudate teha traadist nooda vaat nii,» ta hakkas kähku-kähku joonistama pliiatsiga nooda üksikuid lülisid, alumisi võrusid, terasköit, lukk-riivi, «sellisesse nõota läheb haug võib-olla lõksu.»

153

Ta rebis lehe märkmikust välja, pani selle lauale ja tõusis püsti.

Akna taga tuututas uuesti auto. Tuppa tuli Ignat Perfiljevitš.

«Kas olete valmis, seltsimees professor?»

«Valmis! Võib sõita . . . Me kõnelesime siin poistega vee-vaimust. Ja ka teile, seltsimees esimees, on mul suur palve kui keegi kalameestest siiski selle havi kätte saab, säilitag ta luustik ja märgid. Parem on aga, kui te mulle kohe tele grammi saadate. Võib-olla saan ma jälle kuidagi siia sõita.

Vikenti Ivanovitš surus poiste käsi. Sašale professor viimased sõnad ei meeldirtud. Ta sai aru, et Vikenti Ivano vitš ei lootnud mitte neile, vaid tõelistele kaluritele. Ja ta lausus professorile järele vaikselt, kuid selgelt:

«Me püüame ta siiski kinni!»

Vikenti Ivanovitš vaatas tagasi, silmas ta kangekaelset nägu, naeratas, noogutas pead ja väljus toast koos kolhoosi esimehega.

22. PEATÜKK ÜKSIK MEES LAHINGUVÄLJAL POLE SÕJAMEES

Öösel uinudes kuulis Saša, kuidas Petja voodis viskles, ohkas ja midagi pomises, nagu vaidleks ta kellegagi. Aga hommikul, vaevalt lõpetanud einestamise, andis Petja nagu süüdlasliku häälega Sašale nõu:

«Kui sa õige valmistaksid loengu ette, muidu kukub piin-, likult välja. Tead isegi, kommunistlikud noored on siin targad inimesed, tühised asjad pole neile huvitavad.»

«Nüüd hakkamegi sellega pihta, kahekesi on see kerge.»

«Sul tuleb üksinda sellega tegelda. Mina aga hakkan oma lubadust täitma.»

«Missugust lubadust?»

«Tuleb rajoonikeskuses ära käia.»

«Mis?»

«Ma ju lubasin Vikenti Ivanovitšile!» vastas Petja pahaselt. Ilmselt oli tal endalgi häbi, et ta jätab sõbra maha kõige raskemal hetkel.

«Võiksid pisut oodata,» ütles Saša.

«Kuidas sa ometi aru ei saa! Kas mul on tarvis tõestada oma seisukohta või mitte? Jurezanis on kindlasti olemas

154

mingisugune muuseum. Ja arvatavasti leidub seal ka raamatukogu. . . Noh, tuleta meelde, sa oled ju seal elanud.»

See minevikku pöördumine lõi Saša mõneks ajaks tema positsioonilt kõrvale. Ja kuigi tal polnud vähimatki tahtmist üksinda loenguks ette valmistuda ja lasta Petjat kaugele teekonnale, tuletas ta siiski temale omase ausameel-stisega meelde, et rajoonikeskuses on muuseum, raamatukogu ja isegi loengutebüroo, mille töötajad pidasid lastekodus tihtipeale loenguid.

«Näed nüüd, näed nüüd!» rõõmustas Petja. «Ma rääkisin juba ammu, et üksinda on iga asi raske, seal aga aidatakse mind kahtlemata. Ma sõidan Jurezani ja selgitan Peeter I ning havi kohta kõik välja.»

Alles nüüd mõistis Saša, et elektrotehnika jaoks on Petja kadunud: nüüd ei tiri teda ajaloolistest uurimustest enam eemale.

Saša pingutas tublisti jõudu ja mõtles välja rohkesti igasuguseid põhjendusi selle kohta, et neil on tarvis kahekesi valmistuda ettekandeks elektrotehnikast. Pärast aga, kui Petja seda nii väga tahab, võib sõita koos Jurezani.

Kuid Petja jäi vankumatuks. Lõppude lõpuks, ütles ta, Saša taipab rohkem elektrist, tema aga — Peetri ajaloost. Neil pole lihtsalt kasulik ühineda. Lahus saavutavad nad kahtlemata suuremat edu.

Dmitri Nikolajevitš ja Ignat Perfiljevitš kiitsid heaks Petja kavatsuse vaadata rajoonilinna, kolhoosi esimees aga ütles koguni:

«Kooris te loengut tegema ei hakka. Kui Zabavinil on linnas tegemist, tuleb lasta tal minna. Muide, minu auto läheb linna ja ta sõidab sellega. Sinul aga, Golubkov, tuleb kodus istuda ja tööd teha. Meie kommunistlikke noori huvitab tehnika mitte kui pealtvaatajaid, vaid nad tahavad seda käega katsuda ja majapidamisse rakendada. Arvesta ka seda, et meil kolhoosis on kaheksa traktoristi, kolm kom-bainerit, kuus pedagoogi, kaks agronoomi, kolm maakorraldajat, oma kalakasvatajad, ja ka reakolhoosnikust võib homme elektrik saada. Mõistad, missugune tähtis ülesanne sul on? Muidugi, oleks ju võinud lektori kutsuda kolhoosidevahelisest hüdroelektrijaamast või linnast, kuid kommunistlikud noored on väga rahul sellega, et nende vanusekaaslastel

on sellised põhjalikud teadmised, ja tahavad sind kuulata. Nii et sa, Saša, ära end häbista ...» Ja Petja sõitis Jurezani.

Saša istus kaua toas, ümbritsetud raamatutest. Osa neist oli ta Moskvast kaasa toonud, ja ka kolhoosi raamatukogus leidus raamatuid elektrotehnikast. Kuid õigust öeldes ei mõelnud ta mitte tulevasest loengust, vaid havist. Ta võttis välja isegi sirklikarbi, sellesama — vanema Zabavini kingituse, ja hakkas joonestama metallnoota. Kuid millegipärast asi ei edenenud. Akna taga köhatas keegi ja hakkas laulma:

Onegin, tõtt ma ütlen sulle:
Tatjana elust armsam mulle...
Ma olin üksi, nukker meel,
siis teda nägin eluteel
kui päiksekiirt, kesk sünget vilu.
Ta tõi mull' nooruse ja õnneilu.

Minuti pärast pistis pea ukse vahelt sisse Ilja Jevstignejevitš Tereškin:

«Noh, kas tuleb midagi välja?»

«Teil — jah, minul — ei,» vastas Saša tusaselt.

«Mis norutamine see on!» Tereškin tuli hoogsalt tuppa. «Noh, räägi ära, mis siis välja ei tule? Kas loeng või?»

«Mis loeng! Püünis ei tule välja.»

«Missugune püünis?»

«Havi...» ohkas Saša.

«Ah vaat mis . .. Kuulsin, kuulsin teie ebaõnnest vee-vaimuga. Aga ega's sina kõike jõua! Las mõtleb mõni teine ka.»

«Vend jutustas mulle, et ka teie kannatate havide pärast. Ma tahtsin teie juurde abi paluma tulla, aga teie . . .» Saša vangutas kurvalt pead.

«Pea, pea! Mis siis minust on? Mina tahtsin hoopis ütelda, et kui palju meie kalurid poleks ka mõelnud, kuid havi pole nad kavalusega üle trumbanud.»

«Tuleb siis välja, et haug on inimesest targem?» küsis Saša mürgiselt.

«Mis sa norid mu kallal!» ägestus Tereškin. «Ma vaatasin, ilm on täna ilus, pidin sind tiigile kutsuma karpkalu võrguga püüdma, sina aga oled minu peale vihane!»

Pisut vaikinud, küsis Tereškin:

«Noh, mis sul seal puudub? Küllap sa oled ikka vist midagi jõudnud juba välja nuputada?» «Kõik puudub!» ütles Saša nukralt. «Sa ära ohka, vaid jutusta!» Ilja Jevstignejevitš istus lauale lähemale. «Kui sa juba kord mind sellesse asjasse oled seganud, siis ole lahke ja seleta lõpuni.»

Saša näitas Vikenti Ivanovitši tehtud nooda visandit ja oma äsja tehtud joonist.

«Milles siis asi seisab?» küsis Tereškin, kui oli joonisest aru saanud. «Sellist võrku pole raske teha. Kanavõrku on linnufarmis rohkesti. Leidub ka trosse.»

«Kuid vees on seda tarvis kokku tõmmata, see aga võtab palju aega. Haug ei hakka ootama.»

«Õige märkus!» hämmeldus Tereškin. Ja äkki vihastas: «Mitu korda olen ma Ignat Perfiljevitšile rääkinud: need alatud havid tuleb ära mürgitada, tema aga kordab ühte ja sama — väärtuslik kala saab otsa! Ma asustaksin järve ühe aastaga karpkaladega . . . Nii, nii . . . Kuule, Saša, sa mõtle välja mingi tehnika, et nõota kokku tõmmata.»

«Mõtlesin . . . Võrgust nõota on nööriga kerge kokku tõmmata, see aga on traadist, traat on ju kõva! Jääb noot seisma nagu kirikukell, proovi siis teda sulgeda, et kala minema ei pääseks! Kätega teda kokku ei tõmba, võta või vints appi. Aga kust seda saada? Kuidas see paati panna? Kõik need on keerulised küsimused!»

«Ah siis selle üle sa muretsedki? Nüüdse kolhoositehnika juures on see tühine asi! Sa ütle ainult, mis tarvis on, me toome silmapilk kohale, õige nüüd asi, vints! Meie võtame isegi elektrivintsi tarvitusele!»

«Elektrivints — see on veel parem!» elavnes Saša.

«Millest mina siis räägin! ... Noh, proovime üks kord, teine kord . . . Peaasi aga, kui võrk õnnestub, siis püüame järves kõik havid kinni ja ületame veel selle vastiku kala arvel kalapüügiplaanigi. Terve kolhoos ütleb aitäh! Noh, läki siis!»

«Kuhu?»

«Kuidas «kuhu»? Linnufarmi muidugi. Võrku vaatama. Materjal on ju kõik seal.» Peagi olid nad linnufarmis.

Traadist võrk sobis täielikult professori poolt soovitatud püüniseks.

Saanud teada, milleks võrku vajati, otsustasid Svetlana

ja Niina ehitajaid aidata. Nad võtsid võrgud koost lahti ja panid kaldale maha Saša poolt näidatud korras. Saša tundis end vahetevahel Vikenti Ivano-vitši poolt jäetud skitsile vaadates tõelise konstruktorina.

Paraku edenes aga töö väga aeglaselt. Nüüd alles Saša kahetses, et oli Petja linna lasknud.

Traatvõrkude lahtiharutamine osutus raskeks tööks, "veelgi raskem oli üksikute võrgutük-kide kinnitamine noodaks kavatsetud korras, sidudes silma silmaga. Traat veristas käsi. Sidujad muudkui pistsid haiget saanud, sõrmi suhu ja valasid siis haavadele joodi peale.

Svetlana ja Niina palju aidata' ei saanud, neil oli oma tööd liigagi palju. Töötanud pool

päeva, läks ka Ilja Jevstignejevitš oma kalamajandisse. Ja Saša jäi üksinda.

Kolm päeva jandas ta oma noodaga, Petja polnud aga ikka veel tagasi ja vabatahtlikud abilised kadusid üha sagedamini, kaotades vähehaaval huvi kogu selle kavatsuse vastu.

Ent oli muuga kuidas oli, kuid visadust jätkus Sašal kasvõi tosina leiutaja jaoks.

Igal hommikul pärast einet kiirustas ta kaldale. Ljonja oma sõpradega ei seganud teda ja Saša oli sellega rahul: oleks võinud kergesti juhtuda, et nad oleksid hakanud õnnetu leiutaja üle nalja heitma! Õnneks olid lapsed kõik need päevad tegevuses lõikustöödeks ettevalmistamisega. Juba mürisesid põldudel traktorid, vedades kombaine lähtepositsioonile, juba valisid parimad niitjad endile põllutükke äärte lahtiniitmiseks enne koristusmasinate põllule laskmist, ja lastekodukasvandikel oli palju askeldamist.

Ent vahel, kui mõni raske, mitmest tükist kokkuseotud võrk ta eriti ära vaevas, vajus Saša tahtmatult mõttesse: kas ta teeb õigesti, kui ei otsi nende abi? Pühapäev, millele

oli määratud tema ettekanne, lähenes, tema aga, selle asemel et valmistuda loenguks, viidab kaldal aega. Laupäeva hommikul läks ta jälle kaldale. Svetlana töötas temaga koos minutit kolmkümmend, siis kutsuti ta farmi. Tereškin täitis esimehe korraldust: püüdis karpkalu traktoristide ja kombainerite kostitamiseks. Kolhoos oli juba ammust ajast kuulus oma külalislahkuse poolest, ja töölisi oli tarvis võõrustada nii, et neile jääks «Tähes» viibimine alatiseks meelde.

Ja Tereškin koos Mitjaga vedasid väikest nõota. Kalakasvataja mahlakas hääl ja tema abilise vaimustatud kilked kandusid Sašani. Miks ei võiks temagi vedada praegu lihtsat kalurinoota, selle asemel et jännata siin traatvõrguga! ...

Suure vaevaga sundis Saša end töö juurde keskenduma.. Ja siis, kui ta juba lakkas kõrvalistele helidele tähelepanu pööramast, kui ta süvenes oma töösse, juhtus see, mida ta

oli kartnud. Vee ääres kasvavas pajuvõsas kuuldus hääli, põõsastes välgatas valgeid särke ja kaldale ilmus Ljonja. Ta astus kiirustamata venna juurde. Käed seljal, silmitses ta uudishimulikult traatvõrke, mis olid paigutatud Vikenti Ivanovitši skeemi järgi. Osa neist olid juba kinnitatud, teised aga juurde pandud sellises korras, millises nad pidid moodustama nooda.

«Mis sellest tuleb? Kas võrk või?»

«Noh, aga kui võrk, mis siis sellest?» küsis vanem vend vihaselt, oodates, et Ljonja hakkab selle kohmaka püünise üle naerma.

«Aga seda, et üksik mees lahinguväljal pole sõjamees! Seda rääkis meile vene keele õpetaja. Ignat Perfiljevitš on aga sinu peale koguni pahane: kuidas saab niisugust asja üksipäini teha! Kui ma sellest teada sain, et sa salatsed, ütlesin ma poistele otsekohe: las näeb vaeva, ehk õpib siis sõprusest lugu pidama!»

Vaat sulle säh, muna õpetab kana!

Saša oli valmis lõplikult vihastuma, kuid heitis pilgu võrgule, mida ta kokku sidus, oma traadist katkitorgitud ja joodist kollastele kätele, ja ohkas ainult. Ent Ljonja, kuuldes selles ohkes signaali rünnakuks, hõikas:

«Noh, poisid, hakkame pihta!»

Ja poistejõuk kargas oma peidupaigast välja ning hakkas pihta! Saša ei jõudnud veel toibudagi, kui igaühe käes väl-gatasid lõiketangid, ja võrk, mille kallal Saša nägi vaeva terve hommiku, oli kümne minutiga paigale monteeritud.

Õhtuks sai traatnoot valmis. Siis alles Saša mõistis, et ka noorem võib vanemale üht-teist õpetada, eriti kui vanem talitab rumalasti!

Nüüd jäi üle väga vähe tööd. Kuni poisid võrku punusid, võis Saša mõtelda, kuidas konstrueerida raskusi, lukku, võrusid, kust nooda suud kokkutõmbav terasköis pidi vabalt läbi käima. Polnud ju tarvis õppida mitte ainult võrku heitma, vaid ka suuet sellise kiirusega kokku tõmbama, et haug ei jõuaks mudasse kaevuda ega ka võrgu alt läbi pugeda.

Ilma vintsita ei saa siin tõepoolest midagi teha. Hea, et Tereškin ei unustanud lubadust: andnud oma saagi ära, sõitis ta hüdroelektrijaama vintsi tooma.

Hilja õhtul asetati vints paati ja lülitati võrgu külge: elektrijaamas leidus küllaltki suur kera veekindlat juhet.

160

Võis alustada kui mitte havijahti, siis kasvõi treeningutki. Kuid peakalamees polnud ikka veel tagasi. Arvatavasti oli tal Jurezanis rohkesti tegevust. Ja Saša pidi tahes-tahtmata püünise katsetamise edasi lükkama.

23. PEATÜKK UURIJA

Jurezani mööda peateed sisse sõites oli Petja väga üllatunud. Jurezani kirjeldades oli Saša rääkinud vaid tolmus-test tänavatest, selle rajoonikeskuse tähtsusetusest, teatri puudumisest, igavusest. Petja aga pööras juba sissesõidul tähelepanu määratu suurtele kaskedele piki maanteed, linnas aga nägi ta palju uusi maju, kaht kinohoonet, suurt parki ja silte, silte, silte: «Rajooni Täitevkomitee», «Rajooni Teraviljasalv», «Rajooni Linavaru», «Rajooni Heinavaru», «Rajooni Loomavaru» ... Ja Petja mõistis, et ta oli sattunud jõuka põllumajandusrajooni keskusse.

Petja väljus autost linna avaral keskväljakul. Selle vastasservas kõrgusid kaks Lenini ja Stalini rinnakuju. Väljaku keskel seisis lippude ja lilledega ehitud tribüün.

Petja seadis sammud kahekorruselise maja poole, mille uksel ilutses mustast klaasist silt: «Rajooni Kolhoosnikute-kodu».

Elatanud naine silmitses uudishimulikult vormirõivais noorukit, vaatas ta dokumente ja küsis lugupidavalt: «Tähendab, sõitsite meile puhkusele?» ja juhatas ta jahedasse puhtasse tuppa. Näidanud, kus noor külaline võib end pesta, istus ta laua äärde.

Paigutades oma seljakotist väljavõetud asju lauasahtlisse, küsis Petja temalt:

«Kas te võiksite öelda, kus teil muuseum on?»

«Muuseum?» Naine mõtles veidi ja muigas: «Näed siis, kuidas ajad muutuvad! Varem, kui inimene meie linna saabus, küsis ta tingimata, kus turg on. Mesi oli meil alati odav, noh, ja niisama ka munad, või, õunad, pähklid. Kuid nüüd, kes aga tuleb, vasta talle kohe, kus on rajooni täitevkomitee, kus hüdroluure. .. Teie aga küsisite koguni muuseumi .. .»

«Hüdroluure?» hämmastus Petja. «Mis see siin teeb?»

«Nüüd tehakse ju igal pool hüdroloogilisi uurimistöid. Kui hakati Kuibõševi ja Stalingradi tammi ehitama, siis õpetatud inimesed läksid ju kõigi jõgede ja järvede äärde. Eks me elame ju ka peaaegu Volga ääres!»

«Noh, Volgani on siit palju maad.»

«Kuidas palju? Meil on nüüd kõik järved omavahel kanalitega ühendatud, meilt läheb Volgasse nii vett kui kala. Siin on ju ikkagi ülemjooks!»

Petja mõistis, et tema ees on oma rajooni tundja. Arvatavasti kõneles korrapidaja tihtipeale öömajalistega ja sai neilt palju uut teada. Petjat hakkas see huvitama, ta laotas oma kallihinnalise veeressursside kaardi laiali ja uuris seda, kontrollides korrapidaja sõnu.»

Tõepoolest, see, mida ta ei olnud varem märganud, torkas nüüd otsekohe silma. Jurezani rajoon kõigi oma järvede ja madalate jõekestega külgnes Volgaga. Mustad ribakesed järvede vahel, millistele ta varem ei olnud tähele-panugi pööranud, paistsid talle nüüd selgelt kanalitena, mis ühendasid veekogusid.

Muidugi, Kuibõševi ja Stalingradi paisul ei saanudki olla otsest seost Jurezaniga, kuid ütleme näiteks Uglitši pais pidi rajoonile kindlasti oma mõju avaldama, sest ta tõkestas kõigi kohalike jõgede vett. Oli arusaadav, miks hüdroloogid ilmusid Jurezani.

Petja käes kaarti nähes tundis korrapidaja tema vastu veelgi suuremat lugupidamist. Minuti kümne pärast teadis Petja juba, et muuseum asub kooli vastas, et seda juhatab Pavel Petrovitš Maslennikov — tema on ühtlasi ka kümne-klassilises koolis ajalooõpetaja, et Pavel Petrovitš elab muuseumi juures ja teda on kerge üles leida.

See on väikeste linnade eelis: igast inimesest, kes siin elab, võib saada kõige põhjalikumaid andmeid majast väljumata.

Petja sai teada, et Pavel Petrovitš on lesk, et lapsi tal (pole, sellepärast ta elabki üksi muuseumi juures. Üldiselt on ta aga vastutulelik teadmistega inimene, ja teadusliku töö jaoks kõige sobivam. Korrapidaja ise pole muuseumis käinud — liiga kohutavad metsloomad paistavad läbi akna, selliste keerdus hammastega! Petja taipas, et ta räägib vist mammutist. Ka mammutit oli huvitav vaadata ja Petja tõttas muuseumi.

Tänaval oli kuum ja lämbe, lõhnas tulise tolmu ja värske

heina järele. «Teraviljasalve» tohutu suurte ladude uksed olid pärani lah+i. Seal sees kõndisid naistöölised pritsidega ja kastsid mingisuguse lõhnava vedelikuga seinu, lage ja põrandat. Linn valmistus uudsevilja vastuvõtuks.

Ladude juures kontrollisid mõned töölised kaale. Kõrval seisis tehnik, peas kortsunud müts märgiga, mis kujutas ristatud vasaraid. Töölised tõstsid tungraudadega üles kaaluplatvormi, mis sarnanes rohkem tantsuväljakuga. Sellistel kaaludel võis kaaluda mitte ainult viietonnilist koormaga veoautot, vaid ka vagunit. Inimesed, kes sorisid kaalumehhanismides, paistsid hoopis tillukestena. Kui Petja poleks kiirustanud, siis oleks ta nende kaalude juures peatunud kauem.

Ladude taga oli karjaaed. Sinna aeti parajasti loomi ja karjused jagasid neid üksikutesse koplitesse. Nad ajasid karja läbi pika, kitsa, lattidega piiratud koridori, ja loomad läksid üle kaalude, mis olid pisut väiksemad kui teravilja-lao juures. Vaevalt sai härg või jäär õõtsuvale platvormile astuda, kui karjane tõkestas ülejäänud karjale tee, tema abiline sulges tee kaaludelt mahatuleku takistamiseks, ja loom oli puuris. Kolmas karjus hõikas looma kaalu ja vastuvõtja märkis selle kaalu raamatusse. Siis avanes puur ja loom läks mööda koridori edasi.

Petja seisatas, jälgides, kuidas karjused sorteerisid kaaludelt läbikäinud karja. Näe, juba olidki härjad ühes, lehmad teises, jäärad kolmandas ja uted neljandas koplis.

Karjaaiale lähenes kaubarong pärani avatud vagunitega, kust kandus teravat sõnniku ja kreosoodi lõhna. Vagunid peatusid selliselt, et nende avatud uksed jäid tarastatud platvormide vastu, mis olid koplites tehtud vaguniuste kõrgusele. Karjused tegid kopliväravad lahti ja hakkasid piitsa plaksutanta. Härjad, lehmad ja lambad hakkasid ammudes ning määgides pikkamööda vagunite poole liikuma, aetud piitsaplaginast nagu kuulipildujatulest. Näe, juba astuski esimene härg ärevalt pasundades vagunisse ja oli näha, kuidas vagun loi looma raskuse all vedrudel kõikuma.

Jah, see väike linnake kogus tohutuid rikkusi ja saatis neid igale poole. Sellest kõnelesid vagunitele kriidiga kirjutatud nimed: Kuibõšev, Stalingrad, Moskva, Tuula . . .

Petja ei kahetsenud oma sõitu. Ta tundis tuska vaid selle pärast, et Saša ei näe kõike seda. Muide, Saša oli kõike seda

näinud. Ta ainult ei olnud selle üle mõelnud, kui palju annab see väike linnake riigile. Noh, pole viga, Petja räägib talle kindlasti oma tähelepanekutest...

Muuseum asus punases telliskivihoones. Laiast aknast paistis tõepoolest tohutu mammutikihv. Petja tõukas ust, tema pea kohal kõlas kellukese tilin ja ta leidis end suurest eksponaatidega toast. Ent mammutit, keda ta näha tahtis, polnudki, oli ainult kihv.

Teisest toast tuli väikesekasvuline vanamees kiilaspeaga, mille ümber kähardusid pärjana valged udemed.

«Ekskursioon?» küsis vanake kõlava peene häälega.

«Ja-jah . . .» vastas Petja kindlusetult.

«Kus ülejäänud ekskursandid on? Kuskohast? Meil rajoonis, nii palju kui mina tean, tööstuskoole pole. Või on nüüd alles avatud? Miks siis mulle midagi teatatud pole? Ma pean uue kooli rajooni õppeasutuste skeemile kandma.»

«Ma olen üksinda, Moskvast.»

«Ah, Moskvast?» Vanake tuli väikeste sammudega lähemale, silmitsedes külastajat. «Millega võin teenida? Millised küsimused teid huvitavad? Või tahate põhjalikku ülevaadet? Koolivaheajal külastavad õpilased muuseumi tasuta . . . Soovitan alustada meie ümbruskonna ajaloolisest minevikust. Vaat siin on meil nende kohtade varasemate asukate —- slaavi hõimu krivitšite kultuur ...»

«Aga kas teil pole mingisuguseid materjale Peeter I kohta?» küsis Petja ettevaatlikult.

«Peetrist? Mis teid huvitab Peetri ajaloost?»

«Noh, näiteks, kas ta pole siinkandis viibinud?»

«On, on!» ütles vanake lahkelt, nagu oleks ta ise siin Peetrit kohanud ja talle külalislahkust osutanud. «Kuid vaadake, noormees, Peetril oli küllaltki suur tegevusväli, ja mul on raske rahuldada teie uudishimu, kui ma ei saa t teada, mis nimelt huvitab teid tema eluloos. Siin oli ta ' võrdlemisi noorelt, meie ajaloo sel perioodil, kui riiki valitses tema õde ...»

«Tsaarinna Sofia,» kinnitas Petja. «Tähendab, see oli mängupolkude loomise ajal? Aga kas mängulaevastiku ehitas Peeter selles rajoonis?»

«Mõned laevad ehitas ta siin. Näiteks «Nadežda Rosskaja», «Viktoria» — need olid fregatid. Kuid ehitati ka mitu väikest sõudepaati ja galeeri . . .»

164

«Õige, õige! Galeerilaevastikku juhatas ta ise, purjekaid aga Lefort. Ja kas selle kohta üleskirjutusi on?» ^«Kujutage ette, ma lõpetasin alles hiljuti selle aja_ dokumentide koondkirjeldise . .. Vaat seda ma küll ei mõelnud, et minu esimeseks lugejaks saab selline noor uurija! Kui teil aega on ...»

«Muidugi, muidugi!»

«Siis lubage tutvustada,» ütles vanake tseremoniaalselt: «Pavel Petrovitš Maslennikov.» «Pjotr Zabavin!»

«Lähme sinna, palun!» Pavel Petrovitš osutas käega sisemisele uksele.

Selle ukse taga oli suur töökabinet.

Pavel Petrovitš pani Petja laua taha istuma ja asetas ta ette õige paksu käsikirja. Ja kogu aeg, kui Petja seda lehitses, istus muuseumi juhataja siinsamas laua taga, tulles viivitamata appi, kui noor uurija komistas mingile sõnale või jäi liiga lühidalt kirjeldatud sündmusel peatuma. Tundus, et Pavel Petrovitš tunneb oma töö üle uhkust ja ühtlasi ka kardab, et see ei osutu esimese lugeja jaoks küllalt heaks. Nii algas Zabavini teaduslik uurimistöö.

Päevast päeva tuli ta muuseumi. Pavel Petrovitš osutus väga jutukaks. Juba teisel päeval said Petjale teatavaks muuseumi juhataja mitmekülgse tegevuse kõik üksikasjad. Pavel Petrovitš jutustas talle, et_ muuseum saab linnalt küllaltki suuri summasid, ent kõige rohkem abistavad muuseumi kahe kümneklassilise kooli — poiste- ja tütarlastekooli — vanemate klasside õpilased, kus Pavel Petrovitš õpetab ajalugu. Õpilased töötavad arhiivides ja välja-kaevamrstel linna ümbruses ja toovad muuseumi väärtuslikke leide.

Petja ei hakanud Pavel Petrovitšile seletama, mida ta otsib. Kuid viimane ei küsinudki, olles rahul sellega, et võib millegagi noorukit abistada. Vana ajaloolane oli Peetri viibimisest neis paigus kokku kogunud kõik andmed, isegi kõige tähtsusetumad. Kui Petja leidis, et mingisuguse sündmuse mainimine Pavel Petrovitši kokkuvõttes oli väga lühike, siis vanake juhatas, kust võis lugeda sellest põhjalikumalt.

Varsti Petja mõistis, et tema otsingud nõuavad palju aega, ja imestas selle üle, missuguse visadusega töötavad teadlased. Ta ei saanud muidugi sellele tööle pühendada

165

kogu elu, nagu tegi näiteks Pavel Petrovitš, ei saanud pühendada sellele ühte kuudki, kuna ta puhkus oli varsti lõppemas, Saša aga arvatavasti vahtis pikisilmi Jurezani teed, oodates Petjat tagasi. Kuid mõni päev tuli tal siiski kulutada.

Ja et mitte aega kaotada, hakkas ta üles kirjutama kuld-märkidega havi lugu nii, kuidas see talle näis nüüd, kui ta luges Pavel Petrovitši käsikirja ja pakse raamatuid, milliseid tema palvel otsis riiulitelt üles muuseumi juhataja.

Kui Petja tööst väsis, läks ta välja linna kuumadele tänavatele ja sukeldus tänapäeva. Ta möödus mitmesuguste varumiskontorite ladudest, vaatas korraks turule ja hämmastus rajoonis kasvatatavate puuviljade külluse üle; ta kõndis pikkamisi tänavail, lugedes asutuste silte, et mitte unustada, millisel ajastul ta elab. Pavel Petrovitši paksud raamatud kandsid ta väga kaugesse ajalukku ja ajuti näis talle, et ta elab ise selles ajastus, et ta näeb ilmsi Peeter I-st ja tema kaaslasi.

Ta külastas ka hüdroloogide ekspeditsiooni. Hüdroloogid — neid oli viis — elasid ja töötasid väikeses majakeses linna serval, Vertušinka jõe

lline väike jõeke, mis võis ühe õmmata teadlaste

l Kolhoosnikutekodus oli d sellest, kuidas pärast Volga õuseb järvedes veepind ja väheneb äravool jõgedest, millist mõju avaldab see rajooni põllumajandusele ...

Hüdroloogid suhtusid tööjõureservide kasvandikusse samuti väga tähelepanelikult, kuigi neil oli vähem aega kui Pavel Petrovitšil. Kuid vesi huvitas Petjat ainult nagu keskkond, kus elutses tema haug. Nii küsitles ta neid ainult rajooni kalarikkuste kohta.

Hüdroloogid jutustasid Petjale palju huvitavat. Tuli välja, et see polnudki esimene ekspeditsioon Jurezanis. 1918. aasta kevadel suunati siia grupp teadlasi rajooni kalarikkuste uurimiseks ja kala tööndusliku püügi korraldamiseks, et varustada Moskva töölisi. Kuid see ekspeditsioon hävitati valgete jõukude poolt ja kõik selle materjalid läksid kaduma.

Petjat huvitas see jutt väga. Või siis niisuguste ohvritega on teadus seotud! Ja ta vaatas veelgi suurema lugupidamisega hüdrolooge, kes käisid selliste kangelaste jälgedes.

Hüdroloogide juhiks oli insener Karavajev. Ta sarnanes millegagi professor Iljinskile. Kas siis käitumisviisiga või oma tohutute veekindlate saabastega, mis olid nagu profes-sorilgi rihmadega vöö külge seotud, võib-olla aga sellega, et pidas oma tööd kõige tähtsamaks.

Petja märkas juba ammu, et kõik, kes armastavad oma elukutset, loevad seda kõige vajalikumaks. Mõelda ainult, seltsimees Karavajev ütles, et vanad havid ei saa kedagi huvitada: esiteks ei kõlba nad süüa, teiseks hävitavad nad vaid asjatult kalu! Ja üldse on Petja asjatult selle töö kallale asunud. Astuks parem puhkuse ajal hüdroloogiaeks-peditsiooni: see on hoopis huvitavam. Hüdroloogid ei uuri mitte ainult veetagavarasid mandril, vaid ka taevas. Peale selle võivad nad täpselt ennustada, mis sünnib selle maakohaga mõne aasta pärast, kui ehitatakse uued paisud, ja veel niivõrd täpselt, et põllumajanduses töötatakse juba praegu välja muudatuste plaane.

«Kuidas te võite välja arvestada veetagavarasid taevas?» katkestas teda Petja.

«Väga lihtsalt. Me määrame kindlaks veepeegli, see on selle ala mõõtmed, millise võtab oma alla vesi peale paisu

ehitamist. Pärast aga on lihtne arvutada, kui palju vett ära aurab. Peale selle me teame, kuhu puhuvad alalised tuuled Järelikult võime varakult välja arvutada, palju sademei selles või teises rajoonis langeb. Selge?»

Petja nõustus, kuid esitas samas uue küsimuse:

«Aga milliseid muudatusi te põllumajanduses kavatset teha? Ja kuidas te neid määratlete?»

«Ka see on lihtne. Pinnaseveed tõusevad — see on üks. Sademete hulk, nagu ma juba rääkisin, suureneb — see on kaks. Me planeerimegi ette ära, kuhu tekivad uued rohumaad, millised alad tuleb eraldada vett armastavate, ütleme köögiviljakultuuride alla, kus võib arteesiakaevusid kaevata, millised nõod on kõlblikud tiikideks... Uhe sõnaga, tule meiega, Petja, meil on huvitavam töö!»

Kuid Petjat segadusse viia või teda teelt eksitada ei suutnud isegi Karavajev, kuigi Petjale meeldis tema arutluste raudne loogika ja oskus näha ette isegi tulevaste sademete hulka.

Omandades uusi sõpru ei hüljanud Petja oma teaduslikku teemat. See meeldis Karavajevile, nii veider kui see ka polnud. Igal juhul ei solvunud Karavajev, kuulnud Petja keeldumist, vaid patsutas talle õlale ja ütles:

«Noh, mis siis ikka, hoia oma joont, seltsimees Zabavin, meie aga hoiame oma! Täna sõidame kõige kaugemale järvele — Svetlojele, nii et tule hüvasti jätma.»

Saatnud hüdroloogid õhtul Svetloje järvele, mõtles Petja, et ka temal on aeg pöörduda tagasi Preslavnoje äärde. Haug, kellest ta teadis nüüd kõik, nagu näis, ootas teda. Arvatavasti igatses tema järele ka Saša. Jah, oli aeg püügile asuda!

24. PEATÜKK VALGUS VEES

Pühapäeval pidas Saša loengu elektri kasutamisest põllumajanduses. Kui ta poodiumile astus ja auditooriumi nägi, hakkas tal pisut kõhe: kas ta tuleb toime? Esimesed read, kus istusid lapsed, teda ei kohutanud, kuid edasi, teistes ridades istusid kommunistlikud noored, kolhoosi noorsugu, nende keskel aga oli inimesi, kes hästi tundsid elektrotehnikat.

Ent kuulajad hakkasid otsekohe aplodeerima väikesekasvulisele lektorile, kui see ilmus kõnetoolile. Jäi üle üks tee: ütelda neile midagi uut, midagi niisugust, mida nad veel ei teadnud.

Saša alustas loengut ja saali tekkis täielik vaikus. Ta tuletas meelde kõik agregaadid, milliseid tootis tema tehas. Ta loendas paarkümmend võimalust elektri kasutamisel põllumajanduses. Saša ei rääkinud muidugi sellistest pisiasjadest nagu, ütleme, oma putukatepüünisest. Ta meenutas elektrikündi, elektri-viljapeksumasinaid, elektrikuivateid ja -tuulamismasinaid.

Ega asjata kõnelda, et kõige jõukulunõudvam töö kolhoosis pole mitte külv ega lõikus, vaid vilja kuivatamine ja tuulamine.

Vilja on tarvis enne kottidesse puistamist kümme korda läbi kühveldada. Tehke proovi lasta läbi käte või tuulamismasina need viiskümmend tuhat puuda teravilja, mis «Tähe» kolhoosnikud kavatsesid oma põldudelt koguda! Just siin abistakski kolhoosnikuid elekter . . .

Loengu järel tundis Saša end hoopis teise inimesena. Kuni ta kommunistlike noortega juttu ajas, tekkis tal peas rohkesti ideid elektri kasutamisest põllumajanduses. Mõtelda vaid — kui palju elektrienergiat saavad kolhoosnikud pärast Kuibõševi, Stalingradi, Kahhovka ja Turkmeenia hüdroelektrijaamade käikulaskmist! Ja Saša otsustas lõplikult, et ta hakkab spetsiaalselt tegelema' elektri-energia rakendamise küsimusega põllumajanduses. Need jaamad annavad ju

miljardeid kilovatte elektrienergiat, iga "kaheksa kilovatti aga võib asendada ühe kolhoosniku töö.

Esmaspäeva hommikul oli Petja voodi ikka veel tühi. Igal hommikul avas Saša silmad lootusega, et näeb vastasseinas asuvas voodis padjal sõbra ruugejuukselist pead, ja iga kord tundis ta pettumust.

Saša voodi kõrval seisis Ljonja ja ootas, millal vend ärkab. Saša tegi silmad lahti, kurvastus, et Petjat pole ikka veel, naeratas, et vend juba ootab teda, ja hüppas kiiresti voodist välja.

«Kas hakkame pihta?» küsis Ljonja.

«Mis'«hakkame pihta»?»

«Havi püüdma!»

169

«Näe kui südi sa oled!» pahvatas Saša naerma. «Esialgu tuleb õppida võrku heitma!» «Aga onu Ilja ootab juba.»

Nad jooksid välja. Tereškin istus pingil, silmitsedes kõrgele kerkinud päikest. Sašat nähes tõusis ta pingilt ailes:

«Läki.»

«Oodake veidi, ta pole ju hommikust söönud!» palus Ljonja.

Vastumeelselt võttis Tereškin uuesti pingil istet.

Hommikust süües vahtis Saša aiavärava poole: kas ei ilmu ehk Petja. Kuid Petjat polnud ja Sašal tuli tahes-tahtmata alustada endal.

Ljonja kogus Sašale appi kaluritebrigaadi. Need olid samasugused terased poisid nagu ta isegi. Püünise punumisel tutvusid nad sellega põhjalikult ja Saša usaldas neid täiesti. See, et haviga ei saa naljatada, oli neile teada. Ka see oli hea, et kalakasvataja oli nendega kaasas. Üksnes Petja puudus. Aga kes teine siis kui mitte Zabavin oleks pidanud selle «teadusliku» ekspeditsiooni eesotsas olema!

Esialgu õppisid kalamehed kaldal võrku kinni tõmbama. Haned ja pardid sööstsid ehmunult kõlisevast traadist eemale. Rütmikalt mürises vints, mis lindla õues lülitati juhtmete külge. Keegi ei naernud kalameeste üle, kes proovisid «kuival maal havi püüda». Usk leiutajatesse oli kolhoosnikute seas kindlaks muutunud.

Saša saavutas selle, et köis ei takerdunud enam võrude taha ja võrgu heitmine koos kinnitõmbamisega lühenes viie minutini. Kui ta oli juba otsustanud vees proovi tegema hakata, tuli kaldale äsja Jurezanist saabunud Petja.

Zabavin nägi välja enneolematult pidulik. Linna juuksuri juures siledaks kammitud juuksed polnud veel jõudnud sassi minna. Raamatute ja käsikirjadega töötamine oli vajutanud pitseri tema näole — see oli täis keskendunud mõtlikkust. Näis, et ta ikka veel hindas iga nähtust kahe ja poole sajandi kõrguselt, kuhu ta oli Peetri epohhi uurides pilgu heitnud.

Saša jättis võrgu ja vaatas hämmastunult sõpra: temale lähenes aeglasel sammul sugugi mitte see inimene, keda ta mõni päev tagasi oli Jurezani saatnud. Astus juurde ja ulatas käe:

«Tere, Saša. Mis te siin teete?»

170

Selline suurustamine Sašale suurt ei meeldinud, kuid siiski vastas ta:

«Valmistame püünist havi jaoks.» «Tähendab, te pole teda veel kinni püüdnud?» See juba solvas Sašat ja ta vastas lühidalt: «Otsustasime selle au sulle jätta.» «Aitäh!» Petja ei taibanud irooniat, mis Saša arvates tema vastusest kostma pidi. «Tead sa, ma jõudsin lõplikule järeldusele, et see haug on Peetri ajast pärit. Peeter käis siin mitu aastat järjest, ehitas siin oma mängulaevastiku. Ma arvan, et me teeme teadusliku avastuse... Aitäh sulle püünise tegemise eest, ma märgin selle ära oma teadaandes.» «Kus, kus?»

«Oma teadaandes Teaduste Akadeemiale.» Saša kummardus pilkavalt:

«Soovin teile edu, seltsimees Zabavin! Võite alustada oma havi püüki!»
Saša läks mõne sammu eemale, istus liivale maha, murdis angervaksa oksakese ja hakkas seda närima sellise ilmega, nagu ei puudutaks teda kõik edasine. Ljonja, kes tajus venna hääles solvumist, eemaldus aeglaselt Petjast ja istus samuti liivale. Seejärel eemaldus Tereškin. Siis jätsid ka teised poisid rüsinal üksteist tõugates Zabavini maha ja istusid kõrvuti, sirutades äsjailmunud teadlase ette välja paljad jalad.
Petja jäi üksinda nooda juurde. Tohutu suur võrk kaheteistkümnest osast, kolm paati, millest ühte oli monteeritud elektrivints, kakssada meetrit musta veekindlat juhet poolil — kõik see oli jäetud temale ja ta ei teadnud, mis selle varandusega peale hakata.
Seisnud mõne minuti paigal, läks Petja aeglaselt teda hüljanud sõprade juurde.
«Kuule, Saša, miks sa solvusid?»
«Ma ei solvunud .. . Me tegime oma töö ära, nüüd proovi sina!»
«Kuid see on ju teaduse jaoks!»
«Mulle aga näis, et sinu isikliku kuulsuse jaoks. Mulle näis, et sa kahmasid kogu teaduse endale, meile aga jätsid ainult võrguga jändamise. .. Vikenti Ivanovitš elab ka teadusele, kuid ta ei aseta end kunagi teistest kõrgemale.
171
Ta on juba professor, sina aga oled kõigest tööjõureservid kasvandik ja sul ei sobiks üldse uhkustada!»
Tereškin ja poisid pöörasid näod ära, nagu ei kuulek nad seda tülitsemist.
Petja laskus Saša kõrvale liivale.
«Kuidas sa ometi võisid seda mõelda!» ütles ta nukralt «Aga kuidas sa rääkima hakkasid? Mis sa arvad, milleks poisid siia kogunesid? Milleks tuli Ilja Jevstignejevitš? Me kõik tahame seda saladuslikku havi teaduse jaoks kin püüda. Nad töötasid kolm päeva, mitte mingeid raskus tähele panemata! Sa vaata nende käsi . . . nad tarvitasi liitri joodi ära, enne kui võrgu valmis said. Sina aga tulid valmis töö juurde säärase näoga, nagu oleks keegi kohus tatud sulle edu kindlustama. Kas siis meil peab keegi ainult kuulsusele jahti!»
Petja läks häbist punaseks, sügas kukalt, millest juuksuri juures silutud juuksed tõusid kohe endiselt turri, ja ise ta muutus endiseks, harilikuks, armsaks seltsimeheks.
«Sašok, anna mulle andeks . . . Ma ju kogemata ... Sa tead, ma olen nii palju sellest havist mõelnud . . .»
Saša ei tahtnud sõbra alandamist, tal oli küllalt süü puhtsüdamlikust ülestunnistamisest. Ta tõusis püsti ja hüüdis:
«Noh, kuidas on, kas hakkame pihta, seltsimehed?»
Ja kõik hakkasid korraga läbisegi rääkima, hüppasid üles ja sööstsid võrgu juurde.
Tereškin istus paati, milles asus vints — ta oli tüürimees —, Petja aga, hoides Saša käest kinni, päris:
«Hüva, aga mida mina tegema hakkan? Mida mina hakkan tegema?»
«Sina oled ekspeditsiooni peaelektrik. Kindlusta vintsi töötamine.»
Saša selgitas paari sõnaga Petjale, mida nad kavatsevad ette võtta, ja Petja hakkas pullude ümber veekindlat juhet monteerima. Seejärel, kutsunud appi paar vabataht-likku, jooksis ta nendega kallast mööda veekindlat juhet lülitama elektriliini külge, mis läks havivõrendiku lähedalt läbi.
Raske võrguga koormatud paadid rivistusid aeglaselt võrendiku ümber. Juhe ujus vees nagu must uss.
Võrk langes vette, hilad tõmbasid teda põhja poole, ja ta laskus kuplina, põrkudes tasa mudasse. Petja lülitas
172

otsekohe vintsi sisse. Mootori ragin kõlas vaikse vee kohal nagu kuulipilduja tarin.

Trossiga kokkutõmmatud võrk pöördus vees ümber ja tõusis aeglaselt pinnale. Ta pukseeriti kaldale, kuna sellist raskust olr võimatu paati tõsta. Kui ta liivale veeti, oli ta tühi.

Kolm korda heitsid kalamehed oma püünise vette ja iga kord jõudsid kalad ära minna. Ilma polaroidsete prillidetagi võis vee kohale kummardudes näha kalu, kes nooltena põgenesid püünise eest.

Kalad peatusid võrgu lähedal otsekui selleks, et vaadata, kuidas võrk laskub põhja ja tõmbub kokku, lõigates vee-kasve ning mudakünkaid.

... Saabus õhtu. Kalameeste tuju muutus üha halvemaks. Nad hakkasid juba tülitsema. Kõige rohkem tusatses Ljonja, kes oli oodanud, et nad juba täna püüavad havi kinni. Lõpuks käskis Saša asjatud katsed lõpetada.

«Aga võib-olla tuleb ta elektrilambi peale?» küsis Ljonja. «Tõepoolest, kas teeme proovi, Saša?» toetas Petja. «Professor rääkis, et kala läheb valguse peale nagu putukadki,» lisas Tereškin.

Saša ei vastanud. Kibeda ning solvava pettumuse kõrval tundis ta tänulikkust seltsimeeste vastu, kes ei soovinud tunnistada oma lüüasaamist.

Kui vaadata näiteks Ljonjat .. . Selle mõne päeva jooksul oli ta nagu suuremaks sirgunud, muutunud mehelikumaks, targemaks, mõtlikumaks. Kui ettevaatlikult ja samal ajal visalt otsib ta üksteise järel uusi püügivõtteid! Ta ei asfu sõnavahetusse vanematega, ta ainult annab nõu. Näe, isegi Tereškin võtab ta nõu kuulda ...

Ja Petja? Enam pole juttugi sellest, et kõik peavad töötama tema jaoks. Ta võtab aktiivselt osa ühisest üritusest . ..

Mis aga saab siis, kui ka valgusega püüdmisest ei tule midagi välja? Kas ta seltsimehed ei pettu ehk lõplikult?

Kuigi abilistel oli kurnatud väljanägemine, kõnelesid nende kortsus kulmud ning kokkupigistatud hambad sellest, et neid pole nii kerge roopast välja lüüa. Saša vaatas neid nagu komandör sõdureid enne uut pealetungi . . . Aga kas nad peavad vastu? Peavad! Muidugi peavad! Ja Saša andis käsu valmistuda uueks rünnakuks.

173

«Proovime püüda valgusega. Ma usun Vikenti Ivanovitši Ainult kust võtta lambi jaoks veekindlat pesa?»

«Leiame nii pesa kui ka lambi!» ütles Ilja Jevstignejevitš. Hüdroelektrijaamas kasutatakse sellist lampi paisu veealuste kanderakete järelevaatamiseks. Ma nägin. Teie puhake niikaua, mina aga käin seal ära.»

Vastust ootamata läks ta mööda kallast eemale.

«Petja, lülita lambi jaoks teine juhe sisse!» palus Saša.

Ja Petja hakkas kiirustades juhet lahti kerima.

Saša kutsus Ljonja ning veel paar abilist enda juurde ja hakkas võrgu sisemuses lambi jaoks kohta tegema. Kui Tereškin tuli tagasi lambiga, mis oli suure kummivoodriga pesa sees, oli poistel nooda vettelaskmiseks kõik valmis. Saša kinnitas lambi võrgu sisemusse, proovis lülitust — lamp lõi mõneks sekundiks pimestava valgusega põlema ja kohe näis kõigile, et juba ammu on läinud pimedaks, kuigi silmapiiril õhetas veel õhtueha.

Täielikku pimedust oodates sõid nad Tereškini toodud leiba, kuid lõket tegema ei hakanud, sest nad kiirustasid uut katset alustama. Kui leib söödud oli, kamandas Tereškin vanema õigusega:

«Noh, algame!»

Kõik tõusid jahtunud liivalt ja läksid paatide juurde.

Uuesti lülitati lamp sisse ja lähedane kallas oleks nagu ära kadunud, paadid aga osutusid nagu keset merd. Saša ütles, et tuleb hoiduda elektrijuhtmete eest: vees võib voolust tugeva löögi saada.

Väriseva südamega lasksid kalamehed pinguletõmmatud köie otsas nooda vette. Varsti jäi ta seisma, küündimata põhja, ja kupli sisemuses rippuv lamp valgustas veealust riiki. Veest paiskus taevasse suur valgusesammas ja paadid ujusid nagu leekides. Vees tungis valgus kaugele, mängeldes varjunditega. Ja otsekõne ilmusid kalad. Need olid viidikad, mudamaimud, säinad. Nad ujusid aeglaselt ringis võrgu all ja isegi selle sees, ühe meetri kaugusel lambist, liikudes vastu kellaosuti liikumise suunda ja vahtides üksisilmi eredat valgust. Oleks olnud vaja ainult võrk alla lasta ja nad oleksid olnud käes.

Saša ootas. Havid varjasid veel end roigaste varjus ega tulnud valguse peale välja. Väikesi kalu ilmus aga ikka rohkem ja rohkem, nagu oleksid nad tervest järvest siia kokku tulnud. Ajuti katsid nende parved lambi täiesti. Nad

174

ei kartnud nende kohal rippuvat võrku, nagu oleksid nad! olnud võlutud.

Ent näe — ilmus esimene haug. Ta libises varjuna kuld-säina juurde ja neelas selle alla. See oli nagu märguanne teistele peidusolevatele röövkaladele. Nagu tumedad välgud sööstsid nad igast kaarest eredasti valgustatud parve kallale ja kadusid silmapilkselt oma saagiga.

Saša silmitses seltsimeeste süngeid, altpoolt valgustatud nägusid, ja viipas käega, et nad võrgu alla laseksid.

«Ootame veel,» palus Ljonja.

«Kas selleks, et hauge toita?»

Saša näitas käega alla. Seal sagisid tumedad kiired varjud. Kord üks, kord teine röövkala tungis nooda sees ringleva parve hulka, haaras järjekordse, ohvri ja kadus. Kuid need kallaletungid ei katkestanud kalade ringmängu uue valgusallika ümber, mis oli tekkinud veealusesse maailma.

Võrk kukkus põhja. Lamp kustus, arvatavasti löögist. Saša ütles Tereškinile:

«Kui te seda püünist kasutama hakkate, siis on parem võrgusuue üleval hoida, lamp aga selle kohale kinnitada. Siis lamp jääb terveks.»

«Aga kas sina oled otsustanud taganeda?» küsis Ilja Jevstignejevitš.

«Mul pole neid kalu tarvis. Vahest läheb Petjal neid vaja?»

«Milleks mulle!» vastas Petja mornilt. «Ma unistasin, et püüan selle kuldmärkidega havi kinni. Tööonduslik kalapüük aga mind ei huvita ... Te ju näete, et havid valguse peale välja ei tule. Seda enam ei tule sellised suured havid nagu meie veevaim ...»

Võrk tõmmati välja ilma erilise huvita. Oige küll, ta tõi siinsetes kohtades enneolematu saagi, kuid mitte seda ei oodanud kalamehed. Rõõmustasid ainult lastekodu lapsed. Tükk aega jooksid nad ämbritega kolistades rannalt koju ja tagasi. Magamast üles aetud laohoidja kaalus rahuloleva näoga saaki. Ühe loomusega saadi üle tsentneri kalu...

Kui Saša ja Petja hommikul järve äärde läksid, lamas võrk samas kohas, kuhu nad selle eile olid visanud. Rannas kõndisid tähtsalt varesed, nokkides eile kaotatud kalu. Kisades lendlesid kajakad. Puhus jahe tuul ja vesi oli kattunud virvendusega.

175

Ljonja seisis võrgu kõrval, uuristas palja jalaga vee külma liiva ja piidles altkulmu venna sünget nägu. Saša taipas, mida Ljonja talle öelda tahab, kuid tegi juba varakult otsuse tema meelitustele mitte järele anda. Aitab sellestki, et eilsest valgusega püüdmisest rääkisid kolhoosnikud üksteisele lugusid kõigi üksikasjadega. Ta ei sõitnud siia selleks, et keegi räägiks tema kohta tühiseid jutte. Parem leiutada midagi kasulikumat kui valgusepüünised, keda nendega ka ei püütaks — kärbseid või kalu ...

Ljonja kraapis endiselt varvastega august liiva välja. Nähes, et vend süngestub üha enam, kartis ta temaga juttu teha. Kaldale ilmus Petja. Laisal kõnnakul lähenes ta

neile spinninguga. Ka tema jättis nad maha! Selle asemel et mõelda, kuidas veevaim kinni püüda, kavatses ta jahti pidada väikestele kaladele. Peale veevaimu näisid Ljon-jale nüüd kõik kalad tähelepanu mittevääriva peenkala-dena.

«Aga kui prooviks teda vooluga rabada?» ütles äkki Ljonja.

«Mis?» Saša vaatas üllatunult talle otsa.

«Ma ütlesin, et kui lasta püünisesse vool sisse ...»

«Ma ei saa aru . . . Kuidas vool sisse lasta?»

«Ma ei tea, kuidas, ainult Vikenti Ivanovitš ütles . . .»

Saša tõukas jalaga võrku, mis kasutult kaldal vedeles. Siis heitis ta pilgu lähenevale Petjale ja jooksis talle vastu:

«Kuule, Pjotr, kas sa ei mäleta, mis Vikenti Ivanovitš rääkis kala püüdmisest vooluga?»

«Vooluga püüdmisest?. . . Ei, ei mäleta . . . Oot, pea, pea! Ta rääkis vist, et noodaga tuleb ühendada kaks induktorit ja viia nende juurde vool. Kala kaotab löögist mõneks ajaks teadvuse...» Siin langes Petja pilk vasktraadist võrgule ja ta nägu lõi särama:

«Aga tõepoolest! Lambi me ühendasime, vintsid samuti. Jääb üle lülitada kaks kontakti, induktorid . . .»

«Õige. Tarvis mõelda, millest neid teha.»

«Tead, hüdroelektrijaamas on suured metallplaadid — neist saab suurepärased induktorid!»

«Kas sa aitad?» küsis Saša.

«Aga mis sina siis mõtled!»

Petja pistis spinningu Ljonja kätte, kohendas püksirihma ja jooksis külla. Saša jooksis talle järele.

176

Ilja Jevstignejevitš Tereškin sammus kolhoosi kontorisse ja meenutas eilset ebaõnne. Ja äkki sööstsid talle vastu õnnetuskaaslased. Lõbusad, elavnenud, nagu poleks eile midagi juhtunud.

«Kuhu nüüd?»

«Hüdroelektrijaama,» vastas Saša.

Petja aga klammerdus Ilja Jevstignejevitši käise külge ja nõudis:

«Lähme koos uut püünist ehitama.»

Niimoodi Ilja Jevstignejevitš ei sattunudki sel päeval kolhoosi kontorisse.

Õhtuks oli püünis valmis. Kuid poisid olid nii ära väsinud, et neil polnud jõudu seda vette heita. Seda otsustati katsetada salaja, homme õhtul, päeval aga tretnida. Töötada kõrgepingevooluga, pealegi vees, on ohtlik. Peale selle oli tarvis vedada kolhoosi transformaatorist elektriliin havivõrendikuni.

õhtul, kui lastekodukasvandikud ja kalamehed sõid eilsetest kaladest suppi, tuli Ignat Perfiljevitš. Ta tahtis poisse lohutada ja nägi imestusega, et nad on nii lõbusad, nagu oleks veevaim neil juba lõa otsas. Ignat- Perfiljevitš tegi näo, nagu ei märkaks ta nende lõbusust, ja andis üle Vikenti Ivanovitši kirja.

P-ofessor päris, kas Petja käis Jurezanis ja mida ta seal teada sai, kas nad on proovinud haugi kinni püüda või ei, millega sõbrad praegu tegelevad, ja teatas, et ta sõidab varsti Volga äärde, kuid ärasõidu eel saab mõned päevad puhkust. «Nii et, armsad sõbrad,» kirjutas Vikenti Ivanovitš, «kui teil midagi välja tuleb, saatke mulle telegramm ja ma sõidan heameelega sinna. Pean teile veel teatama, et mul on tekkinud lootus avastada meie havi saladus .. .»

Kõigile meeldis, et professor kirjutas «meje havi», nagu ühendades end kõigi juuresolijatega.

«Vaat see on õige!» ütles Saša. «Ei eralda end kollektiivist!», ja pilgutas Petjale silma.

Petja punastas ja sosistas rahulolematult:
«Ah võtaks sind küll, ma ju tunnistasin oma viga . . .» Seejärel tõstis pea ja ütles kõvasti: «Havi saladuse olen ma aga juba avastanud.»
Kõik pöördusid tema poole. Ignat Perfiljevitš nihkus

lähemale, valmistudes kuulama. Tereškin pilgutas üllatunult silmi.
Petja kutsus enda juurde Borja:
«Lippa, Borja, meie tuppa ja võta seal laua paremast sahtlist sinised kaaned ning too siia.»
Paari minuti pärast lõi Petja oma käsikirja lahti, heitis pilgu juuresolijaile ja küsis:
«Kas loen ette?»
«Muidugi! Loe!» hüüdsid kõik kooris. «Aga kas sa professorile oled teatanud?» küsis Ljonja. «See ongi tema jaoks kirjutatud.» Ja Petja hakkas oma teaduslikku tööd valjusti'ette lugema.

25. PEATÜKK PETJA ZABAVINI POOLT ÜLESKIRJUTATUD VANA HAVI AJALUGU

««Havide pikast elueast on rohkesti igasuguseid jutte. Ma lugesin läbi tervelt kaks köidet kaladest, millised kirjutas tuntud praktik-ihtüoloog Savanejev veel enne revolutsiooni. Tal on kirjutatud, et hauge märgistasid Friedrich Barbarossa — vana saksa kuningas, Boris Godu-nov ja tsaar Aleksei Mihhailovitš. Need havid said kinni püütud kakssada aastat pärast neid märgistanud valitsejate surma.»»
Käsikirja hoidis Petja kuidagi veidralt, koolutades seda servadest nagu karpi, läbiloetud leheküljed peitis aga vihiku alla.
«Lase ometi vaadata!» palus Saša. «Mis sa tast peidad!»
Petja lükkas ta käe eemale. Ei saanud ta ju ometi neid lehti näidata! Suurema osa komasid käsikirjas oli pannud Pavel Petrovitš. Tema see oli, kes parandas ära ka mõned pikad laused, sest lauseliikmete ühildumises, eriti rindlausete osas, oli Petja nõrk. Õpetaja vana harjumuse kohaselt luges Pavel Petrovitš Petja käsikirja, käes sinise-punase otsaga pliiats, ja sellepärast oli see nüüd mitmevärviline nagu vaip. Seepärast peitiski Petja seda kuulajate eest nüüd nii hoolikalt. Lõppude lõpuks oli tema ise kogu selle käsikirja esimesest reast viimaseni kirjutanud, ja toimetaja ei palunud

teda sugugi jutustada tema poolt parandatud vigadest . ..
«Muidugi ei usu neid jutte koik teadlased, ainult ma arvan, et see on asjata. Nad räägivad: pole ju mingisuguseid tõendeid, et need teated on õiged. Ent kui juba on kirjutatud, siis tähendab oli. Vanasõna ütleb: «Mis on kirjutatud sulega, seda ei raiu välja kirvega!»»
Petja heitis kõigile küsiva pilgu: kas kuulajad võtavad tema tõestused vastu? Kõik istusid vaikselt, ainult Saša ütles:
«Sa oled kirjutanud kohe nagu tõeline teadlane!» Petja langetas silmad tagasihoidlikult lehele: «Noh, mitte just nii teaduslikult, kuid tööd olen siiski teinud!»
«Lase edasi!» ergutas Ignat Perfiljevitš uurijat. «Kus seal meie havist on?»
«Kohe, kohe!» hakkas Petja kiirustama, köhatas ning jätkas: ««Peale selle räägivad teadlased, nagu ei huvitaks ihtüoloogiat — kaasaegset teadust kaladest — suuremat kala pika ea küsimus. Seda pean ma ka väheveenvaks. Biolooge on alati huvitanud igasuguste mets- ja koduloomade pikk iga. Võib-olla aitavad need uurimised pikendada inimese elu või ravida teda enneaegsest vananemisest.»»
«Kuidas siis, kas paned inimese vette elama nagu havi?» muigas Tereškin.

«Ma ei loe enam ja ongi kõik!» solvus Petja ootamatult.
«Loe, loe!» hüüdsid kuulajad.
Tereškin aga hakkas kätega vehkima: ma enam ei sega.
««Viimaste aastate jooksul pole vanaaegsete märkidega kalu kinni püütud. Ainult meie võime tõestada, et selliseid hauge on olemas, kuna ma olen kindel, et me tingimata püüame meie vana havi kinni. Selleks aga, et toestada Vikenti Ivanovitšile, et meil on oma seisukoht ja et see on õigem, ma kirjutasingi juba varakult üles meie havi ajaloo . . .»»
Enam ei katkestanud jutustajat keegi. Ta luges kõvasti, selgelt, lükkides sõna sõna kõrvale nagu kivikesi:
««Väga ammu, kui vana haug oli veel üsna nooruke ja tuli esimest korda kevadisest veest üleujutatud kaldaäärsele luhale, et mängida oma kaaslastega, toimusid Preslavnoje järvel sündmused, mis ajasid ärevusse kogu veealuse maailma.

Ükski kala ei võinud öelda, kes esimesena tõi kõiki kohu tavad teated. See võis olla kiisk: on teada, et kiisad ujuva pidevalt madalates kohtades ja kuulevad alati esimesten mis kaldal sünnib. Võib-olla aga hirmutas kõiki ahve ahvenad hüppavad tihti kalamaime taga ajades veest välj nii et pole midagi imestada, kui nimelt ahven nägi esime sena imet kaldal. Ent kes neid teateid ka ei toonud, eruta sid nad kalu ülimal määral.
Terves Preslavnoje järves hakati vaidlema selle üle, mil lega need sündmused kalu ähvardavad. Vaidlused lõppesi kõige sagedamini sellega,* et vihaseks saades neelas tug varn vaidleja nõrgema alla. Siis tüli lakkas, kuid pu kes otsekohe jälle kuskil teises kohas. Mõned eriti tugeva kalad rikkusid nende tülide pärast kõhud ära, sest neil tui tihti vastaseid ebasobival ajal alla neelata. See on ag väga kahjulik — süüa ebaõigel ajal. Tõe selgitamine muu tus üha raskemaks ja raskemaks, sest palju uurijaid sööd vaidluste ajal ära. Kuid vana haug, kes siis oli alles päri noor ja erines teistest rahuarmastava iseloomu poolest, sa järk-järgult teada kõik, mida teadsid teised kalad.
Järve lõunakaldale, nagu neis kalade teadetes jutustati ilmus rohkesti inimesi. Inimesed raiusid metsa maha Mõnikord kukkusid puud vette. Mitu uudishimulikku turva kala, kes olid kalda juurde hiilinud, et inimesi näha, lööd kukkuvate puude poolt uimaseks. Ettevaatlikumad kala nägid, kuidas habemikud inimesed lõbusa kisaga tõmbasi kannatadasaanuid veest välja ja viisid need lõkete juurde arvatavasti selleks, et põletada nad tules ära.
Õhtuti heitsid inimesed avaral järvepinnal suuri võrke ja tirisid kalu välja mitte enam ühekaupa, vaid tervete ämbritega. Üks kiisk, kes sattus võrku, kuid õnneks pääses jutustas, et ta oli kaldal näinud tohutu suurt katelt, mille mulises keev vesi. Vaesel kiisal oli süda seisma jäänud ja ta oli kaotanud teadvuse. Võib-olla just see päästiski teda tulise veega tutvumisest. Ta oli lamanud nagu surnu ja inimesed ei märganud teda. Ta oli sattunud inimese jala jäljesse, kuhu oli kogunenud veidike niiskust, ja kui ta teadvusele oli tulnud, siis ta oli näinud, kuidas inimesed istusid kaldal, tõmbasid katlast välja kalu ja sõid neid samuti nagu havidki. Küllap jutustaja meenutas hauge südametäiega. On teada, et küsad on juba ammu haug dega vaenujalal ja levitavad isegi kuulujutte sellest, et kui

kiiskadel poleks teravaid uimekiiri, siis oleksid havid nad kõik juba ammu ära söönud. Kuid igal juhul oli kiisa juttu õudne kuulata.
Pärast neid tõepäraseid teateid jäid kalad mõttesse. Mitte kunagi enne seda polnud järve kaldal olnud nii palju inimesi. Mis neil tarvis on? Ega's nad ometi mõelnud alatiseks järve äärde elama jääda, et püüda kõik kalad kinni?

Aeg-ajalt käis nüüd kord üks, kord teine kala luures. Ühed saadeti kalaparvede poolt, teised tegutsesid oma algatusel. Hüpates kalda ääres veest välja, jõudsid kalad näha palju huvitavat. Seal, kus varem seisis ainult kolm kalurionni, laius nüüd suur asula. Ja nii mööda kallast kui ka mööda vett veeti kogu aeg palke juurde. Liivasel rannikul kõrgusid tohutud seadeldised, mis sarnanesid kalade luustikega, ainult roided olid puust. Mõnikord kuulsid kalad inimkõne katkendeid: «Tsaar Peeter . . . Mängulaevastik . . . Suured lahingud . . . Siin õpime vett valitsema . . . Merel vaenlane meid ei kohuta . . .»

Mõned isegi nägid kaldal kõige tähtsamat inimest, keda kõik hüüdsid tsaar Peetriks. See oli kõrgekasvuline pikajalgne noormees punases kaftanis, kes töötas osavasti kirvega ja jagas käsklusi.

Kui kalad oleksid inimeste keelt tundma õppinud, siis oleksid nad Peetri kõnet kuulates mõistnud, et neid ei ähvarda mingi oht, vaid oht ähvardab Venemaa vaenlasi. Selleks nimelt Peeter I ehitaski siin järvel, igasugustest spioonidest eemal, oma mängulaevastikku, õpetades mehi tulevasteks lahinguteks mere pärast.

Kuid kalad kuulsid ainult üksikuid sõnu, ei mõistnud nende mõtet ja sellepärast muutus järves üha ärevamaks. Mõned kalad rääkisid isegi, et kõik see, mida inimesed kaldal püstitavad, pole midagi muud kui kavalad püünised veealuse maailma elanike hävitamiseks.

Vana haug, kes neil aastail oli veel üsna nooruke, ei uskunud suurt neid lorijutte. Ta lähenes tihti kaldale ja veepinnale tõustes jälgis, mis kaldal tehti. Inimesed heitsid vette toidujäänuseid ja sellepärast oli see koht jahipidamiseks väga sobiv: kaldaäärne vesi kihas särgedest, rünti-dest ja kalamaimudest. Halb oli vaid see, et alati ei õnnes-tunud elusat kala surnud söödast eraldada. Sel ajal teadis haug juba palju kavalaid võtteid, mille abil inimene kala

181

püüab. Kuid ta oli noor, tugev ja lootis, et äärmisel juhul tuleb iga püügiriistaga toime. Inimesed kaldal aga köitsid üha rohkem tema tähelepanu. Ja ükskord läks haug õnge.

Ta tõusis üsna kalda juures veepinnale, et vaadata, mis laevatehases toimub. Laevad olid juba vettelaskmiseks valmis. Nad seisid kõrgetel ellingutel, aga alla vee juurde olid tõmmatud palkidest siledad talad.

Palgid olid määritud rasvaga ja seda rasva langes vette ümmarguste tilkadena. Vees tilgad hangusid ja ujusid vai gete kerakestena. Väikesed kalad pidasid kerakestele jahti haug aga hakkas kalu taga ajama.

Veest üles hüpates nägi haug, kuidas kaldast eemaldu kolm paati ja seal istuvad inimesed hakkasid võrku vett heitma. Paadid seisid kaugel, võrk polnud havile ohtlik ja haug hakkas veest välja hüpates kaldal seisvaid inimesi silmitsema.

Seal lõid puusepad pika punases kaftanis noormehe käsul laeva alt puukiile välja. Haug peatus järvepinnal ja nägi, kuidas kõige suurem laev hakkas äkki palke mööda alla liikuma. Rasv lõi palkidel tulena leekima. Kohkunud haug sukeldus sügavamale, kuid laev lõi suure jõuga vastu vett ja tõstis üles järsu valge laine, mis lõi havi uimaseks. Hirmunud haug sööstis piki kallast edasi ja tormas suure hooga võrku.

Kui kalamehed võrgu välja tõmbasid, siis lagistasid nad kaua naerda havi üle, kes sai hakkama selle viguriga, et sattus võrku mitte seest-, vaid väljastpoolt! Siis valisid kalurid võrgust välja kaksteist ühesugust havi ja viskasid need kalda ääres seisvasse kalasumpa. See oli paat, mis oli täidetud veega ja kaetud pealt võrguga, et kinnipüütud kalad ei saaks välja hüpata.

Siit nägi haug läbi vee, kuidas kaldal lõid põlema kohutavad lõkked, millistest kunagi oli jutustanud kiisk. , Vesi värises ikka veel staaplitelt allalibisevate laevade löökidest. Kaldal veeretati vaate. Kanti vaagnaid praetud kalaga. Haug nägi, kuidas nendelt vaagnatelt rippusid alla kalasabad.

Kaksteist haugi keerlesid sumbas veskirattana: neid kohutas tulevik. Ainult meie haug lootis ikka veel vabadusele.

Kuid siis seoti sump teise paadi külge ja veeti kõige suurema

182

laeva juurde. Seal võeti nad kahvaga välja ja visati veevaati.

Haug nägi veel kord seda pikka noormeest, keda kõik hüüdsid tsaar Peetriks. Ta haaras havil peast kinni, tõstis laevalae kohal üles ja-hüüdis:

«Märgistame need havid meie suure pidupäeva auks ja las nad annavad meie tööst teateid meie järglastele! Djakk, anna märk siia!»

Haug tundis lõpusekaanes tugevat valu. Luust tungis läbi hõõguv nõel. Tsaar Peeter tõmbas tekkinud august läbi peene kuldtraadi, mille külge oli kinnitatud plaadike. Seejärel pööras ta havi ja põletas ka teise lõpusekaane läbi. Haug ajas vaid suu valu pärast ammuli. Nüüd jäi ka teine plaat traadi küljes kõlisedes lõpusekaane külge rippuma. Tsaar Peeter sammus laevaparda äärde ja laskis havi käest lahti. Kala libises vette, pöördus kõhuga ülespidi ja hakkas laevaahtri juures õõtsuma.

Tsaar ütles vihaselt:

«Kärvas! Djakk, miks kalad ära piinati?»

«Küll ta ellu ärkab!» rahustas teda djakk. «Vaadake, teie kõrgus, juba liigutab!»

Haug kuulis hääli, kuid tal polnud ikka veel jõudu end kõhuli pöörata, kuigi ta mõistis, et ta viibib kõige ohtlikumas seisundis, kus teda võib pureda isegi ahven. Kui aga vesi oli ta kuivanud lõpuseid jahutanud, pöördus haug ümber, vibutas sabaga ja ujus kuldrõngaid välgutades süvavette. Laeval aga karjusid kõik Peetrile elagu ja see kisa kajas veel kaua vee all.

Tulnud teadvusele, peatus haug põhjas. Laevavarjud tungisid isegi siia. Laevu oli palju. Nad seisid, õõtsutades maste ja riietudes valgetesse purjedesse, et minna reisile. Kõige suuremalt laevalt aga langesid üksteise järel vette kuldrõngastega havid ja ujusid vähehaaval teadvusele tulles igasse kaarde laiali. Mõned neist püüdsid toibudes põgeneda rõngaste kõlina eest oma isiklike lõpuste küljes. Nad tormasid vees edasi teed vaatamata, kuni jooksid vastu kive puruks. Ühe havi viis minema röövlind kalakotkas.

Meie haug mõistis, et tal tuleb tahes-tahtmata harjuda oma uue ehtega. Valu möödus peagi, kuid rõngad tegid palju tüli. Havile hakkas paistma, et ta isegi ujub halvemini. Ta otsis üles sügava võrendiku ja heitis sinna otse

183

põhja. Kuna enne kinnipüüdmist oli haug hästi söönud, siis võis ta nüüd lesida põhjas kas või nädal aega. Nii ta tegigi.

Öösel tuli võrendikku selle perenaine — must, puu-notiga sarnane põhjahaug. Kuid -kuldrõngastega haug raputas pead, plaadikesed hakkasid kõlisema ja hirmunud

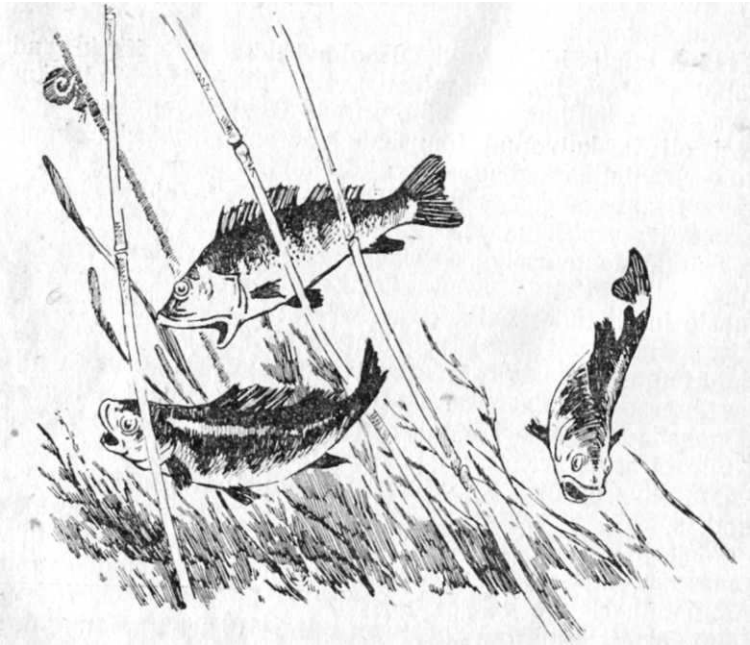

põhjahaug kadus. Võib-olla mõtles ta, et tema ees on mingisugune uus püünis.

Nii sai kuldrõngastega haug havivõrendiku täievõimu-liseks perenaiseks. Rõngad tõid talle vaid kasu. Ta raputas ju pead sellepärast, et ehmus põhjahavi nähes, . see aga kohkus plaatide kõlinast veelgi rohkem ja läks minema.

Kui nädala aja pärast kuldrõngastega haug näljaseks | minnes läks jahti pidama, siis ta märkas, et rõngad ei sega teda sugugi ja ta võib ujuda sama kiiresti kui varemgi. Kiirest liikumisest surus vesi plaadikesed vastu keha. Kui ta aga endast suuremat havi kohtas, siis maksis tal vaid

raputada pead — rõngad hakkasid kõlisema ja iga haug pistis plehku. Möödus mitu aastat.

Rõngad huvitasid kalamaime väga ja nad külastasid tihtipeale vana havi. Kuldrõngastega haug küsitles neid mõnikord, kas nad pole kohanud neid hauge, kes koos temaga said tsaar Peetrilt kingituse. Kui kalamaimud teadsid, et ta kõht on täis, siis nad jutustasid, kus ja millal nad selliseid hauge olid näinud. Kuid aastast aastasse muutusid nende jutud lühemaks. Polnud midagi kuulda ka laevadest, mis Peeter I oli vette lasknud.

Kuid ehitanud oma laevastiku valmis, vallutas Peeter I nende aastate jooksul rootslastelt tagasi põlised vene maad Balti mere rannikul, nihutas Vene riigi piirid lõunas Doonauni ja hakkas Volga ning Doni vahel kanalit ehitama.

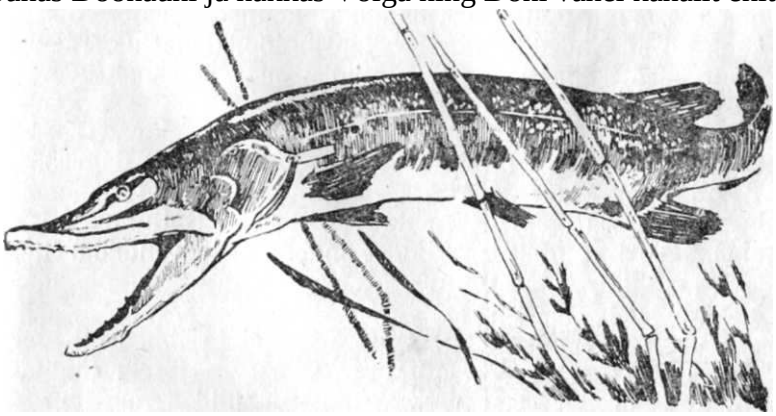

Ta õgvendas jõgesid ja ühendas järvi kanalitega, rajas kaubanduslikke teid tohutu suurel maal, ehitas linnu, võitles vaenlastega ja tugevdas kodumaa võimsust.

Ja tuli tund, mil ta suri. Kuid ta suri nii, kuidas on kohane võitlejale. Päästes tormi ajal uppuvaid madruseid, viibis ta mitu tundi jäises vees ja külmetus. Arstid ei suutnud teda enam päästa.

Muidugi ei teadnud haug midagi sellest, mis sündis väljaspool tema kodujärve piire. Kuid ta ei unustanud seda inimest, kes püüdis ta kord kinni, tegi talle imelise kingituse

ja laskis vabadusse tagasi. Nüüd uhkeldas haug oma rõngastega ja näitas neid nendele kaladele, kes sooritasid pikki rännakuid, et vaid teda näha.

Kord külastas teda isegi lõhi, kes oli temast kuulnud kuskil Balti meres. Näinud havi, pöördus ta juba samal päeval tagasi, sellepärast et tema koelmu asus ei lähedal ega. kaugel — mägijõekeses Koola poolsaarel.

Selleks ajaks oli meie haug muutunud kõige tugevamaks järves. Suured kogemused aitasid tal oma elu säilitada. Kaldale tekkis palju kalurite asulaid ja kalad sattusid kergesti võrku.

See, et meie haug oli olnud inimese käes ja tema juurest ära läinud, pealegi veel niisuguse kingitusega, oli suur õnn. Kuid vaevalt lasevad inimesed ta lahti, kui ta jälle mingisugusesse püünisesse satub.

Vanas eas tekkisid kuldrõngastega havil mõned kunst-hambad. Need ofid terashambad, kolmeharulistest õngekonksudest. Nad segasid teda, kuni ta lõpuks harjus. Ta suu oli mitmest kohast puruks rebitud nende õngekonksudega, milliste otsast ta oli osanud ära tulla.

Nüüd haaras haug saaki aeglaselt, et ta jõuaks seda lahti lasta vähimagi kahtluse juures, et see on õngesööt. Ta oli õppinud konksu järsu liigutusega lahti laskma ja hammustama läbi isegi metallõngenööri. Sattunud õnge otsa, viskus ta inimese poole, et õngenööri lõdvendada. Siis pöördus järsult tagasi, nöör kõverdus ja seda võis läbi hammustada.

Haug ei mäletanud enam, mitu aastat ta ilmas oli elanud. Ta teadis, et peale tema polnud järves järele jäänud ühtegi kuldrõngastega havi. Külalised tulid tema juurde üha harvemini. Kõik kalad kartsid teda: ta oli muutunud väga kohutavaks. Kogu ta nahk kattus musta koorikuga nagu samblaga, hambad kasvasid nii suureks, et ta lõuad olid kogu aeg poolavali. Tema lugu ei mäletanud enam keegi ja kui haug mõnikord oma minevikust jutustama hakkas, siis kuulati teda ainult lugupidamisest vanuse vastu.

Järveelanikke huvitasid rohkem nende silme all toimuvad muudatused. Kord levis järves kuuldus, et lõunapoolsesse ossa on ilmunud palju inimesi. Inimesed teevad midagi, millest vees tekib valgus ja kajavad kohutavad

186

paugud. Paljud kalad, kes käisid lõuna pool luures, tapeti veealuste löökide poolt.

Seda uudist teatas vanale havile üks tema sõbrataridest, kes oli elanud juba kolmkümmend aastat ja sel põhjusel pidas end just nagu kuldrõngastega havi asetäitjaks. Tal polnud muide mingisuguseid õigusi sellisele kohale, sest mis vanus see siis on — kolmkümmend aastat! Kuid teisi kolmekümne-aastasest vanemaid hauge ei olnud, sellepärast leppis vana haug tema pretensioonidega.

Vana haug ei uskunud noori lobamokki ja otsustas ise vaadata, mis lõunakaldal tehakse. Kord öösel ujus ta lõunasse oma sõbratari — kolmekürnne-aastase havi saatel

Pistnud pea veest välja, nägi vana haug palju tulesid, mille ümber ka öösiti töötasid inimesed. Nad langetasid vette tohutu suuri puust väravaid ja täitsid nende vahed kividega.

Vanale havile meenus noorus. Talle tuli meelde see päev, kui ta sai kingituseks rõngad. Ent kuipalju ta ka ei vahtinud, ei näinud ta kaldal midagi minevikuga sarnast. Inimesed olid teisiti riides ja ka töötasid teisiti. Nood olid teinud kõik kätega, nüüdsed inimesed aga töötasid mingisuguste imepäraste masinate abil. Masinad ise langetasid väravaid vette, loopisid kive, vedasid igasuguseid koormaid.

Varsti hakkas vanal havil soojas vees halb ja ta pöördus tagasi oma varjendisse, öeldes vaid, et teab, mida see tähendab: seda nimetatakse laevastiku ehitamiseks.

Mõne päeva pärast jutustas sõbratar vanale havile, et inimesed lõpetasid oma töö ja läksid ära, järve aga tuleb vett juurde, kuigi üleval on kuum ja vihma ei saja. Vana haug väljus veel kord varjendist ja nägi, et sel kohal, kus töötasid inimesed ja kus varem voolas jõgi, kandes vett järvest ära, seisab nüüd määratu suur pais. Paisus on avaus ja vesi paneb seal mingisuguseid rattaid pöörlema, kaldal on aga öösel sama valge kui päeval.

Järve saabusid uued kalad. Rändurid jutustasid, et inimesed on ehitanud nende jaoks mugava tee, ühendades kanalitega palju jõgesid ja tõstes veepinda paisudega.

Kalad kutsusid isegi vana havi endaga kaasa, kuna rändamine oli nüüd muutunud ohutuks ja meeldivaks. Lüüside ja paisude juurde koguneb alati palju toitu, seal toituvad pidevalt kalaparved.

187

Kuid haug oli liiga vana, et rikkuda oma harjumusi, ja vastas kutsele keeldumisega.

Preslavnoje järv oma risustatud põhja ja sügava veega muutus nagu rändavate kalade puhkekohaks. Ja varsti nägi vana haug seal uusi külalisi. Need olid kohad. Tugevad, suured, kurjad röövkalad; nad ähvardasid isegi hauge. Ja ükskord tulid havid järve vana perenaise juurde temalt abi paluma.

Oli ka varem juhuseid, et kergemeelsed kalad, sattunud hädasse, näiteks võrku, saatsid mõne maimu, kes võis võrgusilmast läbi lipsata, vana havi juurde abi paluma. Ja ta tuligi läbi vaba vee, viskus üle noodaääre sisse, siis aga rebis võrgu puruks ja läks minema koos hätta sattunud kaladega.

Kuid seekord oli ta jõuetu. Muidugi, ükski koha ei julge talle kallale tungida, kuid teistele havidele võis ta ainult kaasa tunda. Koha vastu on raske võidelda. Koha torkab havil oma teravate uimedega kõhu läbi ja õgib ohvri ära, olgu see või kaks korda suurem. Ainuke, millega vana haug aidata võis, oli võõrutada uustulnukad oma elukoha naabruses olevatest sügavatest võrendikkudest eemale.

Ja kui kohad tulid, siis näitas vana haug neile oma jõudu. Ühe sabalöögiga lõi ta uimaseks kolm koha. Ülejäänud põgenesid kabuhirmus. Kostitades naabreid värske kohalihaga, soovitas vana haug neil hoiduda järve sellele poolele, ülejäänud osa aga jätta uustulnukaile. Sellest ajast jäigi nii: kohad vallutasid kõige mudasemad paigad, rohtunud kaldaäärsed aga jätsid nad havidele.

Vana haug arvas, et kõik läheb hästi, ja kui ta näljane oli, siis sõi ta ühesuguse isuga nii koha kui havi. Nii ta elu läkski. Selle loo lõpu me selgitame välja aga alles siis, kui oleme vana havi kinni püüdnud ja veennud professor Iljinskit selles, et see haug on näinud Peetrit ja kannab oma lõpustel tema pärandit.»»

188

26. PEATÜKK KULDRÕNGAD

Petja lõpetas lugemise. Kõik vaikisid. Kuulajaile näis Petja jutustatud havilugu väga veenvana. Vaikuse katkestas Ignat Perfiljevitš:

«Ladusasti räägitud, kuid tõestada ei saa midagi. Üks on kahtlemata õige: kohad on järve ilmunud ja selle havidega pooleks jaganud. Seal, kus on kohad, hauge pole. Ainult ma arvan, Petja, et sellest rääkisid sulle kalamehed.»

«Muidugi mitte kalad, nende keelt ma ei oska.»

«Ei tahaks nagu uskuda,» ütles Tereškin, «et haug võiks elada kakssada viiskümmend aastat!»

Kuid siin astusid autori eest välja Saša, Ljorija ja teised poisid. Petja jutustas ju vanast havist nii köitvalt. Kui tsaar Aleksei märgistas hauge ja neid püüti Katariina II ajal, siis võis märgistada ka Peeter I, kui ka just mitte kaksteist, nagu kirjutas Petja, siis ühegi havi. Ja miks ei võiks nad seda kinni püüda!»

«Kuhu sa siis nüüd selle loo saadad?» päris Ignat Perfiljevitš. «Ajalehele või?»

«Milleks siis ajalehele! Seda tuleb veel kontrollida,» kostis Petja rahulikult. «Ma saadan selle professorile, tema aga juba otsustab, on see nii või ei.»

«Jah, kõige järgi on näha, et sinust endast saab ükskord professor,» ütles Ignat Perfiljevitš veendunult. «Ma kadestan teid, poisid! Teie ees on lahti kõik teed: kelleks tahate, selleks ka saate, kas teadlasteks või leiutajateks. Meie aeg aga on möödas . . .»

«Meie aga kadestame teid,» katkestas teda Saša. «Kui teie poleks meile seda tulevikku kätte võidelnud, kelleks me oleksime siis saanud? Kõige tähtsamatest

lahingutest pole meie just osa võtnud. Võtsime vastu valmiselu, aga me pole mitte alati selle päranduse väärilised.»

Ja algas elav jutuajamine sellest, kuidas isad võitlesid oma lastele kätte tuleviku ja kuidas järglastel on tarvis seda jõukust hoida ning suurendada. Petja jutustas oma kohtumistest Jurezanis, kiitis muuseumihoidjat Pavel Pet-rovitšit ja hüdroloogilise luure ülemat seltsimees Karavajevit,

jutustas edasi loo esimesest teaduslikust ekspeditsioonist Preslavnoje järvele . . .

Siis võttis sõna Ignat Perfiljevitš. Ta mäletas neid aegu, oli siis olnud kommunistlik noor ja käinud teadlasi hädast välja päästmas. Jõugu olid nad purustanud, kuid ekspeditsiooni päästmisega hilinesid. Kuid ekspeditsioon jättis endast järele mälestuse. Pole täpselt teada, mis ta tegi, kuid sellest ajast saadik tuli Preslavnoje järve kalu juurde...

Oli juba hilja ja külalised ruttasid koju. Lahkudes küsis Ignat Perfiljevitš: «Aga kas te hakkate ikka havi püüdma?»

«Tingimata!» vastas Saša.

«Võib-olla on abi tarvis?»

«Praegu ei ole, me teeme alles ettevalmistusi,» kavaldas Saša.

Ebaõnnestumiste järel oli ta muutunud umbusklikuks. Talle näis nüüd, et uus ebaõnn kutsub esile kolhoosnikute pilked. Pealegi poleks üleliigsed inimesed saanud millegagi uue püünise katsetamisel abistada.

Järgmise päeva õhtupoolikul sõitsid nad kolme paadiga vana havi võrendiku juurde. Paatides olid Ilja Jevstignejevitš, Svetlana, Niina, Saša ja Ljonja. Petja kõndis poiste-grupiga kaldal, kontrollides ajutist elektri-ülekandeliini, mille nad päeval olid vedanud transformaatori juurest võrendikuni välja. See liin pidi andma püünisesse kõrge-pingevoolu.

Oli vaikne. Päike kaldus aeglaselt horisondi poole ja kukkus äkki kõigi silme all alla, nagu oleks keegi ta taevast maha pühkinud. Kuid soe õhk helendas endiselt suu-rest ehast, mis pani leegitsema pool taevast.

Kui kalamehed võrendiku kohale jõudsid, olid kalad juba magama läinud. Kuskil polnud kuulda ainsatki sulpsatust. Paadid peatusid rõika juures. Kalamehed otsustasid ooclata, kuni nende lähenemisega ärevusse aetud kalad rahunevad.

Vesi oli täiesti must ja kalameestel hakkas sellest kõhe. Nende poolt järele uuritud ja mõõdetud võrendik näis nüüd salapärasena. Sašale meenus tahtmatult tema esimene tutvus vana haviga. Aga kui ta uuesti paadi ümber tõukab? Kuigi paatides oli olemas igasuguste ujuvate esemete tagavara,

paljugi mis võis juhtuda inimesega öisel ajal säärases sügavas võrendikus!

Ta heitis pilgu kaldale, kus väikese lõkke ääres selgelt paistis Petja siluett, kes ootas signaali voolu sisselülitamiseks, ja ütles Ljonjale:

«Mine, vennas, kaldale, seal on rahulikum.»

Vend viskas pea kuklasse:

«Kuidas siis on, kas teised leiutajad ei usu samuti oma leiutustesse?»

«Kuidas nii?» ei mõistnud Saša.

«Noh nii . . . Kui sa leiutad uue lennuki, kas sa siis ise sellega sõitma ei lähe?»

«Vaat kus rumalused!» pomises Saša.

«Mis sa siis minu pärast kardad? Ära muretse, nüüd veevaim ei pääse!»

Ljonja ütles seda sellise veendumusega, et Saša tundis oma umbusu pärast mõningat piinlikkust.

Teistes paatides vaikiti, oodates signaali võrgu vetteheitmiseks. Petja seisis kannatlikult lõkke juures. Ta oli juba kõik üle kontrollinud: juhtmed, lüliti,

kontaktid. Saša sõudis tasa kalda juurde ja võttis juhtmeotsa paati, et ühendada see püünisega.

Nüüd, kus tuli aeg tegutseda, polnud ta enam sugugi erutatud.

Paadid läksid tema signaali peale lahku ja võrk langes käratult vette. Nad olid võrgu langetamist juba nii palju treeninud, et kõik nende liigutused olid peaaegu automaatsed.

Võrk tõusis kuplina üles ja peatus veepinnal. Vees polnud märgata vähimatki liikumist. Saša laskis induktorid vette. Raskusest veetuna puudutasid nad peagi põhja. Saša viipas korra juba varakult valmispandud taskulambiga. Samal momendil valgustas tervet põhja tugev elektrilaeng, otsekui oleks välk vette kukkunud. Saša andis teise signaali ja võrk läks põhja, kattes vooluga rabatud kalu. Seejärel lülitas ta sisse vintsi ja see hakkas mürisema. tõmmates püünise suu kokku.

Elektripüünis tegutses. Taskulambi valgusel vahtisid kalamehed imestunult kalu, kes abitult ujusid paatide kõrval, kõhud ülespidi. Kui palju s'in küll kalu oli! Küll latikaid ja tõugjaid .. . Kõik elav, mis sattus elektrilaengu mõjuvälja, oli ajutiseks uimastatud. Näinud püünise mõju,

191

lakkasid kalamehed huvi tundmast väljaspool võrku veepinnale tõusnud kalade vastu. Kõiki valdas üks mõte^ kas vana haug on siin? Aga äkki läks ta just täna teise võrendikku!

Ilja Jevstignejevitš süütas vaigused peerud raudjala otsas, mis oli kinnitatud paadi ninasse. Tuli tõi otsekohe nähtavale kogu veesügavuse, ümmargusele õhupallile sarnaneva võrgu, mis oli langenud sügavasse vette, kalad, kes pärast elektrilaengut hakkasid pikkamööda toibuma, ja ... vana havi.

Ta lamas vaikselt võrgu,põhjas, liigutades vaevalt lõpu-seid, sarnane sammaldunud palgile. Tema lõuad pikas ning teravas peas olid poolavatud. Lühike nüri saba ei liikunud. See nägi välja niimoodi, nagu oleks ta teiselt kalalt ära lõigatud ja juhuslikult pandud selle kohmaka kere külge. Ainult lõpuste liikumine näitas, et haug on veel elus.

Ilja Jevstignejevitš ajas end püsti, tõmmates võrku kõrgemale. Svetlana sosistas:

«Oi, kui hirmus!»

«Kuidas me ta välja võtame?» küsis Ljonja.

Ilja Jevstignejevitši nõuandel kinnitati köie otsad, mille küljes võrk rippus, paatide tullide külge.

Haug elavnes pikkamööda. Elektrilaeng ei pannud teda magama, vaid lõi ainult uimaseks. Näe, juba tegi ta esimese nõrga liigutuse: lõi peaga vastu võrku ja peatus, nagu järele mõeldes.

«Tuleb ta kolhoosi juurde pukseerida, seal meid aidatakse,» ütles Saša vaikselt ja tundis, et hakkab kartma ürituse edu pärast.

«Nojah,» vaidles Svetlana vastu, «meie hakkame pukseerima teda, tema aga meid. See on veel küsimus, kellel rohkem jõudu on!»

Petja, kes kaldal s;gnaali ootas, ei pidanud vastu ja karjus:

«Mis te siis vaikite? Kas läks minema või?»

Talle vastas haug ise. Ta hüppas äkki üles, tõstes võrgu õhku — Petja nägi paatide vahel ülespaisunud tompu —, ja "samal hetkel rebenes pooleks juhe, mis ikka veel ühendas paate kaldaga. Kalamehed, paadid, võrk — kõik hakkasid aeglaselt kaldast sinna liikuma, kuhu soovis ujuda vana haug.

192

Kalurid toibusid ja haarasid aerud pihku. Kõik sõudsid Isegi Ljonja sõudis istme küljest võetud lauaga.

Petja jooksis kaldal, kord ronis vette, et ujuda appi, siis hüppas jälle välja: vesi oli must, külm ning peletas teda eemale. Paadid liikusid aga kord kolhoosi, kord võrendiku poole, ja oli raske ütelda, kes võidab.

Ent siis väsis vana haug ära ja paadid liikusid nüüd piki kallast, lohistades võrku enda järel.

Kolhoosini polnud enam palju maad. Äkki alustas vana haug uuesti rünnakut. Tundes sooja vett rapsas ta võrgus sellise jõuga, et paadid jäid seisma, nagu oleksid nad mingi takistuse otsa sattunud. Tihe võrk vetrus ja kannatas löögi välja. Ilja Jevstignejevitš tõmbas selle veelgi rohkem koomale ja havil polnud enam kuskil ruumi löögi jaoks hoogu võtta.

Kuid ta ei tahtnud alla anda. Kuidas kalurid ka ei söud-nud, kuid kallas ei lähenenud.

Sel ajal kostis aerulööke ja Ignat Perfiljevitši häält: «Hei, teie seal paatides! Mis teil juhtus? Kas olete aerutamise ära unustanud või mis? Muudkui tormate ühele ja teisele poole!»

Ta ilmus parajal ajal. Sašale hakkas juba paistma, et haug pääseb lõppude lõpuks võrgust välja.

«Ignat Perfiljevitš, sõudke siia! Püüdsime veevaimu kinni, tema aga ei tule ise järele ega lase ka meid lahti!» «Ei või olla! Pidage vastu, ma kohe .. .» Mõlema paadi pardad puutusid kokku ja Ignat Perfiljevitš haaras köiest kinni:

«Mulle öeldi linnufarmis, et te läksite võrendikule. Noh, ma siis tulingi teile järele. Mõtlesin, et äkki juhtub midagi! Ja paistab, et ongi juhtunud... Ah sind, paharetti! Hoidke kinni, vennaksed!»

Haug võttis jälle kogu jõu kokku ja lõi vastu võrku. Ignat Perfiljevitši paat paiskus Saša omast eemale nagu tuulest viidud. Ignat Perfiljevitš kukkus põlvili, kuid köit lahti ei lasknud.

«Kui koksaks teda harpuuniga?» küsis ta Sašalt.

Nüüd pistis Ljonja, kes oli seni vaikides nina nohista-nud ja omatehtud mõlaga sõudnud, äkki kisama:

«Ei tohi teda tappa! See on ju teaduse jaoks!»

«Missuguse teaduse jaoks?»

«Te ise lubasite professorile, et abistate teadust, aga kui me ta kätte oleme saanud, tahate te teda tappa!»

Saša, kes kunagi ei olnud aimanud venna juures sellist armastust teaduse vastu, vaatas talle hämmastunult otsa. Ljonja aga seisis põlvili, pühkis käega näolt higi ja pooleldi nuttis.

«Aitab halisemisest! Keegi ei tapa teda!» lohutas Saša.

«Siis läki kaldale, seni kui ta meid veel ära pole uputanud,» ütles Ignat Perfiljevitš, kõigest jõust nõota tirides.

Haug aga oleks nagu seda kõnelust mõistnud ja lõi uuesti võrku. Nüüd peksles ta vahetpidamata. Kuid inimesed teadsid, mida teha. Iga havi löögiga surusid nad

paadi-äärtega nõota kokku ja lõppude lõpuks oli haug litsutud paatide ning kokkusurutud võrgu vahele. Siis asusid kõik jälle aerude kallale.

Madalikul hüppasid Saša ja Ilja Jevstignejevitš otse vette ja tõstsid võrgu alumise osa koos haviga üles. Nende juurde jooksis Petja. Haug ajas vaid suu pärani: arvatavasti soe vesi uimastas teda.

Järsu liigutusega heitsid nad võrgu ühte paati. Seejärel kallutasid paadi küljeli ja ammutasid sellesse vett. Nüüd lamas haug vees, kuid ära minna ta ei saanud. Lükanud võrgusilmad laiali, korjasid kalamehed välja väiksemad kalad, kes olid haviga koos võrku sattunud, ja jätsid ta üksinda traadist kotti. Kõik kummardusid ta juurde, valgustades vaigutõrvikutega, et näha kuldrõngaid. Need helkisid tuhmilt virvendava tule käes.

27. PEATÜKK KIRI MINEVIKUST

Hommikul tungles rahvas paadi ümber, milles asus haug. Peaaegu kõik kolhoosnikud olid tulnud veevaimu vaatama.

Professorile oli veel öösel saadetud kaks telegrammi. Esimeses oli kirjutatud:

Haug on käes. Asub sumbas.' Ootame juhendeid.

195

Sellele telegrammile kirjutasid alla kolm: Ignat Perfiljevitš, Petja ja Saša. Teise aga saatis Zabavin isiklikult:

Mul oli õigus. Märgil on selgelt näha kiri: «Peeter Esimene».

Esialgu püüdis Petja lisada seda teadet esimese telegrammi juurde, kuid Saša ja Ignat Perfiljevitš hakkasid protesteerima. Ka nemad nägid märkidel neid sõnu, kuid arvasid, et võivad eksida ja et professor ise dešifreerib pealkirja. Saša ja Petja pidid sellepärast peaaegu tülli minema.

Saša solvus professori eest, sest et Petja täiendus telegrammile kõlas liiga väljakutsuvalt, solvus ka ise: vaevalt oli püük lõppenud, kui Petja ronis jälle esiplaanile. Saša süüdistas teda esiletükkimises,'mis pole kommunistlikule noorele kohane, Petja aga vihastas ja teatas, et nimelt tema avastas Peeter I havi olemasolu ega luba oma osa avastuses vähendada. Ignat Perfiljevitš asus Saša poolele, Petja aga ei andnud alla ja kirjutas siinsamas teise telegrammi.

Kõrgel taevavõlvil ujusid kerged pilved, kattes aeg-ajalt päikese ja heites järvele ning kallastele hambulise varju. Oli juba üle keskpäeva, kuid inimesed ei lahkunud ikka veel ja muudkui vahtisid haugi.

Mõnikord raputas ta pead. Siis kõlisesid märgid ja need, kes viibisid paadi juures, võisid plaadikestel tähti eraldada. Need olid peaaegu kustunud, kuid mõned tähed olid säilinud ja võis lugeda:

PE . R ..... ESIMENE A ... PE ON

Petja sai kõige enne kirjast jagu: PEETER ESIMENE, VENEMAA IMPERAATOR

Igaüks võis veenduda, et Petja kujutas täiesti õigesti ette nende kuldplaadikeste päritolu. Ainult Saša kahtles ja küsis, miks viimane sõna lõpeb tähtedega ON, kuna oleks tulnud kirjutada OR. Petja leidis väga kiiresti vastuse: Peeter I ajal polnud veel kohustuslikku keskharidust, ja, djakk, kes selle kirja tegi, võis eksida.

Seda juba Petja oskas — kalduda vaidluse tuumast kõrvale ja veel solvatut mängida . . . Siis meenus Petjale, et soe vesi on nende vangile kahjulik, ja Sašal tuli lahendada uus probleem. Haug hakkas juba surema, tema hingamine muutus üha aeglasemaks ja aeglasemaks. Saša tegi ettepaneku

asetada kaldale mootor pika voolikuga. Voolik viidi sügavasse kohta, mootor hakkas veti pumpama ja haug elustus.

Hall auto sahistas ratastega kruusas ja peatus otse vee ääres. Autost hüppas välja professor. Sašat nähes küsis ta: «Noh, kas on elus?»

Vastust ootamata läks ta paadi juurde. Rahvahulk andis teed ja laskis läbi professori ja tema järel ka need, kes olid havi kinni püüdnud.

Vikenti Ivanovitš kummardus paadi kohale ja pistis hirmu tundmata käe võrgupilust läbi havi lõpuste juurde, milledel helkisid teravad piid. Ta haaras plaadikese pihku ja pööras valguse poole.

«Tema ise!» ütles ta rahuldatult ja pöördus naeratades Saša ning Petja poole. «Noh, tere . . . Tublid poisid! Ausõna, tublid poisid!»

Ljonja, kes enne professori saabumist oli kogu aeg paadi ümber keerelnud, nüüd aga tahapoole tõrjutud, tungis meeleheitlikult rahvajõugust läbi. Lõpuks sai ta pea kellegi selja tagant välja pista:

«Kui mind poleks olnud, poleks nad saanudki kätte!»

Petja tahtis ta peale sisistada, kuid Ljonja oli juba Vikenti Ivanovitši juurde trüginud ja ka Saša toetas venda:

«Tõepoolest, Vikenti Ivanovitš, seda tegi Ljonja.»

Professor tõmbas Ljonja enda juurde, tõstis ta üles ja pani seisma paadi ninale nii lähedale havile, et Ljonja tõstis kohe ühe jala üles ja seisis mõnda aega tema kohal nagu hani punasel lestal.

«Kuidas sa küll sellega hakkama said?» küsis Vikenti Ivanovitš. «Noh, jutusta ometi, Ljonja, see on teadusele huvitav!»

«Ma andsingi neile nõu, et teaduslikult...»

Paati ümbritsevad kolhoosnikud puhkesid naerma. Ljonja isegi hämmeldus: ega ta mingit rumalust ei öelnud? ' Professor tõstis käe, vaigistades ümberringi tõusnud kära:

«Tasem! Laske inimesel rääkida . . . Mis sa siis neile soovitasid, Ljonja?»

«Ma ütlesin neile, et nad püüaksid haugi elektriga!»

«Elektriga?» üllatus Vikenti Ivanovitš ja alles nüüd silmas

ta metall-lehti ning juhtmeid, mis lamasid paadi kõrval. «Kuidas sa siis selle välja mõtlesid?»

«Mina ei mõtelnud ... Mina põle veel meister, ma alles läksin viiendasse klassi. Vaat nemad on meistrid.» Ta osutas vennale ja Petjale. «Ainult nad ei saanud teda kuidagi kätte ja ma siis ütlesin: «Vikenti Ivanovitš jutustas elektri-püünisest, miks siis teie elektriga püüda ei või?» Ja nemad püüdsidki kinni!»

«Noh, kuidas on, Ljonja, kas hakkad mulle abiliseks?» Vikenti Ivanovitš tõstis ta üles, surus rinnale ja suudles teda.

Kaldale lähenes kiirel sammul Dmitri Nikolajevitš. Saša ja Petja vaatasid üksteisele otsa. Lastekodu direktori ilmumine ei tõotanud neile midagi head. Askeldamisega unustasid nad eile ette teatada, et lähevad öisele püügile. Kui aga haug kätte saadi, ei tulnud neile seda enam meeldegi. Kogu nende «teaduslik ekspeditsioon» ei lahkunud hommikuni paadi juurest. Vahetati muljeid, meenutati jahi üksikasju ja vaadeldi tõrviku valgusel plaate rõngaste küljes. Neile võis seda muidugi' andestada: nemad on siiski täiskasvanud. Ent mis tehakse Ljonjaga? Järsku otsib Dmitri Nikolajevitš teda?

Dmitri Nikolajevitš läks pealtvaatajate hulgast läbi, tervitas professorit ja surudes parema käega Vikenti Ivanovitši kätt, tiris vasakuga Ljonja professori selja tagant välja.

«Näe kus sa oled, Golubkov!» Dmitri Nikolajevitš vaatas Ljonjale sellise pilguga otsa, et see muutus kohmetuks. «Aga kas sa tead, Ljonja, et kogu meie kollektiiv muretseb sinu pärast? Sinu pärast said sinu grupi korrapidaja, vanem ja pioneerijuht minult noomituse.»

Ljonja ajas end sirgu ja vaatas otsekoheselt Dmitri Nikolajevitši karmidesse silmadesse:

«Andke mulle andeks, Dmitri Nikolajevitš, ma olen süüdi .. . Kuid ma ei teinud seda ju koeruse pärast: mind köitis teadus ... Te vaadake ometi siia .. .» Ta tõmbas Dmitri Nikolajevitši käisest ja sundis teda paadi poole pöörduma. «Mina ei tee enam kunagi niimoodi, pioneeri ausõna! Me lihtsalt ei võinud enneaegu sellest rääkida, et hakkame öösel haugi püüdma: aga äkki poleks midagi välja tulnud?»

198

Ta huuled värisesid, kuid ta oli tõsine ja isegi nagu rahulik.

Kuulanud Ljonja lõpuni, astus Dmitri Nikolajevitš sammu ettepoole ja kõik andsid talle teed. Kummardunud haugi üle, vaatles lastekodu direktor seda kaua. Tema käsi tegi tahtmatu liigutuse ja embas Ljonjat.

«Teie ärge erutuge, Dmitri Nikolajevitš,» ütles Ljonja tema käe alt, «see polnudki nii kardetav: me saime temasi jagu teaduse abil.»

«Ah sind teaduslikku töötajat küll!»

Sel hetkel lõi haug sabaga, muutes vee paadis sogaseks.

Dmitri Nikolajevitš astus koos Ljonjaga sammu tagasi, nagu tahtes teda selle imeeluka eest kaitsta.

«Kuid sa pea meeles: ei tohi niiviisi panna muretsema inimesi, kes sinu eest vastutavad!»

«Enam ei tee, Dmitri Nikolajevitš! Pioneeri ausõna, enam ma nii ei tee!» hüüdis Ljonja lõbusama häälega: ta mõistis, et direktor oli talle juba andestanud.

Professor, kes seda juttu pealt kuulas, vahtis üksisilmi haugi.

«Keerame ta korraks ümber,» pöördus ta paadi ümber seisvate kolhoosnikute poole.

Mitu kätt tungis kala kõva sammaldunud kere alla. Professor luges kirja-ka teisel märgil, ajas end sirgu ja küsis Sašalt:

«Kas kaalusite ära?»

«Kuidas sa teda kaalud!»

«Kaalude peal!» muigas Vikenti Ivanovitš. «Kas teil on detsimaalkaale?» küsis ta Ignat Perfiljevitšilt. Kolhoosi esimees palus üht kolhoosnikut tuua vankriga kaalud kohale.

Surudes ikka veel Ljonjat enda vastu, astus Dmitri Nikolajevitš jälle havi juurde ja seisis kaua nii, vangutades pead. Siis hakkas ta professoriga juttu ajama, küsis, milline teaduslik tähtsus on selle kala kinnipüüdmisel. Nende jutuajamisse segas end Ljonja ja hakkas jälle selgitama, kui raske oli teda kätte saada ja kuidas kalamehed võtsid tarvitusele kõik teaduslikud püügiviisid. Kuid direktori juuresolekul pidas Ljonja end tagasihoidlikumalt ülal ega rõhutanud nii väga oma isiklikku osavõttu sellest kangelasteost.

199

Toodi kaalud. Vikenti Ivanovitš palus kalureid tõmmata havi võrgust välja.

«Aga kas ta lahti ei pääse?» erutus Saša.

«Ei, ei, ära muretse. Ta on väsinud.»

Kalurid hakkasid võrku lahti harutama. Ilja Jevstigneje-vitš tegi seda väga hoolikalt. Ta oli kindel, et sellise püünise abil vabastab ta järve väga kiiresti havidest ja asustab selle tööndusliku kalaga.

Vabanenud teda kitsendavast traadist, liigutas haug saba, nagu kaalutledes, kuhu virutada, kuid jäi samas vaikseks ja hingas vaid õige tihti lopustega.

«Kas purjeriiet ei juhtu olema?» küsis Vikenti Ivanovitš.
Kaks kalurit jooksid paadi juurde ja võtsid maha väikese purje.
Professor kastis ise purje vees märjaks. Seejärel viskas ta selle havile peale, ja kui see pimedas rabelema hakkas, pistis ta purje otsad osavasti havi alt läbi, otsekui last mähkides.
Professori märguandel haarasid kolm meest havi ja panid ta kaalude peale. Laohoidja lõi uljalt raskuse kaalu-kangil teisele poolele ja ajas siis silmad imestusest pärani. Siis vaatas ta kaalude alla, kaalude peale, liigutas neid pingutusega, kuid kaalukang näitas sama arvu. Lõpuks laohoidja toibus ja kandis valju häälega ette:
«Seitsekümmend kaks kilogrammi ja kuussada viiskümmend grammi!»
«Ei või olla!» jahmatas Tereškin. «Kas kaalud seisavad õigesti? . . . Seda juhtub detsimaalkaaludega: seisavad pisut viltu ja valetavad kohe.»
«Puud või paar kaaluvad havid küll, see on täpselt nii, kuid et neli ja pool' puuda — säherdusi pole ma näinud!» ütles Ignat Perfiljevitš.
«Ja ka teised on harva näinud!» kinnitas Vikenti Ivanovitš. «Havid ei ela meie vetes nüüd üle kümne-viieteist-kümne aasta: nad püütakse kinni. See haug aga . . .» Ta kummardus, pühkis purjeriidega havi külje puhtaks, tõmbas taskust luubi ja hakkas silmitsema soomuseid, liigutades huuli, nagu luges midagi, seejärel ajas end sirgu ja ütles: «See haug on juba üle kolmekümne aasta vana.»
«Kuidas — üle kolmekümne aasta?» karjatas Petja. «Ta on kahesaja kuuekümne aastane! Te ju ise ütlesite — see ta on! Tähendab, see on Peetri haug!»
200
«Paraku sa eksid, Petja. See haug on märgistatud esimese nõukogude ihtüoloogilise ekspeditsiooni poolt ja selles on leiu tohutu teaduslik väärtus. Muide, sa näed seda kohe isegi.»
Vikenti Ivanovitš aitas haugi paati tagasi panna, tõstis purjeriide üles, paljastades kala pea, võttis taskust väikese sae ja proovis seda küünel. Kaks kalurit hoidsid haugi kinni, surudes teda vastu paadi põhja. Professor saagis osavasti lõpusekaane läbi, millesse traat oli kinni kasvanud. Siis tõmbas ta ettevaatlikult traadi välja ja kuldmärgike paremast lõpusekaanest langes talle pihku.
«Mis siia kirjutatud on?» küsis ta Petjalt.
«Peeter Esimene, Venemaa imperaator!» ütles Petja kindla häälega.
«Sa loed üksikuid tähti ja mõistatad nende järgi sõnu, milliseid tahad näha. Kuid mitte alati ei ühti soovitav olemasolevaga. Sa ei arvesta vahesid tähtede vahel. Tegelikult on aga siia kirjutatud: PETROGRADI ESIMENE IHTÜOLOOGIA EKSPEDITSIOON. Kiri lõpeb ju tähtedega ON? Miks sa siis otsustasid, et siin on sõna IMPERAATOR? Kolmandas- sõnas on säilinud vaid täht A. Siis sõna PETR on ilmselt katkestatud, selle ja järgmise sõna vahel on suur vahe. Kuidas sa seda ei märganud?»
«Oh sind küll!» ei kannatanud Saša välja. «Peetri ajal polnud keskharidust!» osatas ta sõpra. Kuid vaadanud talle näkku, hakkas tal temast kohe kahju. «Sa ära meelt heida, Vikenti Ivanovitš ütles ju, et teadusele on ka see leid väärtuslik .. .»
«Jäta!» sähvas Petja vastu.
Tal oli väga valus, et tema poolt nii hästi ja targasti ehitatud teaduslik teooria purunes.
«Aga kas sa teiselt poolt kirja lugesid?» küsis Vikenti Ivanovitš.
«Säherduse haugi ligi on minnagi hirmus!» astus Petja eest välja Ignat Perfiljevitš.
Professor pani märgi Petja peopesale: «Loe.»
Plaadi teine pool oli kogu aeg olnud surutud vastu kala keha ja seetõttu hästi säilinud. Selgelt eraldusid tähed:
Preslavnoje j. 1918. Haugidega asustamine bioreguleerimiseks.
201

Petja langetas pea.

«Pole viga, Petja,» ütles professor rahulikult, «küllap.sa teed veel oma avastused! Ainult tuleb meeles pidada, et igasugune avastus nõuab tööd ja põhjalikku kontrollimist. Oma õigsust võib kinnitada alles siis, kui sul on olemas kõik tõendid ... Kuid teie, noormehed, tegite siiski ühe tähtsa avastuse: te avastasite esimese nõukogude ihtüo-loogilise ekspeditsiooni jäljed, kes kunagi hukkus selle järve kallastel. Ja ma arvan, et see avastus on tähtsam sellest, mida sina, Petja, kavatsesid teha. Kui te tahate, siis jutustan ma teile õhtul sellest ekspeditsioonist kõik, mis mul on õnnestunud välja selgitada. Nüüd aga lõpetame oma töö!»

Ta kummardus uuesti haugi kohale, tõstis lõpusekaane üles ja puuris selle osavasti läbi sisselõikest pisut kaugemal. Siis pistis ta traadi august läbi, tõmbas taskust mingi märgi, keeras traati kolm korda, ja märk jäi rippuma samasse kohta, kus oli olnud endine märk. Petja vaatas imestunult tema tegevust:

«Milleks see?»

«See on meie instituudi märk. Sellele on kirjutatud, et me märgistasime haugi kahekümne kaheksandal juulil tuhande üheksasaja viiekümne esimesel aastal. Märgil on toodud ära meie aadress.»

«Aga haug on ju ometi kinni püütud?»

«Me laseme ta kohe uuesti vette tagasi,» ütles Vikenti Ivanovitš häirimatult. «Püüdsid ju esimese ekspeditsiooni töötajad ta ka kunagi kinni ja lasksid jälle lahti. Meie teeme samuti. Kunagi püütakse ta uuesti kinni, leitakse koos esimese märgiga meie oma ja kirjutatakse meile instituuti, mitu aastat ta veel vabaduses elas.»

«Kahju on minema lasta...» ütles Petja haavunult. «Püüdsime, püüdsime ja säh sulle . . . Viiks ta parem loomaaeda, las elab seal?»

Talle omase elava kujutlusvõimega nägi Petja klaas-akvaariumi küljes vaskplaadikest, millele oli kirjutatud: «1918. aasta esimese ihtüoloogilise ekspeditsiooni haug. Püütud Pjotr Zabavini ja Aleksandr Golubkovi poolt Preslavnoje järvest 1951. aastal». Olgu tahvlikesel tema nimi isegi viimasena mainitud, eespool aga kõigi teiste nimed, kes haugi püüda aitasid — ikka oleks olnud tore tulla sõpradega aeda, viia nad nagu juhuslikult

akvaariumi juurde ja oodata, kuni keegi loeb äkki tahvlikeselt ja küsib: «Pjotr Zabavin? Kes see on, kas nimekaim?» — «Ei, see olen mina,» vastaks Petja tagasihoidlikult.

Kuid Vikenti Ivanovitš purustas ta unistuse:

«Ei, seal ta ei jää elama! Jäägu parem meile nõukogude teaduseinimeste tagasihoidlike kangelastegude tõend — nende märk. Peale selle kirjutab aga iga püügist osavõtja oma jutustuse sellest, kuidas haug tabati. Need jutustused me avaldame kui autentsed tõendid selle töö kohta, millist oli teinud siin hukkunud ekspeditsioon. Selle töö tulemustest aga kirjutavad kalurid ise. Nad teavad ju, et pärast ihtüoloogilise ekspeditsiooni liikmete hukkumist jäid nende tööst jäljed järele: järv on muutunud jälle kalarikkaks ja toob sellest ajast saadik igal aastal rahvale kasu.

«Õigus, seltsimees professor!» kinnitas brigadiir Sitkov.

Vikenti Ivanovitš jätkas:

«Võrendiku jätame me kalurite järelevalve alla. Nad võivad alati kindlaks teha, kas haug on veel seal või pole teda enam. Võrendiku kohale võib ehitada torni. Tornist on haugi vees kerge silmata, veepinnalt jälgimiseks jätan ma aga kolhoosi kalakasvatajale polaroidsed prillid. Ja ärgu Ilja Jevstignejevitš muretsegu oma karpkalade pärast: sellises vanuses sööb haug väga vähe.

Ta ulatas Ilja Jevstignejevitšile prillikarbi, kes sedamaid prille ette proovima hakkas. Ent kuna vesi oli kalda ääres madal, siis lükkas ta paadi vette — sinna istus veel inimest viis —, seejärel aga muudkui kõlas järvelt:

«Kae imet!»

«Iga kivike on näha!»

«Anna mulle ka! Aga kalad, näe kuidas kalad söövad!»

Kõige kõvemini kõlas Ilja Jevstignejevitši bass:

«Ettevaatlikult, ärge prille vette pillake! Selliste prillidega võin ma ju nüüd iga karpkala tähnide järgi ära tunda! . . . Hei, Mitja,» hõikas ta oma abilist, «vaata et sa läbi prillide vett nägema õpid!»

Professor võttis õlalt fotoaparaadi ja hakkas haugi igast küljest pildistama. Ta palus tema pea üles tõsta ja pildistas esialgu esimese ekspeditsiooni märki, seejärel uut märki. Taganes pisut ja võttis üles paadi koos haugiga, seejärel aga ainult tema saba. Lõpuks pani ta paadi kõrvale Ljonja, Saša, Petja, Svetlana, Niina, kalakasvataja

203

ja kolhoosi esimehe — ühe sõnaga kõik püügist osavõtjad, ja pildistas neid nii, et haug lebas nende jalgade ees. Siis astus ise kalameeste kõrvale ja palus üht amatööri aparaati klõpsutada.

Kui pildistamine lõpetati, käsutas ta, et paat vette lükataks. Seejärel lükkasid ka kõik kolhoosnikud oma paadid vette. Nii sõidetigi terve laevastikuga havivõrendiku juurde. Keegi kahetses,.et sellist mürakat kala ära ei söödud, kuid Vikenti Ivanovitš tuletas meelde, et vana havi liha pole maitsev, ja kõik, kes olid pardivargast valmistatud kalasuppi maitsnud, nõustusid temaga.

Havivõrendiku kohal rivistusid paadid üles nagu ringmängus. Vikenti Ivanovitš ja Ignat Perfiljevitš kallutasid paati, milles lamas vana haug. Kui havivõrendiku värsket vett hakkas paati tungima, siis vana haug nagu tundis, et ta oli koju tagasi jõudnud. Ta hakkas liigutama uimi, proovides jõudu, siis aga sööstis äkki üles ja oli ühe hüppega paadist väljas. Kõlas laksatus. Vesi võrendiku kohal hakkas lainetama.

Vana haug hakkas pikkamööda vajuma. Kalamehed nägid teda veel kaua. Arvatavasti oli ta väga väsinud ja surus suure vaevaga oma ujupõit kokku, et põhja laskuda.

Muutus väga vaikseks. Kui vees poleks olnud paatide laevastikku, oleks võinud arvata, et järv on tühi. Inimestel nagu puudus midagi! Võib-olla see, et haug ei jätnud nendega hüvasti?

Samal ajal tekkis aga sel kohal, kuhu vana haug visati, õhumullike, seejärel kerkis veest havi terav pea. Haug tuli tõepoolest jumalaga jätma! Ta laskis pikkamööda oma mustad silmad ringi käia, raputas pead, mille küljes kõlisesid märgid — vana ja uus —, vibutas sabaga ja läks seejärel juba. kiiresti põhja, olles täiesti kodunenud. Ja siis hakkasid kõik karjuma, nii vanad kui noored: '

«Hüvasti, vana haug!»

«Ela veel palju aastaid!»

«Head tervist sulle!»

«Ära võrku satu, siis ma ei lase sind enam välja!» hüüdis havile järele brigadiir Sitkov, kes ikka veel polnud unustanud oma esimest kohtumist temaga.

Professor klõpsutas oma aparaadiga, pildistades paate, kallast, võrendikku, roikaid selle juures, nagu oleks ta

204

tahtnud terve selle nurgakese mälestuseks endaga kaasa viia.

Kuid siis pani ta aparaadi ära ja haaras aerud pihku. Paat, milles vana haug oli elanud terve öö ja päeva, tõmmati lähemale ja kühveldati sellest vesi välja. Mõned inimesed asusid sinna üle. Laevastik hakkas liikuma. Aerudelt nirisesid veejoad, peegeldudes väikeste vikerkaartena. Kõlas laul.

Petja silmitses mõtlikult vett ja paadist laiali jooksvaid joakesi. Tal oli millest mõelda, senikaua kui teised kõnelesid havist.

Niisiis, haug oli viibinud Petja käes. Kas ta peab pettumust tundma, et see polnud sugugi niisugune, millise ta lootis kinni püüda?

Ta oli kirjutanud kala ajalugu kogu sellise inimese püüdlikkusega, kes on avastanud endas teadlase ande. Mis sellest, et tal polnud õigus! Hoopis tähtsam on teine asi: kas töö Jurezani muuseumis, tutvumine Pavel Petro-vitš Maslennikovi ja insener Karavajeviga tõid talle kasu?

Sellele küsimusele võib ta ausalt vastata: jah, tal oli sellest suur kasu! Ta sai aru, mis tähendab teaduslik töö. Ja kui esimene vasikas läkski aia taha, siis Vikenti Ivanovitš ütles kord õigesti, et nad veel jõuavad teha oma avastusi!

Neist oma mõtetest ta ei lausu seni kellelegi, isegi Sašale mitte. Tema ees on suur elu, ta alles õpib selles oma kohta otsima. • Saša ütles vaikselt Petjale:

«Näe, ja ongi meie puhkus läbi. On aeg linna minna, tööle... Kas sa oled rahul või ei? Ainult õigust!»

«Mis puhkus see oli.. .» krimpsutas Petja nägu. «Me sinuga ei teinudki muud, kui aina töötasime.»

«Ehee, noormees,» ütles professor, «vaat siin sa eksid! Puhkus selles seisabki, et inimene vahetab ajutiselt oma tegevust. Sa, Petja, vaata kord ennast ja Sašat. Kas te pole tugevamaks läinud? Ma vaatan teid ega usu, et sellest, kui me Moskvas üksteist nägime, on möödunud kõigest kaks kuud. Siis Sašat nimetati näljavareseks, õige? Aga kes võib teda nüüd nii kutsuda? Nüüd ta on otse nagu vägilane!»

Ja Petja pahvatas tahtmatult naerma. Proovigu keegi ainult Golubkovi näljavareseks nimetada! Äkki Ljonja ohkas. Poisid pöördusid tema poole: «Mis sul on, vennas?»

«Te sõidate ära, mina aga jään jälle üksinda . . .» «See pole ju kauaks!» lohutas teda Petja. «Tean küll — pole kauaks ... aga tulete tagasi alles aasta pärast. .. Ma tahtsin kalakasvatajaks õppida . ..» Tema põskedel lõid sädelema pisarad. «Võib-olla kohtaksin ma veel kord vana havi ...»

«Noh, selles on sind kerge aidata!» Saša võttis vennal õlgade ümbert kinni. «Lõpetad kümme klassi — ja lähed kalakasvatuse instituuti. Ainult milleks üksi ühest vanast havist unistada? Õpid ja hakkad palju kasulikku korda saatma, uusi püüniseid välja mõtlema ja kalu aretama, ei kalaparved ei saaks kunagi otsa . . .»

Petja kuulas, milliseid tarku sõnu räägib Saša. Kas ta kuu aega tagasi kõneles midagi säärast? Siis ta mõtles vaid ühest — elektrotehnikast.

«Oige, Saša!» kinnitas Vikenti Ivanovits. «Ainult miks te peaksite vennaga lahus elama? Ta on juba suureks kasvanud. Võta ta enda juurde ja las ta õpib sinu silme all. Elada võib ta aga seni minu juures.»

«Teie juures?» küsis Ljonja ja tema nägu kuivas otsekohe pisaraist, . nagu oleks päike seda soojendanud. «Ja ma näen kalade topiseid? Ja raamatuid? Ja veekogude kaarte?»

«Te olete talle minu kabinetist palju imeasju rääkinud!» muigas Vikenti Ivanovits, silmitsedes Sašat ning Petjat. «Muidugi näed! Selleks ajaks aga, kui sa meie instituudis õppima hakkad, voolavad Nõukogudemaal uued jõed, tekivad uued mered, ja meie, kalakasvatajad, asustame nad kõige paremate kaladega, loome nende jaoks veetaimes-tiku ja uurime välja kõige paremad tingimused nende eluks, nagu teevad seda praegu oma karjade jaoks loomakasvatajad. Vaat mis sind ootab ees, kui sa astud meie instituuti.»

«Minust aga saab selleks ajaks ajaloolane!» ütles Petja. «Sel sügisel me alustame tööd tehases. Meie Sašaga astume sügisel töölisnoorte kooli, et lõpetada ka üheksas ja kümnes klass. Seejärel aga instituuti. .^.»

«Noh, näed nüüd.» naeratas Vikenti Ivanovits, «missugu-

sed õpetajad sa saad! Koos nendega ja hea tahtega võib ükskõik millisesse instituuti astumiseks ette valmistuda.»

Ljonja hakkas särama. Vikenti Ivanovits aga surus ta pea oma laia rinna vastu. Ja Saša kadestas tahtmatult nooremat venda. Ka tema oleks tahtnud niisuguse hellituse osaliseks saada, kuid ta oli juba täisealine, ta võis ka kannatada.

Õhtul pärast sööki kogunesid klubisse kõik vanemad lastekodukasvandikud ja peaaegu kõik kolhoosnikud. Ja Vikenti Ivanovits alustas oma jutustust.

28. PEATÜKK HAVI LUGU, MILLE JUTUSTAS PROFESSOR IUINSKI

«1918. aasta talvel muutus Nõukogude Venemaa olukord eriti raskeks. Valgete ja interventide armeed vallutasid meie maa kõige rikkamad rajoonid. Moskva ja Petrograd nälgisid. Töölised tehastes, kes varustasid rinnet relvade ja mürskudega, said päevas kaheksandiku naela leiba, see on viiskümmend grammi ööpäevas.

Sel raskel ajal tegi grupp ihtüolooge Rahvakomissaride Nõukogule ettepaneku kohalike kalaressursside kasutamiseks Moskva ja Petrogradi varustamisel. Ihtüoloogid kavatsesid lähedal asuvad järved järele uurida ja korraldada seal kala tööndusliikku püüki.

Rahvakomissaride Nõukogu nõustus ettepanekuga, kuid kartes teadlaste elu pärast, kes võisid sattuda kõrvalistes kohtades luusivate bandiidijõukude kätte, soovitas neil piirduda mingi ühe järvega. 1918. aasta kevadel sõitis Petrogradist välja esimene ihtüoloogiline ekspeditsioon Preslavnoje järve rajooni.

Selleks ajaks oli järv juba röövpüügiga tühjaks tehtud. Kuid see asus Moskva lähedal ja oli ühendatud teiste järvedega läbivoolusüsteemiga. Ihtüoloogid otsustasid teha katset selle kalarikkuste taastamiseks. Ennekõike oli tarvis puhastada järv prügikalast, kes ci toonud inimestele mingit kasu ja sõi ära söödavarud.

On teada, et haug puhastab suurepäraselt veekogusid

väikestest prügikaladest, kuid ise ümber asuda ei armasta. Kudemisajal püüdsid kohalikud kalurid ihtüoloogide jaoks madalatest naaberjärvedest mõned havid. Nende kunstlikult viljastatud marja lasksid ihtüoloogid Preslavnoje järve. Peale selle tõid nad siia ka noori hauge.

Sel ajal ilmusid järve ümbrusse valgete jõugud, mis koosnesid pärast ülestõusu purustamist Jaroslavlis metsadesse põgenenud kulakutest ja ohvitseridest. 1918. aasta augustis tungisid bandiidid ekspeditsiooni laagrile esimest korda kallale. Teadlased elasid järve põhjaosas omaette. Tõrjunud kallaletungi tagasi, arvasid ihtüoloogid, et neil on tegemist väikese jõuguga, ja jätkasid tööd. Nad jõudsid kohalike kaluritega saata Jurezani teate sellest ebaõnnestunud kallaletungist. Teadlastele saadeti appi relvastatud kaitse, kuid see hilines mõne tunni võrra. Veidi aega enne seda kogunesid bandiidid suureks jõuguks ja kordasid öösel kallaletungi. Ihtüoloogid tulistasid kaua vastu, lasksid mitu bandiiti maha, kuid neid tagasi lüüa ei suutnud. Bandiidid tapsid laagri kaitsjad, röövisid toiduained ja relvad, ekspeditsiooni päeviku ja teised dokumendid aga põletasid ära.

Kui teade sellest Moskvasse jõudis, saadeti jõugu vastu karistussalk. Paljud jõugu liikmed püüti kinni ja nende ülestunnistuste järgi tehti kindlaks ekspeditsiooni hukkumise asjaolud. Kuna aga ekspeditsiooniliikmete paberid ja päevikud polnud säilinud, siis ei õnnestunud' kindlaks määrata, mida nad olid suutnud ära teha. Ja

alles nüüd, kolmkümmend aastat hiljem, saime me neilt teate tagasihoidliku ja kangelasliku töö kohta, mida nad olid teinud surma kartmata.

Ihtüoloogid olid jõudnud kudemise ajal lasta järve miljoneid havimarjaterasid ja mitu täiskasvanud, ekspeditsiooni märgiga märgistatud havi. Kolhoosnikud kinnitavad, et juba 1919. aasta lõpuks muutus järv kalarikkamaks. See toimus selletõttu, et noored havipojad hävitasid prügikala, ära. Mõned täiskasvanud havid ei suutnud tekitada erilist kahju. Ja arvatavasti lasti neid järve ainult üksikud. Kolmekümne aasta jooksul on püütud kinni alles esimene märgistatud haug.

Aastast aastasse paranesid järves tingimused kalade aretamiseks. Kui veeteede rekonstrueerimine lõpetati, tuli järve vett juurde ja ta oli nüüd avatud teistest veekogudest

208

ümberasuvatele kaladele. Ilmusid koha, nugakala, kaspia heeringas. Petja märkis õigesti, et kalad nagu oleksid järve mõjusfääride järgi ära jaganud. Havid on grupeerunud rohustesse abajatesse, kohad ja latikad — mudasema-tesse. Õigesti arvestas ta ka seda, et kohad tõrjusid järve põhimiselt territooriumilt havid välja.

Juba 1920. aastal alustati järves kala tööonduslikku püüki. Nüüd suureneb see aastast aastasse. Ja me võime julgesti öelda, et meie poolt kinnipüütud ekspeditsiooni märkidega haug avas meie ees lehekülje esimeste nõukogude ihtüoloogide kangelaslikkuse ja ennastsalgavuse ajaloost! Nende vaev ei olnud asjata!»

Klubis oli vähemalt viissada inimest. Ja saalist oleks nagu tuul läbi käinud, kui kõik püsti tõusid, austades lahingupostil langenud vaprate teaduslike töötajate mälestust. Petja pühkis ära pisara ja seistes liikumatult nagu lipu all, mõtles uhkusega sellest, kui palju teadlasi oli andnud teadusele kõik, isegi elu. Sel hetkel nägi ta selgesti oma tulevikku. Jah, temast saab teadlane. Ta hakkab töötama oma postil sama vankumatult ja ustavalt nagu needki tundmatud teaduseinimesed, kelle jälje ta siin leidis. Kui ta aga saalis ringi vaatas, siis nägi ta kõigi nägudel samasugust uhket vaimustust nõukogude inimeste pärast, millist tundis ta ka ise.-

Klubist lahkudes kõneles Dmitri Nikolajevitš teel millegi üle elavalt Vikenti Ivanovitšiga. Dmitri Nikolajevitš, kes rääkis alati võimukalt ja rahulikult, oleks seekord professorit nagu palunud.

Ljonja, kes kahtlustas, et jutt on temast, tahtis neile järele tormata ja ütelda midagi enda kaitseks, kuid vend hoidis teda kõvasti käest kinni.

«Oi, Dmitri Nikolajevitš ei lase mind ära! .. . Noh, ütle kasvõi sinagi mõni sõna!» anus ta venda. «Ütle, et ma hakkan hästi õppima, et ma saan esimeseks õpilaseks ...»

Ei tea, milliseid lubadusi ta veel oleks andnud, kuid täiskasvanud peatusid sel momendil ja Ljonja tormas nende juurde:

«Dmitri Nikolajevitš, kas te lasete mind minna?»

«Kuidas võiksin ma sind kinni pidada! Ma tahaksin, et igal minu kasvandikul oleksid samasugune vend ja samasugused sõbrad nagu sinul.» Dmitri Nikolajevitš pani käe

209

Ljonja õlale ja pöördus Vikenti Ivanovitši poole: «Lubage, seltsimees professor, teile üle anda minu tänu selle poisi saatusest osavõtu eest. Ma ei või öelda, et ta oleks ilma puudusteta, kuid mulle näib, et tema väikesed eksisammud on tekkinud rohkem elavast kujutlusvõimest kui teistest põhjustest.»

Ljonja tardus paigale. Aga mis siis, kui Dmitri Nikola-jevitš jutustab professorile sellest sõjast, mille ta peaaegu pidi kuulutama -- mis seal enam sahata, juba kuulutaski! — Ignat Perfiljevitšile! Kuid direktor ei maininud seda juhtumit ja Ljonja heitis talle tänuliku pilgu. Vikenti Ivanovitš aga naeratas oma pehmet, lahket naeratust ja ütles:

«Mulle näib, et teie, Dmitri Nikolajevitš, jolete õigesti õpetanud ja kasvatanud oma hoolealuseid. Ja las Ljonja jääb sama osavõtlikuks ning leidlikuks oma igapäevases e*lus: see aitab tal saada heaks õpilaseks ja hiljem heaks inimeseks!»

Neile jõudsid järele lastekodu lapsed ja Dmitri Nikolajevitš laskis Ljonja lahti. Poisid piirasid ta sisse, silmitsedes sellise tähelepanuga, nagu näeksid nad enda ees hoopis teist inimest.

«Sa sõidad ära, jah?» küsis Borja. «Võta mind ühes!»

210

«Pole viga, Boris, ka sina lõpetad varsti kooli, siis me kohtumegi.»

«Jah, varsti, kuid ma õpin praegu alles teises klassis!»

Selle eest vaatasid vanemate klasside õpilased Ljonjat nagu omasugust. Nad olid juba ammu otsustanud, et enamik sõidab sellesse kooli, kust tulevad välja niisugused toredad leiutajad ja uurijad nagu Saša Golubkov ja Petja Zabavin. Seal nad juba muidugi kohtavad Ljonjat ja külastavad võib-olla isegi professorit.

Nii läksid nad sõbraliku perena koolimajani, kus nad ajutiselt elasid. Võib-olla oleksid nad veel kaua aias istunud, kui mitte gong poleks kolme löögiga kuulutanud, et päev on lõppenud ja aeg on magama minna.

Hommikul sõitsid külalised Ljonjaga Moskvasse.

29. PEATÜKK RAAMATU LÕPP JA KANGELASTE UUE ELU ALGUS

Tagasituleku päev on alati kärarikas ja rahutu. Kuid meie sõpradele oli see eriti raske.

Vaevalt jõudsid nad tuppa, kui nende järel tormas sisse Leena Orlova:

«Kus te havid on?"... Aga kes see on? Noorem Golubkov? Oi, kui väike ta on!»

Leenas ärkasid otsekohe kõik tema kasvataja-kalduvused. Ta viis Ljonja silmi pesema, siis õhtust sööma, nagu oleks tema üksinda süüa tahtnud. Muide, see polnudki nii halb, vähemalt unustas ta havid . . .

Aga näe Jura Koroljov ja Vasja Kolõškin ei tahtnud kuidagi aru saada, et sõbrad olid reisust väsinud. Nad nõudsid viivitamatut aruannet: palju nad on kalu püüdnud, milliseid, kus nad on ja missugused tõendid on selle kohta olemas .. . Lõppude lõpuks tuli Sašal ja Petjal end päästa põgenemisega. Võtnud venna ühes, sööstis Saša tänavale, tema järel Petja, ja kõik siirdusid Vikenti Ivanovitši poole.

Muidugi, Vikenti Ivanovitšil oli kergem: temal polnud selliseid uudishimulikke sõpru. Visanud seljast koti ja vahetanud oma ebatavalised saapad toatuhvlite vastu, lukustas professor end kohe vannituppa, kus tal oli fotolaboratoo-

rium. Poistel tuli pisut oodata. Muide, nad ei tundnud igavust. Nad võisid seletada läbematule Ljonjale, et tema ees pole mitte elusad kalad, vaid topised, et need raamatud siin on kõik Vikenti Ivanovitšil läbi loetud ja võib-olla isegi mitu korda, et siin ei tohi kätega midagi puudutada. Kuna aga Ljonja haaras endiselt kätega kõike, mis teda huvitas, siis tuli Sašal talle kaardikepiga sõrmede pihta lüüa. Ljonja solvus. Kuid samal ajal tuli sisse professor, hoides käes suurepäraseid ülesvõtteid.

«Mis kära see on, ja kaklust pole?» küsis Vikenti Ivano-vitš lõbusalt, asetades pildid lauale.

«Oli . . .» ütles Ljonja, kuid kaebama ei hakanud, kuna nägi juba esimes2l pildil iseennast.

«Noh, kuidas on, Ljonja, kas sulle meeldib minu juures?» küsis Vikenti Ivanovitš.

«Ja kuidas veel!»

«Kas jääd siia?»

«Tingimata!»

Vikenti Ivanovitš hõikas kõrvaltuppa:

«Maša!»

Tuppa tuli pikk tüse naine leebe, lahke näoga. Ta peatus lävel, toetas käe põsele ja küsis laulvas volga murdes: «Nemad ongi või?»

«Nemad ise, Mašake!» ütles Vikenti Ivanovitš. «Kas meeldivad?»

«Oleksid nagu toredad poisid . . .»

«Noh, palun siis armastada ja lugu pidada . . . Aga see, Ljonja, on minu õde. Ta hakkab sinu eest hoolitsema, et sa õigel ajal sööksid, õigel ajal valmistaksid tunnid ette, puhastaksid hambaid pärast sööki ja peseksid jalgu enne magamaminekut. Ainult vaata ette, ta on mul kuri!»

«Mis kuri ta on,» ütles Ljonja, «kui ta niimoodi naeratab!»

Ja kõik pahvatasid naerma, kõige kõvemini aga tädi Maša.

Lauale ilmus õhtusöök.

Saša ja Petja kadestasid pisut Ljonjat: tädi Maša hoolitses tema eest nii väga! Kuid siis meenus neile, et nad on juba ammu täiskasvanuks saanud, ja nad tundsid Ljonja üle rõõmu.

Tädi Maša muudkui asetas sööki taldrikutele. Talle paistis

vist, et poisid pole eluaeg midagi söönud. Muide, külalised ei valmistanud talle meelehärmi ja sõid nii palju kui suutsid.

Ljonja ööbis Vikenti Ivanovitši juures. Tal vajusid juba silmad kinni ja ka muljeid oli nii palju, et oli raske veel endasse midagi mahutada. Vaevalt sai tädi Maša talle koha näidata, kui tal vajus pea patja.

Saša ja Petja aga võtsid pildid ja lahkusid.

Nad askeldasid kodus veel terve tunni: paigutasid pilte seinale. Hommikul aga häältekõmina peale ärgates said nad oma askelduste eest väärilise tasu. Nende voodite juurde oli kogunenud peaaegu kogu ühiselamu. Lapsed vaatlesid ülesvõtteid. Saša ja Petja olid seal nagu elus ja nende jalge ees lamas kala. Ja missugune kala!

Rääkinud isu otsa, kuigi jutustati vaid sajandik osa sellest, mida võis jutustada, läksid Saša ja Petja tehasesse.

Kaadrite osakonnas oodati neid juba. Kõik dokumendid olid varakult valmis pandud. Nad said tööraamatud, kuhu oli märgitud kõik: elukutse, kategooria,

haridus, lahtris «tööstaaž» oli aga juba kaks rida täidetud: «Tööstuskool — kaks aastat» ja «Asusid tehasesse tööle 1. augustil 1951. aastal».

Kogu grupp asus tehasesse. Kaadrite osakonna ülem, andnud kõigile poistele ja tüdrukutele tööraamatud kätte, ütles:

«Töölised Golubkov ja Zäbavin, minge direktori juurde, ta ootab teid.»

Direktor võttis neid oma kabinetis vastu püsti seistes, surus nende käsi ja pani nad istuma oma laUa ette tugitoolidesse. Petja isegi hüppas nahktugitoolis märgatamatult üles, proovides, kas see on ka pehme. Direktor ütles:

«Noh, seltsimehed, te astute töölisklassi ridadesse. Ma olen rõõmus selle üle, et minu tehasesse tulid sellised teadlikud töölised, konstruktorid, leiutajad. Nüüd on teie ees avar väli. Kasvage, töötage, ehitage.. . Ma kuulsin, seltsimees Golubkov, et te'l on noorem vend.»

Poisid vahetasid pilke.

«Ärge imestage, mulle helistas professor Iljinski. Zabavin aga, nagu ma tean, on teie parim sõber? Meie leppisime professoriga kokku, et ei lahuta teid. Kas see

213

sobib teile, kui me anname teile meie noorte ühiselamus kolme peale omaette toa?»

Muidugi sobis see neile. Veelgi rohkem: sellest olid nad unistanud! Oleks hea, rääkisid nad omavahel, kui saaks ka edaspidi koos elada ja töötada. Sõprus noores eas — see on kõige tähtsam asi!

Nad väljusid tehaseväravaist tõeliste töölistena. Neil oli isegi kõnnak muutunud teiseks. Nende tulevik oli selge ja õnnelik. Nad hakkavad tehases töötama ja lõpetavad kümme klassi, seejärel aga astuvad instituuti. Sašast saab energeetik: ta õpib ehitama uusi hüdroelektrijaamu, tõkestama jõgesid, looma meresid. Petjast saab ajaloolane: ta hakkab seletama, kuidas nõukogude rahvas saavutas sellise vankumatu võimsuse. Ljonja . . . noh, Ljonjast on veel vara rääkida! Temast aga saab arvatavasti kalakasvataja ja ta hakkab asustama kaladega neid uusi meresid, milliseid loob Saša ja millede ajalugu kirjutab Petja. Praegu on neil aga veel üks edasilükkamatu ülesanne: neil on tarvis nii kiiresti kui võimalik kirjutada aruanne selle kohta, kuidas nad püüdsid kinni vana havi. See on nende esimene teaduslik töö.

Nende aruandest tekkiski see väike raamat kuldrõngas-tega havist ja nendest, kes püüdsid ta kinni Preslavnoje järves.

SISUKORD

peatükk. Venna kingitus 3
peatükk. Ebatavaline loeng 9
peatükk. Leid müügilaualt 17
peatükk. Kuidas on kõige kergem leppida 23
peatükk. Professoril külas 32
peatükk. Preemia 40
peatükk. Piki jõge 47
peatükk. Jõgi on kadunud 56
9. peatükk. Kohutav kättemaks 61
peatükk. Lastekodu . 71
peatükk. Leiutajad 82
peatükk. Uued tuttavad 90

peatükk. Kuidas pardid upuvad 96
peatükk. Veevaim 105
peatükk. Kohtumine veevaimuga 109
T6. peatükk. Pardivaras ilmub uuest: nähtavale 118
17.' peatükk. Väike, aga tubli 124
peatükk. Pardivarga lõpp 131
peatükk. Haviprofessor 139
peatükk. Veevaim läheb ära 144
peatükk. Professor sõidab ära, kuid ideed jäävad . 152
peatükk. Üksik mees lahinguväljal pole sõjamees . 154
peatükk. Uurija 161
peatükk. Valgus vees 168
peatükk. Petja Zabavini poolt üleskirjutatud vana havi aja-
lugu 178
peatükk. Kuldrõngad • . 189
peatükk. Kiri minevikust 195
peatükk. Havi lugu, mille jutustas professor Iljinski .207
peatükk. Raamatu lõpp ja kangelaste uue elu algus 211

KOOLIEALISTE KESKMISELE ASTMELE

Н. Асамов и К. Ларионова ЩУКА С ЗОЛОТЫМИ СЕРЕЖКАМИ На эстонском языке Рисунки В. Тынисона
Эстонское Государственное Издательство Таллин, Пярну маантеэ 10 *
Toimetaja A. Pervik Kunstiline tnimetaja A. Koemets
Tehniline toimetaja И. Kohu Korrektorid H. Peel ja 0. Rattur
Lad-imlsele antud 28. VII 1956. Trükkimisele antud 28. IX 1956. Paber 54X«4, '/,«, Trükipoognaid 1.4,5. Formaadile 60 y 92 kohaldatud trükipoognaid 11,07. Arvutuspoognald 12,55. Trükiarv 10000. Tellimise nr. 1831. Trükikoda .Pioneer", Tartu, Kastani 38.
Hind rbl. 4.80